AUTOAREA BESTSELLERULUI
Tatuatorul de la Auschwitz
HEATHER MORRIS
Raftul Denisei
Trei surori
ROMAN BAZAT PE O EXTRAORDINARĂ POVESTE ADEVĂRATĂ DE LA AUSCHWITZ

HEATHER MORRIS

Trei surori

Traducere din limba engleză de
LUANA SCHIDU
EDITURA HUMANITAS FICTION
— 2022 —

HEATHER MORRIS
THREE SISTERS
Copyright © 2021

All rights reserved.
Originally published în the English language aş Three Sisters în the UK by Bonnier Zaffre, an imprint of Bonnier Books UK Limited, London. The moral rights of the Author have been asserted.

© HUMANITAS FICTION, 2022, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)
ISBN: 978-606-097-027-9 (epub)
EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

Cibi, *z”l* – Magda – Livia

Vă mulțumesc pentru forța voastră şi pentru speranța de care v-ați agățat în cele mai întunecate ceasuri ale istoriei – pentru a vă crea o viață într-o țară nouă, cu familii iubitoare, inspirându-ne pe toți.

Miška, *z”l* – Iţko, *z”l* – Ziggy, *z”l*

Aveți propriile poveşti de supraviețuire. Aveți propriile poveşti despre curaj, speranță, iubire şi pierderea familiei. Ați avut dragostea a trei femei uimitoare şi a familiilor pe care le-ați întemeiat.

Karol (Kari), Joseph (Yossi) – Haia, Judith (Ditti) – Oded (Odie), Dorit

Ați crescut auzind poveştile părinților voştri. Sunteți mai bogați datorită rezistenței, curajului şi hotărârii acestora de a ne împărtăşi trecutul lor, pentru ca niciunul dintre noi să nu UITE vreodată.

Randy, Ronit, Pam, Yossi, Joseph,
Yeshai, Amiad, Hagit – Noa, Anat – Ayala, Amir,
Ariela – Daniel, Ruth, Boaz – Lee-Or, Nogah,
Pnina, Galil, Edan, Eli, Hagar, Dean, Manor, Alon, Yasmin,
Shira, Tamar – Carmel, Albie – Maayan – Doron, Ofir,
Maor – Raphael, Ilan – Romi

ŞI GENERAȚIILE URMĂTOARE

Notă: *z”l* a fost adăugat numelor pentru a-i onora şi ține minte pe cei care nu mai sunt printre noi. Înseamnă *Zichrono livracha* – „fie-i amintirea binecuvântată”.

Partea I
Promisiunea

PROLOG

Vranov nad Topl'ou, Slovacia, iunie 1929

Cele trei surori, Cibi, Magda şi Livi, stau într-un cerc strâns împreună cu tatăl lor în curticica din spatele casei. Leandrul pe care mama lor s-a străduit atât de mult să-l readucă la viață se cocârjează neconsolat într-un colț al micii grădini.

Livi, mezina, în vârstă de trei ani, sare în picioare: nu-i în firea ei să stea liniştită.

— Livi, te rog, aşază-te, îi spune Cibi. La şapte ani, ea e cea mai mare dintre surori şi e responsabilitatea ei să le dojenească atunci când nu sunt cuminți. Ştii că tata vrea să vorbească cu noi.

— Nu, rosteşte micuța Livi, şi începe să țopăie în jurul surorilor aşezate, lovind-o pe fiecare uşor pe creştet când trece pe lângă ea. Magda, sora mijlocie, în vârstă de cinci ani, foloseşte o crenguță uscată de leandru pentru a desena personaje imaginare pe pământ. E o după-amiază caldă, însorită de vară. Uşa din spate e deschisă, invitând arşița înăuntru şi trimițând afară mirosul dulce de pâine proaspăt coaptă. Două ferestre, una a bucătăriei, cealaltă a micului dormitor pe care îl împarte întreaga familie, au văzut şi zile mai bune. Vopseaua se cojeşte de pe podea: iarna şi-a luat tainul ei. Poarta grădinii e trântită de o rafală de vânt. Încuietoarea e stricată: încă ceva de reparat pentru tata.

— Vino-ncoa', pisicuțo. Vrei să stai pe genunchii mei? îi spune tata lui Livi.

Una e să-i spună sora ei să facă ceva, şi cu totul altceva să fie rugată, şi încă atât de frumos, de tata. Livi sare în poala lui, lovindu-i în treacăt tâmpla cu braţul. Nu-şi dă seama de durerea provocată de gestul ei.

— Ai păţit ceva, tata? se îngrijorează Magda zărind grimasa de pe faţa lui în timp ce dă capul pe spate. Îşi trece degetele peste obrazul lui ţepos.

— Nu, draga mea. Mi-e bine. Sunt cu fetele mele, ce şi-ar mai putea dori un tată?

— Ai zis că vrei să vorbeşti cu noi?

Cibi, mereu nerăbdătoare, trece la subiectul acestei mici „şedinţe".

Menahem Meller se uită în ochii drăguţelor sale fiice. N-au nicio grijă pe lume, nu ştiu nimic despre asprele realităţi ale vieţii din afara căsuţei lor calde. Asprele realităţi pe care Menahem le-a trăit şi le trăieşte încă. Glonţul care nu l-a ucis în Marele Război rămâne captiv în gâtul lui şi acum, doisprezece ani mai târziu, ameninţă să-şi încheie misiunea.

Apriga Cibi, dârza Cibi... Menahem o mângâie pe păr. În ziua în care s-a născut, ea a anunţat că lumea ar face bine să se păzească – a sosit, şi vai celor care i-ar sta în cale. Ochii ei verzi devin de un galben feroce când îşi iese din fire.

Şi Magda, frumoasa, blânda Magda, cum de-a împlinit aşa de repede cinci ani? Se teme că natura ei delicată o va face vulnerabilă şi va fi rănită şi folosită de ceilalţi. Ochii ei mari şi albaştri îl privesc, şi el îi simte dragostea, înţelegerea pentru sănătatea lui precară. Vede în ea o maturitate care-i depăşeşte vârsta, o compasiune pe care a moştenit-o de la mama şi bunica ei şi o dorinţă fierbinte de a avea grijă de alţii.

Livi încetează să se mai foiască, în timp ce Menahem se joacă cu buclele ei moi. Deja i-a descris-o mamei lor ca pe cea sălbatică, cea care, se teme el, îşi va urma instinctele şi se va frânge ca o nuia dacă va fi încolţită. Ochii ei albaştri

pătrunzători şi construcţia delicată îi amintesc de un faun, uşor de speriat şi gata de fugă.

Mâine se va opera pentru a-i fi îndepărtat glonţul din gât. De ce n-a putut rămâne acolo unde era? Se roagă întruna pentru mai mult timp cu fetele lui. Trebuie să le călăuzească până devin adulte, să ia parte la nunţile lor, să-şi ţină nepoţii în braţe. Operaţia e riscantă, şi dacă nu supravieţuieşte, asta ar putea fi ultima zi pe care o petrece cu ele. Dacă e să se întâmple aşa, oricât de îngrozitor ar fi să se gândească la asta într-o zi atât de frumoasă şi însorită, atunci ceea ce vrea să le ceară fetelor trebuie să fie rostit acum.

— Ei bine, tată, ce vrei să ne spui? insistă Cibi.

— Cibi, Magda, voi ştiţi ce înseamnă o promisiune? întreabă el încet.

Vrea să fie sigur că-l iau în serios.

Magda scutură din cap:

— Nu.

— Eu cred că da, spune Cibi. E când doi oameni ţin un secret, nu-i aşa?

Menahem zâmbeşte. Cibi întotdeauna se aventurează, asta-i place la ea cel mai mult.

— Cam aşa, draga mea, dar o promisiune poate implica mai mult de doi oameni. Vreau ca această promisiune să fie ţinută de toate trei. Livi n-o să înţeleagă, aşa că vă rog să-i tot spuneţi voi despre ea până când o va face.

— Nici eu nu înţeleg, tată, îl întrerupe Magda. Nu spui clar.

— E foarte simplu, Magda, zâmbeşte Menahem. Nimic nu-i face mai multă plăcere decât să vorbească cu fetele lui. Simte o împunsătură în piept; trebuie să ţină minte clipa asta, ziua asta însorită, ochii mari ai celor trei fiice ale sale. Vreau să-mi promiteţi şi să vă promiteţi că întotdeauna o să aveţi grijă una de alta. Că întotdeauna o să vă ajutaţi între

voi, orice-ar fi. Că n-o să lăsați nimic să vă despartă. Înțelegeți?

Magda şi Cibi dau din cap afirmativ, iar Cibi întreabă, brusc serioasă:

— Da, tată, dar de ce să vrea cineva să ne despartă?

— Nu spun c-o să se întâmple, vreau doar să-mi promiteți că, dacă încearcă vreodată cineva să vă despartă, o să vă amintiți ce-am vorbit azi şi o să faceți tot ce vă stă în puteri să împiedicați asta. Sunteți mai puternice împreună, să nu uitați niciodată.

Menahem simte un nod în gât şi îşi drege glasul.

Cibi şi Magda schimbă o privire. Livi se uită de la surorile ei la tatăl lor, ştiind că s-a încheiat o înțelegere solemnă, dar fără a avea habar ce înseamnă asta.

— Promit, tată, zice Magda.

— Cibi? întreabă Menahem.

— Şi eu promit, tată. Promit să am grijă de surorile mele – n-o să las pe nimeni să le facă rău, ştii doar.

— Da, ştiu, scumpa mea Cibi. Promisiunea asta o să fie un pact între voi trei şi nimeni altcineva. O să-i spuneți lui Livi despre pactul ăsta când o să fie destul de mare ca să înțeleagă?

Cibi apucă între palme fața lui Livi, întorcându-i capul, ca s-o privească în ochi.

— Livi, spune: „Promit."

Livi îşi studiază sora. Cibi dă din cap, încurajând-o să rostească cuvântul.

— Plomit, zice Livi.

— Acum spune-i tatei, spune-i „Promit" tatei, o instruieşte Cibi.

Livi se întoarce spre tatăl ei, cu ochii jucând, gata să izbucnească în chicoteli. Zâmbetul lui cald face să i se topească inimioara ei de copil.

— Plomit, tata. Livi plomite.

Strângându-şi fetele la piept, el priveşte peste capul lui Cibi şi îi zâmbeşte celeilalte fete din viaţa lui, mama fiicelor sale, care stă în pragul casei cu lacrimi scânteindu-i pe obraji.

Are prea multe de pierdut; trebuie să supravieţuiască.

CAPITOLUL 1

Vranov nad Topl'ou, martie 1942

— Vă rog, spuneţi-mi c-o să fie bine, sunt atât de îngrijorată pentru ea! se agită Haia în timp ce doctorul o examinează pe fiica ei de şaptesprezece ani.

Magda se luptă de câteva zile bune cu o febră.

— Da, doamnă Meller, Magda o să fie bine, o linişteşte doctorul Kisely.

În micul dormitor se află două paturi: unul în care Haia doarme cu fiica ei mai mică, Livi, şi unul pe care Magda îl împarte cu sora ei mai mare, Cibi, când e acasă. Un perete întreg e ocupat de un dulap mare, ticsit de lucruşoare personale ale celor patru femei ale casei. La loc de cinste, flaconul de parfum din sticlă faţetată, cu şnur şi ciucure verde-smarald, iar alături o fotografie granulată. Un bărbat arătos stă pe un scaun simplu, cu o fetiţă mică pe un genunchi şi una ceva mai mare pe celălalt. O altă fetiţă, şi mai mare, stă în picioare în stânga lui. În dreapta e mama fetelor, odihnindu-şi mâna pe umărul soţului ei. Mama şi fetele poartă rochii albe de dantelă şi împreună alcătuiesc tabloul familiei perfecte – sau, cel puţin, îl alcătuiau.

Când Menahem Meller a murit pe masa de operaţie, cu glonţul îndepărtat în sfârşit, dar pierzând prea mult sânge pentru a supravieţui, Haia a rămas văduvă şi fetele orfane de tată. Iţhak, tatăl Haiei şi bunicul fetelor, s-a mutat în căsuţa lor pentru a ajuta cu ce poate, iar fratele Haiei, Ivan,

locuieşte în casa de peste drum.

Haia nu e singură, chiar dacă aşa se simte.

În dormitor draperiile grele sunt trase, refuzându-i Magdei, care e scuturată de frisoane, razele strălucitoare ale soarelui de primăvară care trage cu ochiul peste galerie.

— Putem să vorbim în camera cealaltă? întreabă doctorul Kisely, luând-o de braţ pe Haia.

Livi, care stă cu picioarele încrucişate pe patul celălalt, se uită cum Haia mai pune un prosop ud pe fruntea Magdei.

— Stai tu cu sora ta? o întreabă mama, şi Livi dă din cap că da.

Când adulţii ies din cameră, Livi se duce la patul surorii sale şi se întinde lângă ea, începând să şteargă transpiraţia de pe fruntea Magdei cu o cârpă moale, uscată.

— O să te faci bine, Magda. N-o să las să ţi se întâmple nimic.

Magda face un efort să zâmbească.

— Asta e replica mea. Sunt sora ta mai mare, *eu* am grijă de tine.

— Atunci fă-te bine.

Haia şi doctorul Kisely străbat cei câţiva paşi de la dormitor în camera de zi a căsuţei. Uşa de la intrare se deschide direct în această încăpere confortabilă, iar în spate e o bucătărioară.

Bunicul fetelor, Iţhak, se spală pe mâini la chiuvetă. Un şir lung de aşchii de lemn l-a urmărit din curte, iar mocheta de fetru albastru-deschis care acoperă podeaua e plină de ele. Se întoarce tresărind şi stropeşte cu apă în jur.

— Ce se întâmplă? întreabă el.

— Iţhak, mă bucur că eşti aici, vino şi stai cu noi.

Haia se întoarce repede spre tânărul doctor, cu teamă-n priviri. Doctorul Kisely zâmbeşte şi o conduce la un scaun de bucătărie, trăgând un altul de la masa mică, să se aşeze şi Iţhak.

— E foarte bolnavă? întreabă Iţhak.

— O să fie bine. E o simplă febră, şi o fată tânără şi sănătoasă se recuperează destul de repede după aşa ceva.

— Atunci despre ce vreţi să vorbim?

Haia flutură o mână între ea şi medic.

Doctorul Kisely mai găseşte un scaun şi se aşază.

— Nu vreau să vă speriaţi de ce-o să vă spun.

Haia dă doar din cap, dorindu-şi acum cu disperare ca el să spună ce are de spus. Anii care au trecut de la izbucnirea războiului au schimbat-o: arcada ei cândva netedă s-a ascuţit parcă, şi e atât de slabă, încât rochiile atârnă pe ea ca nişte rufe ude.

— Ce e, omule? întreabă Iţhak.

Răspunderea pe care o poartă pentru fiica şi nepoatele sale l-a îmbătrânit peste vârsta lui, şi nu are timp de suspans.

— Vreau s-o internez pe Magda în spital...

— Cum? Tocmai aţi spus că se face bine! explodează Haia.

Se ridică, sprijinindu-se de masă.

Doctorul Kisely ridică o mână ca s-o facă să tacă.

— Nu pentru că e bolnavă. Altul e motivul pentru care vreau s-o internez, şi dacă mă ascultaţi, o să vă explic.

— Despre ce Dumnezeu vorbeşti? spune Iţhak. Dă-i drumul!

— Doamnă Meller, Iţhak, aud zvonuri, zvonuri cumplite – se spune că tineri evrei, fete şi băieţi, sunt luaţi să muncească pentru nemţi. Dacă Magda e în spital o să fie în siguranţă, şi vă promit că n-o să las să i se întâmple nimic.

Haia se prăbuşeşte la loc pe scaun, acoperindu-şi faţa cu mâinile. Asta e mult mai rău decât o febră.

Iţhak o bate absent pe spate, dar acum e concentrat, atent să audă tot ce are de spus doctorul.

— Şi mai ce? întreabă el, uitându-se în ochii acestuia şi

conjurându-l să fie sincer.

— După cum am zis, zvonuri şi bârfe, nici unele de bine, despre evrei. Dacă vin să vă ia copiii e începutul sfârşitului. Şi *să muncească* pentru nazişti? Habar n-avem ce înseamnă asta!

— Ce putem face? întreabă Iţhak. Deja am pierdut totul – dreptul de a lucra, de a ne întreţine familiile. Ce mai pot să ne ia?

— Dacă ce-am auzit are vreo bază reală, vă vor copiii.

Haia se îndreaptă în scaun. Are faţa roşie, dar nu plânge.

— Şi Livi? Pe Livi cine-o s-o protejeze?

— Se aude că-i vor pe cei de la şaisprezece ani în sus. Livi are paisprezece, nu-i aşa?

— Cincisprezece.

— E încă mică, zâmbeşte doctorul Kisely. Cred că Livi o să fie bine.

— Şi cât o să stea Magda în spital? întreabă Haia. Se întoarce spre tatăl ei: N-o să vrea să meargă, n-o să vrea s-o lase pe Livi. Mai ţii minte, tată, când a plecat Cibi, a pus-o pe Magda să-i promită că o să aibă grijă de surioara lor.

Iţhak o bate uşurel pe mâini pe Haia.

— Dacă e s-o salvăm, trebuie să plece, fie că vrea, fie că nu.

— Cred că vreo câteva zile, poate o săptămână e tot ce ne trebuie. Dacă zvonurile sunt adevărate, o să se întâmple curând, şi pe urmă o aduc acasă. Dar Cibi? Ea unde e?

— O, ştiţi, e plecată în Hachshara[1].

Haia nu ştie ce să creadă despre Hachshara, un program de instruire menit să-i înveţe pe tineri ca Cibi abilităţile necesare pentru a începe o viaţă nouă în Palestina, departe de Slovacia şi de războiul care devastează Europa.

---

[1] *Ad litteram,* „pregătire”, în limba ebraică. (N. Red.)

— Tot mai învață să lucreze pământul? glumeşte doctorul, dar nici Haia, nici Iţhak nu zâmbesc.

— Dacă e să emigreze, asta o să găsească atunci când o să ajungă acolo – o grămadă de pământ fertil care aşteaptă să fie însămânțat, zice Iţhak.

Haia însă rămâne tăcută, pierdută în gânduri. O copilă în spital, alta destul de mică încât să scape din ghearele naziştilor. Iar cea de-a treia, Cibi, fiica cea mare, face parte acum dintr-o mişcare sionistă de tineret angajată în misiunea de a crea, cândva, o patrie a evreilor.

Deja prinsese rădăcini în ei toți ideea că au nevoie de un pământ al făgăduinței acum, cu cât mai curând, cu atât mai bine. Dar, îşi spune Haia, măcar toate fetele ei sunt deocamdată în siguranță.

CAPITOLUL 2

Zona împădurită de lângă Vranov nad Topl'ou, martie 1942

Cibi se lasă pe vine, în timp ce o bucată de pâine îi zboară pe deasupra capului. Se încruntă la tânărul care a aruncat-o, dar ochii ei scânteietori spun altceva.

N-a ezitat când a venit chemarea, răspunzând cu râvnă dorinței de a-şi croi o viață nouă pe meleaguri noi. Într-un luminiş din mijlocul pădurii, departe de ochii curioşilor, au fost construite căsuțe pentru dormit, o sală comună şi o bucătărie. Aici, câte douăzeci de adolescenți învață să se descurce singuri, trăind şi muncind laolaltă într-o comunitate mică şi pregătindu-se pentru o viață nouă pe pământul făgăduinței.

Persoana responsabilă pentru această şansă este unchiul unuia dintre băieții care participă la instruire. Deşi s-a convertit de la iudaism la creştinism, Josef e plin de compasiune față de situația evreilor din Slovacia. Om bogat,

el a achiziționat o bucată de teren în pădurea de la marginea oraşului, un loc sigur în care băieții şi fetele să se adune şi să se antreneze. Josef are o singură regulă: în fiecare vineri dimineață toată lumea trebuie să se ducă acasă, înainte de Şabat, şi să nu se mai întoarcă până duminica.

În bucătărie, Josef oftează când îl vede pe Yosi aruncând cu o coajă de pâine în Cibi. Pentru acest grup s-au făcut deja aranjamente de călătorie – va pleca în două săptămâni. Tabăra lui de instrucție funcționează: opt grupuri au plecat deja în Palestina – şi ei stau şi se prostesc.

— Dacă n-o să ne omoare căldura din Palestina, o să ne omoare mâncarea ta, Cibi Meller! îi strigă atacatorul ei. Poate ar trebui să te limitezi la a *cultiva* câte ceva de mâncare.

Cibi se repede la tânăr şi îi cuprinde gâtul cu brațul.

— Dacă mai arunci cu lucruri în mine, nu mai apuci să ajungi în Palestina, îi spune, strângând uşor.

— Gata, le zice Josef. Terminați şi ieşiți afară. Exercițiul începe în cinci minute. Face o pauză. Cibi, mai ai nevoie să stai în bucătărie ca să te perfecționezi în ştiința de a face pâine?

Dându-i drumul lui Yosi, Cibi ia poziție de drepți.

— Nu, domnule, nu cred că o să mă perfecționez indiferent cât timp o să stau în bucătărie.

În timp ce vorbeşte, numeroase scaune se aud frecându-se de podeaua de lemn din sufrageria improvizată – tinerii evrei şi evreice se grăbesc să termine de mâncat, nerăbdători să iasă şi să-şi reînceapă antrenamentele.

Formând şiruri neregulate, ei iau poziție de drepți când se apropie profesorul lor, Josef, radiind. E mândru de bravii lui recruți, atât de dornici să pornească într-o călătorie periculoasă, lăsându-şi în urmă familiile, țara, în timp ce războiul şi ocupația nazistă fac ravagii în jurul lor. Mai bătrân, mai înțelept, el a prevăzut viitorul evreilor din

Slovacia şi a pus la punct Hachshara, crezând că e singura lor şansă dacă e să supravieţuiască celor ce vor veni.

— Bună dimineaţa, spune Josef.

— Bună dimineaţa, domnule! răspunde corul de recruţi.

— Şi a încheiat Domnul legământ cu Avram, zicând...? începe el, căutând să vadă cât de bine cunosc versetele din prima carte a Bibliei.

— „Urmaşilor tăi voi da pământul acesta de la râul Egiptului până la râul cel mare al Eufratului”[2], răspunde grupul.

— Şi a zis Domnul către Avraam...?

— „Ieşi din pământul tău, din neamul tău şi din casa tatălui tău şi vino în pământul pe care ţi-l voi arăta Eu”[3], termină ei fraza.

Solemnitatea momentului e întreruptă de huruitul unui camion care traversează cu greutate luminişul. După ce trage aproape, din el coboară un fermier de-ai locului.

— Yosi, Hannah, Cibi, spune Josef, voi sunteţi primii la lecţiile de şofat azi. Şi, Cibi, nu-mi pasă ce fel de bucătăreasă eşti, dar trebuie să înveţi să conduci un camion. Atacă-l cu acelaşi avânt cu care te-ai repezit mai devreme la gâtul lui Yosi, şi cât ai clipi o să-i înveţi tu pe alţii. Vreau ca fiecare dintre voi să exceleze în ceva, ca să puteţi ajuta la instrucţie. S-a înţeles?

— Da, domnule!

— Acum voi, ceilalţi, mergeţi la magazie. Sunt o grămadă de unelte agricole pe care o să învăţaţi să le folosiţi şi să le întreţineţi.

Cibi, Hannah şi Yosi se adună la uşa camionului.

— Bun, Cibi, tu eşti prima. Încearcă să nu-l strici înainte

---

[2] Facerea, 15:18. (N. Tr.)

[3] Facerea, 12:1. (N. Tr.)

să încercăm şi eu, şi Hannah, zice Yosi şugubăţ.

Cibi înaintează spre Yosi şi din nou un braţ se strânge în jurul gâtului acestuia.

— O să conduc pe drumurile Palestinei înainte să găseşti tu viteza întâi, se răsteşte ea în urechea lui.

— Gata, potoliţi-vă. Cibi, urcă – eu trec în partea cealaltă, le spune fermierul.

În timp ce Cibi se urcă în camion, Yosi o împinge din spate. Pe jumătate înăuntru, pe jumătate afară, Cibi se gândeşte ce să facă. Hotărăşte că o să-l ajute la fel pe Yosi să urce când o să-i vină rândul.

Yosi şi Hannah râd în hohote când Cibi, la volanul camionului, bagă motorul în viteză şi porneşte în salturi pe drum. De la fereastra şoferului, se întinde un braţ cu degetul mijlociu ridicat.

CAPITOLUL 3

Vranov nad Topl'ou, martie 1942

— Livi, nu te mai tot uita pe fereastră, o roagă Haia. Magda o să vină acasă când o să se simtă destul de bine ca să iasă din spital.

Nu e sigură că a făcut bine trimiţând-o acolo pe Magda. Ca întotdeauna, îşi doreşte ca Menahem să fi fost în viaţă. Ştie că nu e raţional, dar simte că războiul, nemţii, capitularea ţării ei în faţa naziştilor, nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat dacă el ar fi trăit.

— Bine, mama, dar ai zis că nu e aşa de bolnavă, atunci de ce mai e în spital? Au trecut atâtea zile, se smiorcăie Livi, şi Haia îşi doreşte să găsească şi altă întrebare de pus mamei sale. Pe asta a auzit-o şi a răspuns la ea de mult prea multe ori.

— Ştii care-i răspunsul, Livi. Doctorul Kisely a fost de

părere că, dacă se odihneşte câteva zile fără s-o cocoloşeşti tu, o să se facă bine mai repede.

Haia îşi îngăduie un mic surâs.

— N-o cocoloşeam! sare Livi.

Acum, bosumflată, se îndepărtează de fereastră, lăsând draperia să cadă spre a ascunde vederii o lume care devine tot mai nelămurită şi mai ameninţătoare. Mama ei o lasă tot mai greu să iasă din casă, chiar şi la cumpărături, şi nici nu vrea să-i dea voie să se vadă cu prietenii ei, explicându-i că Garda Hlinka e peste tot şi abia aşteaptă să încolţească tinere evreice ca ea.

— Mă simt ca o prizonieră aici! Când vine Cibi acasă?

Livi invidiază libertatea lui Cibi, planurile sale de a pleca pe pământul făgăduinţei.

— O să fie acasă peste două zile. Dar nu mai sta la fereastră.

Bătăi puternice în uşa de la intrare îl fac pe Iţhak să vină în fugă din bucătărie, unde sculptează o stea a lui David dintr-o bucată de lemn. Îndreptându-se spre uşă, Haia ridică mâna.

— Nu, tată, lasă-mă pe mine să deschid.

La uşă sunt doi tineri din Garda Hlinka. Haia tremură. Poliţia statului şi, mai important, soldaţii lui Adolf Hitler se află în faţa ei în uniformele lor negre, ameninţătoare. Ei n-o protejează nici pe ea, nici pe vreun alt evreu din Slovacia.

— Visik, ziua bună, ce mai faci? Şi ce mai face Irene, mama ta?

Haia refuză să se arate speriată. Ştie de ce au venit.

— E bine, mulţumesc...

Celălalt soldat face un pas înainte. E mai înalt, evident agresiv şi mult mai ameninţător decât colegul lui.

— Nu ne aflăm aici ca să schimbăm amabilităţi. Sunteţi doamna Meller?

— Ştii bine că sunt. Haia îşi simte inima în gât. Aşadar,

ce pot să fac pentru voi, băieți?

— Nu ne spuneți băieți! Soldatul mai în vârstă practic îşi scuipă cuvintele. Suntem patrioți din Garda Hlinka în exercițiul funcțiunii.

Haia ştie că astea-s prostii. N-au nimic patriotic în ei. Instruiți de SS, aceşti tineri s-au întors împotriva propriului popor.

— Îmi pare rău, n-am vrut să vă jignesc. Cu ce pot să vă ajut?

Haia rămâne calmă, sperând că nu-i văd tremurul mâinilor.

— Aveți fiice?

— Ştiți bine că am.

— Sunt aici?

— Acum, vreți să spuneți?

— Doamnă Meller, vă rog să ne spuneți dacă locuiesc cu dumneavoastră *chiar acum.*

— Livi, cea mică, locuieşte acum pe moment.

— Unde sunt celelalte?

Al doilea soldat mai face un pas.

— Magda e în spital. E foarte bolnavă şi nu ştiu când o să se întoarcă acasă, iar Cibi. Ei bine, Visik, tu ştii ce face Cibi şi de ce nu e aici.

— Vă rog, doamnă Meller, să nu-mi mai spuneți pe nume, nu mă cunoaşteți, îi spune Visik, stânjenit de familiaritatea ei față de colegul lui.

— Livi, atunci, trebuie să se prezinte la sinagogă vineri, la ora cinci. În timp ce vorbeşte, cel de-al doilea soldat trage cu ochiul în casă peste capul Haiei. Poate să ia o valijoară cu ea. De acolo, va fi dusă să lucreze pentru germani. Trebuie să vină singură, neînsoțită de nimeni. Înțelegeți ordinul pe care vi l-am dat?

— Tocmai v-am spus! Haia e brusc îngrozită, îi ard ochii. Nu puteți s-o luați pe Livi – are abia cincisprezece ani. Haia

întinde mâinile spre Visik, implorându-l. E doar un copil!

Cei doi bărbați fac un pas în spate, neştiind prea bine de ce e în stare Haia. Al doilea soldat pune mâna pe pistolul din toc.

Iţhak înaintează şi o trage pe Haia înăuntru.

— Astea sunt ordinele – numele fiicei dumneavoastră va fi pe lista fetelor care urmează să fie transportate.

Visik se apleacă şi şuieră:

— Va fi mai rău pentru ea dacă nu apare.

Îşi umflă pieptul, vrând să-şi recâştige autoritatea, şi îşi atinge bărbia, râzând triumfător în timp ce se îndepărtează pe alee.

Haia se uită la Livi, acum ghemuită în braţele bunicului ei. Chipul îndurerat al lui Iţhak nu poate ascunde furia şi vinovăţia pe care le simte pentru că nu-şi poate ocroti nepoata mai mică.

— Nu-i nimic, bunicule, mamă, pot să mă duc să lucrez pentru germani. Sunt sigură că n-o să dureze mult. În fond, e doar o muncă – cât de greu poate să fie?

Deodată, camera se întunecă. Lumina soarelui, care pătrundea prin fereastră mai devreme, e acum blocată de nori negri, abia mai prefirându-se printre draperiile trase, un tunet scutură casa şi, într-o clipă, o ploaie grea începe să răpăie pe acoperiş.

Haia se uită la Livi, mica sa luptătoare cu ochi albaştri şi bucle uşoare, atât de hotărâtă. Livi surprinde privirea mamei sale, dar Haia e cea care se întoarce, mototolindu-şi poala rochiei în mâini – un semn, semnul ei, că e zdrobită pe dinăuntru, şi durerea fizică din piept e o recunoaştere a neputinţei.

Nu există cuvinte. În drum spre dormitor, Haia atinge braţul lui Livi, cu ochii plecaţi. Livi şi bunicul Iţhak aud uşa camerei închizându-se.

— Să...?

— Nu, Livi, las-o în pace. O să iasă când o să fie pregătită.

CAPITOLUL 4

Vranov nad Topl'ou, martie 1942

— Ce faci, Livi? Te rog, ia lumânările alea din fereastră!

Ştergându-şi mâinile de făină pe şorţ, Haia vine spre Livi. De ce insistă să tot stea la fereastră? Au trecut două zile de când soldaţii din Garda Hlinka iau spus că trebuie să renunţe la fiica sa cea mică. Mai au doar seara asta împreună sub acelaşi acoperiş. Închizând ochii, Haia se dojeneşte. De ce a trebuit s-o certe? De ce şi-a petrecut ultimele câteva zile aproape în tăcere, absorbită de durerea ei, când ar fi trebuit să petreacă aceste ceasuri preţioase vorbind cu Livi, iubind-o pe Livi?

— Nu, mama, trebuie să le las în fereastră. Îi luminez lui Cibi drumul spre casă.

— Dar ştii că n-avem voie...

— Nu-mi pasă! Ce-o să se întâmple, o să mă ia? O s-o facă oricum mâine! Dacă e ca asta să fie ultima mea seară în casa mea pentru un timp, vreau lumânări în fereastră.

În timpul acestui schimb de cuvinte, Cibi s-a apropiat de casă, nevăzută de mama şi sora ei. Dă buzna pe uşă, strigând:

— Pisicuţo, unde eşti?

Livi chiţăie de încântare şi se repede în braţele lui Cibi. Haia încearcă din greu, dar nu izbuteşte să-şi reţină lacrimile.

— Am auzit pasul blând al nepoatei mele mai mari intrând în casă? întreabă Iţhak, cu tandreţea şi umorul lui caracteristice.

Haia şi Iţhak li se alătură lui Cibi şi Livi într-o îmbrăţişare strânsă.

— Mamă, am simțit mirosul mâncării tale din capătul străzii. Mă hrănesc cu propria mâncare de mult prea multă vreme – mor de foame!

— Şi totuşi iată-te, eşti încă în viață, glumeşte Iţhak.

Haia o lasă pe Livi să-i spună surorii ei despre internarea Magdei în spital, asigurând-o că doctorul Kisely a zis că va fi bine. După ce Livi termină, Haia îi face semn din cap lui Iţhak.

— Livi, spune el, vino să mă ajuți să aduc nişte lemne de foc din curte. O să fie o noapte rece şi vrem să ținem cald în bucătărie.

— Trebuie? Cibi abia a venit şi vreau să aud totul despre aventurile ei, geme Livi.

— E destul timp pentru asta. Hai, vino, ajută un om bătrân!

După ce uşa s-a închis în urma lui Iţhak şi Livi, Cibi se întoarce spre mama sa.

— Bun, ce se petrece?

— Vino cu mine, spune Haia, conducând-o în dormitor şi trăgând uşa după ele.

— Mamă, mă sperii. Te rog!

Haia trage adânc aer în piept.

— Sora ta pleacă să lucreze pentru germani, au venit cei din Hlinka după ea. Haia nu poate să se uite la Cibi, dar face un efort. I s-a ordonat să fie la sinagogă mâine. Nu ştiu unde o s-o ducă, dar sperăm că nu va fi pentru multă vreme şi că... că...

Haia se lasă greu pe pat, dar Cibi rămâne în picioare, privind locul ocupat până atunci de mama ei.

— Dar nu se poate. E doar un copil – ce poate ea să facă pentru germani? spune fata, mai mult pentru sine decât către mama sa. Nu poate să ne ajute unchiul Ivan?

Haia suspină cu fața în mâini.

— Nu poate să ne ajute nimeni, Cibi. Eu. Eu n-am putut

să-i împiedic. Nam putut.

Cibi se aşază lângă mama ei şi îi dă la o parte mâinile de pe față.

— Mamă, am promis să am grijă de surorile mele. Nu-ți mai aduci aminte?

În jurul unei mese luminate de lumânări, membrii familiei Meller mănâncă împreună, fiecare dintre ei întrebându-se când o să mai poată face asta. Se spun rugăciuni pentru Magda, pentru tatăl lor dispărut şi pentru soția decedată a lui Iţhak, bunica lor. Încearcă să se bucure unul de altul, cum au făcut mereu, dar ceea ce urmează planează ca o umbră imensă deasupra mesei lor.

Când farfuriile se golesc, Haia se întinde şi-o ia de mână pe Livi. Cibi întinde o mână spre Iţhak, care stă lângă ea, şi pe cealaltă spre mama sa. Livi îl ia de mână pe bunicul ei, uitându-se peste masă la Cibi. Cercul familiei e strâns. Cibi susține privirea lui Livi. Haia nu ridică ochii, în timp ce lacrimile îi şiroiesc liber pe față. Abia când ea nu-şi mai poate reține suspinele, fetele se uită la mama lor. Iţhak se desprinde din cerc ca s-o îmbrățişeze.

— Strâng eu, spune Livi liniştit, ridicându-se de la masă.

Când ridică o farfurie, Cibi i-o ia din mână.

— Lasă, pisicuțo, o fac eu. Ce-ar fi să te duci să te pregăteşti de culcare?

Cum nici Haia, nici Iţhak nu obiectează, Livi iese încet din cameră.

Cibi pune farfuria la loc pe masă.

— Merg cu ea, şopteşte. E cea mai mică, nu poate să plece singură.

— Ce vrei să spui?

Fața lui Iţhak se boțeşte de nedumerire.

— Mâine merg cu Livi. O să am grijă de ea, şi apoi o să v-o aduc înapoi. N-o să i se întâmple nimic rău cât trăiesc eu.

— Dar au doar numele *ei*; s-ar putea să nu te lase să

mergi, suspină Haia.

— N-o să mă poată împiedica, mamă, ştii asta. Când Cibi vrea ceva, obține. Tu ai grijă de Magda până ne întoarcem noi.

Cibi îşi ridică bărbia. Hotărârea a fost luată. Lumina lumânării îi prinde roşul din păr şi scânteierea din ochii săi mari şi verzi.

— Nu-ți putem cere să faci asta, spune Iṭhak încet, privind spre uşa dormitorului.

— Nici nu-i nevoie, spun eu că merg. Acum trebuie să pregătim două valijoare.

Haia se ridică de pe scaun ca să-şi îmbrățişeze întâia născută, şoptindu-i în părul des: Îți mulțumesc, îți mulțumesc.

— Am pierdut ceva?

Livi şovăie în uşa dormitorului, nevenindu-i să înainteze în cameră, unde tensiunea din aer e palpabilă. Iṭhak se duce la ea şi o împinge cu blândețe înapoi la masă, aşezând-o pe scaun.

— Pisicuțo, ce crezi, vin cu tine mâine! îi face cu ochiul Cibi. Doar nu credeai că o să te las să te distrezi numai tu, nu?

— Ce vrei să spui? N-au numele tău, numai pe al meu!

Livi pare la fel de nedumerită cum a fost şi Iṭhak cu câteva clipe în urmă. O părăseşte curajul: se chinuie să rostească cuvintele, îşi trage nasul, încercând să-şi rețină lacrimile.

— Lasă asta în grija mea, bine? Tot ce trebuie să ştii tu e că de-acum încolo suntem împreună în povestea asta. Cine altcineva să te bruftuluiască atunci când nu te porți frumos?

Livi se uită la mama şi la bunicul ei.

— I-ați spus voi să vină cu mine?

— Nu, nu, pisicuțo, nu mi-a cerut nimeni să fac asta,

vreau eu. Insist – mai ții minte că i-am promis tatei că o să rămânem mereu împreună? Magda e bolnavă, şi n-avem ce face, dar tu şi cu mine o să ne ținem promisiunea şi o să ne întoarcem acasă cât ai clipi.

— Mamă?

Haia cuprinde chipul lui Livi între palme.

— Sora ta o să meargă cu tine, Livi. Înțelegi? Nu trebuie să faci asta singură.

— De-ar fi Menahem aici, el ar şti ce să facă pentru a-şi apăra fiicele, spune Iţhak, cu glasul înecat de lacrimi.

Haia, Cibi şi Livi îl privesc pe bătrân, care începe să plângă. Este evident că se simte vinovat că nu are nicio putere ca să le protejeze pe fete.

Cele trei femei îl cuprind într-o îmbrățişare.

— Bunicule, tu eşti singurul tată pe care mi-l amintesc – m-ai ocrotit toată viața, şi ştiu că o să veghezi asupra mea şi a lui Cibi, chiar şi când n-o să fim cu toții împreună. Nu plânge, te rog, avem nevoie de tine aici, ca să ai grijă de mama şi de Magda, îi spune Livi.

— Menahem, dacă ar mai fi cu noi, n-ar putea să facă mai mult decât tine, tată, adaugă Haia. Tu ne-ai protejat şi ai avut grijă de noi de când a murit el, trebuie să fii convins de asta!

Pentru prima dată, Cibi nu are nimic de spus. Şterge lacrimile de pe obrajii lui Iţhak, lăsând gestul să spună cuvintele pe care ea nu le poate găsi.

Livi împrăştie tensiunea, uitându-se de la un membru al familiei la altul, apoi privirea îi poposeşte asupra mesei.

— Să strâng aici?

Iţhak începe imediat să stivuiască farfuriile.

— Strâng eu. Voi odihniți-vă, fetelor.

Cibi intră în dormitor, dar nu începe să se dezbrace.

— S-a întâmplat ceva? o întreabă Haia din pat.

Livi e ghemuită lângă mama ei.

— Am şi eu loc acolo? Aş vrea să dorm cu voi în noaptea asta.

Haia dă pătura la o parte, în timp ce Cibi se schimbă, apoi cele trei se strâng una lângă alta, pentru ultima lor noapte împreună. Cibi se uită la patul gol al Magdei şi poate doar să-şi imagineze cât de tare se va supăra aceasta când va descoperi că a fost lăsată în urmă. Se gândeşte la promisiunea făcută tatălui lor că vor rămâne împreună, dar ce altceva ar putea face?

După ce fetele au adormit, Haia se ridică în pat, cuprinzându-şi umerii cu mâinile ca să se apere de frigul din cameră. În seara aceasta, draperiile grele n-au fost trase, şi luna aruncă cioburi de lumină pe chipurile fiicelor ei.

Mici teancuri de haine: rochii, pulovere, ciorapi şi lenjerie de corp groase sunt aşezate pe paturi. Haia ia fiecare articol de îmbrăcăminte, îl examinează, amintindu-şi când a fost făcut sau cumpărat, apoi îl pune într-una din cele două valijoare. Au grijă să nu ia chiar hainele cele mai bune – Haia a insistat ca acestea să rămână în şifonier şi să le aştepte. Totuşi, a fost atentă la hainele pe care le preferă fetele ei. Cibi nu se îmbracă decât în fuste şi bluze de aceeaşi culoare – alegerile ei în materie de modă sunt o sursă de multe capricii pentru Magda, care e nevoită să poarte ce rămâne de la Cibi, în timp ce ea nu-şi doreşte decât rochii drăguțe, înflorate, cu eşarfe asortate. Şi Livi preferă rochiile, dar dintr-o perspectivă mai pragmatică: durează mai mult să-ți pui două piese decât o singură rochie – ce pierdere de timp! Trei rochii sunt împachetate pentru Livi, împreună cu o serie de eşarfe care să-i nu-i lase părul zburlit să-i intre în ochi.

Iţhak intră în încăpere cu câteva mici conserve de sardine şi o prăjitură sub braţ, prăjitura pe care Haia a făcut-o pentru a sărbători Şabatul mai târziu, o cină de Şabat la

care nici Cibi, nici Livi nu vor fi prezente. Împingând un pic hainele, pune mâncarea pe pat.

— Bunicule, vrei s-o duci pe Livi afară? Sunt sigură că i-ar plăcea să se plimbe cu tine. Putem să ne ocupăm eu şi mama de asta, spune Cibi.

— Eu nu pot să vă ajut? întreabă Livi.

— Ne descurcăm, pisicuţo. Du-te cu bunicul.

Livi suferă s-o vadă pe mama ei atât de tristă, aşa că nu protestează.

— Mie să nu-mi puneţi prăjitură, ştiţi că nu prea-mi place. Păstreaz-o pentru tine şi bunicul, zice ea.

Cibi e sfâşiată la gândul că va părăsi Hachshara fără să le spună unde se duce. O s-o aştepte înapoi duminică. Se gândeşte la Yosi, la ochii lui zâmbitori... cât o să fie plecată? Palestina va trebui să mai aştepte deocamdată, dar va pleca într-o zi, cu surorile ei, şi chiar cu mama şi bunicul.

— Mamă, avem nevoie doar de câteva lucruri, nu de toate astea! Şi ne trebuie haine mai rezistente la purtat – pulovere groase, în caz că-i frig noaptea, o haină de fiecare. Te rog, pune rochiile alea la loc.

Haia se trezeşte zâmbind, în ciuda suferinţei.

— Eşti înţeleaptă, draga mea Cibi. Ştiu c-o să găseşti o cale s-o protejezi pe sora ta. Oftează, apoi îşi aminteşte ceva ce voia să-i spună lui Cibi: Te rog să faci cum ţi se spune cât eşti plecată – ţi-a mers toată viaţa cu noi să ne tot răspunzi, dar cred că acum nu e momentul să spui tot ce gândeşti.

— Nu ştiu ce vrei să zici, îi răspunde Cibi, încercând să-şi reţină un chicotit.

— Eu cred că ştii exact ce-ţi cer. Gândeşte înainte de a vorbi, atâta tot.

— O să fii fericită dacă-ţi spun că o să fac tot ce-mi stă în puteri?

— Da. Acum hai să terminăm de făcut valizele astea. Trebuie să facem loc în ele şi pentru ceva de mâncare.

— Dar cu siguranță vom primi hrană! exclamă Cibi. O să avem nevoie şi de cărți – o să aleg câteva.

Se duce în camera de zi ca să se uite la cărțile de pe rafturi.

— Adu-mi nişte ceai de tei să vi-l pun în bagaj; o să puteți să-l puteți bea şi rece, îi strigă Haia. Dacă tu sau Livi n-o să vă simțiți bine vreodată, e miraculos.

Rămasă singură în cameră, Haia ridică din nou câte o nouă haină, îngropându-şi fața în fiecare şi inhalând mirosul atât de familiar al fetelor ei. Îşi spune că trebuie să fie puternică: fiicele ei sunt curajoase şi o să facă tot ce le-or cere germanii, apoi o să vină acasă. Magda o să înțeleagă de ce n-a fost trimisă şi ea. Războiul o să se termine şi viața o să revină la normal. Poate chiar înainte de Hanuca.

CAPITOLUL 5

Spitalul din Humenné, martie 1942

— Vreau să vorbesc cu doctorul Kisely, îi cere Magda, pe jumătate ridicată din pat, infirmierei care se ocupă de o femeie mai în vârstă, două paturi mai încolo.

Cele două şiruri de paturi metalice din salon sunt complet ocupate. Zgomotele – sforăituri, tuse, strigăte şi gemete – fac imposibil somnul pe o perioadă de timp ceva mai lungă. Magda a înțeles ce înseamnă să ai unul dintre acele paravane textile cu ramă de lemn în jurul patului: e pe cale să i se întâmple ceva neplăcut unui pacient. Pe noptiera micuță se află o fotografie cu familia ei.

La intrarea în salon e un birouaş la care acum stă sora de gardă, supraveghindu-şi domeniul şi dând instrucțiuni.

— Bagă-te la loc în pat, Magda. Doctorul Kisely o să vină la vizită în scurt timp, o să-l vezi atunci.

— Nu vreau să mă bag în pat, vreau să plec acasă. Mă

simt bine!

— Dacă nu faci cum îți zic, o să-i spun doctorului Kisely că ai fost recalcitrantă.

Cu îndărătnicia adolescenților din toate timpurile, Magda își trage picioarele la loc în pat și și le așază încrucișate deasupra păturii, oftând adânc. Plictisită și mai mult decât nedumerită privind motivul pentru care se află încă acolo – de ieri nu mai are febră – tânjește să ajungă acasă, la mama, la bunicul și la Livi. Mama ei n-a vizitat-o nici măcar o dată, ceea ce i-a sporit senzația de îngrijorare: ceva e în neregulă, dar ce? Își dorește din nou ca mama s-o fi lăsat să meargă cu Cibi la Hachshara, dar, ca fiică mijlocie mereu ascultătoare, ajutorul ei în gospodărie este neprețuit.

E încă pierdută în gânduri când doctorul Kisely intră în salon și se apropie de primul pacient.

— Domnule doctor! exclamă Magda.

Asistenta dă fuga la ea, spunându-i să tacă și să-și aștepte rândul.

Doctorul Kisely vede schimbul de replici și îi spune câteva cuvinte pacientului său, apoi se îndreaptă spre Magda.

— Bună dimineața, Magda. Cum te simți astăzi?

— Bine, domnule doctor. N-am absolut nimic și vreau să plec acasă acum. Mama și bunicul au nevoie de mine.

Doctorul Kisely își scoate stetoscopul din jurul gâtului și îi ascultă pieptul Magdei. Femeile din paturile de lângă al ei se întind să vadă ce face, să audă ce spune. Toată lumea se plictisește de moarte în spital.

— Îmi pare rău, Magda, dar încă ai o mică infecție în piept. Nu e încă timpul să pleci acasă.

— Dar *mă simt* bine, insistă ea.

— Nu vrei să-l asculți pe domnul doctor? o dojenește sora medicală. Doctorul Kisely se așază pe patul Magdei și îi face semn să se aplece.

— Magda, vreau să mă asculți, îi șoptește. Ar fi mai bine

pentru tine şi familia ta să mai stai aici câteva zile. N-am vrut să-ți spun aşa, dar văd că nu am de ales.

Ochii albaştri ai Magdei se măresc de spaimă. Doctorului Kisely îi pare mult mai tânără decât cei şaptesprezece ani ai ei: aşa cum arată în cămaşa de noapte subțire, cu părul împletit, ar putea la fel de bine să aibă treisprezece sau paisprezece. Dă din cap, pentru ca medicul să continue; a avut dreptate, se întâmplă ceva foarte ciudat.

— Nu vreau să te sperii, dar lucrurile stau cum stau. Doctorul oftează şi se uită la stetoscopul din mâinile lui, apoi înfruntă iar privirea Magdei. Garda Hlinka adună tinerele evreice şi le ia să lucreze pentru germani. Vreau să te țin alături de familia ta dacă pot şi, dacă eşti în spital, eşti în siguranță. Înțelegi?

Ochii Magdei se mută de la doctor la asistentă. Citeşte îngrijorare şi sinceritate pe fețele lor. Ea însăşi a auzit zvonuri despre faptul că nemții au nevoie de tineri care să lucreze pentru ei, doar că nu şi-a imaginat niciodată că aceşti „tineri" ar putea să fie ea şi surorile sale. Inima începe să-i bată nebuneşte. Surorile ei! O fi în siguranță Cibi în pădure? Dar Livi?

— Surorile mele! icneşte ea, cuprinsă acum de o frică atât de puternică, încât vocea abia i se mai aude.

— Stai liniştită, Magda. Cibi nu-i acasă, iar Livi e prea tânără. Trebuie doar să stai aici până când gărzile vor fi găsit destui tineri pe care să-i trimită, iar după aceea te duci acasă. Mai trebuie să fii puternică puțin. Lasă personalul de aici să aibă grijă de tine. Adu-ți aminte că mama şi bunicul tău au fost de acord, aşa că, te rog, nu-i dezamăgi.

Asistenta o ia de mână şi îi zâmbeşte liniştitor, dar Magda nu e liniştită. I-a promis ceva tatălui ei, a făcut un pact cu surorile sale, şi acum fiecare dintre ele e în alt loc, fără a avea cum să ştie ce se întâmplă cu celelalte.

Nu poate decât să dea din cap ca să arate că se învoieşte

să rămână în spital. Se întinde în patul ei îngust şi priveşte fix tavanul, cu ochii scăldaţi în lacrimi de furie şi frustrare – şi teamă.

CAPITOLUL 6

Vranov nad Topl'ou, martie 1942

— Nu te uita înapoi, te rog, Livi. Te implor, nu te uita înapoi, îi tot spune Cibi surorii sale.

Fetele ies de pe aleea din faţa casei şi păşesc pe stradă. În uşă, mama lor plânge în braţele bunicului. Livi *se uitase* înapoi când închisese poarta. Icnetul ei de durere la vederea nefericirii mamei sale a fost ca un pumnal în inima lui Cibi, dar trebuie să fie puternică pentru Livi, pentru mama lor.

Cibi îşi îndreaptă spatele şi, mutându-şi valijoara dintr-o mână într-alta, o prinde pe Livi de talie, şi cele două fete se îndepărtează.

— Continuă să mergi şi atât, ţine pasul cu mine, te descurci bine, Livi. O să ne întoarcem acasă cât ai clipi.

E o amiază luminoasă de primăvară. Aerul e limpede şi răcoros, cerul, de un albastru intens. Buclele şaten-închis ale lui Livi scânteiază în soare, iar onduleurile lui Cibi saltă graţios în timp ce merge. Sunt conştiente că vecinii stau în grădinile lor şi le privesc pe ele şi pe celelalte tinere evreice îndreptându-se spre sinagogă. Instinctiv, poate chiar cu încăpăţânare, Livi şi Cibi privesc drept înainte.

Cibi nu e sigură că vorbele sale de alinare au vreun efect asupra lui Livi. Sora ei se sprijină de ea, tremurând uşor. Unde se duc? Ce se aşteaptă de la ele? Dar întrebarea care o chinuie mai mult decât oricare alta se referă la Livi: o să i se permită să rămână cu sora ei?

La cincisprezece ani, micuţă pentru vârsta sa, cum o să se descurce Livi singură?

— Ar trebui să fie şi Magda aici, cu noi, spune Livi deodată, după o lungă meditaţie. N-am zis că o să fim mereu împreună?

— Magda e în siguranţă, acum asta-i important. Tu şi cu mine ne avem una pe cealaltă – o să ne facem treaba, o să ne întoarcem acasă şi atunci o să fim împreună.

— Şi pactul nostru, Cibi, să nu ne despărţim niciodată...?

— Acum nu e nimic de făcut.

Cibi n-a vrut ca vorbele să-i sune atât de tăios: Livi începe să plângă.

— Promite-mi, Cibi, spune ea printre suspine, promite-mi că o să ne întoarcem acasă şi o să fim iar cu Magda, mama şi bunicul!

— Pisicuţa mea scumpă, îţi promit că într-o zi, curând, o să păşim iar pe strada asta, în drum spre casă. Doar că nu ştiu când – dar o să te apăr până la ultima suflare, care va veni peste foarte mult timp. Mă crezi, Livi?

— Sigur că te cred. Lacrimile lui Livi s-au oprit pentru o clipă. O strânge de braţ pe sora ei. Tu eşti Cibi. Nimic n-o împiedică pe Cibi să obţină ce vrea!

Cele două surori schimbă câte un surâs vag.

Cibi se uită la celelalte fete care poartă valijoare ca ale lor şi merg în aceeaşi direcţie. Le vede mamele plângând în hohote trase înapoi în casă de taţii îndureraţi. Trec printr-un coşmar. Unele fete sunt singure, altele cu surorile sau verişoarele lor, dar nimeni nu traversează strada ca să meargă alături de ele. Cumva, ştiu că această călătorie trebuie s-o facă singure.

— Livi, de ce nu sunt şi băieţi? întreabă Cibi.

— Poate că pe băieţi i-au luat deja.

— Am fi auzit dac-ar fi fost aşa. Atunci de ce numai fete, Cibi? Cu ce le pot fi de folos fetele când e vorba de muncă grea?

Cibi râde forţat, doar ca să scadă tensiunea.

— Poate că cineva şi-a dat seama că putem să facem tot ce nu pot să facă băieţii.

Ordinele fuseseră clare: să se prezinte la sinagogă în ziua de Şabat, la ora cinci după-amiază. Le întâmpină priveliştea unor soldaţi din Garda Hlinka stând de o parte şi de alta a uşii şcolii de lângă clădirea principală. E de fapt o sală de clasă mare, unde fetele, încă din copilărie, au primit educaţie religioasă. Cibi, ca întotdeauna, e copleşită de venerație în faţa sinagogii, edificiul înalt în care ea şi familia ei s-au rugat şi au fost alinate de prieteni după moartea tatălui şi a bunicii lor. Mereu a fost un loc în care s-a simţit în siguranţă printre ai ei, dar astăzi nu-i mai oferă nicidecum această linişte.

Naziştii au distrus-o. Garda Hlinka a distrus-o.

Fetele sunt mânate în clasă, în timp ce se ţipă la cei câţiva părinţi care au decis să nu respecte ordinul de a sta deoparte: sunt loviţi cu bastoanele şi li se spune să plece acasă.

— Stai aici, îi spune Cibi lui Livi, dându-i drumul surorii sale şi lăsându-şi jos valiza.

Dând fuga afară, o prinde de mână pe o tânără care se agaţă de mama ei, refuzând să se despartă de ea. Un soldat o loveşte pe femeie în spate de mai multe ori, dar ea nu-i dă drumul fiicei sale. O mică mulţime priveşte acest spectacol brutal într-o tăcere îngrozită.

— Hai, vino cu mine!

În clipa asta, curajul lui Cibi e mai vizibil decât frica.

Trasă de ea, fata se desprinde de mama sa. Plângând, ţipând, se întinde iar spre aceasta, care e dusă de-acolo de soldaţi.

— O să am eu grijă de ea, doamnă Goldstein, strigă Cibi în timp ce o tot îmboldeşte pe fată – Ruth – să intre.

Tot mai multe fete intră în sală, cu frica întipărită pe feţele înlăcrimate. Încăperea e plină de durere şi disperare.

— Ruthie! Ruthie! Aici! strigă o voce.

Cibi se uită în jur şi o vede pe Evie, tânăra ei vecină, făcându-i semn lui Ruthie Goldstein.

— E verişoara ta, nu-i aşa? o întreabă Cibi, şi Ruthie dă afirmativ din cap.

— Acum o să fiu bine, îi spune ea lui Cibi cu un zâmbet chinuit. E din familia mea.

Cibi se întoarce unde a lăsat-o pe Livi.

— Ar trebui să găsim un loc lângă perete dacă e să stăm mai comod, îi spune, trăgând-o din centrul sălii.

Surorile rămân în picioare, aşteptând instrucţiuni, privind cum tot mai multe fete sunt aduse înăuntru. În ciuda aerului răcoros al primăverii, sala e sufocantă şi zgomotoasă – fetele se strigă una pe alta, plâng. Cândva o încăpere plină de amintiri fericite din copilărie, acum e un spaţiu ostil.

În timp ce lumina zilei păleşte, în tavan se aprind două beculeţe care împrăştie peste sală o lumină galbenă mată.

Deodată, fără nicio avertizare, uşa e trântită şi spaima fetelor e şi mai intensă.

— Mi-e frică, Cibi! Vreau acasă! plânge Livi.

— Ştiu, şi eu la fel, dar nu putem. Hai să ne aşezăm un pic. Acum, când stau sprijinite cu spatele de perete, Cibi îi pune valiza lui Livi între picioare, apoi face la fel şi cu a ei. Trebuie să ai grijă de valiză cu orice preţ, înţelegi? Să n-o scapi din ochi.

— Ce-o să se întâmple cu noi? întreabă Livi.

— Cred că o să stăm aici peste noapte, aşa că ar fi cazul să ne facem comode. Cibi o ia pe Livi pe după umeri, trăgându-i capul pe pieptul ei şi ţinând-o strâns. Ţi-e foame, pisicuţo?

Livi plânge din nou, scuturând din cap.

— Închide ochii şi încearcă să dormi un pic.

— N-aş putea să dorm.

De undeva dinlăuntrul ei, Cibi îşi aminteşte cuvintele

cântecului de leagăn cehesc pe care i-l cânta cu mult timp în urmă micuței Livi. Încetișor, începe să cânte.

Hajej muj andílku
Hajej muj andílku hajej a spi, matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.
Hajej muj andílku hajej a spi, matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.

Îngerașul fmeu
Dormi, îngeraşule, dormi linişstit,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.
Dormi, îngeraşule, dormi linişstit,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.

Cibi o îmbrățişează strâns pe Livi. În câteva minute, îi aude respirația domolindu-se. Cibi trimite toată dragostea pe care o simte pentru surioara sa în trupul adormit.

— N-o să las pe nimeni să-ți facă rău, îi şopteşte ea în buclele frumos mirositoare.

Sprijinindu-se din nou de perete, Cibi se uită cum alte fete se luptă pentru un loc unde să se poată aşeza, negociind pentru un spate de care să se poată rezema, un petic de podea lângă perete. Unele îşi deschid valizele şi scot cutiuțe de tablă, bucăți de pâine, brânză. Le oferă mâncare şi celorlalte. Cibi se gândeşte la Hachshara şi se întreabă ce-or fi făcând cei din tabără. Duminică se vor întreba unde e, de ce nu s-a întors. Încearcă să nu se gândească la mama şi bunicul, stând acasă, la o cină frugală. Vor reuşi oare să mănânce? Se întreabă dacă Magda s-a mai întremat. Îşi doreşte să fi fost şi ea aici, dar poate îi e mai bine în spital.

Alinată de acest gând, Cibi închide ochii şi îşi aminteşte de zile mai fericite.

— Cine unde doarme o să stabilim mâine, după ce o să ştim câți dintre voi vor să rămână la instrucție, să facă parte din Hachshara. Între timp, găsiți-vă un loc şi încercați să vă odihniți puțin. Vă promit că mâine o să primiți toți paturi, saltele, pături şi perne.

— Unde sunt toți băieții? strigă o fată.

Cibi îi remarcă zâmbetul îndrăzneț, ochii strălucitori.

— În altă parte a taberei. Şi înainte să-i căutați, să ştiți că sunt departe de aici.

— Eu mă numesc Cibi, tu? o întreabă Cibipe fata îndrăzneață.

Stau culcate una lângă alta pe scândurile de lemn, strângându-şi hainele în jurul corpului ca să se apere de vântul care suflă prin crăpăturile mari din pereți.

— Aliza. Îmi pare bine să te cunosc, Cibi. De unde eşti?

— Vranov. Tu?

— Bardejov, dar nu pentru multă vreme. Abia aştept să ajung în Palestina.

— Ştiu ce vrei să spui. Nu-mi vine să cred că sunt aici cu adevărat, spune Cibi, chicotind nervos.

— Oare o să ne antrenăm împreună cu băieții? întreabă Aliza, parcă fără să se adreseze cuiva anume.

— Ăsta e singurul motiv pentru care ai venit aici, să cunoşti băieți?

Fata întinsă alături se ridică în capul oaselor.

— Nu, vreau să merg în Palestina, îi spune ea.

— Ei bine, eu sunt aici numai pentru băieți, se aude o voce din fundul încăperii.

— Mâna sus toate cele care sunt aici pentru că vor să plece în Palestina, spune Cibi tare, ca s-o audă toată lumea.

Toate fetele din cameră se ridică, şi toate ridică mâna.

— Acum mâna sus toate cele care sunt aici ca să cunoască

băieți, spune Cibi.

Fetele schimbă priviri între ele, se aud chicoteli şi, din nou, se ridică toate mâinile.

În loc să doarmă, cum li se spusese, fetele vorbesc şi glumesc, schimbând nume, locuri de origine, ambiții.

Cibi este extrem de mândră de hotărârea ei de a fi aici, printre aceste fete necunoscute, unite în țelul lor. Sacrificiul de a-şi părăsi familia şi a-şi urma visul de a deveni pionier pe un tărâm nou şi făgăduit n-o să fie în zadar. O să muncească din greu ca să ajungă în Palestina, şi apoi o să trimită după surorile ei, după mama şi bunicul. În cămăruța asta, goală de paturi, dar plină de sentimentul aventurii, camaraderia dintre femei îi sporeşte lui Cibi dorința ardentă de a începe Hachshara cât mai repede.

Ea e una dintre fetele care mâine-seară vor avea un pat.

Aliza se ridică în picioare.

— De ce credem că sunt băieții aici? strigă ea.

Fetele îi răspund strigând şi ele la unison:

— Ca să meargă în Palestina ŞI CA SĂ CUNOASCĂ FETE.

Cibi se trezeşte tresărind.

— Vreau la mama! Vreau la mama! răsună vaietul înecat în plâns al unei fete.

Livi se foieşte, gemând în somn. Cibi îi şopteşte vorbe de alinare şi ea se linişteşte.

În timp ce soarele timpuriu al primăverii se strecoară prin ferestrele înalte, fetele se trezesc, se ridică în picioare şi se întind. Din nou se întreabă una pe alta: Unde mergem? Ce-o să vrea de la noi? Nu sunt răspunsuri şi curând în cameră se face linişte, fetele aşezându-se la loc pe podea să aştepte. Unele mănâncă din proviziile din valize. Măcar la lumina soarelui încăperea pare mai puțin sumbră şi aminteşte mai mult de zilele de odinioară.

— Trezeşte-te, Livi, e timpul să te scoli, o scutură uşor Cibi pe sora sa, care doarme cu capul în poala ei.

Ridicându-se, Livi pare buimacă, privind în jur cu ochi mirați.

— Vrei să mănânci ceva? o întreabă Cibi.

— Nu mi-e foame, spune ea, uitându-se de la o față la alta.

Unele plâng.

— Trebuie să mănânci ceva. Nu ştim cât o să stăm aici.

Cibi îşi deschide valijoara, căutând mâncarea îngropată printre hainele sale. Scoate prăjitura pe care mama ei a făcut-o pentru cina de Şabat. Desfăcând şervetul dureros de familiar, Cibi inhalează aroma mâncării mamei. Rupe o bucățică şi i-o întinde lui Livi.

— Nu vreau, ştii că nu-mi place prăjitura asta, se plânge Livi, dându-i mâna la o parte.

— Totuşi, trebuie s-o mâncăm. N-o să țină, şi trebuie să păstrăm cutiile. Nu înseamnă nimic pentru tine că e făcută de mâinile mamei?

Cibi se încruntă şi îi întinde iar prăjitura lui Livi.

Fără tragere de inimă, aceasta o ia şi începe s-o molfăie, dându-şi ochii peste cap la fiecare îmbucătură şi prefăcându-se că se îneacă de fiecare dată când înghite. Cibi se sileşte şi ea să mănânce – gura-i e uscată şi prăjitura are gust de cenuşă.

— Mi-e sete, am nevoie de ceva care să alunge gustul, începe să se smiorcăie Livi, şi Cibi se simte brusc epuizată. Îi vine să se smiorcăie şi ea.

— Va trebui să aştepți. Sunt sigură că o să ni se dea ceva curând.

Nu aud uşa deschizându-se, dar sar în picioare când o voce tună:

— Sus, e timpul de plecare!

Soldatul din Garda Hlinka se loveşte cu bastonul în palmă.

Închizând valijoara cu un pocnet, Cibi se ridică repede,

apucând şi valiza lui Livi.

— Ai grijă de valiză, Livi, îi aminteşte surorii sale. Nu trebuie să laşi pe nimeni să ți-o ia, ai înțeles?

Livi încuviințează din cap, cu ochii la uşile din față, pe care şi alți soldați pătrund în încăpere. Fetele sunt încolonate pe două rânduri şi duse afară. Îşi mijesc ochii în lumina strălucitoare a zilei însorite.

Cibi o împinge pe Livi în fața ei, ținând-o de spatele hainei. Nu trebuie să se piardă una de alta orice s-ar întâmpla. Pe o parte a străzii se înşiruie soldați din Garda Hlinka, iar pe cealaltă parte sunt rudele fetelor, care-şi strigă disperate fiicele şi nepoatele. Au nesocotit interdicția pentru a veni aici: evreii nu mai pot să se plimbe pe unde vor, la orice oră. Riscă să fie bătuți şi închişi, dar mulți ar îndura bucuroşi pedeapsa ca să-şi mai vadă copiii iubiți. Cibi ştie că mama şi bunicul ei nu se află în mulțime. N-au ieşit niciodată din casă de Şabat.

Gărzile Hlinka încep să le conducă pe fete de-a lungul străzii, îndepărtându-le de sinagogă şi de durere.

— Unde mergem? şopteşte Livi.

— Ăsta e drumul spre gară, spune Cibi arătând în față. Poate o să luăm un tren.

În timp ce strigătele înlăcrimate ale rudelor scad, noi glasuri – glasuri furioase, pline de ură – le întâmpină în trecerea lor prin oraş. Foştii prieteni şi vecini le aruncă în cap cu fructe stricate şi pâine mucegăită, strigându-şi bucuria că evreii pleacă în sfârşit. Cibi şi Livi sunt uluite de insultele şi fierea scuipate printre dinții rânjiți. Ce s-a întâmplat cu oamenii ăştia? Sunt chiar cei pe care bunica lor i-a asistat la naştere; cei care îşi făceau cumpărăturile în magazinul mamei lor sau apelau la sfatul ei înțelept.

Trec pe lângă doamna Vargova, soția cizmarului. Cibi ducea pantofii la reparat la ei ori de câte ori aveau nevoie de tălpi noi sau de o cusătură. Deseori doamna Vargova nu-l

lăsa pe soțul ei să le ia bani, amintindu-i că fetele îşi pierduseră tatăl după ce acesta fusese rănit luptând pentru patrie. Acum face parte din mulțimea asta zgomotoasă, cu părul scăpat din cocul îngrijit atârnându-i în dezordine pe umeri, şi le spune lui Cibi, Livi şi tuturor celorlalte fete că le urăşte, că le-ar vrea moarte.

Cibi o trage pe Livi lângă ea. Nu o poate împiedica pe sora ei să vadă sau să audă ce se petrece, dar asta-i tot ce are: un trup cald, brațe ce pot îmbrățişa. Cibi îşi ridică bărbia, spre deosebire de fetele din jurul lor, care plâng şi se vaită. Această mulțime plină de ură n-o să aibă parte de lacrimile sale.

— Bună, Cibi, nu credeam că ai fost selectată să pleci azi.

Visik, „prietenul" ei din copilărie devenit trădător Hlinka, vine spre ele. Simpla promisiune a unei elegante uniforme negre l-a transformat pe Visik într-un monstru. Cibi îl ignoră.

— Ce-i cu tine? o iscodeşte el. O priveşte de sus până jos cu ochii lipsiți de expresie. De ce nu plângi, ca toți ceilalți evrei slabi?

Merge alături de ele, ca şi cum ar face o plimbare plăcută împreună, la soare. Cibi o trage pe Livi mai aproape, ieşind din rând, pentru a fi umăr la umăr cu Visik, şi întorcându-se pentru a-i întâlni privirea.

— N-o să ai niciodată privilegiul de a mă vedea plângând, Visik. Şi dacă o să-mi vină vreodată să plâng, o să-mi aduc aminte de mutra ta urâtă şi o să râd. Cât despre slăbiciune, nu eu sunt idioata care are nevoie să se ascundă în spatele unei uniforme de bandit! se răsteşte ea.

Un soldat mai în vârstă se apropie de Visik.

— Fă-le să intre în rând, îi ordonă el.

— Şi pe urmă să-l duceți pe băiețelul ăsta înapoi la mămica lui, strigă Cibi după el, în timp ce intră împreună cu Livi înapoi în coloana de fete.

— Cibi, ce faci? o întreabă Livi, cu ochii măriți de spaimă.

— Absolut nimic, Livi. Tare bine m-am simțit!

Se zăreşte gara: Cibi a avut dreptate. Îşi aminteşte excursia plăcută pe care au făcut-o anul trecut la Humenné, ca să-şi viziteze rudele. Acum sunt mânate prin gară până pe peron, soldații țipând şi îmbrâncindu-le pe fete în trenul care aşteaptă. Ele înaintează, îşi pun valizele în plasele de sus şi îşi găsesc locuri. Nimeni nu mai plânge; în schimb, toate tac, fiecare gândindu-se la familia pe care a lăsat-o în urmă şi la viitorul necunoscut care le aşteaptă.

Trenul iese încet din gară. Livi îşi odihneşte capul pe umărul lui Cibi. Privesc amândouă pe fereastră ziua luminoasă de primăvară, câmpurile familiare care alunecă încet pe lângă ele. De mai multe ori, trenul se opreşte fără să se poată ghici în ce loc se află: câmp în dreapta şi-n stânga, şi uluitorii Munți Tatra în zare, încă acoperiți de zăpadă, luându-şi rămas-bun de la cetățenii lor.

Conductorul trece pe culoar cu nişte căni goale atârnate de degetele mâinii stângi şi o carafă cu apă în mâna dreaptă. Întinzându-le lui Cibi şi Livi câte o cană şi începând să le umple până la semnul de la jumătate, murmură un „Îmi pare rău”, zâmbindu-le trist. Cibi îl săgetează cu privirea, dar Livi spune „Mulțumesc”, bând apa dintr-o înghițitură şi dându-i cana înapoi.

În cele din urmă trenul trage într-o gară, indicatoarele arătând că au ajuns în Poprad. Uşile vagoanelor se dau în lături. Soldați Hlinka intră în fiecare vagon şi strigă:

— Afară! Afară!

Pe peron, alți soldați Hlinka agită nişte bice lungi şi negre, pocnindu-le în fața fetelor care coboară din tren.

— N-o să ne lovească, Cibi, nu-i aşa? N-am făcut nimic rău, nu? şopteşte Livi.

— Sigur că nu, îi spune Cibi, sperând că vocea nu-i trădează frica.

La câțiva paşi de locul în care stau şi aşteaptă următoarele instrucțiuni, o fată se apropie de unul dintre soldați şi deschide gura să spună ceva, când soldatul ridică biciul şi o loveşte peste mână. Mai multe fete reacționează, țipând la el şi trăgând-o de acolo pe fata rănită. Cibi o apucă de braț pe Livi, în timp ce peronul e invadat de alți soldați, care le ordonă fetelor să formeze coloane lungi, gata să pornească din nou la drum.

Nu merg foarte mult, şi sunt oprite în fața unui gard imens din sârmă şi oțel, iar de partea cealaltă Cibi întrezăreşte o serie de clădiri întunecate, impozante.

În timp ce fetele intră în ceea ce este evident un complex militar, observă însemnele armatei pe vehicule, iar de o parte şi de alta a drumului solitar care străbate de la un capăt la altul perimetrul îngrădit se înşiruie barăci. Cibi şi Livi se alătură unui grup de fete care e mânat spre o baracă cu etaj. Odată ajunse înăuntru, uşa e trântită în urma lor. Încet, fetele se lasă pe podea, căutându-şi loc să se aşeze, să se întindă sau să se ghemuiască deznădăjduite.

— Crezi că o să ne dea ceva de mâncare? vrea să ştie Livi.

— Nu cred că ne putem aştepta la ceva mai mult decât am primit seara trecută, răspunde Cibi.

— Adică nimic.

— Da, nimic. Hai să mai stăm un pic până să luăm din nou ceva din valize.

Plânset şi şoapte umplu încăperea aceasta şi pe cea de deasupra. Dar nu e nimic de făcut. Cibi şi Livi se întind pe jos şi, folosindu-şi puloverele ca perne şi pardesiele drept pături, în cele din urmă adorm, prea obosite ca să mai simtă foame, frică sau dor.

A doua zi dimineața, când încă nu au niciun semn de la soldați, fetele sunt copleşite. Cibi crede că faptul că sunt lăsate singure în camera asta, să-şi închipuie tot ce e mai rău, face parte din planul Gărzii Hlinka. Nişte femei

înspăimântate şi flămânde vor fi mult mai uşor de condus.

Livi îşi trage valiza şi se urcă pe ea ca să se uite pe fereastră în curte.

— Ce vezi? o întreabă Cibi, în timp ce alte fete se adună în jurul lor.

Ridicându-se pe vârfuri, Livi se uită cu ochii mijiți prin sticla murdară. Desprinzându-şi o mână de pe tocul ferestrei, încearcă să şteargă praful cu mâneca. Pierzându-şi echilibrul, îi intră mâna prin geam, apoi cade, urmată de o ploaie de cioburi.

Cibi o trage repede de acolo, iar fetele se retrag şi ele în adâncul încăperii, nevrând să fie asociate în vreun fel cu geamul spart.

— Eşti bine? Te-ai rănit?

Cibi scutură bucățele de sticlă din părul şi de pe haina lui Livi.

— Sunt bine, răspunde aceasta repede.

Cibi începe să-i cerceteze fața în căutare de cioburi, apoi îi ia mâinile. Pe mijlocul palmei drepte a lui Livi e o tăietură lungă, însângerată. Sângele picură pe podea. Cibi îşi ridică fusta şi apucă jupa albă de in de dedesubt. Aplecându-se, îşi înfige dinții în țesătură, făcând o mică gaură, apoi rupe fâşii lungi, cu care bandajează rana lui Livi. Aproape imediat, sângele începe să iasă prin pânza albă.

Şocată, Livi se uită cum sora ei îi bandajează mâna rănită. Nu simte nicio durere.

Uşa se dă de perete şi intră trei soldați. Fără o vorbă, fiecare apucă de braț câte două fete şi le târăşte afară.

Toată lumea din încăpere priveşte îngrozită, fetele agățându-se una de alta în timp ce uşa se trânteşte din nou.

Trece o oră, poate mai mult, apoi uşa se deschide iar şi fetelor li se ordonă să iasă. Celor care şi-au luat valizele de jos le sunt smulse când trec pragul. Cibi aude un soldat spunându-i unei fete că o să-şi găsească valiza la întoarcere.

Nu le vor mai vedea niciodată.

Sunt conduse într-o altă clădire, un spațiu larg, cu o zonă de bucătărie în spate. Se încolonează şi se trezesc în fața celor şase fete care au fost luate mai devreme şi care acum le întind câte o farfurie mică de tablă cu un pic de varză răsfiartă şi o bucată de pâine de mărimea unui pumn. Poate că asta a fost cândva o sală de mese, dar nu sunt mese şi scaune, aşa că fetele se aşază pe jos şi se silesc să înghită mâncarea fără niciun gust.

La întoarcerea în baracă, le întâmpină găleți cu apă, mături şi perii de podele. Li se spune că trebuie să frece camera până străluceşte. Spală podeaua cu rândul de mai multe ori, muncind fiecare până când toate au spălat cel puțin o dată, supravegheate de soldați.

Îşi petrec restul zilei în picioare, şezând, plângând. Către seară sunt duse din nou în sala de mese şi primesc câte o bucățică de cartof şi o felie de pâine.

Ajunse înapoi, una dintre fete le aminteşte că e Pesah. Dar cum ar putea îndeplini ritualurile aici? Fata arată spre o adolescentă blondă care stă singură.

— Tatăl ei e rabinul nostru. Ea ar trebui să ştie ordinea rugăciunilor, paşii.

Toți ochii se întorc spre adolescenta blondă, care încuviințează din cap şi îşi deschide valiza ca să scoată Hagada[4]. În scurt timp, toată lumea e adunată în jurul ei, însoțind-o în rugăciune. Sunt copleşite de o tristețe grea.

A doua zi dimineața, fără să mai primească de mâncare, fetele sunt conduse afară din complex, înapoi la gară. Sunt flancate şi de data asta de soldați din Garda Hlinka înarmați cu bice.

Trenul aşteaptă pe peron cu locomotiva pornită, gata să

[4] Text utilizat la sărbătoarea de Pesah în familie, precum şi cartea ce cuprinde acest text. (N. Red.)

plece. Dar fetelor li se ordonă să depăşească vagoanele de călători, până ajung la cele de vite, din coada trenului.

— Urcați! strigă soldații repetat.

Dar ele nu se mişcă. Cibi se simte ca un animal țintuit în lumina farurilor unei maşini. Doar nu le cer să se urce într-un vehicul menit să transporte vaci, nu-i aşa?

— Cibi, ce se întâmplă? țipă Livi.

— Nu ştiu, dar... dar vagoanele astea sunt pentru *animale.*

Soldații din Garda Hlinka sunt serioşi însă. Bicele sunt întinse şi folosite pentru a le face pe fete să se urce în vagoane, deşi de la pământ până la platformă distanța e foarte mare. Înjurăturile, țipetele şi loviturile continuă, orice tentativă de a-şi controla cât de cât ținuta e abandonată, şi fetele se cațără în tren, ajutându-le abia apoi pe cele rămase pe peron să urce şi ele.

Cibi o împinge pe Livi în brațele unei fete care o trage în vagon. Duhoarea de bălegar de vacă se amestecă cu mirosul foarte real al fricii lor.

Fetele sunt înghesuite înăuntru, au loc doar să stea în picioare. Uşile grele sunt zăvorâte în urma lor şi singura lumină e dată de razele de soare ce se strecoară printre scândurile pereților.

Practic toată lumea plânge acum; cele mai aproape de pereți țipă, lovind scândurile cu pumnii şi cerând să fie eliberate.

Cibi şi Livi au intrat într-un coşmar. N-au cum să fugă de apropierea altor trupuri, de vaiete, de setea cumplită şi foamea care le roade. Trenul se opreşte de multe ori, uneori scurt, alteori pentru perioade mai lungi, dar uşa rămâne închisă. Cibi tot rupe fâşii de pânză din jupa ei pentru a schimba bandajele lui Livi, până când îi mai rămâne doar banda din talie.

Într-un târziu, uşa se deschide cu un scârțâit. Soarele a

alunecat dincolo de linia orizontului, dar până şi această lumină slabă le face să-şi mijească ochii. Lui Cibi aproape că-i stă inima în loc când zăreşte uniformele naziste. Sunt cei din SS. I-a văzut doar în ziarul bunicului, dar vestoanele gri închis şi svastica de un roşu aprins de pe mânecă nu lasă loc de vreun dubiu. Stau aliniați de-a lungul peronului, cu fața la vagoane, ținând într-o mână arma şi în cealaltă lesa unui câine mare, care latră.

Fetele încep să sară jos şi câinii se smucesc să sară pe ele arătându-şi colții. Două fete sunt muşcate în clipa în care ating pământul.

— Mai repede, mai repede, strigă germanii, lovindu-le cu patul puştii pe cele care li se par prea încete.

Cibi şi Livi se mişcă repede, sărind din vagon şi dându-se deoparte. Au ajuns, se pare, la un alt complex militar. Sunt reflectoare care luminează clădiri, străzi întregi dincolo de porți. Se uită la pancarta de deasupra gardului de sârmă şi citesc: *ARBEIT MACHT FREI.* Cibi ştie destulă germană ca să-i descifreze sensul. *Munca te va elibera.*

Dar apoi ea şi Livi încremenesc la vederea bărbaților raşi în cap, cu obrajii supți, care mişună acum în tot trenul. În pantaloni şi cămăşi dungate, alb cu negru, aceştia se mişcă precum şobolanii pe o corabie care se scufundă, cățărându-se în vagoane şi aruncând jos valizele fetelor.

Văd un bărbat ridicând o cutie goală de sardele şi Livi e gata să vomite când el îşi trece degetul prin ea, îl suge, apoi duce cutia la gură şi scurge ultimele picături de ulei. Ridică privirea şi le observă pe surori privindu-l, dar continuă să lingă cutia nestingherit.

Coloana de fete începe să se mişte spre porți.

— Ascultă-mă, Livi, şopteşte repede Cibi. O să mâncăm pietre, cuie, orice ne pică în mână, dar trebuie să supraviețuim aici. Înțelegi?

Amuțită, traumatizată, Livi mai poate doar să încuviințeze

din cap.

Partea a II-a
Porțile iadului

CAPITOLUL 7

Auschwitz, aprilie 1942

— Mergi mai departe, Livi. Rămâi în rând, murmură Cibi spre sora ei.

După ce trec de porți, sunt duse de-a lungul unei străzi mărginite de copaci, cu primele frunze ale primăverii fluturând în adierea răcoroasă. Reflectoarele puternice de deasupra emană căldură, ceea ce-i aminteşte ironic lui Cibi de o seară caldă de vară. Trec pe lângă o clădire de beton cenuşie, întâlnind privirile goale ale unor femei şi bărbați tineri care se uită fără expresie la ele de la ferestre. Pe Cibi o trece un fior: ar putea fi băieții de la ieşiva, tinerii raşi în cap care studiază Tora. Dar nu-şi poate permite să se gândească la casă, la prietenii ei. Trebuie să fie vigilentă. De ambele părți ale mai multor străzi pe care trec fetele se află clădiri de cărămidă roşie. Copaci înalți şi flori frumoase în straturi îngrijite împodobesc peticele de pământ din fața fiecărei construcții, dând iluzia unui cămin prietenos.

În cele din urmă, fetele sunt conduse într-o clădire din cărămidă pe două niveluri, unde se trezesc față în față cu celelalte ocupante ale acesteia. E o încăpere mare, cu tavan înalt, dar nu îndeajuns de mare pentru sutele de locatare. Cel puțin o mie, se gândeşte Cibi. Paiele împrăştiate pe podea îi amintesc de un grajd sau hambar – un loc unde dorm animale, nu femei. Mirosul de bălegar sporeşte impresia că încăperea e pentru vite.

— Ne-au pus la un loc cu băieții! şopteşte Cibi, nevenindu-i să creadă. Dar vede că sunt şi fete aici... vor ajunge şi cele două surori ca ele? Slăbănoage, cu ochii ieşiți din orbite? Disperate şi cu privirile goale?

Băieții sunt în uniformă – Cibi crede că e uniforma soldaților ruşi: pantaloni kaki uzați şi cămăşi încheiate cu nasturi, o stea roşie cu margine galbenă, cu secera şi ciocanul. Lui Cibi i se pare că ei se uită cu milă la fete, probabil pentru că ştiu prea bine ce le aşteaptă. Sau poate că pur şi simplu nu vor să împartă cu ele acest spațiu limitat.

— Cred că sunt fete, Cibi.

Livi e incapabilă să-şi ia ochii de la figurile emaciate care încă le privesc în tăcere.

— Bun venit la Auschwitz. Un băiat face un pas înainte. Acum sunteți în Polonia, în caz că nu vi s-a spus. Aici stăm.

Face un gest larg cu mâna spre cameră, la sacii de paie de pe jos. Doar n-o să li se ceară să doarmă pe aşa ceva? se gândeşte Cibi.

— Ce se întâmplă acum? se aude o voce speriată.

— Dormiți cu puricii, răspunde o alta.

— Dar n-am mâncat! strigă prima, speriată, obosită.

— Ați ajuns prea târziu. O să mâncați mâine. Vă previn, o să fiți rase în cap ca şi noi – vi se rade *tot* părul – şi o să vi se dea uniforme ca asta. Şi apoi, la muncă. Să nu vă împotriviți niciodată. Dacă o faceți, o să fiți pedepsite, dar s-ar putea să fim şi noi!

Persoana care vorbeşte îşi coboară vocea până la şoaptă. Cibi îi observă ochii: ochi frumoşi pe o față de băiat. Livi are dreptate, băieții ăştia sunt fete.

— Soldații SS sunt peste tot, spune ea conspirativ, dar

cele de care trebuie să ne ferim sunt *kapo*[5] care ne supraveghează. Uneori sunt mai rele ca soldaţii SS. Sunt prizoniere, la fel ca noi, dar să nu aveţi niciodată încredere în ele – şi-au ales tabăra.

Prizoniere. Cuvântul o sperie pe Cibi. Sunt într-o închisoare, şi o să rămână aici până când vor hotărî germanii că pot să plece. Încercând să-şi ascundă frica, trece la acţiune, revendicând o saltea plină de cocoloaşe din mijlocul încăperii întunecate.

— Vino.

O ia pe Livi de mână şi o trage încet spre „pat". Se întind complet îmbrăcate, cu pardesiele pe ele; paiele trosnesc sub trupurile lor, ieşind prin pânza aspră şi zgâriindu-le mâinile şi capul. Cibi îşi doreşte să li se fi permis să-şi păstreze valizele – poate le vor recăpăta mâine.

Una câte una, fetele îşi găsesc culcuşuri şi se aşază, dar nu sunt nici pe departe destule, şi trebuie să se înghesuie câte două, trei, patru laolaltă, ca sardelele.

Livi plânge, la început încet, apoi în hohote. Cibi îşi înfăşoară braţele în jurul surorii ei şi îi şterge lacrimile cu mâneca.

— Stai liniştită, Livi. Ţi-e foame; amândurora ne e foame. Mâine o să mâncăm, şi o să se lumineze de ziuă, şi o să ne simţim mai bine. Te rog, nu mai plânge, sunt aici, cu tine.

Dar lacrimile lui Livi sunt molipsitoare, şi în scurt timp întreaga încăpere se umple de hohote şi suspine.

Câteva fete se împleticesc, împiedicându-se una de alta în drum spre uşă. Li se strigă să se oprească, să se întoarcă.

— O să ne băgaţi în bucluc! ţipă o voce – acum foarte evident de fată.

---

[5] Deţinut, bărbat sau femeie, dintr-un lagăr de concentrare german care avea misiunea să supravegheze munca forţată sau să îndeplinească sarcini administrative. (N. Tr.)

— Culcați-vă la loc. E mai rău afară decât aici! strigă alta.

Hohotele lui Livi se potolesc încet, şi în cameră se lasă tăcerea, apoi deodată se aude:

— M-a muşcat ceva!

Şi vine şi răspunsul:

— Sunt doar purici. O să te obişnuieşti.

E încă întuneric când fetele sunt trezite la 4 dimineața de *kapo,* care strigă la ele să se mişte.

E un frig muşcător. Cibi şi Livi au dormit pe sponci, şi acum sunt înghețate, le e foame şi sete. Frecându-se la ochi să-şi alunge somnul, îşi urmează colegele care au învățat ritmul ritualului matinal, încolonându-se pentru a folosi baia improvizată cu coveți lungi, robinete care picură şi closete deschise.

Cibi şi Livi se țin una de alta în timp ce fetele ies în şir din încăpere, dar la un moment dat Cibi scoate un țipăt şi se împiedică, prăbuşindu-se în genunchi.

— Cibi, Cibi, ce s-a întâmplat? zice Livi.

Cibi îşi smulge pantofii şi ciorapii, dezgolindu-şi picioarele pline de purici. Ține ciorapii într-o mână şi se holbează la gambele ei. În jurul lor, fetele trec peste sacii cu paie pentru a ieşi.

— Cibi, mă sperii. Trebuie să ne mişcăm! strigă Livi, scuturând-o de braț pe sora sa.

Cibi se uită la ciorapi şi îi azvârle departe de ea.

— Gata, gata. Trebuie doar să ne spălăm pe picioare. O să te ajut. Hai!

Dar Cibi se smuceşte. E problema ei, şi trebuie să fie puternică pentru sora sa.

O fată rasă în cap îşi face loc înapoi prin mulțime şi ridică ciorapii aruncați de Cibi.

— O să aibă nevoie de ei, îi spune lui Livi. Am scuturat toți puricii.

Livi e uluită de tonul fetei: robotic, lipsit de orice emoție.

Şi totuşi este un act de bunătate.

Ia ciorapii mulţumind din cap şi îi arată lui Cibi.

— Nu mai sunt purici. Te rog, pune-ţi-i la loc.

Cibi nu spune nimic, dar nu se opune când Livi îi trage ciorapii la loc şi apoi îi încheie pantofii.

Cibi şi Livi se alătură celor care ies din clădire. Afară, sunt despărţite de fetele mai vechi şi conduse la o altă clădire. În lumina zilei, străzile şi clădirile nu mai par nici pe departe atât de primitoare. Acum, pe trotuare sunt aliniaţi ofiţeri SS cu puşti agăţate în spate şi tocuri cu pistoale pe şold. Deţinutele se revarsă din clădiri ca aceea în care şi-au petrecut noaptea. Trec pe lângă un grup de bărbaţi care abia-şi târăsc picioarele alături de ele – câte-o privire furişă ici-colo, dar nimeni nu li se uită în ochi.

În cele din urmă, sunt duse într-o încăpere fără ferestre, unde li se ordonă să se dezbrace. Cibi e recunoscătoare, în clipa asta, că n-au fost avertizate ce va urma, recunoscătoare că Livi a fost cruţată, fie şi pentru câteva ore, de realitatea din spatele privirilor goale ale colegelor rase în cap.

Când unele se opun, gardienii şi gardienele lor nu se sfiesc să le plesnească. Cibi, Livi şi toate celelalte fete încearcă să-şi ascundă nuditatea cu mâinile. Râsete de bărbaţi şi obscenităţi aruncate spre ele le umplu urechile.

— Bijuteriile, nu uitaţi de diamantele alea drăguţe pe care le aveţi în urechi, fetelor. Le vrem pe toate, le strigă *kapo,* râzând. E o femeie înaltă cu părul negru scurt şi ondulat şi un incisiv lipsă.

Cibi duce mâna la o ureche, apoi la cealaltă. Cerceii mici de aur, cu pietricele roşii, i-au fost puşi după naştere de bunica ei, care a şi moşit-o. E prima dată când îi scoate. Se chinuie să găsească închizătoarea. Priveşte îngrozită cum *kapo* smulge la întâmplare cerceii din urechile fetelor. Sângele curge din lobii rupţi şi ţipete isterice năpădesc

încăperea. Speră că Livi, oriunde-ar fi în această cameră de infern, a reuşit să-i scoată pe ai săi. În timp ce-i desface, o vede pe *kapo* în faţa ei, cu mâna întinsă pentru a lua preţioasele semne ale iubirii de bunică. Se gândeşte fulgurant la Magda şi îi mulţumeşte lui Dumnezeu că sora sa e la mulţi kilometri depărtare.

Una câte una, fetele sunt chemate în centrul încăperii, ca să fie inspectate de *Schiutzstaffel,* soldaţi SS, care continuă să se uite lasciv la trupurile de femei tinere ce defilează prin faţa lor. Cibi îşi aminteşte cum bunicul îi tot spunea: „Umorul o să te salveze. Râzi, şi dacă nu poţi să râzi, zâmbeşte."

Ridicând capul spre examinatorii ei, îşi aşterne un zâmbet curajos pe buze. Simte o sută de fluturi în stomac. Când e chemată, înaintează încet şi rămâne în faţa unui bărbat îmbrăcat în pantaloni şi cămaşă în dungi. El e frizerul. Retează şuviţe din părul ei castaniu şi ea priveşte buclele căzând în movila crescândă de la picioarele ei. Apoi apucă o maşină de ras grosolană şi i-o trece peste cap, reducându-i podoaba capilară cândva mândră la o periuţă. Nici nu termină bine şi, spre ruşinea ei, se lasă într-un genunchi. Desfăcându-i picioarele, îndreaptă maşina spre sexul său, îndepărtându-i părul pubian. Încearcă să-şi alunge gândul că mica Livi îndură aceeaşi umilinţă. Fără s-o privească în ochi, el îi face semn să plece.

Apoi sunt mânate într-o altă încăpere.

— În saună cu voi! strigă o altă *kapo.*

În această cameră sunt bazine mari de fier cu apă murdară. Pe suprafaţa ei plutesc smocuri de păr. Cibi intră în cel mai apropiat. Nu seamănă cu nicio saună de care a auzit vreodată. Gândurile încep să-i rătăcească departe de locul ăsta, la căminul lor, la Magda, la bunicul, la tot ce iubeşte. Dacă-i poate păstra în minte, poate că n-o să fie atât de rău aici.

— Apa e mai murdară ca noi, spune o fată ieşind din bazin. Şi mai rece.

Apa îngheţată o smulge din transă pe Cibi. Trupul îi e amorţit de frig, la fel de amorţit cum îi sunt capul şi inima.

După ce iese, cu apa şiroind pe ea, ia hainele care-i sunt aruncate. Îmbrăcată în aceeaşi uniformă de prizonier de război rus ca şi deţinutele mai vechi, ţesătura aspră a cămăşii kaki îi iritã pielea gingaşă. Pantalonii ameninţă să-i cadă la fiecare pas.

Hainele grosolane atârnă pe trupul ei umed, neîncălzindu-l câtuşi de puţin. *Kapo* îi îndeasă o bucată de hârtie în mâini. Citeşte cifrele mâzgălite pe ea: 4560.

Înapoi în rând, alături de celelalte prizoniere spălate şi rase, Cibi nu se opune când e chemată să înainteze. Un alt bărbat în dungi stă la un birou de la intrarea în camera unde i s-a ras părul. Întinde mâna după bucata de hârtie şi îi spune să se aşeze.

Numărul scris cu cifre mari, negre pe albul murdar sunt gravate în pielea braţului ei.

Durerea e intensă, şocantă, dar Cibi nu reacţionează. N-o să-i dăruiască acestui om agonia ei.

Ajunsă iar afară, se alătură sutelor de fete care, ca şi ea, caută cu disperare un chip familiar. Dar nimeni nu mai pare familiar. În haine identice şi cu capetele rase, n-a mai rămas nimic care să le deosebească unele de altele.

Şi atunci Cibi îşi aude numele. Rămâne nemişcată când Livi aleargă spre ea, îmbrăţişând-o, apoi retrăgându-se să-şi privească sora mai mare. Îşi trece mâna peste capul golaş al lui Cibi.

— Ce ţi-au făcut? Cibi, nu mai ai păr.

Uitându-se la capul ras al surorii sale, Cibi nu răspunde. Livi o strânge de braţ şi clipeşte, lacrimi de durere îi brăzdează obrajii. Durerea tatuajului lui Cibi e la fel de intensă – simte sângele curgându-i în cutele cotului şi se

întreabă dacă n-o să se infecteze. Trecându-şi braţul pe după umerii lui Livi, îşi conduce sora înapoi în clădirea cu saltele infestate de purici. Abia când se ghemuiesc una lângă alta îşi privesc braţele.

— Numărul tău e doar cu o cifră mai mare ca al meu, zice Livi. Şterge sângele uscat, ca Cibi să poată vedea numărul tăiat în carne: 4559.

Când toate fetele din Vranov s-au întors în încăperea lor, intră *kapo,* însoţită de patru bărbaţi emaciaţi care cară cu greu două găleţi, o ladă cu cănişte de metal şi o alta cu pâine.

— Formaţi două rânduri şi veniţi să vă luaţi mâncarea. Azi n-aţi făcut nimic, aşa că veţi primi doar jumătate de cană de supă şi o bucată de pâine. Cine se îmbrânceşte sau se plânge nu mai primeşte nimic! răcneşte *kapo.*

Luându-şi cănile şi pâinea cu ele la saltea, fetele compară conţinutul „supei".

— Eu am o bucată de cartof, spune Cibi. Tu?

Livi amestecă lichidul subţire, maroniu, scuturând din cap. Cibi scoate cartoful din cana ei şi ia o înghiţitură mică. Pune restul în cana lui Livi. Îşi petrec restul timpului până la stingere culegându-şi una alteia puricii de pe ceafă şi urechi. Fetele mai vechi se întorc după lăsarea întunericului. În drum spre pat, le zâmbesc nou-venitelor, clătinând din cap cu compasiune.

Din nou trezirea la 4 dimineaţa. *„Raus! Raus!"* se aude în cameră, în acompaniamentul unui baston lovit de pereţi. După un drum la baie ca să înlăture câţi purici şi ploşniţe pot, Cibi şi Livi primesc primul lor mic dejun de la Auschwitz: o felie de pâine de mărimea palmei şi un lichid călâi despre care li se spune că e cafea, dar care nu seamănă cu vreo cafea gustată vreodată.

— Supă şi pâine la cină, cafea şi pâine la micul dejun, murmură Livi, silindu-se să înghită cafeaua.

— Ține minte ce ți-am spus când am ajuns – o să mâncăm şi pietre, şi cuie, orice ni se dă, îi răspunde Cibi.

— Ar fi trebuit să păstrăm ceaiul de tei, îi spune Livi, de parcă ar fi avut de ales; de parcă ar fi putut să le spună soldaților să aştepte puțin până scot ele florile prețioase din valize înainte de a le lăsa în vagonul de vite.

Afară, o ninsoare slabă se aşterne pe drumul pe care fetele stau acum încolonate câte cinci. Livi şi Cibi tremură, le clănțăne dinții.

Cibi o ia de mână pe Livi, vrând s-o încurajeze.

Simte atingerea moale a unei țesături şi desface cu grijă degetele surorii ei.

— De unde ai asta, Livi? şopteşte ea.

— Ce să am?

Livi ține în mână un săculeț conținând o medalie binecuvântată pe care mama lor a cusut-o în pardesiele ambelor fete în noaptea dinaintea plecării.

— De unde a apărut asta? întreabă Livi, fără să înțeleagă că e în mâna ei.

— Tu să-mi spui. Cum de-ai putut-o păstra?

— Nu... nu ştiu. Livi nu-şi ia ochii de la medalie. Nici nu ştiam c-o am.

— Ascultă-mă. Vocea lui Cibi e aspră, şi Livi tresare. Când o să ne mişcăm, trebuie s-o arunci. Pur şi simplu dă-i drumul pe jos. Nu se poate să fim prinse cu ea.

— Dar e de la mama, ne-a dat-o să ne ocrotească! A fost binecuvântată de rabin.

— Medalia asta n-o să ne ocrotească, o să ne bage în bucluc. O să faci cum spun? insistă Cibi. Livi încuviințează din cap. Acum ia-mă de mână şi când îți dau drumul, o laşi să cadă.

Fetele stau încolonate vreme de două ore, în care li se strigă numerele. Cibi îşi dă seama că numerele sunt cele tatuate pe brațele lor umflate. Îşi ridică mâneca să-l

memoreze pe al ei şi îi spune lui Livi să facă la fel. Asta e identitatea lor acum.

În cele din urmă, se strigă şi numerele lor. După ce li s-au dat instrucţiuni pentru muncă, Cibi şi Livi ies pe porţi şi trec pe lângă gară, îndreptându-se spre oraşul Oświęcim[6].

În afara lagărului, numai câmpuri golaşe; în depărtare se zăreşte fum de la nişte ferme mici şi câţiva cai îşi anunţă prezenţa nechezând. Soldaţi SS merg pe lângă coloană, unii îndemnându-şi câinii să latre şi să se repeadă la prizoniere.

Cibi încetineşte până când fetele din spate le ajung din urmă. Uitându-se în jur ca să se asigure că nu e niciun soldat în preajmă, Cibi dă drumul încet mâinii lui Livi. Aude zgomotul înfundat al săculeţului căzând în noroiul drumului. O ia din nou pe Livi de mână, strângând-o uşor, ca să-i transmită că a făcut ce trebuia.

Intră pe o stradă cu case fără acoperiş, unele cu ziduri sparte. Grămezi de moloz sunt pe marginile străzii pustii. Fetele mai vechi se îndreaptă spre ruinele din cărămidă; altele se caţără pe acoperişuri şi încep să arunce jos cărămizi şi ţigle. Cele de jos se feresc sau se lasă pe vine ca să evite bucăţile care cad precum proiectilele, fără să reuşească mereu.

— Voi două!

Cibi se uită în jur şi o vede pe *kapo* uitându-se la ea şi la sora ei.

— Veniţi încoace! le ordonă, şi fetele se duc repede spre ea.

— Vedeţi aia? Arată spre o căruţă aflată la o sută de metri depărtare. Nişte fete sunt înhămate la ea şi o trag. Parc-ar fi cai, se gândeşte Livi. O să vă arate ele ce să faceţi.

---

[6] Numele polonez al Auschwitzului. După înfiinţarea lagărului, autorităţile naziste au expulzat sau deportat întreaga populaţie evreiască şi poloneză din zona de vest a oraşului. (N. Red.)

Surorile se grăbesc spre a întâlni din nou ochii goi ai prizonierelor care sunt aici de mult mai mult timp decât ele.

— Voi sunteți în spate, le spune o fată.

Livi şi Cibi se duc în spatele căruței şi aşteaptă noi instrucțiuni.

Cele din față încep să tragă căruța spre o casă proaspăt demolată, lângă fundația căreia sunt stivuite cărămizi în şiruri lungi. Câteva tinere aşteaptă lângă ele. Livi şi Cibi încep să împingă.

Când ajung la moloz, fetele încep să încarce cărămizile în căruță.

— Nu stați degeaba, ajutați-le!

Îmboldind-o şi pe Livi, Cibi începe să pună cărămizi în căruță, în timp ce *kapo* vine spre ele.

Livi aruncă înăuntru o cărămidă care se loveşte de o alta, ciobindu-se un pic.

— Dacă mai spargi una, o să vezi ce-o să pățeşti! se răsteşte *kapo.*

Cibi se gândeşte la Magda şi simte un val de uşurare pe şira spinării. Ea a fost cruțată de tortura asta. Îşi doreşte să nu fi fost nici Livi aici – pare mult mai tânără decât celelalte fete. E curajoasă, dar e încă atât de mică! Cum o să poată face ea munca asta?

CAPITOLUL 8

Vranov nad Topl'ou, aprilie 1942

Haia stă la fereastră, exact în aceeaşi poziție în care stătea Livi cu numai câteva zile în urmă.

— O s-o auzim când ajunge acasă, Haia. Te rog, pleacă de lângă fereastră.

Iţhak pune blând mâna pe umărul fiicei sale şi-i simte muşchii încordându-se.

Haia nu lasă jos perdeaua; nu vrea să piardă sosirea Magdei.

— Tată, spune ea, cu ochii ațintiți spre stradă, nu ştiu cum o să-i spunem despre fete.

Iţhak oftează. Şi pe el îl chinuie acelaşi gând.

— O să fac un ceai de tei, zice el ca răspuns, şi femeia încuviințează.

Haia îşi lipeşte fața de geam, şi lacrimile îi alunecă pe sticlă în timp ce ea murmură rugăciuni, agățându-se de credința ei, având nevoie să creadă că aceste cuvinte puternice vor ajunge la Cibi şi Livi, oricât de departe s-ar afla; că ele le vor auzi cumva şi vor şti cât de tare îşi doreşte să vină acasă cu bine.

Întorcându-se să ia ceaşca de porțelan aburindă din mâinile lui Iţhak, Haia ratează momentul în care doctorul Kisely trage maşina în fața casei. Magda a coborât înainte chiar ca el să oprească de tot, alergând pe alee.

Când dă buzna pe uşă, Iţhak îi ia repede ceaşca din mână Haiei, înainte s-o scape. Se dă la o parte, ca să le lase pe mamă şi fiică să se unească într-o îmbrățişare.

Doctorul Kisely apare în prag, punând valijoara cu lucrurile Magdei pe podea. Iţhak şi doctorul îşi strâng mâinile. Nu e nimic de spus; doctorul Kisely priveşte în jur, simțind că Cibi şi Livi nu mai sunt acolo.

— Şi Magda? întreabă Iţhak într-un târziu. S-a recuperat?

— E bine, sănătoasă.

Gura doctorului schițează o jumătate de zâmbet, dar acesta nu i se vede şi în ochi.

— Haia, spune Iţhak întorcându-se spre fiica şi nepoata lui, încă îmbrățişate. E timpul să-i spunem Magdei.

Magda se eliberează din îmbrățişarea mamei sale.

— Ce să-mi spuneți? Şi unde sunt Cibi şi Livi?

— Vino şi stai jos, draga mea, spune Haia cu vocea gâtuită de lacrimi.

— Nu vreau să stau jos. Magda se uită la bunicul ei. Unde sunt?

Cum Iţhak nu răspunde, doctorul Kisely îşi drege vocea.

— Eu trebuie să plec acum, dar, dacă nu te simţi bine sau ai iar febră, mă întorc imediat.

Iţhak îi ia din nou mâna doctorului şi îi mulţumeşte. Îl priveşte mergând spre maşină, apoi închide uşa şi se întoarce spre a întâlni ochii speriaţi ai Haiei şi ai Magdei.

— Te rog, stai jos, Magda. O să fie mai uşor.

Femeile se aşază pe sofa, iar Iţhak pe singurul fotoliu confortabil din cameră. Magda îi strânge tare mâna Haiei, şi aceasta primeşte cu bucurie durerea.

— Surorile tale au plecat să lucreze pentru germani, Magda. Nu ştim unde sunt, dar n-au fost singure; multe dintre fetele noastre au fost luate odată cu ele.

— Luate să lucreze pentru germani? Magda e îngrozită. Nu i-a spus doctorul Kisely că surorile ei sunt în siguranţă? Nu a asigurat-o el că Livi e prea tânără şi Cibi e plecată? Nu se poate! spune ea.

— Aş vrea să nu fie adevărat, zice bunicul.

— Când?

— Acum două zile. Toate au plecat acum două zile.

— De Şabat?

Magda nu se obişnuieşte prea uşor cu gândul că surorile ei nu sunt acasă – că Cibi nu e la Hachshara şi că Livi nu e în grădină.

Iţhak dă din cap afirmativ.

— De ce să facă asta? De ce să se ducă să lucreze pentru germani?

— N-au avut de ales, scumpa mea. Garda Hlinka avea numele lui Livi pe listă, iar Cibi s-a dus ca să aibă grijă de ea.

— Pentru cât timp?

— Nu ştim, spune Iţhak oftând. Sperăm că nu pentru

mult. Se zice că o să lucreze la ferme germane. S-ar putea să stea acolo toată vara care vine.

Magda se întoarce spre mama ei.

— Mamă, de ce le-ai lăsat să plece?

Îngropându-şi faţa în mâini, Haia începe să plângă. Magda o ia cu braţul pe după umeri, trăgând-o mai aproape.

— Mama ta nu i-a putut împiedica să le ia, Magda. Nimeni nu i-a putut împiedica.

Vocea lui Iţhak se frânge, şi el îşi scoate batista mare din buzunar să-şi şteargă lacrimile.

Brusc, Magda îi dă drumul mamei ei şi se ridică în picioare.

— Trebuie să aflăm unde sunt, ca să mă duc şi eu, rosteşte ea.

Haiei i se taie răsuflarea.

— Le-am promis surorilor tale că o să avem grijă să fii în siguranţă. Aici, acasă.

Magda se uită la mama sa cu ochii scânteindu-i de sfidare şi buzele strânse într-un rictus.

— Ne-am făcut şi noi o promisiune, mai ţii minte, mama? Se întoarce spre Iţhak. Aţi uitat amândoi pactul nostru de a rămâne împreună?

— Unde să rămâneţi? spune Iţhak. Habar n-avem unde sunt.

— Ne-ar putea ajuta unchiul Ivan. E încă aici, în Vranov, nu-i aşa?

Magda are chipul împurpurat, e şocată, dar hotărâtă.

Haia încuviinţează încet din cap.

— Sigur că e.

— Vreau să-l văd pe unchiul meu *acum,* insistă Magda. El cunoaşte oameni. Are relaţii. El ne poate ajuta.

Poate a auzit ceva folositor, se gândeşte ea.

Se uită fix la uşa din spate, care dă spre casa aflată de cealaltă parte a aleii, unde locuiesc unchiul şi mătuşa ei

împreună cu cei trei copii ai lor, mai mici decât ea şi surorile sale.

— Am vorbit cu Ivan şi ne-a promis că o să facă tot ce poate să ne ţină acasă, în siguranţă – asta e tot ce poate să facă, spune Iţhak ferm.

Îşi trece iar batista peste faţă.

Încet, ezitantă, ameţită de veştile cumplite, Magda se prăbuşeşte pe sofa şi Haia o cuprinde în braţe, încercând să fie părintele de care are nevoie orice copil disperat.

CAPITOLUL 9

Auschwitz, primăvara 1942

Kapo ia cărămida ciobită şi o flutură în faţa lui Livi, apoi îi spune s-o aşeze cu grijă înapoi în căruţă. Cibi se uită la sângele care şiroieşte din rana lui Livi, pătând cărămida în timp ce o pune jos. Când *kapo* se îndepărtează, Livi încearcă să-şi înfăşoare mâna însângerată în cămaşă.

Tăietura din palma ei nu s-a vindecat, şi Cibi încearcă să rupă o fâşie din uniforma sa, dar ţesătura e prea tare.

— Foloseşte-ţi mâna stângă, o să te acopăr.

Cibi o apără pe Livi de privirile supraveghetoarei în timp ce muncesc.

Când căruţa e plină cu teancuri ordonate de cărămizi, *kapo* face un semn din cap celor două fete care se ocupă de surori.

— Voi două treceţi în spate, li se spune din nou. Împingeţi!

Le aud pe fetele din faţă încordându-se în hamurile lor. Cibi şi Livi împing căruţa din spate, dar aceasta nu se urneşte.

— Împingeţi, căţele leneşe! Mai tare!

Cibi îşi propteşte umărul de căruţă şi-i face semn lui Livi

să o imite. În cele din urmă, căruța începe să se miște.

Înaintează încet, căci pământul e plin de cărămizi și țigle sparte, bucăți de lemn, rămășițe spulberate ale unor case care au fost odinioară căminul unor oameni.

În scurt timp, fetele transpiră din cauza efortului, în ciuda aerului rece și a vântului puternic. Cibi nu-și amintește să fi muncit vreodată atât de greu, nici măcar la Hachshara. Aruncă o privire spre Livi: cu numai o mână sănătoasă, sora ei se chinuie. Căruța merge pe un drum accidentat, trecând peste niște ogoare – în unele locuri, cartofii se ițesc din pământul înghețat. Ajung pe un câmp gol, unde mai mulți bărbați așteaptă încărcătura lor. Grămezi de cărămizi au fost deja predate și stivuite. Un bărbat le spune fetelor unde să lase căruța. El și încă unul le ajută să descarce și împreună așază cărămizile, continuând șirurile existente.

Când căruța e goală, drumul e mai rapid. Mai încarcă o dată căruța, apoi *kapo* le spune să se odihnească. După ce se așază rezemate cu spatele de căruță, Cibi cercetează mâna lui Livi.

— Trebuie să se uite cineva la ea, Livi. Când ajungem înapoi, o să întreb dacă e vreo clinică sau infirmerie, șoptește ea.

— O să am nevoie și de o cămașă curată, spune Livi cu un tremur în glas. Asta e plină de sânge.

— Cămașa putem s-o spălăm. Hai să ne întoarcem la muncă.

— Dar nu ni s-a spus. Nu putem să ne mai odihnim un pic?

— Am putea, dar vreau s-o impresionez pe *kapo,* să nu stea cu ochii pe noi. Hai, o să poți.

Până la sfârșitul zilei mai fac patru drumuri cu căruța. Cibi se cutremură amintindu-și scenele de mai devreme, când câteva fete din grupul lor au fost lovite de cărămizi și

țigle căzute accidental dintre ruine. Sunt atente şi la palmele şi pumnii împărțiți la întâmplare de *kapo* oricui se fofilează, în opinia lor. Extenuate, se târăsc înapoi la blocul lor şi la rațiile sărăcăcioase care le aşteaptă.

După ce şi-au înghițit pâinea şi au dat pe gât supa, Cibi se apropie de *kapo*, trăgând-o pe Livi în urma ei. Ridică mâna rănită a surorii ei.

— *Kapo,* putem găsi undeva ajutor pentru sora mea? S-a tăiat la mână pe drum încoace şi încă sângerează. Trebuie să fie bandajată, ca să poată munci.

Femeia înaltă se uită la mâna întinsă spre ea.

— Spitalul e în blocul de alături. Poate o să se ocupe de tine, poate nu, îi spune ea lui Livi rânjind, arătând în josul străzii care duce spre porțile complexului.

Când Cibi şi Livi fac primii paşi, *kapo* le strigă:

— Du-te singură. N-ai nevoie de soră-ta mai mare să te țină de mână. Râde de propria glumă. Şi să nu-mi mai spuneți *kapo,* mă cheamă Ingrid.

Zâmbeşte, arătându-şi dintele lipsă, şi lui Cibi i se face brusc greață.

O împinge încetişor pe Livi.

— O să fii bine. Eu țin un loc de dormit.

Complexul e iar scăldat în lumină. Soarele a apus şi fetele şi-au încheiat prima zi plină de lucru la Auschwitz.

Cibi se sprijină de un perete, aşteptându-şi sora. Puțin mai târziu, în timp ce încearcă să netezească salteaua plină de cocoloaşe, Livi dă buzna pe uşă strigând-o.

Sunt cel puțin o mie de fete în cameră, unele adormite, altele încă treze sau stând de vorbă încet în grupuri mici. Cibi se ridică în picioare şi face cu mâna până când Livi o zăreşte şi începe să se strecoare printre saltele spre ea.

Cibi observă urmele de lacrimi de pe fața lui Livi – pielea roz se întrezăreşte prin stratul de praf de cărămidă care îi acoperă trăsăturile frumoase, delicate.

— Ce s-a întâmplat? Eşti bine? întreabă Cibi când Livi se prăbuşeşte în braţele sale.

O trage pe sora ei pe saltea şi îi ia mâna bandajată. Pare să fi fost tratată în sfârşit.

— Ce s-a întâmplat?

Livi continuă să plângă, până când într-un târziu reuşeşte să îngaime o propoziţie:

— De ce nu mi-ai spus? strigă ea.

— Ce să-ţi spun? Ce s-a întâmplat?

— Am fost la spital.

— S-a întâmplat ceva?

— Am văzut.

Livi s-a oprit din plâns. Ochii îi sunt măriţi de spaimă.

— Ce-ai văzut? o întreabă Cibi, căreia brusc i s-a făcut foarte frig.

— Era o oglindă acolo. De ce nu mi-ai spus ce mi-au făcut?

Cibi îi ia faţa în mâini şi o apropie de a ei. Pentru prima dată după câteva zile, zâmbeşte.

— Asta-i tot? Te-ai văzut în oglindă?

— Părul meu... spune Livi, trecându-şi degetele peste scalp şi trăgându-şi-le dezgustată. Mi-au tăiat părul!

Livi se uită undeva în spatele lui Cibi, în cameră, la sutele de alte capete rase. Ochii îi sunt sticloşi, neconcentraţi pe nimic. Pentru o clipă, Cibi se întreabă dacă n-ar trebui s-o plesnească, s-o scoată din şoc. În cele din urmă, Livi îşi întoarce ochii mari şi albaştri spre sora ei.

— Îmi tăiau părul? şopteşte ea.

Mâinile i se duc din nou spre cap. Lacrimile îi umplu ochii.

— Livi, dar ce credeai că fac cu maşina aia?

— N-am... n-am vrut să mă gândesc la asta. În timp ce mergea, îmi imaginam că-mi umblă mama prin păr. Ştii că-i place să-mi prindă buclele cu agrafe.

Livi tace abrupt, conştientizând adevărul. Se cutremură.

Cibi înțelege acum: unele lucruri sunt pur şi simplu prea îngrozitoare ca să le accepți. Poate că e un lucru bun – cine ştie ce vor mai avea de îndurat? Poate că e o abilitate pe care va trebui să învețe şi ea să şi-o cultive.

— Eu sunt oglinda ta, Livi. Cibi face un gest larg cu mâna. Toate suntem oglinda ta de acum încolo.

Livi încuviințează din cap şi închide ochii.

— Hai să ne culcăm, da?

Cibi nu are de oferit surorii ei decât uitarea somnului.

— Dar puricii.

Livi deschide brusc ochii.

— Sunt flămânzi şi ei, ca şi noi. Va trebui să învățăm să-i ignorăm.

— Dar ieri tu.

— Ieri a fost în altă viață.

A doua zi, la zona de demolări, înainte de a începe lucrul, Ingrid întreabă dacă vreuna dintre fete ştie să citească şi să scrie. Cum nimeni nu răspunde – pentru Cibi e deja limpede că a te face invizibil e un mod de a evita atenția ei crudă –, *kapo* se înfurie. Repetă întrebarea tot mai tare. Nu renunță. Conştientă de prezența soldaților SS în apropiere, Cibi îşi aminteşte de hotărârea ei de a încerca să-i impresioneze pe oamenii ăştia în speranța că ea şi Livi ar putea să aibă parte fie şi de unele favoruri mărunte. Dacă iese ea în evidență, poate că nu vor mai trebui să lucreze aici.

— Ştiu eu să scriu şi să citesc, spune.

— Cine a zis asta? întreabă Ingrid.

Cibi face curajoasă un pas înainte, privind drept în față. Ingrid nu e poloneză, ca celelalte *kapo;* e nemțoaică. Cibi se întreabă dacă e deținut de drept comun sau politic – sunt puține motive pentru care un german s-ar afla în Polonia, la Auschwitz. Cibi e recunoscătoare că ea şi Livi înțeleg şi chiar vorbesc un pic de germană.

Ingrid îi aruncă lui Cibi nişte foi şi un creion.

— Scrie numele şi numerele tuturor, dar repede!

Luând foile, Cibi se apropie de fetele din primul rând şi începe să le scrie numele. Fetele îşi ridică mânecile ca să-şi arate numerele tatuate pe braţ şi Cibi le copiază şi pe acestea pe foaie. Merge repede de-a lungul rândurilor de fete şi, când termină, îi dă hârtiile lui Ingrid.

— Sunt corecte? întreabă aceasta.

— Da, Ingrid.

— O să vedem.

Kapo întoarce o foaie. Trecându-şi un deget peste listă, strigă:

— Deţinut 1742, cum te numeşti?

Fata al cărei braţ poartă numărul 1742 îşi spune numele. E corect. Ingrid strigă mai multe numere şi primeşte răspunsuri.

Cu Cibi încă lângă ea, îi face semn unuia dintre soldaţii SS. Acesta vine încet spre ele; bastonul i se loveşte de picior în mers. Ingrid îi arată lista.

— Cum de-ai învăţat să scrii aşa de frumos? o întreabă el pe Cibi.

Cu o îndrăzneală mai potrivită vieţii în Hachshara, ea se uită în ochii soldatului.

— N-am crescut în pădure; am fost la şcoală, răspunde.

Aruncându-i o privire lui Ingrid, vede cum *kapo* întoarce capul spre a-şi ascunde zâmbetul care i-ar putea aduce la fel de multe necazuri cum va avea, probabil, Cibi.

Soldatul îşi drege zgomotos glasul.

— Pune-o pe ea responsabilă cu ţinerea evidenţelor, îi spune lui *kapo,* apoi se îndepărtează.

— Aşa, carevasăzică, zice Ingrid punând o mână pe umărul lui Cibi. Ştii să scrii frumos *şi* corect. Dar gura aia o să te bage în bucluc dacă n-ai grijă. Îmi eşti mai de folos vie decât moartă, aşa că fă bine şi nu-i mai înfrunta pe

gardieni. Ai înțeles?

Cibi dă din cap că da. Nu-i place să fie atinsă de Ingrid, dar, în definitiv, nu asta şi-a dorit? Să-şi asigure favoruri din partea celor care le-ar putea face rău?

— În fiecare zi o să înregistrezi noile deținute şi o să le tai pe cele care sunt absente. E clar?

— Da, Ingrid. Pot să fac asta. O fac cu plăcere, spune Cibi.

— Acum, la treabă, toată lumea! latră Ingrid. Şi când Cibi se întoarce ca să li se alăture lui Livi şi celorlalte, adaugă: Îți faci mai departe treaba la căruță.

Livi se apropie de sora ei mai mare, tremurând, îngrozită de ce-ar putea însemna pentru ele interacțiunea lui Cibi cu *kapo* şi cu soldatul SS.

— Ea cine e? întreabă Ingrid.

E limpede că n-o recunoaşte pe Livi din seara precedentă.

— Sora mea mai mică.

Cibi apucă mâna bandajată a lui Livi.

— Pare să-ți fie frig, îi spune Ingrid lui Livi.

Livi încuviințează, clănțănind din dinți. E de netăgăduit că arată mai tânără decât orice altă fată de la demolări. Abia dacă-i ajunge la umăr lui Cibi şi, deşi încă nu e atât de emaciată precum celelalte, uniforma atârnă pe scheletul ei uşor. Cibi nu poate să nu observe o scânteiere de blândețe în ochii lui Ingrid.

A doua zi, când Cibi şi Livi se aliniază în curte înainte de a pleca la şantier, Ingrid aruncă o haină grea pe umerii mezinei.

— Ai cam aceeaşi statură cu sora mea, îi spune. Câți ani ai, unsprezece, doisprezece?

— Cincisprezece, şopteşte Livi, prea înspăimântată ca să se uite în ochii ei.

Ingrid se întoarce brusc şi începe să le zorească pe fete afară din lagăr.

Celelalte sunt invidioase pe Livi, bombăne încet, iar Cibi se teme că atenția lui Ingrid le-a scos în evidență. Oare vor exista repercusiuni din cauza acestei favorizări din partea unei *kapo* nemțoaice?

Când ajung la şantier, Cibi bifează numele fetelor şi îi întinde foile de hârtie lui Ingrid, apoi începe din nou să încarce căruța cu cărămizi. Şi din nou ele împing căruța grea până pe câmp, unde îi găsesc cu recunoştință pe prizonierii de război ruşi, care le ajută să descarce. Nu se spune nimic despre haina lui Livi. E clar, în orice caz, îşi spune Cibi, că Livi munceşte din greu, la fel ca restul fetelor, în ciuda rănii sale.

Pe când primăvara îşi intră în drepturi, pădurea de dincolo de câmp se umple de frunze verzi. Terenul de la marginea pădurii a fost însămânțat de prizonieri, în speranța că o recoltă bună le va fi de ajutor.

Drumul, în ciuda schimbării vremii, rămâne o cursă cu obstacole, cu gropi adânci şi noroioase într-o zi şi plin de pietre şi bolovani tari, în alta. Într-o zi ploioasă, roțile din față ale căruței se afundă într-o groapă şi se înțepenesc. Fetele pun pietre sub roți ca să le scoată din groapă. Livi împinge în spate, iar Cibi şi celelalte fete trag din față. Când roțile încep încet să se mişte, Livi observă ceva ițindu-se din noroiul gros. E un cuțitaş.

Cu plăselele lui de lemn, îi încape perfect în palmă. Recunoscătoare pentru buzunarele pantalonilor militari ruseşti, ascunde cuțitul şi continuă să împingă.

Mai târziu, în întuneric, în pat, îl scoate să i-l arate lui Cibi.

— Valorează milioane aici, îi spune entuziasmată surorii ei. Putem să ne tăiem mâncarea, s-o raționalizăm.

— Ştii ce-o să-ți facă dacă găsesc ăsta la tine? şuieră Cibi.

— Nu-mi pasă! se răsteşte Livi. *Eu* l-am găsit, aşa că e al meu. Nu m-ai lăsat să păstrez medalia, dar cuțitul o să-l

păstrez.

Livi îl îndeasă înapoi în buzunar. *O să fie* util, şi Cibi o să-şi înghită cuvintele într-o zi.

Într-o dimineaţă, o săptămână mai târziu, Livi nu se trezeşte când soldatul SS loveşte pereţii camerei lor cu bastonul. Cibi o înghionteşte, îi atinge fruntea.

Livi e fierbinte, roşie la faţă şi transpirată.

— Livi, te rog, trebuie să te ridici, o roagă ea.

— Nu pot, geme Livi fără să deschidă ochii. Mă doare capul. Picioarele. Totul mă doare.

Fata din patul alăturat se apleacă şi pune şi ea mâna pe fruntea lui Livi, apoi îi bagă mâna sub cămaşă.

— Arde. Cred că are tifos, îi spune ea încet lui Cibi.

— Ce? Cum?

Cibi e cuprinsă de panică.

— Poate de la muşcăturile de purici, poate de la un şobolan. E greu de ştiut.

— Dar ce pot să fac?

— Vezi dacă te lasă s-o duci la spital. E singurul loc unde poate supravieţui. Uită-te la ea: e cumplit de firavă, şi e bolnavă. Nu poate să muncească aşa.

— Vrei să stai cu ea până o găsesc pe Ingrid şi o întreb dacă pot s-o duc la spital?

Fata dă din cap afirmativ.

Ingrid se încruntă şi chiar pare uşor îngrijorată. Încuviinţează, şi Cibi dă fuga înapoi la Livi, ridicând-o în picioare şi sprijinind-o în timp ce străbat încăperea. Îşi aminteşte la timp să strecoare cuţitul lui Livi în buzunarul ei înainte de a ieşi din bloc.

Fetele sunt aliniate afară şi Cibi îşi croieşte drum printre ele, împleticindu-se, aproape ducând-o în braţe pe sora ei semiconştientă. Se gândeşte la tatăl lor şi se întreabă ce-ar crede el despre rolul său de soră responsabilă în momentul acela. E vina ei că Livi are tifos?

Cibi o lasă pe Livi în seama unei infirmiere severe, care îi spune să plece imediat, în ciuda protestelor sale. Nu are de ales. Când se duce la detaşamentul ei, Ingrid o anunță că se va alătura fetelor de pe acoperişuri: acum treaba ei va fi să le arunce cărămizi şi țigle celor de jos.

Vreme de trei zile, Cibi se duce la lucru fără nicio veste de la Livi. Dar măcar ea e în spital, nu asudă şi suferă singură într-un culcuş de paie. Cibi se cufundă în ceea ce are de făcut şi aşteaptă cu nerăbdare pauzele regulate pe care le presupune această muncă grea. Singura masă e prânzul, când vine căruța cu cinci cazane de supă şi cinci oameni care o împart. Cibi a auzit poveştile nebuneşti despre ce poate ajunge în aceste „supe”, apoi vede cu ochii ei: o periuță de dinți, o brățară de lemn, benzi elastice plutesc printre fire de ceapă şi sardine. Unul din rarele momente în care fetele râd împreună e când una dintre ele scoate un pieptăn din castronul ei cu supă şi anunță cu voce tare: „Am un pieptăn, ce bine-ar fi să am şi nişte păr!”

În cea de-a treia zi a internării lui Livi, Cibi coboară de pe acoperiş şi cercetează grupul de fete care aşteaptă să fie chemate să-şi ia supa. A observat ceva ciudat la această rutină de prânz: cele mai multe fete se uită la bucătăreasa grăsuță, cu codițe împletite lungi, castanii, care serveşte. Părul ei e bizar, căci, în opinia lui Cibi, pare să aibă cel puțin şaptezeci de ani. Cibi coboară de pe acoperiş şi se alătură celor care îşi aşteaptă mâncarea. Acum se uită şi ea la femeia cu cosițe. Când îi surprinde privirea, îi zâmbeşte.

Bucătăreasa nu-i întoarce zâmbetul – Dumnezeu ştie că nimeni nu a zâmbit măcar o dată de când au ajuns aici –, dar îi face semn să înainteze. Polonicul e cufundat în oală, turnând nu doar lichidul subțire şi insipid în castronul lui Cibi, ci şi o bucată mare de carne. Femeia înclină capul spre ea şi îşi mută privirea înapoi la fetele flămânde, ca să vadă care e următoarea pe care o va bucura cu mărinimia ei.

Cibi stă singură şi bea supa cu înghiţituri mari, până când apare bucata de carne de pe fundul castronului. Uitându-se în jur ca să se asigure că n-o vede nimeni, o ia cu degetele, o linge, apoi o îndeasă în buzunar, alături de cuţitaşul lui Livi. O să găsească o cale de a se duce la spital la întoarcere, ca s-o împartă cu sora ei.

Dar când intră în bloc, în seara aceea, o găseşte pe Livi aşteptând-o înăuntru. E ceva mai bine şi culoarea i-a revenit în obraji. Cibi îşi duce un deget la buze şi caută în buzunar. Îşi desface palma, arătându-i bucata de carne. Livi face ochii mari. Taie carnea cu cuţitaşul în fâşii subţiri. E un deliciu de origine necunoscută, dar fetelor nu le pasă.

În următoarele trei luni numărul prizonierilor creşte vertiginos. Sosesc cu trenul cu miile, umplând toate clădirile din Auschwitz şi înlocuindu-i pe cei care au murit, fie de boală, fie de mâna soldaţilor SS. Cibi şi Livi aud zvonuri despre o cameră a morţii, un buncăr subteran la câteva străzi distanţă, unde bărbaţi, femei şi copii intră vii şi sunt scoşi morţi. Fetele au văzut deţinuţi trăgând căruţe pline de cadavre. Pentru Cibi asta e prea îngrozitor de acceptat, aşa că hotărăşte să creadă că au murit de boală.

Mâna lui Livi se vindecă, dar surorile sunt tot mai slabe. Ca toată lumea, iau fiecare zi cum vine, simţind un fior de uşurare seara, când închid ochii: au mai supravieţuit unei zile în detaşamentul de demolări. Au văzut nu o dată ce se întâmplă dacă un soldat SS e într-o dispoziţie mai răzbunătoare ca de obicei; o cărămidă ciobită, un teanc răsturnat – şi un glonţ tras. Au fost nevoite să ajute la transportarea fetelor moarte înapoi în lagăr, la sfârşitul unei zile grele, chinuitoare.

Dar cuţitul continuă să le străpungă nefericirea cu momente de bucurie. Cibi îl foloseşte pentru a tăia pâinea în bucăţele mici: unele pentru a fi consumate imediat, celelalte pentru a fi economisite, dându-le astfel posibilitatea să-şi

raționalizeze mâncarea. Nu e mare lucru, dar le oferă surorilor un secret şi o fărâmă de control asupra vieții lor haotice. Livi îl ține tot timpul la ea: ascuns în pantaloni, ziua, sub saltea, noaptea.

Băieții din Slovacia au început să sosească la câteva săptămâni după Cibi şi Livi, dar n-au rămas la Auschwitz. Surorile ştiu unde sunt, totuşi. Cărămizile pe care fetele le tot duc pe câmp sunt folosite pentru a construi noi blocuri pentru prizonieri, şi peste drum de şantier au fost ridicate construcții mari din lemn. În aceste construcții sunt adăpostiți acum slovacii; este evident pentru toată lumea că se ridică un nou lagăr.

Cibi poate să comunice cu prizonierii de război ruşi, fiindcă ştie ruteana, dialectul ucrainean vorbit în estul Slovaciei. Dar discuțiile şoptite cu aceşti bărbați nu-i dezvăluie nimic nou despre situația lor. Livi, încă o adolescentă inocentă şi timidă, nu participă niciodată la aceste conversații. Cibi se bucură: locul ăsta nu i-a răpit totul surioarei sale.

Şi-apoi, într-o zi, bărbații au nişte răspunsuri pentru Cibi. Aceste noi clădiri de cărămidă vor găzdui femei. Un lagăr numai de femei.

Birkenau.

CAPITOLUL 10

Auschwitz-Birkenau, vara 1942

În iunie, surorile deja îşi petrec zilele în tăcere.

Istovirea provocată de munca manuală şi precaritatea hranei le-au mistuit. Cibi observă sosirea verii, acceptând obosită faptul că s-ar putea să rămână în locul ăsta, în locul ăsta cumplit ani de zile – sau până vor muri, cum au făcut atâția alții. În fiecare seară se întreabă cum de au mai

supraviețuit încă o zi. Până şi imaginea familiei sale începe să i se pară un vis pe jumătate uitat, pe care l-a avut cândva, demult. Încearcă să-şi imagineze ce face Magda, dacă e sănătoasă, dacă Garda Hlinka o mai caută. O supraveghează pe Livi, care e cu fiecare zi mai slabă, de multe ori mută, adeseori mergând dintr-un loc într-altul într-o transă înceţoşată. Dar munceşte din greu; e curajoasă, plăcută de celelalte deținute, şi Cibi e mândră de ea.

Nu sunt cruțate deloc: în ciuda căldurii toropitoare, abuzul asupra trupurilor şi minților lor continuă, dar odată cu apropierea lunii august, vine şi promisiunea unor zile mai răcoroase. Cibi şi Livi au îndurat boli, răni, foame şi „selecții".

Cândva inofensiv, acest cuvânt a ajuns să simbolizeze cea mai mare frică a lor. Defilând prin fața gărzilor SS, fetele trebuie să pară zdravene şi sănătoase, să nu arate niciun semn de slăbiciune, niciun tremur al mâinilor sau al feței. Cele care nu trec această examinare sunt „selectate" – şi nu mai sunt văzute niciodată.

Căldura a fost atât de chinuitoare, încât boala e peste tot, iar puțina mâncare pe care o au adeseori se strică. Dar astăzi o briză uşoară împrăştie frunze uscate în jurul lor pe pământ, când se aliniază în fața blocului lor, privind fără expresie de-a lungul aleii la toate celelalte blocuri şi la miile de alte femei şi fete. Tăcerea e palpabilă în timp ce aşteaptă apelul. Dar, observă Cibi, zărind nişte camioane la capătul drumului, astăzi ceva e diferit.

O femeie-ofițer SS patrulează pe alee, oprindu-se să vorbească cu gardienii de la fiecare bloc.

— Unele dintre voi se mută în altă parte astăzi! Ofițerul stă lângă Ingrid, răcnindu-şi ordinele. Aflați care vă sunt instrucțiunile pentru muncă şi urmați-o pe *kapo.* Cele care nu pot să meargă, să se urce în camioane.

Imediat ce ofițerul a trecut la blocul următor, Cibi se îndreaptă repede spre Ingrid. Între ea şi *kapo* s-a înfiripat între timp un soi de prietenie ciudată. A crescut încet, dar sigur. Livi are ceva care a topit un colțişor din inima acestei femei. Cibi nu se întreabă niciodată de ce – îi e de ajuns că primeşte micile ei semne de bunăvoință.

— Cum adică „în altă parte"?

Lui Cibi i s-a tăiat brusc respirația: oboseala şi buimăceala îi sunt alungate de frică. Viața e rea, dar regulile de aici, de la Auschwitz, le înțeleg. O să trebuiască să o ia de la capăt, cu alți gardieni, altă rutină, alte torturi?

— O să fiți mutate la Birkenau. Faceți ce vi se spune şi, orice s-ar întâmpla, *nu* vă urcați în camion. Trebuie să mergeți pe jos – înțelegi? Rita o să fie noua voastră *kapo*. Ingrid se uită în jur, studiind pozițiile soldaților SS. Coboară vocea. Am rugat-o să aibă grijă de tine şi... şi de Livi.

Ingrid se întoarce cu spatele şi Cibi se îndepărtează. Ştie că altceva n-o să mai scoată de la *kapo*, riscul e prea mare pentru amândouă.

O vede pe Livi uitându-se cu jind la camioane, dar o apucă zdravăn de braț şi ies pe poartă împreună, ținând capul sus. Cibi îşi ridică privirea spre cuvintele pe care le-a citit în fiecare zi la ieşirea şi intrarea în lagăr vreme de cinci luni: *ARBEIT MACHT FREI.* Ce prostie, niciuna dintre ele nu e liberă. Sunt prizoniere, tratate ca nişte animale, viața lor nu valorează nimic. „Libertatea" asta nu înseamnă decât moarte.

Străbat încă o dată drumul până la şantier.

— Cred că o să ne reîntâlnim cu cărămizile noastre, îi spune Cibi lui Livi, luând-o pe după umeri.

— Clădirile pe care le construiau prizonierii ruşi? Dar nu sunt gata!

— Unele sunt. Şi crezi că le pasă dacă sunt terminate numai pe jumătate? Pentru unele ca noi? Cibi îşi muşcă

limba; ar fi atât de uşor să se repeadă la cei care le ţin captive, să arate că a renunţat la speranţă, dar trebuie să rămână puternică pentru Livi. Poate o fi mai bine acolo unde ne ducem, pisicuţo.

Cibi îşi sărută sora pe obraz, dar Livi nu face decât să se împleticească de-a lungul drumului.

Soarele îşi aruncă razele asupra fetelor; praful se ridică din drumul uscat. Înaintea lor, o fată leşină. Un ofiţer SS se apropie, îşi scoate pistolul din toc şi o împuşcă în cap.

Cibi şi Livi nu-şi întrerup mersul, ocolind trupul fetei. Au învăţat să pară indiferente; să nu-şi trădeze niciodată şocul sau frica, furia sau oroarea. Ca să supravieţuieşti, trebuie să rămâi invizibil. Deseori nu e nevoie decât să atragi atenţia asupra ta, chiar şi pentru un amănunt nesemnificativ, ca să mori pe loc.

— Ar fi trebuit să ia camionul, şopteşte Livi.

— Ar fi fost acelaşi lucru, fie că ar fi fost în camion, fie pe drum, spune Cibi. Livi pare nedumerită. Ai văzut vreun camion trecând pe lângă noi? Uită-te în jur, aproape că am ajuns şi nu a trecut niciunul. Fetele alea nu vin la Birkenau.

Livi nu răspunde. Acum înţelege.

Merg mai departe în tăcere. În faţă, femeile cotesc, intrând în noul lagăr, unde clădiri de cărămidă finisate se înşiră alături de altele încă în construcţie. Sunt trei „străzi”, fiecare conţinând un şir de cinci blocuri. Un gard de sârmă înconjură complexul, şi au fost ridicate turnuri de pază din lemn pentru a putea fi supravegheate noile locatare. Soldaţi SS înarmaţi privesc de sus, cu puştile aţintite asupra fetelor. Altă prostie, se gândeşte Cibi obosită. Ce-ar putea să le facă fie şi-o mie de fete pe jumătate moarte de foame acestor oameni?

Aşteaptă instrucţiuni pe un teren întins.

— Înainte de a intra în noile voastre locuinţe, trebuie să vi se tatueze din nou numerele. Foarte multe s-au cam şters,

le strigă o gardiană SS.

Livi îşi priveşte numărul de pe braţ. Cibi face la fel. Peste tot în jur, fetele îşi privesc mâna stângă.

— Numărul meu încă se mai vede, zice Livi.

— Şi al meu se vede aproape tot, răspunde Cibi.

— Treceţi în rând! răcneşte gardiana.

Fetele formează un fel de coloană.

— Livi, aceea e Gita? În faţa noastră? arată Cibi cu degetul. Gita, Gita! strigă ea.

O fată se întoarce şi zâmbeşte când le vede pe Cibi şi Livi. E colega lor de şcoală.

— N-am ştiut că sunteţi aici, şopteşte Gita. De când?

— De câteva luni, răspunde Cibi. Tu?

— La fel. Aş vrea să ne fi întâlnit în trenul de la Vranov – mă simt de parcă aş fi aici dintotdeauna, oftează Gita. Lucrez la spălătorie.

— Ei bine, noi am mutat cărămizi.

Cibi arată spre noile construcţii.

— Nouă trebuie să ne mulţumiţi pentru locuinţele luxoase, zice Livi cu o scânteiere în ochi.

— Serios? Gita pare şocată. Cred că e foarte greu.

— Îmi pare rău că eşti aici, Gita. Livi se uită în pământ, scânteierea s-a dus. Îmi pare rău că suntem toate aici.

— Linişte! strigă un soldat.

Gita se întoarce cu faţa înainte şi fetele îşi continuă drumul.

Livi şi Cibi privesc cum Gita se duce spre masa tatuatorului care le va împrospăta numerele tuturor fetelor din coloană. Gita pare speriată, ezită să întindă mâna. Lui Cibi i se taie respiraţia. „Te rog”, Gita, o roagă în gând pe prietena ei. „Lasă-l s-o facă.” Văd cum tatuatorul îi ia mâna Gitei cu blândeţe; îi spune ceva şi ea pare să se relaxeze un pic.

Când vine rândul lui Cibi, tatuatorul încă priveşte în

urma Gitei.

E un om blând, şi când termină, şopteşte:

— Îmi pare rău.

Surorile, din ale căror braţe din nou picură sânge, intră în Blocul 21. Au dispărut podeaua de scânduri şi saltelele umplute cu paie din prima lor „casă”. Aici podeaua e din beton gri solid. Încăperea mare, neaerisită are şiruri de priciuri de lemn. Nu există pături şi saltele, doar nişte paie împrăştiate pe care fetele vor trebui să le adune şi să-şi aranjeze un culcuş, dacă vor să poată dormi.

Cibi se gândeşte la iarnă, de care le despart numai câteva luni, şi se cutremură. De o parte şi de alta a uşilor din faţă se află două camere.

— Dar unde sunt băile? întreabă Livi.

— Probabil că sunt afară, Livi. Nu le-om fi văzut, dar hai să nu ne facem griji acum.

Pe măsură ce tot mai multor fete li se ordonă să intre înăuntru, Cibi şi Livi îşi găsesc un prici şi curând li se alătură alte două fete. Aceste priciuri sunt pentru cel puţin patru oameni. Abia au început să facă prezentările, când sunt speriate de zgomotul unui baston care loveşte repetat uşa.

Fetele tac, în timp ce o siluetă măruntă intră în încăpere. Hainele ei poartă un ecuson cu triunghi negru, ceea ce arată că e o deţinută de drept comun. Pe cămaşă e scris numărul 620. Are părul blond, lung până la umeri, şi nasul cârn. Lui Cibi i se pare aproape drăguţă.

Dar trăsăturile i se schimonosesc de sadică plăcere când îşi desface braţele să cuprindă priciurile, podeaua de beton, pereţii de cărămidă.

— Bun venit în noua voastră casă, doamnelor. Eu sunt Rita, noua voastră *kapo.* Dacă vă întrebaţi unde sunt băile – face o pauză pentru efect –, uitaţi de ele. Acum râde, scrutând chipurile fetelor, şi niciuna nu are curajul să-i

înfrunte privirea. Dacă aveți nevoie să vă uşurați va trebui să mergeți în capătul lagărului şi să vă faceți nevoile lângă gard, sub ochii soldaților SS din turnurile de veghe. Zâmbetul ei oribil devine mai larg. Dacă ieşiți după lăsarea întunericului, veți fi împuşcate.

Rita străbate încet încăperea, privindu-le cu atenție pe fetele adunate laolaltă. Cibi e şocată de evidenta ei încântare când le vede frica, slăbiciunea.

— Mâine o să vi se dea noile însărcinări. Vă sugerez să vă petreceți ziua de azi făcând cunoştință cu noul vostru cămin!

Se întoarce pe călcâie şi iese din cameră.

Cibi e uimită că această nouă *kapo* e prietenă cu Ingrid şi nu are mari speranțe că va avea grijă de ele. Vrea să-i spună lui Livi ce gândeşte, când intră Gita în cameră şi se apropie de priciul lor.

— Magda nu e aici? întreabă ea, uitându-se în jur.

— Nu, Gita. Sperăm că e în siguranță, acasă, cu mama. Era în spital când am plecat noi, spune Cibi.

— E sănătoasă?

— A fost doar o febră, e bine. Dar surorile tale, ele sunt aici? întreabă Livi.

— Nu, au vrut-o numai pe una dintre noi. Franny are doi copii mici, şi din fericire Rachel şi Goldie sunt prea mici.

Cele trei fete se îmbrățişează, apoi Gita se întoarce la priciul său. Livi priveşte lung în urma ei; deşi e bucuroasă că surorile Gitei nu sunt aici, în lagăr, îi pare rău că Gita e singură. O ia de mână pe Cibi.

— Sunt rea dacă-mi pare bine că eşti aici, cu mine, Cibi?

Şi Cibi priveşte în urma Gitei.

— Ştiu exact ce simți, Livi, spune, strângând degetele surorii ei.

A doua zi dimineața, la apel, Rita le împarte în grupuri. Unele au norocul să fie trimise la spălătorie, la cusătorie, la

camera de sortare sau la poştă, dar, cum aceste activităţi se desfăşoară încă la Auschwitz, vor trebui să străbată de două ori pe zi drumul de trei kilometri până în lagărul principal şi înapoi.

Rita merge de-a lungul rândurilor de prizoniere rămase, ridicând din când în când un braţ ca să citească numărul. Se apropie de Cibi, care întinde braţul înainte ca Rita s-o atingă. Ochii Ritei se plimbă de la număr la faţa lui Cibi, apoi la a lui Livi, care stă lângă ea.

— E sora ta? o întreabă pe Cibi.

— Da, Rita.

Se apleacă mai mult, pentru a şopti la urechea lui Cibi:

— Ingrid m-a rugat să am grijă de voi două. Nu pot face prea multe, dar e o prietenă bună, şi nu sunt multe pe-aici. O să lucraţi în camera de sortare, *Kanada,* cum i se spune. Vă aşteaptă o *kapo.*

Rita are ochii albaştri, ca ai Magdei, se gândeşte Cibi. Poate e un semn că nu-i atât de rea cum a părut la început. Rita o strânge tare de încheietura mâinii, şi ea nici nu clipeşte.

— Să nu mă faceţi să regret această favoare acordată unei prietene, şuieră ea. Acum treceţi în rând. Mergeţi înapoi la Auschwitz!

Cibi o ia pe Livi de mână şi ele se alătură repede detaşamentului lor, spre a porni înapoi spre fostul lor lagăr.

Ajungând la Auschwitz, Cibi şi Livi se îndreaptă spre *Kanada*, clădirea pe care o cunosc drept camera de sortare, unde, cu baticuri albe legate în jurul capului, vor scotoci printre posesiunile nou-veniţilor, aşa cum altădată cineva căutase în propriile lor valize lucruri care puteau fi considerate de valoare de către nazişti.

CAPITOLUL 11

Auschwitz-Birkenau, toamna 1942

Cu fiecare dimineață şi seară, când surorile merg spre Auschwitz şi înapoi la Birkenau, frica lui Cibi de iarna care se apropie creşte. Privesc cu tristețe pădurea de dincolo de Birkenau, observând schimbarea de anotimp: frunzele verzi devin roşii, apoi galbene, şi încep să cadă. Îşi amintesc de vremurile bune petrecute cu bunicul lor, la Vranov. După moartea lui Menahem, Iţhak luase asupra lui sarcina de a le învăța pe fete despre frumusețile pădurii. Ştiau să recunoască ferigile care creşteau la poalele copacilor, ce specii de ciuperci sunt comestibile şi cum să le evite pe cele mai atrăgătoare, dar fatale care răsăreau din pământul pădurii în fiecare toamnă.

— Pun pariu că am găsi ciuperci acolo, spune mereu Livi, tânjind. Mai ții minte, Cibi? Tu, eu şi Magda, cu coşurile pline de mere pădurețe şi fructe sălbatice?

Cibi răspunde rareori, pentru că e o fantezie, şi fanteziile sunt periculoase aici. Dar, mai mult decât atât, nu vrea să aducă gânduri despre Magda în lagăr. Imaginea surorii ei acasă, cu mama, e singura care-i aduce un pic de alinare.

Când începe să cadă zăpada, surorile aduc pe furiş o pătură şi nişte haine din camera de sortare, dar tot le e frig.

Kanada e un tărâm al abundenței. Treaba lor e să caute în articolele confiscate de la noii prizonieri ascunzători secrete de mâncare, bani, bijuterii – orice lucru de valoare. Supravegheate de soldați SS, fetele pipăie cusăturile pantalonilor, tivurile fustelor, gulerele hainelor. Când descoperă ceva, desfac cusăturile şi scot obiectul. Cibi a descoperit un rubin, Livi un diamant. Tentația e o realitate pentru toate fetele din camera de sortare, dar Cibi n-ar risca viața lor pentru o piatră prețioasă, orice le-ar putea cumpăra o astfel de comoară. Unele fete o fac însă, mai ales acum, iarna, când se instalează disperarea pentru hrană,

haine în plus, puțină bunătate.

După asta, adună laolaltă articolele de îmbrăcăminte la fel: cămăşi, vestoane, pantaloni şi lenjerie intimă. Camera e călduroasă şi munca mai puțin istovitoare decât la şantier, iar surorile sunt recunoscătoare pentru asta.

Revenind la Birkenau seara, Cibi vede uneori câte o fată îngropându-şi bunurile furate în pământul tare de sub zăpadă. Fata aşteaptă apoi ocazia să ducă nestematele, sau orice a îngropat, deținuților bărbați aşa-zis *privilegiați,* care, la rândul lor, le vor schimba pe mâncare cu ofițerii SS.

Din când în când, Cibi o face pe Livi să-şi pună o pereche de şosete în plus sau să-şi înfăşoare o eşarfă în jurul capului: obiecte mărunte, neglijabile, care nu presupun riscuri mari, dar sunt esențiale pentru condițiile nemiloase ale vieții lor. Câteodată, când poate, Cibi mai ia câte ceva cu ea pentru vreuna din celelalte fete din blocul lor.

Unele fete schimbă lenjerie pe o porție de pâine, dar nici Cibi, nici Livi nu se pot îndura să „vândă" ce iau pe furiş. Uneori, găsesc alimente printre lucruri – un codru de pâine mucegăită, o plăcintă pe jumătate putredă – şi chiar şi pe acestea le predau de bunăvoie, cu câteva excepții, când foamea cumplită le-a întrecut frica de a fi prinse şi şi-au îndesat în gură aluat tare, vechi de săptămâni.

— Livi, Livi, uite, îi şopteşte într-o zi Cibi surorii sale, care împerechează nişte şosete şi le pune într-o grămadă în fața ei.

Stă cu palma desfăcută pe sub grămada de haine pe care le sortează.

— Ce-i ăsta?

— E un franc, un franc francez. Nu e cel mai frumos lucru pe care l-ai văzut vreodată?

Livi se mai uită o dată la monedă, apoi în ochii strălucitori ai lui Cibi. Sora ei n-a mai părut de mult atât de plină de speranță.

— E frumos, Cibi, zău, dar ce poți să faci cu el?

Cibi pare să se trezească din transă, strângându-şi degetele în jurul monedei. Străbate încăperea, spre Rita, şi i-o înmânează. Apoi se întoarce la locul ei şi continuă să scotocească prin haine. Pentru câteva clipe, s-a plimbat pe străzile Parisului, privind cum scânteiază Sena în lumina lunii şi admirând cuplurile care se plimbau braț la braț şi-i zâmbeau când treceau pe lângă ea.

În seara aceea, Livi rămâne în urmă când merg înapoi spre Birkenau. Cibi nu i-a mai spus o vorbă nici ei, nici altcuiva de când a predat moneda. Ninge şi lumina păleşte, iar reflectoarele din turnurile de veghe sunt încă la mai mult de un kilometru distanță. Rachel, o altă fată din detaşamentul lor, o ajunge din urmă pe Cibi, atrăgându-i atenția asupra lui Livi, care rămâne tot mai mult în urma grupului. Cibi îi zâmbeşte lui Rachel, recunoscătoare că ea şi multe altele se poartă ca nişte surori față de cea mai mică din grupul lor, față de Livi.

Inițial un pic supărată că Livi n-a încercat să țină pasul, Cibi o îndeamnă să se grăbească.

— Ce s-a întâmplat? De ce eşti atât de înceată? întreabă ea când Livi o ajunge în sfârşit din urmă.

Pe fața surorii ei şiroiesc lacrimi şi ea arată spre picioare.

— Mi-au înghețat picioarele. Nu cred că mai pot să merg, plânge ea.

— Toate avem picioarele înghețate. Încearcă să ții pasul cu mine.

Livi pune mâna pe umărul lui Cibi şi ridică piciorul stâng, ca să-i arate că-i lipseşte talpa pantofului. Pielea ei delicată e rănită şi sângerândă.

— Când ai pierdut-o? se uită Cibi, acum îngrijorată, la piciorul lui Livi.

— După ce am ieşit pe poartă, la Auschwitz.

— Ține-te de mine şi sari într-un picior, bine?

Ascunse de restul grupului, surorile ajung la poarta lagărului Birkenau. Când sunt gata să treacă pragul, se uită după obişnuitul şir de soldaţii SS care le caută pe cele prea slăbite ca să poată munci.

Cibi îi dă drumul lui Livi să meargă singură.

— Trebuie să intri pe poartă singură, Livi, îi spune ea. Ţine capul sus, ignoră frigul şi pur şi simplu mişcă-te. Poartă-te ca şi cum ai vrea să fii aici.

Chiar în faţa surorilor sunt câteva fete cu umerii căzuţi. Se mişcă atât de încet, de parcă ar umbla în somn. Livi încearcă să nu se uite cum soldaţii le trag deoparte. Ştie din instinct că mâine vor fi două locuri libere la *Kanada,* două locuri libere pe care va fi bătaie. Nu intenţionează să creeze un al treilea.

Când ajung în blocul lor, Cibi o ajută pe Livi să se urce în pat. Curăţă cu grijă sângele şi pielea julită şi masează piciorul surorii ei, ca să-i pună sângele în mişcare. Îi suflă aer cald pe degete şi, foarte încet, acestea redevin roz.

— Trebuie să-i arătăm Ritei piciorul tău înainte să se dea stingerea. Poate ne ajută, îi spune Cibi lui Livi.

Surorile se îndreaptă spre partea din faţă a blocului, unde *kapo* le supraveghează pe fetele care se întorc de la diferitele munci.

— Grăbiţi-vă, dacă nu vreţi să faceţi o vizită la camera de gazare în zori! strigă Rita.

— Despre ce vorbeşte? şopteşte Livi. Ce-i aia cameră de gazare?

— Livi, nu cred că trebuie să vorbim despre asta acum, spune Cibi.

— De ce? Ce e?

— Livi, te rog. Hai să rezolvăm cu încălţămintea ta, bine?

Dar Livi nu vrea să mai facă niciun pas.

— Cibi, te rog să nu mă tratezi ca pe un copil! Spune-mi ce e.

Cibi oftează, dar sora ei are dreptate. Cum mai poate fi cineva copil în locul ăsta? Priveşte în ochii mari ai lui Livi.

— Unde crezi că le duc pe cele care nu trec selecțiile? Spune-mi, ce crezi că se întâmplă cu ele?

— Mor?

— Da, mor. În camera de gazare. Dar nu e cazul să-ți faci griji. N-o să las să ni se întâmple nimic câtă vreme îmi mai curge o picătură de sânge prin vene.

— De acolo sunt fumul şi mirosul? Le ard apoi?

— Îmi pare rău, Livi.

— Şi cumva, *cumva,* Cibi, tu o să-i împiedici să ne gazeze, să ne ardă? întreabă Livi ridicând vocea. Spune-mi cum anume o să faci asta!

— Nu ştiu, pisicuțo. Dar am făcut în aşa fel încât să rămânem în viață până acum, nu-i aşa? Aşa că hai să-ți facem rost de nişte încălțări noi.

Livi se târăşte după sora ei, cu o frică nouă în suflet. Se întreabă dacă asfixierea cu gaz otrăvitor e dureroasă.

— Pantoful lui Livi nu mai are talpă, Rita, îi spune Cibi lui *kapo,* arătându-i pantoful. Te rog, poate să se ducă să-şi ia o pereche nouă?

Rita se uită la pantof şi la Livi stând în fața ei, cu ochii plecați.

— Ştii unde să te duci? întreabă ea.

— La magazia de la intrarea în lagăr? spune Cibi.

— Atunci grăbiți-vă, o să încui curând. Nu vreți să fiți prinse pe-afară.

Cibi şi Livi aleargă la clădirea mică unde sunt ținute hainele şi pantofii în plus. Înăuntru găsesc o *kapo* pe care n-au mai văzut-o niciodată, şi Cibi îi întinde pantoful fără talpă al lui Livi.

— Port 39, zice repede Livi.

Femeia arată spre o bancă pe care se află doar trei perechi de pantofi.

Livi se duce să se uite la ei.

— Dar nu pot să-i port pe ăştia, spune ea. Sunt prea mici! E obosită, piciorul îi zvâcneşte de durere şi pentru o clipă uită unde se află. Eu port 39, repetă ea ca un copil răzgâiat.

Niciuna dintre fete nu se aşteaptă la reacţia care urmează. *Kapo* vine spre ele, cu ochii la Livi, şi o plesneşte cu putere, de două ori, peste faţă. Livi se loveşte de perete.

— Îmi pare rău că nu vă putem oferi numărul potrivit, doamnă. Poate doriţi să reveniţi în altă zi, rânjeşte *kapo.*

Cibi apucă o pereche de pantofi cu o mână şi braţul lui Livi cu cealaltă şi o târăşte spre ieşire. Odată ajunse afară, se opreşte şi îi arată pantofii.

— Ridică piciorul, Livi, şopteşte ea.

Obrajii lui Livi sunt roşii. Nu răspunde.

— Te rog, Livi, hai să încercăm să-i punem.

Livi se holbează la gura lui Cibi.

— Ce-i cu tine? întreabă aceasta.

— Nu te aud! Nu te aud! ţipă Livi scuturându-şi capul pentru a scăpa de ţiuitul din urechi.

Cibi se aşază în genunchi, încercând să îndese picioarele lui Livi în pantofi, dar sunt cu cel puţin două numere mai mici. E recunoscătoare că Livi n-o poate auzi în timp ce o roagă încet pe mama ei s-o îndrume. Pantofii nu se potrivesc şi Livi o să moară sigur dacă o să trebuiască să meargă desculţă până la Auschwitz şi înapoi. Prin vânt, printre lătrăturile câinilor şi strigătele soldaţilor SS, Cibi aude răspunsul mamei sale. „Pune pantofii în picioarele surorii tale."

Aşa că încearcă din nou. Livi, cu picioarele amorţite de frig, nu-şi simte degetele în timp ce sunt strivite în pantofii prea mici.

Dar feţele *sunt* făcute din pânză, care, după câteva drumuri, o să se lase măcar cât să facă pantofii ceva mai confortabili. Au tălpi de lemn striate, de care o să se prindă

zăpada pe drumurile lungi. Fetele glumesc că Livi se face mai înaltă. Ea răspunde că acum ea e sora mai mare.

Îşi scuturăzăpada de pe tălpi şi îşi recapătă statura obişnuită. Acest ritual, de două ori pe zi, le oferă surorilor o oază de amuzament.

În ciuda rezervelor iniţiale ale lui Cibi, ea şi Livi devin mai îndrăzneţe în camera de sortare, luând pe furiş haine în blocul lor, din care păstrează doar cât să le încălzească un pic în aceste luni reci şi dând celorlalte restul. Cibi ascunde bijuterii şi bani în buzunare şi face drumuri dese la toaletă, unde le aruncă: preferă să dispară pentru totdeauna decât să pună mâna pe ele naziştii. Sunt percheziţionate doar la sfârşitul zilei, când ies din *Kanada.*

Vremea e nemiloasă însă, oferind un motiv suficient pentru anularea oricărei loialităţi care există între femei, iar adeseori Cibi şi Livi se întorc la prici şi constată că lucrurile lor lipsesc. Nu sunt confruntări: toată lumea e disperată.

Nou-venitele continuă să creeze tensiune: izbucnesc certuri şi vechile alianţe se rup. Fetele noi au nevoie de haine ca să supravieţuiască, iar cele vechi nu vor să le împartă cu ele. Soldaţii SS îndesesc selecţiile de la apel, luându-le pe cele slăbite sau bolnave pentru exterminare. Lui Cibi şi Livi li se pare că au loc în fiecare zi, pe măsură ce tot mai multe femei dispar.

Crăciunul aduce cu el o nouă epidemie de tifos, lovind puternic blocul lor, şi Cibi e doborâtă. În câteva zile face febră şi deliriază, dar toate fetele ştiu că dacă rămâne în bloc când se pleacă la muncă dimineaţa, n-o să mai fie acolo când se întorc.

În următoarele două săptămâni, Cibi e pe jumătate dusă în braţe până la Auschwitz şi înapoi. Seara, Rita se face că nu vede că tremură şi transpiră sub o movilă de haine date de fete, în timp ce febra îi mistuie trupul emaciat. Livi o ţine de mână pe sora ei toată noaptea, în timp ce aceasta se

zvârcoleşte în pat. Setea lui Cibi nu poate fi potolită de cele câteva înghiţituri de apă pe care celelalte reuşesc să le strecoare înăuntru. Uneori vede chipul Magdei aplecat peste al ei, rugându-se să se facă bine. Alteori, Magda e cea care o hrăneşte cu firimituri de biscuiţi pe care fetele i-au „scos” din camera de sortare.

Cu un efort imens, îşi adună puterile de fiecare dată când trece prin porţile de la Auschwitz sau Birkenau, şi Livi o sileşte, aşa cum a făcut ea înainte, să meargă fără ajutor pe sub ochii vigilenţi ai soldaţilor SS. Vremea rea o ajută deseori, căci soldaţii n-au niciun chef să stea afară, în viscol.

Recuperarea lui Cibi e înceată, dar constantă. Păstrează în minte năluca Magdei, şi asta o ajută, dar nu-i pomeneşte lui Livi despre visele sale. E destul că Magda e în capul ei, în inima ei.

De Crăciun fetelor li se dă o zi liberă, dar un Crăciun creştin nu înseamnă nimic pentru ele. Au pierdut Hanuca, au fost nevoite să lucreze ore în şir când ar fi trebuit să aprindă menore în ferestrele caselor lor, rostind rugăciuni împreună cu familia. Pentru soldaţii germani, SS şi *kapo* însă, Crăciunul e o zi de sărbătoare şi băut, nu de exterminări.

Sărbătoare sau nu, fetele sunt bucuroase să primească drept cadou de Crăciun supă fierbinte cu tăiţei, legume şi carne. Este un festin absolut, şi pentru Cibi e şi prima masă pe care o poate lua neajutată. Speră că mâncarea îi va da putere să se ridice a doua zi dimineaţa şi să se întoarcă la muncă fără să fie sprijinită.

În seara aceea, când surorile se ghemuiesc alături de celelalte două colege de prici, Cibi îi şopteşte „Noapte bună” lui Livi.

— Asta-i tot ce ai de zis? o întreabă Livi uluită.

— Ce altceva e de spus?

Cibi închide ochii.

— Rugăciunile, Cibi. Rugăciunile noastre de seară. Până şi când delirai te rugai înainte de culcare.

— N-o să ne mai rugăm, surioară. Nu ne ascultă nimeni.

Livi o îmbrăţişează strâns pe Cibi şi închide ochii. Dar, oricât de istovită e, somnul nu vine. Se gândeşte la mama lor şi la ce-ar spune ea dacă ar şti că Cibi a renunţat la credinţă. N-au ratat nicio seară în care să nu mulţumească pentru familie, pentru prieteni, pentru mâncarea pe care o mănâncă şi acoperişul sub care se adăpostesc. Se gândeşte la Magda. Cibi e atât de sigură că Magda e acasă, dar dacă se înşală? Dacă Magda e în alt lagăr, exact ca ăsta, dar fără alinarea de a avea alături o soră?

A doua zi, Cibi şi Livi, împreună cu celelalte fete cu baticuri albe, se simt un pic mai energice în timp ce se îndreaptă spre Auschwitz. E incredibil ce poate face un strop de mâncare în plus şi un somn bun pentru moralul lor.

— Ştii ce m-a întrebat Rita? zice Livi.

Fetele sunt în camera de sortare; Cibi tocmai s-a întors dintr-unul dintre drumurile ei la toaletă.

— Nu-mi pot închipui. Ce te-a întrebat Rita?

Cibi începe să scotocească printre pulovere, fuste şi pantaloni.

— M-a întrebat dacă ştiu să bat la maşină.

— Şi ce i-ai răspuns?

Cibi lasă jos hainele şi se uită în ochii lui Livi.

— Păi am zis că nu, bineînţeles.

— Du-te şi caut-o imediat, Livi! Spune-i că eu ştiu să bat la maşină.

Vocea lui Cibi sună imperios.

— Nu pot, Cibi. Ştii că nu vorbesc cu ea decât atunci când mă întreabă ceva.

— Of, Livi! Stai aici.

Cibi străbate camera până la Rita, care se plimbă de colo-colo, oprindu-se la răstimpuri să vorbească cu fetele, probabil punându-le aceeaşi întrebare.

— Rita, Livi mi-a spus că ai întrebat-o dacă ştie să bată la maşină şi ţi-a spus că nu.

— Aşa e, acum întreb...

— Eu ştiu să bat la maşină, zice repede Cibi. Am învăţat la şcoală. Bat cu toate degetele şi... şi sunt bună şi la aritmetică.

Tremură, nefiind sigură pentru ce s-a oferit.

— Vino cu mine, îi spune scurt Rita, şi o conduce pe Cibi spre biroul de la intrarea în camera de sortare.

Un ofiţer SS stă la cea mai mare dintre cele două mese de scris care umplu mica încăpere. Pe masa mai mică se află o maşină de scris, un teanc de foi albe, o tavă şi câteva creioane. Rita i-o prezintă pe Cibi ofiţerului, spunându-i că e noua funcţionară şi că va bate la maşină inventarul zilnic al hainelor sortate de fete.

Ofiţerul, Armbruster, o primeşte pe Cibi cu o înclinare a capului. E un bărbat slab, de cel puţin cincizeci şi ceva de ani; părul cărunt şi ridurile din jurul ochilor îi dau un aer înţelept. I-ar putea fi bunic. Rita se aşază la biroul mai mic şi ridică o pagină dactilografiată. Îi întinde lui Cibi mai multe foi de hârtie scrise de mână care conţin detalii despre hainele sortate şi pregătite pentru transport. Îi explică cum să creeze un inventar zilnic, făcând liste cu obiectele de îmbrăcăminte pentru bărbaţi, femei şi copii. Va trimite un exemplar împreună cu transporturile zilnice şi va păstra unul pentru a ţine un inventar lunar. Greşelile nu vor fi permise.

Când Rita iese din cameră, Cibi pune o foaie de hârtie în maşina de scris şi o rulează. Cu o siguranţă pe care încă n-o simte, începe să dactilografieze „Haine bărbăteşti”, folosind doar două degete.

— Aşa baţi tu la maşină? o întreabă Armbruster.

Cibi se uită la ofiţerul german.

— Nu, am învăţat să bat cu toate cele zece degete, dar o fac mai repede cu două, răspunde ea.

— Dă-mi pagina când termini, o s-o verific înainte să plece.

Se întoarce.

Cibi face încet o listă de haine folosind noile cifre de pe foile de hârtie. Când termină, trage cu un gest teatral foaia din maşină şi i-o duce lui Armbruster.

Revenind la biroul ei, se apucă de lista de haine de damă. Încă mai lucrează la aceasta când ofiţerul apare lângă ea.

— Ai făcut câteva greşeli şi ţi-am corectat ortografia. Va trebui s-o refaci, îi spune el fără acel ton ameninţător atât de familiar. Şi nu te grăbi, fă-o bine. Nu e o cursă.

1943 e un nou an, dar nu diferă cu nimic de 1942. Livi lucrează în *Kanada,* iar Cibi e funcţionara ofiţerului Armbruster, aşa că măcar sunt încă împreună în detaşamentul cu baticuri albe. Cibi tot nu se roagă, dar în fiecare seară şopteşte: „Mama, Magda, bunicul" şi şi-i imaginează acasă, în siguranţă în căsuţa lor din Vranov. În fiecare seară o trage pe Livi lângă ea. Şi aşa reuşesc să reziste.

CAPITOLUL 12

Vranov nad Topl'ou, martie 1943

— E timpul, Magda. Ia-ţi haina şi du-te, şopteşte Haia, cu grijă să nu-l trezească pe Ţhak, care a aţipit în fotoliu.

Magda rămâne ghemuită pe sofa, unde a tot privit de la căminul stins la bunicul ei adormit.

— Magda, ridică-te! Trebuie să pleci! O să fie aici curând, repetă Haia, dar mai imperios.

— De ce, mamă? Ce rost are? O să mă prindă mai devreme sau mai târziu, şi poate aşa o să pot să fiu cu Cibi şi Livi, răspunde Magda, fără să se mişte.

Haia ia paltonul Magdei din cuierul de lângă uşă şi i-l aruncă în poală.

— Magda Meller, pune-ți ăsta pe tine şi du-te la doamna Trac! Am vorbit cu ea ceva mai devreme şi te aşteaptă.

Ridicându-se în picioare, dar fără să-şi pună paltonul, Magda se uită iar la bunicul ei. Îşi dă seama că e treaz, că le aude. Se întreabă dacă o să intervină. De partea cui o să fie? Dar el nu se clinteşte.

— A trecut aproape un an, mamă. Nu mai putem trăi aşa. Uită-te în jur, ne-au mai rămas atât de puține de vândut, când o să renunțăm? Când n-o să mai avem nici scaune pe care să stăm? Nici paturi în care să dormim? Toate, date pe o felie de pâine!

— Mi-au luat două fete şi n-o să-i las să te ia şi pe tine. Mai am câteva bijuterii de vândut, dar, în clipa asta, vreau să pleci din casă. Doar pentru o noapte.

— Plec de data asta, spune Magda în cele din urmă, punându-şi paltonul. Dar poți, te rog, să-l întrebi pe unchiul Ivan dacă mai are vreo veste?

— O să-l întreb. Hai, fugi!

Magda o sărută pe mama ei pe obraz, apoi pe bunicul său uşor pe cap.

— Ştiu că nu dormi, îi şopteşte ea.

Deschizând ochii, el îi zâmbeşte, privind-o în ochi. Îi rupe inima.

— Fată bună, trebuie s-o asculți întotdeauna pe mama ta. Acum du-te!

Ridicându-se în picioare cu greutate, Iţhak i se alătură Haiei la fereastră, în timp ce Magda deschide uşa, uitându-se în dreapta şi-n stânga după Gărzile Hlinka, apoi străbate aleea, iese în stradă şi aleargă spre casa de vizavi.

Când uşa vecinei se închide după ea, Haia lasă perdeaua jos.

— Aduc ceva de mâncare, spune ea.

— Mie nu mi-e foame, mănâncă tu, spune Iţhak. O să beau nişte ceai de tei, dacă mai avem.

Doamna Trac s-a tot uitat după Magda. Ştie că soldaţii din Garda Hlinka o să vină curând să-i caute pe tinerii evrei rămaşi. O să vină de Şabat, când ştiu că toate familiile evreieşti sunt acasă. Copiii ei, acum adulţi, care locuiesc în Bratislava, sunt protejaţi de credinţa lor romano-catolică. Cât de tare au dojenit-o pe mama lor când au auzit că o ascunde pe Magda în casă; credinţa ei n-o s-o ajute dacă o să se afle că ascunde o evreică.

— Grăbeşte-te, draga mea, ar putea să-mi bată la uşă în orice clipă. Ţi-am lăsat acolo nişte pâine şi brânză.

— Mulţumesc, doamnă Trac, nu era nevoie, dar vă mulţumesc. Nu ştiu cum o să vă putem răsplăti vreodată pentru că riscaţi atât de mult pentru familia noastră.

— Mă puteţi răsplăti rămânând în viaţă şi pedepsindu-i pe cei care vă vânează. Acum e timpul să te ascunzi.

Mai zăbovind doar cât s-o îmbrăţişeze cu căldură pe vecina ei, Magda se duce repede la scaunul din holul îngust, deasupra căruia e o mică trapă. O deschide şi se urcă în micul spaţiu din spatele ei. După aceea se saltă în pod.

În lumina venită din hol se vede o farfurie cu pâine şi brânză. Magda ştie din experienţă că îndată ce trapa va fi închisă, se va găsi într-un întuneric absolut. Reperează rapid păturile şi perna de lângă ea, unde va sta culcată şi va aştepta până când va auzi bătaia familiară de jos, care-i va spune să coboare, a doua zi dimineaţa. Aude zgomotul scaunului târşâit pe podeaua de lemn când doamna Trac îl duce înapoi în bucătărie. Speră că n-a lăsat nicio urmă care să ducă direct la ascunzătoarea ei.

Puţin mai târziu, Magda aude bătăi puternice în uşa de la

intrare şi o voce care-i spune doamnei Trac să deschidă.

Scârțâitul uşii îi spune că doamna Trac e acum față-n față cu nişte membri ai Gărzii Hlinka.

— Mai e cineva cu dumneavoastră în casă, doamnă Trac? întreabă unul din ei.

— Laszlo, ştii că fiul şi fiica mea locuiesc acum la Bratislava cu familiile lor. De ce ar fi aici?

— Ştiți că trebuie să întrebăm. Vă deranjează dacă intrăm să aruncăm o privire?

— Şi dacă m-ar deranja, n-ați face-o? răspunde sfidător doamna Trac.

— Dați-vă la o parte ca să putem intra, îi cere un alt soldat, evident pierzându-şi răbdarea.

— Închideți uşa după voi. Băgați frigul, spune doamna Trac.

Magda aude cum paşii se îndepărtează de uşa de la intrare, îndreptându-se spre bucătărie. Îşi ține respirația când îi aude apoi chiar sub spațiul din tavan în care se ascunde. O să vadă oare vreo urmă de la scaunul tras?

— Sper că nu vă aşteptați să vă fac un ceai, spune doamna Trac.

— Nu, n-avem nevoie de nimic, răspunde Laszlo.

— Ați văzut-o cumva pe tânăra Meller, de vizavi? întreabă celălalt soldat.

— Am propriii copii pentru care să-mi fac griji, n-am timp de-ai altora, replică sever doamna Trac.

— Întrebăm doar dacă ați văzut-o de curând. A fost văzută în oraş din când în când, dar nu e niciodată acasă când o căutăm. Ce ne puteți spune despre ea?

— Păi e o fată foarte frumoasă. Vrei să o inviți să iasă cu tine?

— Vă rog, doamnă Trac, se aude iar vocea lui Laszlo, nu ne puneți piedici. Trebuie să ne anunțați dacă o vedeți. Avem nişte întrebări urgente pentru ea.

— De ce? Ce ar putea să ştie ea, şi voi nu?

— Veniți la noi dacă o vedeți. Asta-i tot ce vă cerem.

— Mă uit în jur chiar acum, şi n-o văd. Voi?

— Vă mulțumim pentru timpul acordat. Nu e nevoie să ne conduceți.

Magda aude paşii îndepărtându-se, apoi uşa de la intrare închizându-se. Ia pâinea şi se întinde pe o pătură, acoperindu-se cu cealaltă. Se bucură că doamna Trac îşi mai poate permite încă lemne pentru sobă – îi simte căldura prin tavan. Mirosul fumului de lemne e şi el reconfortant.

A doua zi dimineața Magda e trezită de scârțâitul scaunului pe podeaua de lemn de dedesubt. Aude cioc, cioc, cioc – coada măturii lovind în trapă.

E înțepenită după noaptea petrecută în spațiul strâmt, şi coboară încet. Închizând trapa, se duce la baie, apoi i se alătură în bucătărie doamnei Trac, care bea o ceaşcă de ceai.

— Vă mulțumesc pentru pâine şi brânză. Am mâncat pâinea, dar vă deranjează dacă îi duc brânza bunicului? Tare îi duce jindul.

— Trebuie să i-o duci. Pot să-ți mai dau, dacă vrei.

— Nu, nu! E mai mult decât suficientă. Magda arată din cap spre ceaşca pe care doamna Trac o duce la buze. Ceai de tei?

— Vrei şi tu o ceaşcă, draga mea? Am destul, datorită mamei tale.

— Nu, mulțumesc. Mai avem şi noi un pic şi ar fi mai bine să mă duc acasă. Mama şi bunicul o să fie îngrijorați. Magda atinge umărul femeii. Vă mulțumesc, doamnă Trac. Nu ştiu cum... Vorbele i se opresc în gât.

— Nu-mi mulțumi, fetițo. Transmite-le doar dragostea mea mamei şi bunicului şi ne vedem vinerea viitoare. Bine?

— Aşa o să fac. Dar să vedem cum o să fie vremea. Poate acum, că se face mai cald, mă pot duce în pădure.

Magda se apleacă şi o sărută pe doamna Trac pe obraz.

— Vreo veste de la surorile tale?

Magda clatină din cap. Nu are cuvinte să exprime cât de cumplit de neliniştită e pentru surorile ei.

Împovărată de îngrijorarea crescândă pentru surorile ei, Magda nu răspunde imediat la întrebările mamei sale despre noaptea petrecută peste drum şi apariţia soldaţilor.

— Magda, te rog, adună-te, îi spune mama ei.

— Bunicule! zice Magda ieşind parcă dintr-o transă. Unde e bunicul? Am ceva pentru el.

— Aici sunt, Magda. Ce e?

Iţhak intră din curtea din spate în camera de zi şi întinde mâna spre darul pe care i-l oferă nepoata lui.

— E de la doamna Trac, îi spune ea.

Iţhak se uită lung la bucăţica de brânză galbenă.

— Nu trebuia, şopteşte el cu glas înăbuşit.

— Ei bine, nu pot să i-o duc înapoi.

Iţhak îşi priveşte fiica şi nepoata în ochi. Pe chipul lui, durerea e întipărită în fiecare rid, în fiecare adâncitură. În camera asta ar trebui să fie cinci oameni care să împartă această trataţie neaşteptată.

Haia se întinde şi-l mângâie pe braţ.

— Vino şi stai jos. O să împărţim brânza, spune el. Haia, vrei să ne faci un ceai? Cred că a mai rămas puţină pâine de Şabat de ieri. O să facem un festin; să mulţumim pentru norocul nostru.

Iţhak o ia înainte. Haia îşi împleteşte braţul cu al Magdei, având nevoie să simtă prezenţa palpabilă a fiicei sale.

— Vine unchiul Ivan pe aici? îi şopteşte Magda.

— Da, o să ajungă în curând, dar nu ştiu ce crezi că o să ne spună.

Brânza şi pâinea s-au terminat şi se toarnă ultimele picături de ceai când o bătaie uşoară în uşa din spate îi face să tresară.

— E doar unchiul, zice Magda sărind să deschidă.

El o ia imediat în braţe.

— Eşti în siguranţă, ai mai supravieţuit unei zile de vineri, îi şopteşte la ureche.

Când li se alătură Haiei şi lui Iţhak la masă, toţi ochii se întorc spre Magda: în fond, ea a fost cea care l-a tot întrebat de veşti.

Simţind greutatea privirii lor, Magda se uită în altă parte.

— N-am nicio veste despre surorile tale, Magda, spune Ivan. Doar zvonuri. O tăcere expectativă umple mica încăpere. Ivan îşi drege vocea. E greu să afli mare lucru. Dar am auzit ceva despre transportul surorilor tale – cred că Cibi şi Livi au fost duse în Polonia.

— Polonia? izbucneşte Haia. Germanii le-au dus în *Polonia?* Pentru ce Dumnezeu?

— Ai uitat, surioară? Germanii au ocupat Polonia.

În ochii Magdei s-a aprins o lumină nouă. Iţhak se întinde peste masă şi o ia de mână, clătinând din cap când ea deschide gura.

— Ştii unde anume în Polonia, unchiule?

— Nu, Magda. Şi locul tău e aici, cu mama ta. O să rămânem cu toţii aici cât o să putem de mult.

— Şi Clive, prietenul tău din consiliul orăşenesc – ne-a fost întotdeauna un prieten bun, fiule. L-ai mai văzut? întreabă Iţhak.

— Din când în când, tată. A făcut tot ce-a putut ca să ne protejeze. În fiecare săptămână ne pune numele ultimele pe lista de evrei care trăiesc în Vranov, dar acum... Ivan oftează. Acum mai sunt doar câteva nume înaintea noastră. E o chestiune de timp.

— Mai simt ceva în vocea ta, Ivan, insistă Iţhak. Spune-ne tot.

Bătrânul se sprijină cu mâinile de masă şi se îndreaptă în scaun.

Ivan întârzie să răspundă, uitându-se de la Haia la Magda, şi apoi din nou la Iţhak.

— Am auzit că acum încep să adune copiii, chiar şi pe cei de vârste foarte mici. Şi pe părinţii, bunicii, unchii, mătuşile lor. Pe toată lumea.

Haiei îi scapă un mic geamăt.

— Ce vor de la noi?

— Nu ştiu. Pur şi simplu nu ştiu. Ivan se ridică şi începe să se plimbe prin cameră. S-ar putea să vină un moment în care va trebui să vă ascundeţi toţi trei de Şabat. Fie la doamna Trac, fie în pădure.

Când dă să înceapă un nou tur prin încăpere, Haia îl apucă de mână.

— Tu asta ai de gând să faci, cu Helena şi copiii? Să vă duceţi în pădure în fiecare vineri seara?

Disperarea Haiei sporeşte cu fiecare cuvânt care iese de pe buzele lui Ivan.

— Surioară, o să fac orice e nevoie ca să-mi apăr familia, şi asta vă include şi pe voi trei. Ivan îi zâmbeşte, dar e un zâmbet stins. Ochii lui sunt la fel de plini de spaimă ca şi ai ei.

— Cum staţi cu mâncarea? Aveţi nevoie de bani?

— Mai am câteva din bijuteriile mamei, dar nu vreau să le vând. Ochii Haiei se umplu de lacrimi. E tot ce mi-a mai rămas de la ea.

Acum e rândul lui Ivan să-şi piardă răbdarea.

— Nu fi nătăfleaţă, Haia! Crezi că ea ar vrea să ţii cu dinţii de nişte zdrăngănele, când îţi moare familia de foame? Promite-mi că o să le vinzi dacă e nevoie!

Haia pleacă capul.

— O s-o facă, spune Iţhak.

— Magda, tot tu te duci în oraş să faci schimburile? întreabă Ivan îndreptându-se spre uşa din spate.

— Da, unchiule, dar numai o dată pe săptămână.

— O să-ți dau numele câtorva oameni care o să-ți plătească un preț mai bun pe bijuterii. Nu sunt evrei, dar au compasiune față de noi.

Ivan deschide uşa, iar Magda, Haia şi Iţhak se ridică de la masă.

— Veniți diseară la cină, spune el înainte de a pleca. Băieții tot întreabă de voi, iar Helenei tare i-ar plăcea să mai bârfească un pic, ca-ntre femei.

Îi zâmbeşte împăciuitor Haiei, şi ea îi întoarce zâmbetul.

— Venim, mulțumim, Ivan. Te rog, spune-i Helenei că ne va face plăcere să mâncăm împreună, spune Iţhak.

CAPITOLUL 13

Auschwitz-Birkenau, primăvara, 1943

— Trezeşte-te, Cibi! Trezeşte-te! o înghionteşte Livi pe sora ei.

În cameră e întuneric şi toate celelalte fete dorm.

— Ce e? Lasă-mă-n pace, murmură Cibi.

— Cântai în somn, şopteşte Livi.

— Da? Cibi oftează şi deschide ochii. Prin crăpăturile din mortar se strecoară gene de lumină, şi Cibi poate distinge trăsăturile lui Livi, teama şi îngrijorarea din ochii surorii ei.

— A fost doar un vis, spune ea, trăgând-o pe Livi mai aproape. Era aici bunicul Emile. Ne ținea de mână şi ne conducea prin lagăr.

— Aici? La Birkenau?

Livi e îngrozită. Nu înțelege această imagine. E mult prea ciudată.

— Ne-a dus la saună. Bunicul Iţhak ne aştepta acolo,

cântând *Hatikvah*[7] la tigaia mamei. Era aşa de ciudat, Livi. Tigaia avea corzi, ca o vioară.

— Eşti sigură că n-o iei razna?

Cibi simte zâmbetul din vocea lui Livi, dar şi îngrijorarea. Au văzut fete pierzându-şi minţile complet, ceea ce înseamnă moartea.

— Taci din gură, Livi. N-am terminat. Mai ţii minte cum cântam mereu alături de el când începea *Hatikvah?* Ei bine, la fel am făcut şi-n vis. Bunicii noştri ne-au spus că o să aibă grijă de noi.

— Crezi că pot să aibă grijă de noi, Cibi? întreabă Livi.

— Cred că orice e posibil. Uită-te la noi, Livi. Am ajuns aici de aproape un an şi suntem încă în viaţă.

— Numai datorită ţie; singură n-aş fi supravieţuit.

— Eşti mai puternică decât crezi, surioară. Acum, culcă-te la loc.

A doua zi, după drumul lung şi friguros de la Auschwitz, Rita le urmează la priciul lor. Ţine în braţe un vraf de haine. Îi întinde lui Cibi două rochii albastre – îmbrăcămintea tipică a unei gospodine germane – şi două şorţuri bleumarin şi baticuri albe noi.

— Duminică dimineaţa să purtaţi rochiile, le spune ea.

— De ce? întreabă Cibi.

— Le purtaţi şi gata. Şi ascundeţi-le în pat, să nu vi le fure careva.

Când Rita se îndepărtează, Cibi şi Livi studiază hainele.

Fără o vorbă, Cibi se uită în jur să vadă dacă le vede cineva. Mai multe fete au fost martore la schimbul de cuvinte cu Rita. Cibi împinge cu atenţie hainele sub saltea.

---

[7] Poem din secolul al XIX-lea, semnat de Naftali Herz Imber, care, pe muzica lui Samuel Cohen, posibil de inspiraţie folclorică românească, a fost iniţial imnul Mişcării Sioniste, pentru a deveni mai apoi imnul statului Israel. (N. Red.)

Duminică dimineața, după apel şi micul dejun, Rita apare lângă priciul lor.

— Haideți, trebuie să vă schimbați. Acum! le ordonă ea.

Şi Cibi scoate rochiile.

Fetele îşi dezbracă repede hainele uzate şi murdare şi le înlocuiesc cu cele noi.

Când Cibi dă să-şi tragă şorțul peste cap, Rita intervine.

— Stai să te ajut. Trebuie să arate perfect.

Kapo netezeşte şorțul cu grijă, apoi leagă panglicile în jurul taliei lui Cibi, îndoind cutele cum trebuie. Când e mulțumită de rezultat, face la fel pentru Livi. Se dă înapoi să-şi admire opera.

— E important să arătați drăguț. Acum puneți-vă baticurile.

Celelalte fete din cameră privesc această pantomimă în tăcere.

Rita se întoarce la intrarea în bloc, apoi le cheamă pe toate să se alinieze afară.

Fetele din Blocul 21 se alătură celorlalte femei din curtea de adunare. Ninsoarea s-a oprit şi acum soarele străluceşte, e o zi de iarnă ca dintr-o ilustrată. Un automobil mare, negru şi lucios opreşte în fața blocului şi din el coboară câțiva ofițeri SS, în uniforme impecabile şi scânteind de medalii. Femeia-ofițer superior german, care e rareori văzută prin lagăr, înaintează acum în întâmpinarea lor, salutându-i.

Mii de femei stau în şiruri ordonate şi privesc desfăşurarea acestei scene.

Ofițerii vorbesc cu glas scăzut cu comandanta, apoi, însoțiți de mai multe *kapo,* încep să meargă de-a lungul şirurilor de femei. Oprindu-se în fața fiecărei deținute, un ofițer sau altul arată spre stânga sau spre dreapta. *Kapo* îi fac semn imediat fiecărei prizoniere să se mute în stânga sau în dreapta unei zone largi din capătul curții.

— E o selecție! şopteşte Cibi. Ține minte, Livi, stai dreaptă şi ciupeşte-te de obraji, să le dai un pic de culoare.

Surorilor li se pare că stau în poziție de drepți de ore întregi când naziştii ajung în sfârşit la Blocul 21. E imposibil să-şi dea seama care parte – stânga sau dreapta – înseamnă moarte sigură, căci văd fete puternice, relativ sănătoase fiind trimise în ambele direcții.

Cibi îi priveşte pe ofițeri apropiindu-se. Vor ajunge mai întâi la ea şi apoi la Livi. Fără un cuvânt, Cibi schimbă locul cu sora ei.

Ceva mai încolo, prietena lor, Lenke, îşi întinde mâinile spre ofițer pentru a-i fi inspectate. Sunt roşii şi umflate de la frig.

— Au trimis-o pe Lenke la stânga, şopteşte Livi. O fi bine? Poate ar trebui să întindem şi noi mâinile.

Cibi se uită la mâinile ei. Un bandaj murdar îi acoperă o rană la degetul arătător. I-l smulge, aruncându-l în zăpadă şi călcând pe el.

— Stai cu brațele pe lângă corp, cât mai dreaptă. Să pari puternică şi sănătoasă, şuieră ea.

Pe măsură ce bărbații se apropie, Cibi simte că e pe cale să leşine. Se chinuie să-şi controleze respirația. Inspiră, expiră. Inspiră, expiră. Asta a fost? Ăsta e momentul în care li se va decide soarta?

Ofițerii se opresc în fața lui Livi, şi Cibi e mândră de felul în care aceasta îşi trage umerii spre spate şi înalță capul. Bărbații îi aruncă o privire de sus până jos, apoi o trimit în dreapta.

Acum, Cibi aşteaptă. O să trăiesc, îşi zice. Trebuie să trăiesc. Prin fața ochilor îi trece chipul Magdei, apoi al tatălui ei. Surorile se vor reuni într-o zi, jură ea, şi îşi vor ține promisiunea ca nu numai să supraviețuiască, dar şi să înflorească. Un ofițer se opreşte în fața ei. Înghite cu greu. El o cercetează fără grabă. Trecând mai departe, deja cu ochii

la următoarea fată din rând, face un gest cu mâna spre dreapta.

Când se adună cu celelalte fete în colțul din dreapta al curții, Cibi şi Livi încă nu au idee despre soarta care le aşteaptă. O să fie cruțate, sau duse la camera de gazare?

— De ce ai schimbat locul cu mine? o întreabă Livi.

Cibi priveşte în jos, tăcută.

— Cibi! Spune-mi de ce ai vrut să fiu eu prima inspectată! insistă Livi.

— A trebuit să iau o hotărâre. Asta-i tot, răspunde Cibi. Te rog, nu-mi cere să-ți explic.

— Trebuie să-mi spui. Livi arată spre curte, spre lagărul de dincolo de ea, spre lumea largă. Suntem împreună în situația asta. Trebuie să-mi spui la ce te-ai gândit.

După o lungă pauză, Cibi se uită în ochii surorii sale.

— Dacă ai fi fost trimisă în stânga, te-aş fi urmat. Asta-i tot. Oriunde m-ar fi trimis, te-aş fi urmat pe tine.

Ochii lui Cibi scânteiază de lacrimi.

— Chiar dacă mureai? Asta vrei să spui? întreabă Livi înecându-se, cu ochii măriți de spaimă.

— Da. Cibi dă din cap, şi lacrimile îi curg din ochi. Dar cred că suntem în siguranță. Cred că am fost salvate.

— Şi dacă tu erai trimisă în stânga, eu ce-ar fi trebuit să fac? Spune-mi, Cibi, ce-ar fi trebuit să fac?

— M-aş fi asigurat că nu mă poți vedea ducându-mă în stânga, că nu mă poți urma.

— Cum ai putut? Ai luat hotărârea asta singură! Dar eu, cum crezi că aş fi putut continua să trăiesc dacă tu ai fi murit?

Livi e însuflețită de furie.

— Iartă-mă, Livi, te rog. Ți-am tot spus, eşti mai puternică decât crezi. Dacă mor, trebuie să trăieşti mai departe. Cineva trebuie să fie alături de Magda. De mama şi bunicul.

Mai multe fete din grupul lor le ascultă discuția. Multe plâng. Livi se îndepărtează de Cibi, incapabilă să accepte că sora ei şi-ar sacrifica propria viață doar ca ea să nu trebuiască să moară singură.

Una dintre fete o ia pe după umeri pe Livi, îmbrățişând-o strâns.

— Eu n-am o soră care să aibă grijă de mine, să ia o asemenea hotărâre pentru mine. Face tot ce crede că e mai bine pentru tine. Şi aşa e.

Livi se uită la Cibi, care priveşte fix drept înainte.

Vântul s-a întețit şi ninge zdravăn din nou. Mai sunt câteva blocuri de inspectat, dar ofițerii nazişti s-au săturat. Vorbesc cu comandanta, apoi se urcă în maşină şi pleacă.

Fetele stau mai departe în zăpadă, privind cum miile de femei din stânga curții sunt conduse spre poarta lagărului, unde li se ordonă să-şi scoată pantofii. Se formează un munte de pantofi. Femeile sunt conduse, desculțe, pe aleea care duce la camera de gazare.

Cibi a avut dreptate, dar asta nu-i dă nicio satisfacție. Au fost salvate. De Rita.

În cele din urmă, femeia-ofițer se apropie de grupul lui Cibi şi Livi. Le spune că trebuie să meargă la saună, şi s-o ia pe aleea care duce prin lagărul de bărbați, aflat de partea cealaltă a drumului care taie în două Birkenau.

Fetele merg prin zăpadă, în timp ce deținuții bărbați le privesc. Nu par nici măcar să le vadă ca pe nişte femei.

Ajungând la băi, fetelor li se spune să se dezbrace de tot. Din nou îndură umilința de a fi rase în cap, la subraț şi în zona pubiană de către prizonieri bărbați. Cibi se uită la Livi; e un schelet acoperit de piele transparentă. Îşi trece mâna peste propria cutie toracică, numărând fiecare coastă. Dacă ea e oglinda lui Livi, cu siguranță că Livi e a ei.

Primul gând al lui Cibi când intră în saună e că vor fi gazate. Dar în loc de gaz, din tuburile din tavan ies jeturi de

aburi. Inițial căldura e delicioasă – e mult de când au simțit vreo căldură adevărată, dar curând devine sufocantă, insuportabilă. Fetele leşină în jurul lor. Cibi şi Livi se țin una pe cealaltă, tuşind, chinuindu-se să respire. M-am înşelat, se gândeşte Cibi. E doar un alt mod de a ne omorî.

Într-un târziu, supapele sunt închise. Aburii se evaporă când se deschid uşile; în jur, zeci de fete zac fără cunoştință pe podeaua udă de beton. Celor care sunt încă în picioare li se ordonă să le scoată din cameră. Cibi şi Livi iau fiecare câte o mână a unei fete şi, cât de blând pot, o târăsc pe podea, până afară. Aerul rece le face să-şi revină imediat; cele care sunt încă înăuntru sunt ajutate de jeturile de apă reci ca gheața care ies acum din țevi.

Sunt conduse într-o altă încăpere şi Cibi e cuprinsă de recunoştință când vede grămezile de haine puse pe o masă.

La început încântată la vederea lenjeriei, pantofilor şi ciorapilor, Cibi nu reuşeşte să-şi explice senzația pe care i-o dau rochiile care li se împart acum. Par să fie rochii elegante, veşminte potrivite doar pentru petreceri.

— Serios? o întreabă Cibi pe o *kapo.* Cum să port aşa ceva?

Ține în mână o rochie făcută dintr-o țesătură subțire, transparentă, cu decolteu adânc şi mâneci trei sferturi.

— Asta s-a trimis. Aveți de ales: ori rochiile astea, ori nimic.

Cibi se întoarce spre Livi, care râde de ea. Ridică rochia.

— Vine cineva cu mine la bal? Unde e prințul meu? glumeşte ea, îmbrăcându-se.

Cibi cedează în fața celorlalte. Uşurarea dată de faptul că au rămas în viață încă o zi a declanşat în ele ceva, impulsul de a fi adolescente prostuțe, dorința de a râde.

Rochia lui Livi e făcută dintr-un material similar, de culoare verde, dar mânecile sunt scurte, aşa că i s-a dat şi o jachetă.

— Pot să primesc şi eu o jachetă? o întreabă Cibi pe *kapo.* Nu cred că rochia o să-mi ţină cine ştie ce de cald.

Femeia arată spre mânecile ei.

— A ta are mâneci. Şi, oricum, n-ai vrea să acoperi o rochie atât de elegantă.

După o noapte nedormită pe podeaua umedă a saunei, fetele sunt duse înapoi în lagărul femeilor, unde le aşteaptă mai mulţi ofiţeri superiori SS.

— Sunt comandantul Rudolf Höss. Spuneţi-mi chiar acum dacă e cineva aici care nu vrea să muncească sau nu ştie să muncească, şi o să fie trimis la moarte imediat. Acum pot să vă spun asta liber – ştiţi toate ce se întâmplă aici dacă nu munciţi sau vă îmbolnăviţi. Höss face o pauză, pentru efect, cu un zâmbet crispat pe buzele subţiri. M-aţi auzit bine. Nu mai sunt secrete între noi. E alegerea voastră.

Această delegaţie, ca şi cea precedentă, pleacă într-o maşină neagră lucioasă. O nouă femeie-ofiţer SS face un pas înainte.

— Sunt ofiţerul SS Grese. Acum eu sunt responsabilă pentru voi şi acest întreg lagăr. Aţi trecut de selecţie. O să ni se mai alăture mulţi prizonieri în săptămânile următoare. Am ordonat ca fetele cu numere de patru cifre să fie trecute cu vederea la selecţii. Dacă munciţi din greu şi rămâneţi sănătoase, veţi trăi.

Cu o tresărire, Cibi înţelege ce spune. Pe măsură ce lagărul a crescut, au crescut şi numerele, şi acum multe fete au pe braţ numere de cinci cifre. Fetele care au sosit în acelaşi timp cu ea şi Livi au numai numere de patru cifre. Sunt aproape toate slovace, şi sunt sute; se află aici de mai mult timp decât orice alte prizoniere. Cibi se întreabă de ce să fie ele cruţate, şi îşi zice că poate pentru că se află la Auschwitz de aproape tot atât de mult timp ca ofiţerii, *kapo* şi gardienii, şi deci sunt bine antrenate şi cunosc regulile lagărului.

Livi şi Cibi au scăpat de selecţii: o fărâmă de speranţă. Acum trebuie doar să supravieţuiască celorlalte încercări.

Li se ordonă să se înghesuie în doar trei blocuri; celelalte douăzeci şi unu vor fi alocate nou-sositelor. Nu au nevoie să li se spună că ultimul bloc din lagăr, Blocul 25, sau „Baraca Morţii", are un scop special: cele care sunt prea bolnave ca să muncească sunt duse aici, şi în fiecare dimineaţă ocupantele lui sunt trimise la camera de gazare.

Mergând spre noul lor bloc, Cibi şi Livi o văd pe Cilka, tânăra din Slovacia care are propria cameră în Blocul 25, unde le supraveghează pe femeile condamnate la moarte.

— Ştii de ce e aici, nu-i aşa, Livi? spune Cibi.

Livi scuturã din cap. Nu-şi poate imagina cum sau de ce e Cilka aici, trăind între femei pe care le aşteaptă o moarte iminentă.

— Se spune că o vizitează comandantul pentru sex, şopteşte Cibi.

— Pentru sex? zice Livi. Face sex cu *el?* Fata e îngrozită: mai degrabă ar muri decât să se culce cu un nazist. Cum poate să facă asta, Cibi? De ce?

— Ca şi noi, a ales să supravieţuiască, aşa că să n-o judeci niciodată, Livi. Crezi că ea vrea să fie în Blocul 25? Sau că a flirtat cu comandantul? Toate alegem să rămânem în viaţă în orice mod posibil. Cibi e foarte însufleţită şi are nevoie ca Livi să înţeleagă. Dacă-l refuza, era moartă până acum, adaugă ea.

— Dar eu n-aş putea să fac asta, Cibi. Pur şi simplu n-aş putea.

Livi lasă capul în jos.

— Atunci fii recunoscătoare că nu eşti în situaţia ei. E nevoie de un anume fel de curaj ca să te trezeşti în fiecare dimineaţă şi să mergi mai departe.

În noul bloc, fetele sunt încântate să găsească pături curate şi călduroase.

A doua zi dimineața, ca şi cum noaptea precedentă nici n-ar fi fost, se întorc la lucru la Auschwitz, în *Kanada,* în camera de sortat. Prima lor sarcină e să-şi aleagă haine potrivite, şi sunt uşurate să schimbe bizarele rochii de petrecere cu hainele aspre de lână ale unui prizonier.

Dar, din nou, surorile nu au noroc la încălțăminte. Nu se găsesc cizme, şi degerăturile continuă să muşte picioarele fetelor. În timp ce iarna se dezlănțuie în jurul lor, îi vine rândul lui Cibi să se îmbolnăvească. În unele zile mai reci, are nevoie de ajutorul prietenelor ei ca să ajungă la Auschwitz şi înapoi.

În cele din urmă, când aproape că nu mai poate pune un picior în fața altuia, nu mai are de ales decât să-i ceară ajutorul şefului ei, ofițerul SS Armbruster. Îşi ia inima-n dinți şi îşi rosteşte rugămintea, iar ofițerul îi primeşte cuvintele cu o înclinare a capului său cărunt.

Cibi a simțit deja că el nu e ca alți ofițeri, preferând liniştea biroului împăunărilor atâtora dintre colegii lui. Dacă nu-i place ce aude, e mai probabil să-i spună să lase smiorcăiala şi să se întoarcă la treabă decât să-i ordone moartea.

Dar Armbruster îi spune să stea jos şi să-şi scoată pantofii. Când ea îşi trage uşor şosetele, e dezvăluită carnea tălpilor, lipindu-se de ciorap. E şi un miros puternic de putred care invadează încăperea şi o face pe Cibi să se crispeze. Aşa miroase moartea, se gândeşte ea. Aşteaptă pur şi simplu ca şi restul corpului meu să o ajungă din urmă.

Armbruster se uită la picioarele ei, dar nu spune nimic. Iese din birou şi se întoarce cu un lighean cu apă caldă. În timp ce ea îşi cufundă picioarele în apă, Armbruster iese iar, de data asta întorcându-se cu un unguent, şosete curate, pantofi solizi şi o cutie cu mai multe borcănaşe. Sunt pline de frunze de ceai, unele având adăugate ierburi şi mirodenii, altele nişte floricele uscate. Umple micul ceainic şi îl pune

pe soba cu lemne.

Armbruster îi cere lui Cibi să aleagă ce fel de ceai vrea să bea.

— Aveți cumva flori de tei? spune ea repede, cu inima bătându-i nebuneşte.

— Nu cred, nu ştiu de ceaiul ăsta. Astea sunt de la soția mea, care ştie că îmi place să beau o ceaşcă de ceai seara, la culcare.

Cibi deşurubează capacele mai multor borcănaşe, inhalând adânc aroma frunzelor. O alege pe cea mai puternică şi îi dă cutia înapoi lui Armbruster.

Fără o vorbă, el îi face o ceaşcă de ceai fierbinte, tare şi aromat.

În următoarele câteva zile, Armbruster îi aduce lui Cibi ligheane cu apă caldă. Ea soarbe un ceai diferit în fiecare zi, în timp ce stă cu picioarele în apă.

Dar în vreme ce rănile de la picioarele unei surori se vindecă, începe cealaltă să sufere. Livi se plânge de crampe stomacale. E şi mai palidă ca de obicei şi Cibi se teme că are din nou tifos.

Cibi începe să-şi facă mai repede treaba la birou, ca să poată s-o ajute pe Livi la sortare. Şinele de tren au fost extinse, legând lagărele, şi acum sosesc transporturi de prizonieri şi la Birkenau, cu sutele, zi şi noapte. Fetele nu mai prididesc cu munca în camera de sortare. Cibi aude zvonuri cum că s-ar goli ghetourile din Polonia, că bătrânii şi copiii ar fi executați, iar bărbații şi femeile în putere sunt transportați la Auschwitz. Îl aude pe Armbruster discutând cu un coleg despre numărul mare de oameni scoşi din oraşul Łódź. Ea nu ştie unde e Łódź, şi îşi spune că nu contează – ceea ce contează e să sorteze cât mai repede posibil prețioasele posesiuni pe care le aduc cu ei.

Se concentrează toate numai asupra muncii. În camera de sortare, Cibi goleşte o valiză pe masă. Scotoceşte printre

haine, separă lenjeria de fuste. Un miros de stătut o izbeşte în faţă. Continuă să scotocească, până când găseşte sursa duhorii. E o ceapă înfăşurată într-o bucată de pânză, şi sucul ei a intrat în hainele din jur.

— Livi, vino încoace, o cheamă pe sora ei.

Livi se uită la ea de la masa asupra căreia stă aplecată, sortând şosete. Cibi vede că o doare iar stomacul. Livi scutură din cap, temându-se de *kapo.* Dar femeia e ocupată să aducă noi valize în cameră.

Încet, Cibi se duce spre Livi, ţinând ferm ceapa la spate.

— Am ceva pentru tine. Vreau s-o mănânci. O să te ajute să te simţi mai bine, spune ea, dându-i ceapa lui Livi.

Livi face ochii mari şi îşi încreţeşte nasul.

— Nu mănânc ceapă crudă, declară ea.

— Livi, te rog. Nu mai ţii minte ce zicea bunicul? „Ceapa e cel mai bun medicament din lume."

Cibi scoate cuţitaşul din buzunarul lui Livi şi începe să taie ceapa în sferturi.

— Te rog, nu mă obliga! geme Livi ţinându-se cu mâna de nas.

— Aşa, foarte bine. Ţine-te de nas. Acum deschide gura.

— Nu!

— Deschide-o, insistă Cibi.

Livi deschide gura şi Cibi îi îndeasă sferturile de ceapă crudă printre dinţi până când le înghite, unul câte unul. Îi curg lacrimi pe obraji în timp ce mestecă şi, în sfârşit, înghite.

— Vreau s-o mănânci pe toată.

Cibi schiţează un zâmbet pe care-l vrea încurajator, şi Livi, râzând şi plângând, mănâncă toată ceapa, îmbucătură cu îmbucătură.

A doua zi dimineaţa, Livi se trezeşte simţindu-se mult mai bine. Soarele străluceşte şi iarna face loc primăverii. Copacii din pădure sunt plini de muguri.

Mai târziu, Cibi pune o foaie de hârtie în maşina de scris şi bate data. *29 martie 1943.* Brusc, încep să-i tremure mâinile. Capul îi cade în piept, şi îşi dă seama că a trecut un an de când ea şi Livi au plecat de acasă. Un an de când nu i-a mai văzut pe mama, bunicul şi Magda. Pentru o clipă, îi trece prin faţa ochilor imaginea lor, a celor trei surori aşa cum erau în după-amiaza aceea, cu mult, mult timp în urmă, când au făcut promisiunea de a nu se despărţi niciodată.

Trăsăturile Magdei sunt extrem de limpezi în mintea lui Cibi. Închide ochii, disperată să păstreze imaginea surorii ei iubite, îşi pune capul pe birou şi îşi aminteşte...

CAPITOLUL 14

Vranov nad Topl'ou,
1939

— Grăbeşte-te, Magda! Cibi şi Livi sunt gata de plecare! strigă Iţhak.

— Vin. Vreau doar să-mi pun o jachetă; e aşa de frig afară! îi răspunde Magda.

— Nu e frig. Ţie *ţi-e frig! Chiar şi când e arşiţă afară. Hai, dacă nu ne grăbim, o să ia altcineva florile, strigă Cibi.*

Magda îşi încheie nasturii jachetei groase, ieşind din casă. Cibi şi Livi poartă sarafane şi bluze cu mâneci scurte. Iţhak e în haina, cămaşa şi cravata pe care le poartă numai afară. Ţine în mâini un cearşaf de bumbac împăturit.

— Suntem gata cu toţii? întreabă el.

Cum fetele au fost nevoite să abandoneze şcoala cu câteva luni înainte, Livi, în vârstă de doisprezece ani, nu mai poate lua parte la jocuri şi sporturi alături de colegele de şcoală. E agitată acasă, toată ziua, în fiecare zi. Lui Livi îi place să aibă pe cineva care s-o ducă în diferite locuri, pe cineva care să

împărtăşească pasiunea sa pentru plimbări în pădure, pentru a învăța numele plantelor şi vietăților, pentru a culege ciuperci. Cibi împărtăşeşte dragostea surorii ei pentru plimbările în aer liber, dar Magda e altfel, ea preferă să stea acasă cu Haia şi s-o ajute să facă de mâncare şi să se ocupe de gospodărie. Când poate, Iț hak o târăşte şi pe Magda după ei: pentru el e important ca toate fetele să înțeleagă şi să respecte natura.

— Să mergem, fetelor!

Iț hak o ia înainte pe aleea din fața casei.

Expediția de astăzi e doar până-n capătul străzii, la biserica catolică – mozaicul mare de deasupra uşilor de lemn îl înfățişează pe Cristos cu o mână ridicată pentru a-i binecuvânta pe toți cei care trec prin ele – şi locuința preotului. Pe când se apropie, încep să sune clopotele. Fetele au crescut în dangătul lor. E un sunet reconfortant, liniştitor, pentru că îi cheamă pe credincioşi să sărbătorească botezuri şi nunți sau să plângă pierderea celor dragi.

Obişnuiau să alerge până în capătul străzii când sunau clopotele, ca să admire miresele îmbrăcate în alb şi să viseze la momentul când va fi rândul lor să devină soții.

Astăzi, clopotele le spun că e amiază. Se adună la piciorul scării şi se uită la uşi; preotul va apărea îndată ce va bate ultimul clopot.

— Hai, mai repede, murmură Livi, țopăind pe loc; are treburi importante de făcut.

Ambele uşi se deschid brusc, scârțâind, şi iese preotul. Îmbrăcat în pantaloni negri, cămaşă neagră şi cu gulerul lui clerical, ridică mâna în semn de salut către Iț hak şi fete. Fața i se destinde într-un zâmbet larg şi coboară treptele să-i întâmpine.

— Şalom, Iț hak, spune preotul, strângând mâna bătrânului. Ce mai faci, prietene? Scumpa ta soție, Rachel, e încă în rugăciunile mele.

— Sunt bine, părinte, chiar şi acum, în aceste vremuri tulburi, răspunde Iţhak.

— Acum putem să mergem, bunicule? E rândul meu să mă urc în copac şi să scutur crengile, îl roagă Livi.

— Ai răbdare, Livi. Poartă-te frumos. Mai întâi salută-l pe părinte, o dojeneşte Iţhak.

— Mă scuzaţi, părinte. Ce mai faceţi?

— Foarte bine, micuţă Livi. Dar tu?

— Bine. Ştiţi, e rândul meu să mă urc în copac.

— Ştiu. Şi o să plecăm foarte curând. Preotul se întoarce spre Magda, care se zgribuleşte. Eşti bolnavă? o întreabă el.

— N-are nimic, părinte, spune Cibi. Numai ei îi e frig mereu. Suntem toţi bine.

— Atunci, haideţi să mergem să găsim copacul pe care-l căutaţi. Care era, Livi? Stejarul mare din spate? o tachinează el.

— Nu, părinte! E teiul. O să culegem flori de tei, răspunde Livi, exasperată.

— Sigur. La tei, atunci. Urmaţi-mă!

Dar fetele aleargă înaintea lui, iar preotul şi Iţhak păşesc încet în urma lor, ştiind că ele îi vor aştepta la poarta casei preotului. El o va deschide şi le va lăsa să intre în curte, în centrul căreia se află teiul cel mare.

Se preface că nu-şi găseşte cheia, prelungind agitaţia fetelor, dar în cele din urmă poarta e deschisă şi intră toţi.

Bătrânul şi prelatul le privesc pe fete ţipând şi fugărindu-se pe gazonul îngrijit. Au doisprezece, paisprezece şi şaisprezece ani, dar se poartă ca nişte copilițe.

Copacul fermecat domină grădina. E cotlon umbrit în zilele de vară, un loc liniştit în orice anotimp, prezenţa lui alinătoare te scoate cu siguranţă din starea cea mai proastă. Cei mai bătrâni enoriaşi din Vranov nu-şi amintesc vremuri în care copacul să nu fi fost acolo, ceea ce înseamnă că are peste o sută de ani. Arborele drept şi foarte înalt planează deasupra

oraşului, fiind cel mai înalt punct pe kilometri întregi.

Fetele dansează în jurul lui, lovind cu piciorul florile căzute timpuriu. Se află aici pentru a aduna florile rămase de pe crengi.

— A fost o vară bună, observă Iţhak, privind înflorescenţele bogate: petalele galbene delicate, înghesuite între frunzele verzi ca smaraldul.

— Aşa e, spune preotul. Ar trebui să fie de ajuns ca să aibă tot cartierul ceai luni de zile.

— Haide, bunicule, strigă Livi. Întinde cearşaful. Vreau să mă urc!

Iţhak şi preotul desfac cearşaful şi îl întind pe jos.

Cibi se întinde şi apucă o creangă, scuturând-o uşor. Un voal de flori se revarsă pe pământ.

— Nu, Cibi! Stai să ajung sus. Ştii că e rândul meu să scutur prima crengile, îi strigă Livi surorii ei.

— Iartă-mă, nu m-am putut abţine.

— Atunci ajută-mă să mă urc.

Livi ridică braţele ca să se apuce de creanga cea mai de jos şi sora ei o saltă. Se urcă, tot mai sus.

Apoi:

— Începe, strigă ea. Încet, ritmic, începe să sară pe o ramură groasă, ţinându-se de cele de deasupra, pentru echilibru. Cibi şi Magda fac piruete dedesubt, în timp ce mii de flori delicate plutesc în jos, aterizând pe cearşaful alb.

Livi se mişcă prin copac, scuturând şi sărind. Are flori în păr, hainele îi sunt acoperite de flori. Chiţăie de încântare.

— Urc mai sus, strigă ea.

— Livia Meller! îi porunceşte bunicul ei. Nu te urci mai sus de-atât.

— Dar, bunicule, pot s-o fac. Nu te teme! Sunt atâtea flori aici, sus!

— E timpul să cobori, draga mea. Uită-te la cearşaf. Avem mult mai mult decât ne trebuie. Trebuie să înveţi să laşi

întotdeauna şi pentru alţii.

După ce mai saltă o dată, puternic, coboară. Cearşaful e într-adevăr presărat din belşug cu florile proaspete care, odată uscate, se vor transforma în ceaiul – elixirul, cum îl numeşte mama lor – care nu numai că le va încălzi trupul, ci va şi preveni şi chiar trata orice boli care le-ar atinge în lunile de iarnă care vor veni.

Fetele apucă fiecare de un colţ al cearşafului. Iţhak se întinde după cel deal patrulea colţ; articulaţiile lui chinuite de artrită fac aplecarea grea, dar reuşeşte.

— Unu, doi, trei! strigă Livi, şi toţi fac câţiva paşi spre centrul cearşafului, trăgând laturile în sus. Florile se adună într-o grămadă mare în mijloc. Livi îi întinde colţul ei lui Cibi, iar Magda bunicului. Cearşaful e apoi legat şi, după ce-i mulţumesc preotului şi îşi iau rămas-bun, ies pe poartă şi se îndreaptă spre casă.

Pe drum se întâlnesc cu Lotte Trac, care duce sub braţ un cearşaf alb împăturit, şi merge alături fratele ei mai mare, Josef.

— Sper că ne-aţi mai lăsat şi nouă ceva, spune Lotte cu un zâmbet cald.

— Sunt milioane anul ăsta! râde Livi. Absolut milioane!

CAPITOLUL 15

Auschwitz-Birkenau, iunie 1943

Surorile intră în cel de-al doilea an de captivitate şi Livi e vădit deprimată. În majoritatea dimineţilor Cibi trebuie s-o târască jos din pat pentru apel. Refuză să mănânce, aşa că Cibi trebuie să-i îndese mâncarea în gură sau să io păstreze pentru mai târziu. O dojeneşte deseori, dar asta nu face decât ca Livi să se retragă şi mai mult în sine.

În dimineaţa asta însă, Cibi e cea care nu reacţionează.

— Livi! Trezeşte-te.

Surorile împart priciul cu alte două fete, iar una din ele stă cu mâna pe fruntea lui Cibi.

— Lasă-mă-n pace, răspunde Livi, întorcându-se pe partea cealaltă.

— Cibi arde toată. N-o auzi gemând?

Livi e sfidătoare.

— N-are nimic. Lasă-mă-n pace şi gata.

— Cred că are tifos, şopteşte fata, şi Livi se ridică în sfârşit în capul oaselor şi se uită la Cibi, care tremură sub unica lor pătură. Cibi are o convulsie, lovind-o pe Livi cu mâna în piept.

— Au! Cibi, termină! se vaită Livi.

— Nu vezi că e bolnavă? spune colega lor de prici.

Livi se dă jos din pat şi pune mâna pe fruntea lui Cibi. Când ia mâna, e udă. Se întoarce spre fată, care se uită la ea, aşteptând.

— Nu ştiu ce să fac. Cibi e cea care are grijă de mine.

— Ei bine, acum e rândul tău să ai grijă de ea. Du-te şi vorbeşte cu Rita. Aveți noroc, pare să vă placă.

În vocea fetei nu e pic de răutate: în locul ăsta, îți faci norocul cum poți şi nimeni nu te judecă.

Livi se întoarce, ca să se îmbrace. Se duce în camera Ritei, strigând peste umăr:

— Ai tu grijă de ea? Vin imediat.

— Cine e?

Rita pare buimacă, şi Livi speră că n-a trezit-o.

— Sunt Livi. Cibi e bolnavă.

Kapo îşi leagă părul cu o eşarfă când deschide uşa.

— Ce-i cu ea?

— S-ar putea să fie tifos. Are febră mare. Şi nu vorbeşte.

Rita trece pe lângă Livi şi se îndreaptă spre priciul fetelor. Acestea se dau la o parte când se apropie, de teama palmelor pe care le împarte cu dărnicie dacă-i stai în drum.

Acum lui Cibi îi clănțăne dinții, şi transpirația îi şiroieşte pe față şi pe gât.

Rita se întinde spre priciul de deasupra şi ia o pătură. O înfăşoară în jurul lui Cibi, care nu e conştientă.

— Afară, toată lumea, le ordonă Rita fetelor. Dar Livi nu se mişcă. O trec prezentă la apel, îi spune ea fetei. O să rămână aici, şi dacă întreabă cineva, spune că am avut nevoie de ea la Birkenau azi.

— Crezi că ar trebui s-o ducem la spital?

— Nu e un moment bun, acum tocmai îl golesc.

Rita face o pauză cu tâlc, şi Livi înțelege. Din când în când, la spital se fac selecții.

— Acum, du-te la masă, apoi la muncă. Poartă-te ca şi cum ar fi o zi normală.

Inima lui Livi bate şi i se ridică în gât simultan. Nimic nu e „normal” la ziua asta, şi nici la celelalte.

În camera de sortare, împachetează cămăşi bărbăteşti ca în transă. Când o întreabă cineva unde e Cibi, Livi dă răspunsul sugerat de Rita. În pauză, vine la ea o altă fată cu batic alb, care o întreabă de sora ei.

— Cred că are tifos, spune Livi.

Fata întinde mâna, desfăcând degetele şi lăsând să se vadă o căpățână mare de usturoi.

— Am găsit ăsta într-o cutie. Vrei să i-l dai mai târziu? E usturoi, mult mai bun decât ceapa pentru febră.

— Bunicul nostru spunea că cepele sunt cele mai bune, zice Livi, uitându-se la bulb.

— Ia-l. E la fel de bun ca un medicament, din câte am auzit.

Livi bagă usturoiul în buzunar şi îi mulțumeşte fetei.

Îndată ce se întoarce la Birkenau, dă fuga în blocul lor, unde Cibi nu mai tremură şi nu mai e transpirată, ci doarme.

Rita îşi face apariția lângă ea.

— I-am dat nişte apă, dar n-a deschis ochii toată ziua.

Livi scoate usturoiul din buzunar şi i-l arată Ritei.

— Cineva mi-a dat ăsta. Livi îşi muşcă buza, apoi hotărăşte că nu-i pasă dacă intră în bucluc. A zis că o s-o ajute.

Rita încuviinţează din cap şi Livi duce căpăţâna întreagă la buzele lui Cibi, încercând să i-o împingă cu forţa între buze.

— Nu aşa! se răsteşte Rita, luându-i-o din mână.

Desface căpăţâna, apăsând-o de latura priciului de lemn. Căţeii cad pe jos şi Livi se apleacă să-i culeagă. O priveşte pe Rita curăţând coaja unui singur căţel, pe care i-l dă lui Livi.

— Aşa.

Livi ia căţelul şi îl împinge în gura lui Cibi. Aceasta se mişcă şi încearcă să scuipe căţelul, dar Livi îi pune mâna pe gură, sufocând-o. Deodată, Cibi deschide ochii.

— Vrei s-o omori? îi dă Rita peste mână.

Ochii lui Cibi se concentrează încet asupra celor două femei aplecate asupra ei.

— Să nu îndrăzneşti să-l scuipi, Cibi, o previne Livi. Cibi începe să mestece. Mai ţii minte ceapa pe care mi-ai dat-o când eram bolnavă? Livi ia mâna fierbinte a lui Cibi şi i-o ţine la piept. Ei bine, asta e ceapa ta.

După ce Rita le lasă singure, Livi scoate cuţitaşul din buzunar şi taie căţeii în două, apoi îi dă lui Cibi până se termină toată căpăţâna.

Cibi rămâne în bloc tot restul săptămânii, alăturându-i-se lui Livi abia duminică, în ziua lor de odihnă, ca să stea la soare. Pe când se îndreaptă spre locul ei favorit din lagăr, un loc unde ştiu că vor întâlni alte fete din Vranov, trec pe lângă o siluetă singuratică aşezată pe jos.

— Aceea nu e Hannah Braunstwein? întreabă Cibi.

Surorile se aşază lângă Hannah. Ea îşi piguleşte herpesurile care-i acoperă braţele şi picioarele.

— Bună, Hannah. Ne mai ții minte? Cibi şi Livi, din Vranov? o întreabă Cibi cu blândețe.

Hannah ridică privirea şi un zâmbet vag de recunoaştere îi străbate trăsăturile măslinii.

— Veneam la baia mamei tale duminica, adaugă Livi.

— Îmi aduc aminte. Erați întotdeauna drăguțe cu mine. Hannah se uită în spatele surorilor. Unde e cealaltă? Nu erați trei?

Cibi şi Livi schimbă o privire îndurerată.

— Ea e încă în Vranov, cu mama şi bunicul, răspunde Cibi.

— Te simți bine? insistă Livi.

— Da.

Hannah reîncepe să-şi pigulească herpesurile.

Cibi o cuprinde cu brațele pe fată şi o trage spre ea. Îi mângâie spatele, brațele, şi îi spune vorbe de alinare. Îi spune că o să se facă bine.

Livi trece în spatele lui Cibi şi începe să-i desfacă părul, în căutare de păduchi. Buclele castanii ale lui Cibi cresc la loc, dar cine ştie pentru cât timp? Cu degete delicate, Livi începe să tragă păduchii şi îi zdrobeşte între unghii.

— Hannah, vrei să-ți omor şi ție păduchii după ce termin cu ai lui Cibi? întreabă ea.

— Nu. Mulțumesc, Livi. O să-mi las păduchii să moară odată cu mine.

— N-o să mori, Hannah. Nu te lăsăm, insistă Cibi. Te simți rău, dar o să-ți fie mai bine. Şi eu am fost bolnavă de curând, şi uite-mă acum.

Hannah nu răspunde.

— Promite-mi că îi ceri lui *kapo* a ta un medicament pentru herpes.

Hannah oftează şi se uită în ochii lui Cibi.

— Promit. O să-i cer. Dar, deocamdată, vreți să stați cu mine la soare?

— Sigur că da, spune Cibi. Şi o să ne întâlnim şi duminica viitoare. O să ne spui că o să te simți mult mai bine, ai să vezi.

În duminica următoare, Cibi şi Livi dau fuga în acelaşi loc, dar Hannah nu e acolo. Le întreabă pe fetele din blocul ei dacă au văzut-o, şi una dintre ele le spune că Hannah a fost dusă la spital şi nu s-a mai întors. Livi îşi aminteşte că Rita i-a spus că se făcea selecție în spital şi se întreabă dacă s-o fi întâmplat din nou. În tăcere, surorile se îndepărtează, în căutarea unui spațiu unde să stea la soare şi să-şi omoare păduchii una alteia, singure.

Cibi se teme că acest episod o s-o cufunde iar pe Livi în disperare, dar vremea mai caldă şi nişte mâncare găsită în camera de sortare izbutesc să țină departe demonii.

În lunile de vară nu contenesc să sosească noi transporturi în lagăre şi au loc tot mai multe selecții. Cibi se gândeşte că sunt în principal din lipsă de spațiu, la Auschwitz sau la Birkenau. În mod repetat, ea şi Livi stau aliniate împreună cu celelalte fete din bloc, în timp ce ofițerii le examinează trupurile goale în căutare de răni sau herpesuri. Aşa ceva te trimite pe loc la camera de gazare. Dar ofițerul SS Grese şi-a ținut promisiunea: cele cu numere de patru cifre se întorc întotdeauna în bloc.

La schimbarea anotimpurilor, când toamna lasă locul unei ierni timpurii, Livi e doborâtă de tifos. Cibi scotoceşte cu disperare în valizele care vin întruna în căutare de ceapă, usturoi sau orice altceva i-ar putea da surorii ei ca să se întremeze. Găseşte o bocceluță de pânză cu ceva ce seamănă a prune verzi. Le duce în bloc, dar înainte de a i le da lui Livi, ia o înghițitură, apoi o scuipă dezgustată.

— De unde ai luat astea?

O fată, evreică din Grecia, stă lângă umărul ei. Cibi împachetează repede fructele în pânză.

— Ce?

— Măslinele, de unde le-ai luat?

— Măsline?

— N-ai mai văzut măsline până acum? o întreabă fata cu un zâmbet batjocoritor.

— Nu, niciodată. Şi au un gust oribil!

— Atunci poți să mi le dai mie? Dacă tu nu le vrei? Îți dau pâine la schimb.

Cibi remarcă strălucirea din ochii fetei şi îi pune legătura în mână.

— Ia-le. Şi n-ar trebui să renunți niciodată la mâncarea ta, dar pentru că sora mea e bolnavă, îți sunt recunoscătoare. Mulțumesc.

Dar febra lui Livi nu scade, şi în fiecare noapte se zvârcoleşte pe prici, făcându-le somnul imposibil celorlalte. Sunt îngrijorate că se va observa dacă va lipsi la mai multe apeluri.

Într-un târziu, Rita îi spune lui Cibi că nu mai e periculos ca Livi să se ducă la spital: deocamdată, selecțiile s-au oprit. Ar trebui să fie în siguranță, şi are nevoie de medicamente, altfel nu va supraviețui. Cele două femei duc împreună trupul firav al lui Livi.

După ce o lasă la spital, Cibi se îndepărtează, cu inima grea. Şi-a încălcat oare promisiunea de a rămâne cu sora ei, de a o proteja? A fost oare ultima dată când a văzut-o? Aude vocea tatălui ei spunându-le să rămână împreună mereu; şi-o imaginează pe Magda implorând-o să nu plece niciodată de lângă Livi.

Cibi se răsuceşte pe călcâie şi aleargă înapoi la spital. Cu răsuflarea tăiată, îi spune infirmierei poloneze că Livi arată mai bine, că până la urmă n-are nevoie să stea acolo. Că o să aibă ea grijă de sora ei.

Infirmiera ține într-o mână o seringă; pune cealaltă mână pe umărul lui Cibi.

— Câți ani are sora ta? Unsprezece? Doisprezece?

— Cincisprezece, spune Cibi.

Infirmiera se încruntă.

— Ei bine, în orice caz, e micuță. O să-i dau un medicament care o s-o ajute. Poți să ai încredere în mine, promit că o să am grijă de ea. Surori, da? Sunteți norocoase că vă aveți una pe alta.

Din nou Cibi pleacă de lângă Livi, dar acum cu inima ceva mai uşoară.

— O să fie bine cu infirmiera asta, îi spune Rita mai târziu. E o deținută poloneză, nu voluntară germană. Fii recunoscătoare, fiindcă alea sunt la fel de rele ca doctorii.

A doua zi Livi e semiconştientă şi poate să-şi dea seama unde se află. I se spune că va petrece câteva zile în salon.

Cele douăsprezece paturi din salon sunt ocupate. Unele fete dorm, altele gem încetişor. După-amiază, Livi se simte ceva mai bine. Îi zâmbeşte fetei din patul de alături, care are fața şi gâtul într-o nuanță bizară de galben. O avea şi ea o soră care să aibă grijă de ea? Probabil că nu, îşi zice ea şi întinde mâna peste culoar.

Fata face la fel.

— Eu sunt Livi, şopteşte ea, strângându-i degetele.

— Matilda, spune fata, cu un zâmbet slab.

În momentul acela, infirmiera poloneză intră în salon însoțită de Mala. Mala e prizonieră, ca şi ele, dar e şi interpret pentru germani. De origine poloneză, se spune că ştie franceza, olandeza, rusa şi germana. Cele două femei intră în cămăruța în care infirmiera ține medicamentele şi închid uşa.

Livi se uită la Matilda, care a adormit, încă ținând-o de mână. Simte că şi ei i se închid ochii.

Când infirmiera o scutură ca s-o trezească, e aproape întuneric.

— Livi, trebuie să te trezeşti. Imediat!

Livi deschide ochii. Unde e? Luminile nu sunt aprinse, şi

în penumbră vede doar contururile unor trupuri de fete sub pături.

— Haide, Livi. Infirmiera dă deoparte păturile lui Livi şi o ia de ambele mâini, ridicând-o. Trebuie să ne mişcăm. Acum.

— Nu pot, spune Livi. Sunt încă slăbită.

Infirmiera îi trage picioarele peste marginea patului şi o ridică.

— Te rog, Livi. Trebuie să plecăm imediat.

Protestând, Livi e scoasă repede din salon şi din clădire.

— Dar unde mergem? Livi nu e încălțată, şi după câteva minute se vede împleticindu-se pe aleea pietruită spre blocul cu latrinele. Nu pot să merg la toaletă în spital? întreabă ea perplexă.

— Mergi şi gata, nu te opri.

Odată ajunse înăuntru, infirmiera o împinge pe Livi într-un closet gol.

— Stai aici până mă întorc. Înțelegi? Să nu cumva să ieşi.

Livi se ghemuieşte într-un colț. Miroase urât şi podeaua e îmbibată de urină, dar nu mai poate sta în picioare.

Când infirmiera se întoarce, e aproape seară. Livi a adormit, în ciuda duhorii. Vocea infirmierei îi şuieră la ureche să se trezească. Fără o vorbă, e condusă, şchiopătând, înapoi la spital.

Acum, Livi priveşte în jur, în salonul gol.

— Unde-au dispărut?

— Blocul 25, răspunde infirmiera printre buzele făcute pungă.

— Blocul 25? Adevărul o copleşeşte încet pe tânăra fată. Se uită în ochii înlăcrimați ai infirmierei. M-ați salvat *pe mine?*

Blocul 25, unde îți petreci ultima noapte pe pământ înainte să fii dusă la camera de gazare, golită în fiecare după-amiază şi umplută în fiecare dimineață. Livi ştie că e

anticamera Morții. Şi ea a scăpat din ghearele sale.

— I-am promis surorii tale că o să am grijă de tine, nu? Când Mala mi-a spus că o să fie o selecție, am salvat pe cine am putut, şi asta ai fost tu.

Acum era clar că despre asta vorbiseră mai devreme; Mala, care se bucura de anumite avantaje ca interpret, ştia când urmau să aibă loc selecții.

Pe obrazul infirmierei se rostogoleşte o lacrimă. Priveşte în jur, în salonul pustiu.

— Aş fi salvat mai multe dacă aş fi putut.

Livi vrea să-i ia mâna, dar ea deja se răsuceşte pe călcâie şi se îndreaptă spre cămăruța cu medicamente.

Când se face complet întuneric, Livi se dă jos din pat şi, înfăşurându-se într-o pătură, se strecoară încet afară din spital şi se întoarce în blocul ei. A scăpat cu viață, azi e norocoasă; de câte ori va mai alege norocul dacă trăieşte sau moare?

Puterile îi revin, şi duminică hotărăşte că are nevoie de aer curat. Ea şi Cibi îşi găsesc locul preferat pe iarbă şi, întinse pe o pătură, îşi ridică fețele spre soarele de iarnă.

— Vine Rita, şopteşte deodată Livi, în timp ce *kapo* se apropie de ele. Fetele se ridică în picioare.

— Am o treabă nouă pentru tine, Livi, spune Rita fără nicio introducere. Şi începi mâine.

— O treabă nouă? întreabă Cibi.

E cea mai proastă veste cu putință. Nu se poate să fie despărțite.

— Te-am pus pe listă ca să fii unul dintre curierii care să le ducă mesajele ofițerilor SS. Nu mai fi aşa de speriată, nu e o muncă grea.

— Ce-o să am de făcut? întreabă Livi.

Se uită la Cibi în căutarea unui răspuns, dar Cibi se uită la Rita.

— Mâine-dimineață, după ce pleacă toată lumea, o să te

duc la poartă, unde o să aştepţi să ţi se dea mesajele. Apoi o să le duci ofiţerilor din întreg lagărul. Nimic mai simplu.

Cum Livi nu răspunde, Rita ridică vocea.

— Ai înţeles?

— O să fie în siguranţă? întreabă Cibi. Adică... SS... Glasul i se stinge.

Rita ridică din sprânceană, dar zâmbeşte.

— Nimeni dintre cei care au avut sarcina asta nu a păţit vreodată ceva. Oamenii ăştia sunt nişte ticăloşi leneşi. Dacă pot să stea fără să facă nimic toată ziua, asta o să facă.

— Stai liniştită, Cibi, pot s-o fac, spune Livi.

— În cea mai mare parte a timpului o să ai doar de aşteptat. E o muncă plictisitoare, dar e sigură.

Acestea fiind zise, *kapo* le întoarce spatele şi pleacă, lăsând-o pe Livi să se întrebe dacă femeia aceasta cunoaşte înţelesul cuvântului „sigur”.

Rita are dreptate: noua îndatorire a lui Livi e o muncă uşoară. Împreună cu alte două fete, stă la intrarea în Birkenau, lângă birouaşul unde fac de serviciu naziştii care monitorizează venirile şi plecările. Fetele devin mai îndrăzneţe, riscând să stea de vorbă din când în când, în timp ce aşteaptă să fie trimise prin lagăr cu mesaje.

Într-o după-amiază, când Livi se întoarce la poartă după distribuirea corespondenţei, se trezeşte singură, celelalte fete fiind încă ocupate cu livrările lor. E aproape sfârşitul zilei de muncă, şi bărbaţii care lucrează în afara lagărului se întorc.

Unii cară doi câte doi trupurile prizonierilor care au murit în ziua aceea. Cu răni de glonţ, ţeste sparte şi mâini şi picioare rupte, oamenii ăştia n-au murit de epuizare. Livi îi priveşte amorţită. Când a devenit imună la o asemenea brutalitate?

Doi ofiţeri SS stau de fiecare parte a porţii şi îi privesc pe bărbaţii care intră împleticindu-se în lagăr. Un *kapo* se

plimbă de colo-colo, țipând la ei să se mişte mai repede.

— Dați-mi bastonul dumneavoastră, îi spune *kapo* unui ofițer SS. Numai aşa îi putem băga înăuntru.

Ofițerii schimbă între ei un zâmbet, apoi unul dintre ei scoate un baston de la centură şi i-l întinde. Livi ştie că ar trebui să plece – aici n-o să se întâmple nimic bun şi ea nu vrea să mai vadă –, dar îşi dă seama că nu se poate mişca.

Kapo ridică bastonul şi se repede asupra deținuților care intră, lovindu-i peste cap, în piept, râzând tot timpul, înjurându-i că sunt atât de proşti, atât de leneşi, atât de slabi. Cei care se prăbuşesc sub loviturile lui sunt traşi iute în picioare şi târâți de acolo. Doi prizonieri însă nu reuşesc să apuce destul de repede mâinile întinse spre ei, şi aceştia rămân la pământ, chinuindu-se să se ridice, fără să reuşească.

Livi se uită în altă parte când *kapo* se repede asupra lor. Aude loviturile repetate ale bastonului rupând oase şi spărgând capete. Când îi priveşte din nou, prizonierii sunt evident morți, o grămadă însângerată de zdrențe. Dar acel *kapo* pare să-şi fi pierdut mințile: continuă să lovească cu bastonul, frângând cu ura lui oasele fragile şi zdrobind carnea evreiască.

— Ajunge! ordonă un ofițer, întinzând mâna după baston.

Pierdut în ceea ce face, *kapo* nu-l aude.

— *Ajunge,* am spus! țipă ofițerul. *Kapo* loveşte grămada pentru o ultimă dată, apoi şterge de pantaloni bastonul însângerat şi i-l dă înapoi.

Şi atunci o vede pe Livi.

— Vrei şi tu un pic, fetițo? rânjeşte el, dezvelind două şiruri de dinți galbeni şi sparți. E un bărbat îndesat, cu ochi sălbatici şi cu părul negru soios atârnând în şuvițe umede în jurul feței murdare, transpirate.

— Dați-mi bastonul înapoi, strigă el spre ofițerul SS. Să-mi încerc mâna şi pe ea.

Livi simte că pluteşte. Se uită paralizată la animalul din faţa ei, şi în acelaşi timp planează asupra acestei scene, privind în jos la el, la trupurile moarte, la ofiţeri. Unul dintre ei se pune în faţa *kapo*-ului.

— Las-o în pace. Lucrează pentru noi, nu pentru tine.

— Aş putea s-o omor cu mâinile goale, zice bărbatul scuipând cuvintele. Şi să-mi şi placă.

— Pleacă de-aici, fato, spune peste umăr ofiţerul SS. Întoarce-te la blocul tău.

— O să te ţin minte, fetiţo. Isaac nu uită niciodată o faţă.

Livi revine brusc în trupul ei şi o ia la fugă.

În fiecare zi văd trenuri intrând în Birkenau şi descărcând miile de bărbaţi, femei şi copii răpiţi din casele lor. Văd cum soldaţii SS, cu un gest din încheietura mâinii, îi trimit la dreapta, în lagăr, sau la stânga, spre camera de gazare. Livi, în noul ei rol de curier al lagărului, nu poate evita să vadă disperarea acestor familii în timp ce-şi aşteaptă soarta şi, din nou, începe să se retragă în sine.

Mâine va fi 16 noiembrie, ziua mea, o să împlinesc şaptesprezece ani, îşi spune ea. Oare o să apuc optsprezece? Se întreabă ce-ar face mama pentru petrecerea de ziua ei, dacă mama ar fi acolo – nu, dacă ea ar fi acasă, cu mama. Cibi i-ar aminti că tot cea mai mică e, Magda ar căuta o floare de leandru în grădina din spatele casei.

Livi hotărăşte să nu-i spună nimic lui Cibi, şi nici altcuiva. Tot ce are de făcut e să se trezească şi să continue să se mişte.

A doua zi dimineaţa, când se trezesc surorile, afară ninge abundent, fără oprire. Acum, la porţile lagărului Birkenau, unde aşteaptă mesajele pe care le va duce în lagăr, Livi vede încă un tren oprind; bărbaţi şi femei coboară din vagoane în zăpada de un metru, adunându-se laolaltă pe peron, înghеţaţi şi îngroziţi.

Livi pare să nu-şi poată dezlipi ochii de la ei. Din când în

când, prinde privirea câte unui prizonier sau a altuia, dar se uită repede în altă parte.

Când soseşte unitatea de selecţie, ninge încă. Îmbrăcat într-o manta groasă, un ofiţer evaluează mulţimea, apoi dă din mână la stânga, spre camera de gazare. Astăzi nu vârsta sau starea sănătăţii le va hotărî soarta, ci vremea de-afară.

În noaptea aceea, când surorile se urcă pe prici, descoperă că le-a fost furată pătura. Cibi şi Livi se ghemuiesc una într-alta ca să-şi ţină de cald. Poartă pe ele toate hainele pe care le au, inclusiv încălţările. Vântul îngheţat suflă în jurul blocului, strecurându-se printre crăpături, prin fanta de sub uşă. Sub nas li se formează ace de gheaţă.

În loc să doarmă, Livi suspină încet.

— Cibi, eşti trează? întreabă ea în cele din urmă.

— Da, ce e? Nu poţi să dormi?

— Eu nu cred că mai pot îndura. Şi acum, că nu mai avem nici pătură, o să murim îngheţate. Cibi, dacă e să murim în noaptea asta, nu vreau să murim aici.

Livi începe să plângă.

Cibi îşi întinde mâinile înmănuşate şi îi ia faţa între ele. Suflă aer cald peste obrajii îngheţaţi ai surorii sale. Înghite în sec o dată, încă o dată. Simte ceva ca un pumn în stomac. Livi are dreptate. O să moară în blocul ăsta şi, dimineaţa, cadavrele lor îngheţate vor fi încărcate într-un camion cu sute de altele şi duse să fie arse.

— Hai să mergem, spune ea, şi Livi încuviinţează din cap.

Fetele se dau jos de pe prici în tăcere şi traversează podeaua de beton în vârful degetelor. Cibi deschide uşa şi fac un pas. Sunt aproape împinse înapoi de un vârtej de vânt şi zăpadă, dar merg în continuare. Se lipesc de ziduri, ocolind blocul, în spatele căruia se află pădurea. Împreună, mână în mână, se îndreaptă spre gardul electrificat.

— Când spun „acum”, şopteşte Cibi printre fulgii de

zăpadă, o iei la fugă!

Cibi şi Livi aruncă o ultimă privire lagărului, reflectoarelor care luminează clădirile mohorâte, porţilor care nu le vor elibera niciodată, turnului de veghe pustiu.

Chipul mamei, al Magdei, al bunicului şi al tatălui lor nu sunt niciodată departe. În mod ciudat, aceste imagini le dau putere.

Împreună, fac câţiva paşi. Cibi se opreşte o clipă, şi Livi ştie că următorul cuvânt, ultimul cuvânt pe care-l va auzi vreodată de la sora ei, va fi „acum”.

— Nu faceţi asta!

Fetele tresar şi se întorc.

— Nu faceţi asta, repetă vocea.

O siluetă subţire pluteşte printre umbrele blocului.

— Nu ne poţi opri! spune Livi, strângând tare degetele lui Cibi, ca pentru a o îndemna să înainteze.

— Ştiu că nu pot. Dar măcar spuneţi-mi de ce. De ce în noaptea asta? Cu ce diferă noaptea asta atât de mult de celelalte?

E o voce de fată, jalnică, întretăiată.

Iese din întuneric şi Cibi o recunoaşte pe una dintre fetele noi.

— Cineva ne-a luat pătura, spune Livi. Şi nu vrem să murim acolo, pe priciul ăla împuţit, în camera aia împuţită. Poftim, ţi-am explicat destul? Acum ne laşi în pace?

— Veniţi înăuntru. Vă promit că vă găsesc o pătură, spune tânăra.

Cibi se uită în ochii surorii ei şi îi simte ezitarea. Ar putea să alerge spre gard, să îndure doar o clipă, şi apoi totul se va fi sfârşit.

— Dacă există cea mai mică şansă să le revedem pe Magda şi pe mama, ar trebui să profităm de ea, şopteşte Cibi. Ne întoarcem? Sau mergem înainte?

Livi nu se mişcă timp îndelungat. Îşi priveşte fix

încălțările şi apoi, aproape dureros, pune un picior în fața celuilalt şi o duce pe Cibi spre bloc.

Înăuntru, cele două surori o urmăresc pe tânăra care le-a făcut să se răzgândească mergând prin încăpere şi trăgând de păturile ocupantelor adormite. Când întâmpină rezistență, le dă drumul. Face asta de mai multe ori, până când, în sfârşit, trage uşor două pături.

Le întinde fără o vorbă surorilor şi se duce la culcare.

A doua zi dimineața, când surorile se pregătesc să se ducă la apel, Cibi se uită spre priciul de unde au fost luate păturile lor. Două fete stau îmbrățişate; au ochii deschişi, privind fără să vadă spre tavan. Cibi întoarce capul, cu mintea golită de orice gând.

CAPITOLUL 16

Vranov nad Topl'ou, decembrie 1943

O pală de zăpadă o urmează pe Magda în casă. Îşi scoate haina şi o scutură, împrăştiind fulgii moi pe preşul uzat.

— Nu-mi vine să cred, bunicule, zice ea, atârnându-şi haina în cuier. Pur şi simplu nu-mi vine să cred.

Îi întinde un săculeț de pânză bunicului ei.

— Ce e? întreabă el, pălind brusc. Ce s-a întâmplat?

— N-ajunge că mi se dă pâine veche deşi simțeam mirosul pâinilor proaspăt scoase din cuptor, dar doamna Molnar aia s-a dus în spate şi a găsit una deosebit de uscată – special pentru mine! Îmi venea să i-o arunc în față.

— Asta-i tot?

Haia intră în cameră, ştergându-şi mâinile de şorț.

— Să fim recunoscători că avem pâine.

Zâmbeşte forțat.

— Nu, asta nu-i tot, mamă, nici pe departe!

Haiei îi piere zâmbetul de pe față.

— Spune-ne, zice ea.

— Când ieşeam din prăvălie, doamna Szabo mi-a smuls pâinea din mână şi a aruncat-o pe jos. Râdeau toate. Le urăsc! Obrajii Magdei sunt roşii de la vremea rece, dar nu-i e frig; mai degrabă îi e prea cald, furia ei e o vâlvătaie. Îmi venea s-o las acolo şi să plec, dar cum aş fi putut?

Ochii ei albaştri strălucesc sfidători. Iţhak se bucură că nepoata lui e furioasă. Furia e mai bună ca demoralizarea, dar în acelaşi timp e dezolat că a fost umilită în public şi, mai rău, că el nu poate să facă nimic.

— S-or purta ele oribil cu tine, Magda, spune Haia, dar încă nu te-au raportat Gărzii Hlinka. Pentru asta putem să fim recunoscători.

Şi e adevărat: niciunul dintre mândrii „patrioţi” din oraş n-a denunţat-o încă. Dar poate că e doar o chestiune de timp.

— În fine, acum eşti acasă, adaugă Haia. Vino şi mănâncă puţină supă. Trebuie să fii îngheţată.

Acum Magda stă cu capul pe masă.

— Ştiţi ce-am mai văzut? zice ea, aproape ca pentru sine.

— Spune, o îndeamnă Iţhak, ţinându-şi respiraţia.

— În ce dată suntem?

Magda îşi înalţă capul.

— Hanuca a început acum două zile, aşa că azi trebuie să fie 24 decembrie.

— E Ajunul Crăciunului, spune Magda. Cum nu-i răspunde nimeni, continuă: Şi încă e război, corect?

Iţhak aprobă din cap încet.

— Şi totuşi, zice ea din nou furioasă, ar trebui să vedeţi casele şi magazinele, toate luminate ca de sărbătoare. Cum pot să facă asta, mamă? Bunicule? Când oamenii sunt omorâţi. Când habar nu avem unde sunt Cibi şi Livi şi când o să vină acasă. Dar oamenilor ăstora, „prietenilor şi vecinilor” ăstora, nu le pasă decât să-şi umple burţile şi să

cumpere cadouri.

Magda pare că se prăbuşeşte şi Haia o îmbrăţişează. Altceva nu poate să facă sau să spună. Plâng amândouă.

Iţhak pune în tăcere un bol cu supă aburindă pe masă.

— Mănâncă acum, Magda.

— Dacă e Ajunul Crăciunului, poate n-o să vină să ne bată la uşă, spune Haia cu speranţă în glas.

— E Şabat, Haia. Iţhak clatină din cap. Vin întotdeauna de Şabat.

Dar poate mama are totuşi dreptate, spune Magda. Poate îşi iau liber în seara asta.

Haia şi Iţhak schimbă o privire.

— Nu putem risca, spune el, plecând ochii.

— Eşti sigur, tată? Ninge, şi doamna Trac încă n-a ajuns acasă.

— Îmi pare rău, Magda. Iţhak încearcă să pară ferm, dar vocea îi tremură. Nu putem să riscăm, pur şi simplu nu merită.

— Atunci, poate doar pentru câteva ore, propune Haia. N-o să facă mai mult de o razie în Ajunul Crăciunului.

Dacă ar putea, i-ar lua locul Magdei fără să clipească.

— Nu-i nimic, mamă, zău. O să fiu bine, ştiu unde să mă ascund. E rândul Magdei să zâmbească forţat. Am un loc secret.

— Foarte bine! spune Iţhak. Dar nu ne spune. Apucă de cosiţa groasă a Magdei şi trage uşor. Dacă nu ştim, nu putem fi forţaţi să-l dezvăluim.

— A, cred că tu ştii unde e – îţi dau un mic indiciu, dar atât. Să nu încerci să ghiceşti.

Ochii Magdei scânteiază.

— A, acum ne jucăm, da? Bine, dă-mi un indiciu.

— Speranţă şi putere, rosteşte ea.

Iţhak surâde, dând din cap.

— Şi ce înseamnă asta? întreabă Haia perplexă.

— Nu-i nevoie să ştii, fiica mea, zice Iţhak făcându-i cu ochiul Magdei.

— Aha, carevasăzică acum aveţi secrete? Dar Haia zâmbeşte. De fapt, cred că-mi place că voi doi aveţi un secret. Păstraţi-l.

— Şi acum trebuie să mă duc la secretul meu, spune Magda.

Îşi ia bolul cu supă şi dă fiertura pe gât dintr-o înghiţitură lungă.

Conform unei rutine de mult stabilite, Iţhak se apucă să împacheteze nişte pâine şi brânză pentru noaptea pe care Magda o va petrece în pădure. Adaugă un biscuit de ovăz pe care li l-a dat ieri Helena, soţia lui Ivan. Haia o înfofoleşte pe Magda cu straturi de haine, până când pare grasă de atâtea veste şi pulovere. Poartă trei perechi de şosete şi îşi bagă cu greu picioarele în cizmele mamei sale, din fericire cu un număr mai mari ca ale ei. Dintr-un dulap, Haia scoate singurul obiect de îmbrăcăminte pe care l-a păstrat de la Menahem: o manta militară lungă şi grea. Îi ajunge Magdei până la glezne. Pătura groasă de pe patul pe care Magda îl împărţea cândva cu Cibi e strânsă şi pusă într-o plasă de sfoară.

Soarele mai are câteva minute până să apună, când Iţhak suflă în lumânări, deschide uşa de la intrare şi o lasă pe Magda să iasă. Încă ninge şi fulgi uşori alunecă prin lumina palid-gălbuie a felinarelor de pe stradă.

Nu vede niciun suflet de om pe când se îndreaptă cu pas grăbit spre pădure. Deasupra ei, norii se despart, dezvăluind o galaxie de stele care-i luminează drumul. Luna, doar o seceră subţire în seara asta, nu-i oferă nimic.

Crengi despuiate se leagănă şi trosnesc în vânt. Magdei nu-i mai e frică de umbrele lungi pe care i le aruncă în cale; îi par acum braţe deschise larg, care îi urează bun venit în sanctuarul ei.

Alunecând pe un dâmb, îşi găseşte drumul spre micul adăpost în pământ care i-a fost o a doua casă în aceste luni lungi. Dă la o parte un strat subțire de zăpadă, apoi se instalează, cu genunchii strânşi sub bărbie, adăpostită de vânt şi ninsoare. E înfăşurată în pătura groasă şi în mantaua călduroasă a tatălui ei. Trăgându-şi gulerul până la nas, i se pare că încă mai păstrează mirosul familiar, masculin al tatălui ei. Îi simte prezența, şi adoarme ştiind că o veghează.

Dimineața, Magda deschide ochii în lumina orbitoare a soarelui, reflectată în zăpada de un alb pur din fața peşterii. Ascultă, nu aude nimic şi se târăşte încet afară. Oasele îi trosnesc, protestând, când se întinde şi face câteva sărituri, ca să-şi pună sângele în mişcare.

Mergând prin pădure, e cu atenția încordată, pentru a percepe la timp orice semn de prezență umană. Oricine ar putea raporta cu uşurință o fată ciudată care se plimbă prin pădure în zori. Pe străzi, când se îndreaptă spre casă, i se pare că aude strigătele de entuziasm ale unor copii care-şi desfac cadourile de Crăciun.

Iṭhak deschide uşa înainte ca ea să atingă măcar clanța. O apucă de braț şi o trage înăuntru cu teamă în privire. Închide şi zăvorăşte uşa, apoi se duce la fereastră şi se uită cu grijă afară. E pustiu: nimeni n-a văzut-o sosind.

— Au venit de două ori, Magda, spune el, cu ochii încă la stradă. Ultima oară cu numai vreun ceas în urmă. Se întoarce spre ea. Cred că data viitoare va trebui să stai mai mult acolo.

— Am ceai fierbinte pentru tine. Vino şi mănâncă ceva! o strigă Haia din bucătărie.

Din pătura îndoită, Magda scoate pachetul cu mâncare pe care i l-a pregătit cu atâta grijă Iṭhak cu o seară înainte. Nu s-a atins de el.

— Eu ți-am dat mâncarea ca s-o mănânci, Magda. Cum

vrei să rezişti dacă n-ai nimic în stomac? o dojeneşte Iţhak.

— Nu mi-a fost foame, bunicule, am dormit buştean. Şi acum putem mânca împreună.

Haia ia mantaua grea de pe umerii Magdei, mângâind-o cu dragoste înainte de a o pune la loc în dulapul din dormitor.

CAPITOLUL 17

Auschwitz-Birkenau, decembrie 1943

De Crăciunul ăsta n-a fost niciun meniu special, şi nicio zi liberă. A fost însă un cadou de la Cibi pentru Livi. Seara, când se urcă pe prici, Cibi scoate cu un gest jucăuş din buzunar o căciuliţă tricotată de lână. Are chiar şi nişte panglici.

— Ce-i asta? chicoteşte Livi.

— O căciulă, prostuţo! O să-ţi ţină de cald la cap. Lasă-mă să ţi-o pun.

— Nu sunt un bebeluş, Cibi, pot să mi-o pun şi singură. Dar nu e cam mică?

Livi o trage cu greu peste urechi. Abia îi intră, dar Cibi e încântată. Îi leagă panglicile într-o fundă frumoasă sub bărbie.

— Simt cum mi se încălzeşte capul, zice Livi, la fel de încântată.

— Acum culcă-te, îi porunceşte Cibi.

Livi se supune, şi sora ei îi înfăşoară o pătură în jurul corpului.

— Veniţi să-mi vedeţi bebeluşul, le strigă ea râzând fetelor din cameră.

Ele se adună în jurul lor, zâmbind la vederea fetei cu bonetă albă. Are şaptesprezece ani acum, dar e atât de slabă, că pare un copil.

— De unde-o ai?

— Am găsit-o într-o valijoară cu haine de copil, spune Cibi mândră, refuzând să retrăiască fiorul de tristețe care o străbătuse la deschiderea valijoarei.

— Poți să-mi faci şi mie rost de una? întreabă o fată.

— Dar mie? Vreau şi eu să fiu bebeluş, ciripeşte o alta.

— O să văd ce pot găsi. Nu m-am gândit niciodată să mă uit printre hainele de copii. Cibi face o pauză, apoi arată spre siluetele scheletice din jur. Uitați-vă la noi, oricum nu suntem mai mari ca nişte copii.

Livi doarme bine în noaptea aceea, cel mai bine din toată iarna. În fiecare dimineață, îşi bagă cu grijă căciulița sub saltea.

— Eşti încă aici? Credeam că ai plecat de mult la Domnul.

Cibi e la biroul ei din *Kanada.* În fața ei e un ofițer SS. Şi-l aminteşte de la şantier.

— Tu o să pleci la Domnul înaintea mea, mormăie ea în barbă.

— Mai să nu te recunosc, spune el. O cercetează de sus până jos. Acum are părul mai lung, buclele îi ajung până la umeri. Poartă haine curate şi i se pare că ar putea trece drept o secretară într-un birou.

— Ai vrea să te muți la *Kanada* din Birkenau? Pot să aranjez, îi spune el.

În ciuda ostilității şi bravadei din ochii ei, o priveşte aproape amabil.

— Ai supraviețuit, deşi nu credeam că tu sau vreuna dintre primele sosite o vor face – pur şi simplu îți ofer o slujbă nouă, ca să nu mai trebuiască să bați drumul de la Birkenau şi înapoi în fiecare zi, îi spune el, apoi adaugă: Nu suntem toți monştri.

— Nu? întreabă Cibi. Şi nu, vă mulțumesc. M-am săturat să sortez haine murdare şi urât mirositoare.

— Dar la poştă? Te-aş putea muta acolo dacă preferi.

Cibi îşi ridică ochii de la maşina de scris. Se întreabă dacă se joacă cu ea.

— Asta mi-ar plăcea, spune ea încet. Vorbiți serios?

O slujbă la Birkenau i-ar conveni de minune. Drumul e lung fără sora ei, mai ales în aceste luni grele de iarnă.

— Las'pe mine, îi spune ofițerul, plecând.

Ninge tare când Livi porneşte să ducă un mesaj la blocul medical. Se opreşte brusc când un camion frânează drept în fața ei. Doi soldați SS coboară de sub prelată. Aceasta cade la loc, dar nu înainte ca Livi să zărească femeile goale înghesuite înăuntru.

Face un pas în spate când o tânără sare jos, aterizând în fața soldaților SS. Ridică mâinile în aer. Nu pare să simtă frigul sau zăpada.

— Împuşcați-mă acum, fiindcă n-o să intru în camera voastră de gazare! țipă ea.

Livi mai face un pas în spate, apoi încă unul, de teamă să nu devină victima unui glonț rătăcit.

Soldații îşi îndreaptă puştile spre femeia dezbrăcată. Unul ţinteşte, dar celălalt îi dă peste mână. Livi observă zâmbetul crud de pe fața lui când îi spune tinerei că n-o să aibă parte de moartea uşoară prin glonț. O să moară ca tot neamul ei – încet, dureros, sufocându-se în timp ce gazul îi răpeşte viața. Se apropie de ea şi o izbeşte în burtă cu patul puştii. Ea se prăbuşeşte, dar se chinuie să se ridice în picioare şi începe să alerge, spre oroarea lui Livi, către *ea.*

Puşca se leagănă însă încă o dată prin aer şi se loveşte de țeasta ei. Fata cade. Sângele ei colorează zăpada în roz. Cum nu face nicio încercare de a se ridica, un soldat o apucă de braț şi o târăşte înapoi la camion. Femeile o trag înăuntru.

În timp ce vehiculul se îndepărtează, Livi cade în genunchi, vomitând fără să scoată nimic. Când o să se termine demența asta? Dă cu ochii de sânge şi aşteaptă ca fulgii să şteargă această nouă oroare înainte să se ridice.

Degetele i se strâng în jurul cuțitaşului din buzunar, talismanul ei. Îşi imaginează cum îl înfige în inima ofițerului SS care a lovit cu puşca o femeie goală în zăpadă.

Mai târziu, nu-i povesteşte lui Cibi la ce a asistat în ziua aceea. Nu i-a spus nici despre Isaac, *kapo* cel nebun. Parcă e mai uşor dacă nu vorbeşti despre lucrurile astea. Şi, oricum, a sosit un transport nou, care le distrage.

Surorile le văd pe aceste nou-venite repetând întrebările care le-au preocupat şi pe ele la sosire: De ce suntem aici? Ce-o să ne facă?

Una dintre tinerele noi se prezintă – o cheamă Vanuşka – şi le întreabă dacă au citit povestea lui Oscar Wilde despre Dorian Gray. Câteva râd de ea, nevenindu-le să creadă că vorbeşte despre o *carte* şi despre *lectură* în timp ce ele aşteaptă la porțile iadului. Neintimidată de râsetele lor, ea spune:

— Să vă povestesc despre *Portretul lui Dorian Gray.*

Îşi ține auditoriul captiv. Icnind şi chicotind, fetele află despre viața lascivă şi păcătoasă a lui Dorian şi despre pasiunea lui pentru Sybil. Ca orice povestitor bun, ea îşi întrerupe povestea într-un moment tensionat, şi fetele o imploră să continue. Vanuşka le promite noi aventuri pentru a doua zi.

În seara următoare, Vanuşka aşteaptă până se sting luminile. Toată lumea se adună lângă priciul ei, şi ea le încântă cu povestea artistului îndrăgostit, Basil, pictorul portretului lui Dorian.

Aceste şedințe devin un fel de bărci de salvare pentru fete, dar mai ales pentru Livi. Încet, amintirea femeii însângerate căzute în zăpadă păleşte. Ea şi Cibi visează amândouă să-şi găsească prințul fermecat şi să pozeze pentru un portret în timp ce un pictor faimos le imortalizează imaginea în ulei gros pe pânză.

Când, în sfârşit, Vanuşka a epuizat capodopera lui Oscar

Wilde, ea le oferă fetelor alte poveşti din alte cărți, dar ele nu vor decât să afle mai multe despre Dorian Gray. E nevoită să revină şi să repete aventurile lui iar şi iar. Lui Livi aceste poveşti i se par la fel de reconfortante ca senzația cuțitaşului în palma ei. Cumva, îi amintesc de casă: mama îi citea în pat când era mică, şi Livi ar vrea acum cu disperare să împărtăşească aceste amintiri cu ea. Se roagă ca ea şi Cibi să trăiască destul ca s-o revadă.

Ofițerul SS s-a ținut de cuvânt şi acum Cibi lucrează la Birkenau. Sortarea corespondenței la oficiul poştal e destul de uşoară, şi nu mai trebuie să facă drumul până la Auschwitz; dar, cel mai important, nu mai e despărțită de Livi.

Cu câteva luni în urmă, la Birkenau a fost înființat lagărul pentru familii Theresienstadt, care adăposteşte evrei germani, austrieci, cehi şi olandezi dintr-un ghetou nord-vestic din Cehoslovacia. Scrisori şi pachete, adeseori conținând mâncare, sosesc regulat pentru aceşti deținuți, şi rolul lui Cibi e să noteze numele şi adresele celor care le primesc. Dactilografiază informațiile şi le trimite la o adresă din Elveția.

Inițial, Cibi nu ştie *cine* din Elveția primeşte aceste informații, dar răspunsul îi vine curând, când pentru aceste familii încep să sosească pachete cu mâncare de la Crucea Roşie. Sunt numeroase zvonuri despre ghetou, mulți spunând că e o maşină de propagandă a nemților ca să arate lumii că au grijă de evrei, că se poartă bine cu ei; hrănindu-i, arată Crucii Roşii cât de generoşi sunt şi apoi îi trimit în lagărele de exterminare din Europa ocupată.

— Familia asta nu mai e aici, îi spune Cibi supraveghetoarei sale într-o dimineață, întinzându-i o cutie mică, nedesfăcută.

— Nu poate fi mare lucru. Desfă-o.

Ea ridică capacul şi găseşte o cutiuță de bomboane de

ciocolată şi două conserve de sardele. Supraveghetoarea ia bomboanele, dar îi întinde ei sardelele fără o vorbă.

Cibi îi dă o cutie colegei sale şi se duce cu cealaltă într-un colţ mai întunecat al camerei de poştă. Nu poate risca să fie prinsă luând sardelele cu ea înapoi în lagăr, aşa că trebuie să le mănânce acum. Desfăcând capacul, înfulecă peştişorii mici şi sărați şi îşi toarnă uleiul în gură. Şterge cu degetul tot interiorul cutiei. Aproape imediat, îi vine să vomite, amintindu-şi ziua în care a ajuns la Auschwitz, cu mai bine de doi ani în urmă, şi se gândeşte la bărbatul pe care l-au văzut ea şi Livi: slab, ras în cap, îmbrăcat în haine de închisoare lălâi; se cățărase în vagonul lor de vite şi luase o cutie goală şi, exact ca ea adineauri, îşi trecuse degetul uscat prin interiorul ei, apoi îl băgase în gură.

Cibi simte că leşină. Nu mai e nicio diferență între ea şi omul acela, în afară de hainele pe care le poartă. În timp ce e pierdută în această amintire întunecată, uşa se deschide şi intră un soldat SS. Buzele i se mişcă, dar Cibi nu aude ce spune. Se uită tâmp la el.

— Am zis să vii cu mine! latră el. Dând drumul cutiei de sardele, Cibi îl urmează afară, unde aşteaptă un camion.

— Urcă!

Cibi aleargă în partea pasagerului şi se urcă în camion, complet prezentă acum. E într-un camion SS cu un soldat SS. Asta nu se poate termina decât într-un singur fel. Se gândeşte la Livi, care poate nu va afla niciodată ce s-a întâmplat cu ea. Se gândeşte la Magda, la mama şi bunicul.

Soldatul SS o priveşte, observându-i tremurul degetelor care-i acoperă gura.

— N-am de gând să-ți fac rău *ție,* îi spune el. Vorbeşte degajat. Cibi îşi îngăduie să respire şi se uită cu teamă la el. Am nevoie de tine ca să iei câteva pachete de la poartă şi să le duci înapoi la oficiul poştal, unde ar fi trebuit să fie duse de la început. Când o să aflu cine a fost prea leneş ca să le

aducă, pun să fie împuşcat.

Cibi încă se mai străduieşte să-şi calmeze respiraţia. Afară e frig, dar simte nevoia de aer proaspăt.

— Vă deranjează dacă deschid puţin geamul? întreabă ea, şi soldatul încuviinţează scurt din cap.

Cibi se apleacă, trage câteva guri de aer rece şi se simte mai liniştită. Un camion mare, deschis, se îndreaptă spre ei. Când trece pe alături, e izbită de nişte voci bărbăteşti care îngână un cântec. Se întoarce în scaun şi îi vede pe prizonierii goi din spate. Stau în picioare şi cântă cântecul pe care ea însăşi la cântat de atâtea ori la sinagogă.

Deşi inima nu-i mai bate atât de tare, şocul pe care l-a avut când soldatul ia ordonat să se urce în camion i-a slăbit stăpânirea de sine. E străbătută acum de un fior îngheţat de spaimă, şi duce mâna la piept, simţind că cedează. Bruma de speranţă că va supravieţui acestui loc zboară pe fereastra deschisă, în urma bărbaţilor meniţi unei morţi iminente.

Cât o să mai dureze până când soldaţii SS vor veni după ea, o vor dezbrăca până la piele şi o vor duce la camera de gazare?

Livi nu înţelege de ce sora ei o evită. Zilele astea stă tot mai târziu la oficiul poştal, adeseori strecurându-se în blocul lor după stingere. Noaptea, când stau în pat, răspunde rareori la întrebările ei şoptite. Livi hotărăşte să stea de vorbă cu Cibi duminică, în ziua lor liberă, dar când se face duminică, Cibi mormăie că are treabă la oficiul poştal şi dispare.

Livi se plimbă prin lagăr, oprindu-se din când în când să vorbească cu alte fete, dar nu stă mult. E îngrijorată pentru sora sa. Oare a asistat şi ea la nişte episoade tulburătoare şi de-asta e atât de tăcută? se întreabă. Dar Cibi e stânca ei, îşi zice Livi, nu se poate să *dispară* pur şi simplu.

Se îndreaptă spre porţile care despart cele două lagăre de femei. Astăzi sunt deschise, ca în fiecare duminică,

permițând rudelor şi prietenilor să se reunească pentru câteva minute.

Sângele îi îngheață în vene când apare comandanta Mandel pe superbul ei cal negru; când o vede, vine spre ea. Mandel e temută de toată lumea: rea şi cu ochi reci, îşi poartă părul lung şi roşcat într-o coadă de cal prinsă sus, deşi e prea bătrână pentru o coafură atât de adolescentină. Nicidecum dispusă să folosească cuvinte când se poate folosi în loc un baston, Mandel e faimoasă pentru biciuirile în timpul apelurilor. I se spune Bestia. Se zvoneşte că dacă te uiți în ochii ei, ordonă să fii împuşcat sau trimis la camera de gazare. Nimeni nu se grăbeşte să afle dacă e adevărat.

— Ştii de ce sunt deschise aceste porți? o întreabă Mandel pe Livi.

Străduindu-se să rămână calmă şi să evite privirea femeii, Livi îi spune că duminica e zi de vizite şi că femeilor li se permite să se întâlnească cu prietene care locuiesc în lagărul vecin.

Ofițerul îi aruncă o cheie mare şi îi spune să încuie ambele porți: toate trebuie să rămână acolo unde sunt, şi dacă nu se află unde trebuie când se închid porțile, vor fi pedepsite. Dând pinteni calului, Mandel se îndepărtează.

Livi începe să le avertizeze pe femei că trebuie să se întoarcă în lagărele lor, rugându-le să transmită mesajul mai departe, şi repede. Începe să tragă foarte încet porțile, în timp ce femeile trec în fugă pe lângă ea, spre blocurile de care aparțin. Unele strigă să nu închidă, când Mandel se apropie iar în galop.

— Mai repede! le strigă Livi rătăcitelor. Mai repede!

Tocmai încuie poarta, când Mandel sare jos de pe cal şi se îndreaptă spre ea.

— Ți-am spus să încui porțile imediat! țipă.

Cu coada ochiului, Livi o vede pe Rita apropiindu-se, dar

ea n-o poate salva de pumnul care o izbeşte în faţă. Doborâtă la pământ, zace împietrită. Vezica îi cedează şi simte urina fierbinte făcând o baltă sub ea.

Mandel, care şi-a încheiat treaba pentru moment, se urcă la loc pe cal şi dă o ultimă lovitură:

— Trimite-o la groapă! scrâşneşte ea spre Rita înainte de a se îndepărta.

Rita îi dă mâna şi o ajută să se ridice.

— De asta nu pot să te scap, îi spune ea, dar Livi nu poate vorbi: ştie că are noroc că e în viaţă.

O urmează pe Rita în spatele lagărului pentru femei. Acolo, o fată stă într-o groapă săpată în pământ. I se văd doar umerii şi capul. Livi nu are cum să coboare: groapa e prea îngustă. În schimb, trebuie să treacă printr-un scurt tunel şi să iasă în sus prin el. Abia când ajunge complet în picioare înţelege tortura acestei pedepse. Spate în spate, cu braţele prinse pe lângă corp, fetele nu se pot mişca – abia pot să respire – şi trebuie să stea aşa toată noaptea.

Când Cibi se întoarce la blocul lor pentru cină, Rita îi povesteşte că Livi a fost trimisă la groapă.

— Vreau s-o văd, spune Cibi. Te rog, Rita. Nu rezistă singură.

— Trebuie. Dacă te apropii de ea, o să sfârşeşti şi tu acolo, sau mai rău.

— Dar e surioara mea, trebuie să am grijă de ea!

— E mult mai puternică decât crezi. O să meargă la lucru dimineaţa, o s-o vezi atunci. Dar mâine-seară o să se întoarcă în groapă.

Lui Livi nu-i e frig, e amorţită. Nu-şi mai poate simţi mâinile şi degetele, şi pieptul parcă i se prăbuşeşte înăuntru cu fiecare respiraţie. Ea şi fata de care e lipită şi-au spus una alteia cum le cheamă după plecarea Ritei, dar apoi n-a mai fost nimic de spus, şi le doare să vorbească. Îşi dă seama că Agatha se simte la fel ca ea, fiindcă rămâne

tăcută. În timpul nopții, Livi aţipeşte, dar se trezeşte tresărind. Asta se întâmplă de o sută de ori, poate de două sute.

În zori, Rita le scoate pe fete din groapă.

Când Cibi o vede, pentru o clipă se sperie. Bluza lui Livi e ruptă şi murdară, buclele care au început să-i crească sunt pline de noroi. Îşi ține cămaşa cu mâna, fiindcă şi-a pierdut toți nasturii în tunel.

— Nu te bucuri că mă vezi? întreabă Livi cu o grimasă, şi Cibi aleargă la ea, strângând-o la piept, curățându-i noroiul din păr şi repetând întruna:

— Eşti bine? Eşti bine?

Vanuşka îi găseşte o bluză nouă.

Când şi-o pune, observă numărul cusut pe rever.

— Am un număr nou. Uite, Cibi, acum am două, încearcă ea să glumească.

— Asta înseamnă că pot să dorm până mai târziu şi tu poți să răspunzi şi pentru mine la apel, râde Vanuşka.

În seara aceea, Livi se prezintă la groapă pentru încă o noapte nedormită. O femeie-ofițer SS foarte înaltă, într-o uniformă imaculată, o urmăreşte pe Agatha ieşind. Se întoarce spre Livi.

— Sora ta mi-a spus că Bestia te-a trimis aici, spune ea.

— Aşa este, zice Livi, întrebându-se dacă e o capcană.

Agatha dispare în întuneric.

— Vezi asta? Ofițerul îi arată însemnele de pe uniformă. Îi sunt superioară cățelei ăleia. Nu mai poate să-şi facă mendrele pe-aici ca până acum, şi îmi place să anulez fiecare ordin pe care-l dă. Du-te înapoi la blocul tău, fetițo.

Fără să fie nevoie să i se spună de două ori, Livi dă fuga în brațele surorii ei.

CAPITOLUL 18

Vranov nad Topl'ou, septembrie 1944

— Magda? Magda Meller? Tu eşti?

Magda îşi trage baticul peste față. Bagă capul în piept şi grăbeşte pasul.

— Magda Meller! Stai pe loc!

Magda se opreşte, furioasă pe ea însăşi. De ce a crezut că e invincibilă când totul în jurul ei s-a dus dracului? Se întoarce şi vede rânjetul familiar de pe fața lui Visik. Fostul său „prieten" de la şcoală.

— Ce vrei, Visik?

Magda încearcă să-şi ascundă tremurul din voce.

— Pe tine. Încercăm să vorbim cu tine de luni de zile, nu te face că nu ştii.

— Cine „încercăm"?

— Io cu colegii mei din Garda Hlinka.

— „Eu şi colegii mei", îl corectează Magda.

Îi detestă figura încrezută, uniforma stupidă. E un băiețel care se preface că e bărbat, şi n-o să cedeze în fața lui.

— N-o face pe deşteapta cu mine. Am venit la tine acasă în fiecare vineri – spune-mi unde te-ai ascuns.

— Să mă ascund? De ce să mă ascund? Probabil am fost plecată cu prietenele mele. A, dar, nu-i aşa, Visik, tu n-ai de unde să ştii ce-i ăla prieten.

Împotriva ei înseşi, o părticică din Magda se bucură de acest schimb de cuvinte. Poate că e singura şansă de a-i arăta cât îl disprețuieşte.

— Nu mai poți să-mi vorbeşti aşa, Magda. Aş putea să pun să fii împuşcată, şi poate dacă te împuşc chiar eu o să primesc o medalie.

Magda s-a săturat.

— Ce vrei, Visik? Am cumpărături de făcut.

— O să venim la tine acasă vineri, ca de obicei, şi ai face bine să fii acolo.

E timpul să te alături surorilor tale, nu ştii? o tachinează el, cu un rânjet furios.

Magda tresare, uitând de ironie. Face un pas spre bărbatul-băiat.

— Ştii unde sunt?

— Sigur că ştiu, eu... eu ştiu totul.

Dar Magda îi simte ezitarea din voce.

— Nu ştii nimic, şuieră ea. Pentru că nu eşti altceva decât un băieţel care se joacă cu un pistol mare. De ce nu te duci acasă, la mămica ta, Visik?

Îi întoarce spatele şi se îndepărtează, dar acum e mai puţin sigură pe ea. De ce n-a făcut cum i-a spus mama şi nu s-a dus direct acasă de la cumpărături? De ce a trebuit să se oprească în faţa micului butic de pe strada principală ca să admire rochiile? Nu are bani de rochie nouă, chiar dacă ar avea unde s-o poarte. Acum Visik ştie că e încă în Vranov, şi asta e rău.

În timp ce trânteşte pe dulapul din bucătărie cele câteva conserve de peşte pe care a reuşit să le găsească la băcănie, Haia intră în cameră şi o priveşte câteva momente.

— Ce-i cu tine?

Magda o ignoră. Nu are nevoie s-o mai dojenească şi mama ei, totul pentru o rochie pe care n-o s-o poarte niciodată.

— Poate că o să te binedispună să-i vezi pe verii tăi diseară, îi spune Haia.

— Verii mei?

— Unchiul şi mătuşa ta ne-au invitat să luăm cina cu ei.

— Pentru că ştiu că n-avem nimic de mâncare? se răsteşte Magda, uitându-se la cele trei conserve de peşte prăpădite.

— Avem de mâncare, nu te-ai întors chiar acum de la cumpărături?

— Uită-te şi tu, mamă! E o nimica toată! zice Magda. Ar fi

fost mai bine pentru toată lumea dacă aş fi plecat cu Cibi şi Livi!

Cuvintele i-au ieşit din gură, şi e prea târziu să şi le ia înapoi. Ochii mamei se umplu de lacrimi.

— Fetelor, ce se petrece aici? Vă aud din grădină.

Iţhak intră în cameră pe uşa din spate.

— Nimic, bunicule, nu-i nimic, zice Magda repede.

Nu are nevoie de un interogatoriu în clipa asta.

— Magda e de părere că ne-ar fi mai bine fără ea, mormăie Haia. Vrea să fie cu surorile ei.

— E adevărat, Magda?

— Da. Nu! Nu ştiu. Dar avem atât de puţin de mâncare! Şi... şi v-ar rămâne mai mult vouă.

Bunicul e jumătate din cât era cu doi ani în urmă, şi era un om slab chiar şi atunci.

— Termină, Magda. Nu crezi că ne-am gândit toţi la asta? În ce fel ne ajută?

— Îmi pare rău, mamă. Magda o ia de mână pe mama sa. N-am vrut să sune aşa, dar e atât de greu! Cât o să mai putem trăi aşa? Cât o să mai pot *eu* să trăiesc aşa? Ascunzându-mă, speriată şi de umbra mea? Îngrijorată pentru surorile mele?

Haia o trage pe Magda la piept şi o mângâie pe păr.

— Tot ce ne trebuie e nişte ceai de tei, şopteşte ea.

Şi Magda încuviinţează din cap.

— Poate Ivan o să aibă nişte veşti pentru noi diseară, spune Iţhak plin de speranţă, umplând ceainicul. Punându-l pe sobă, împunge cărbunii cu vătraiul, reaprinzându-i. N-au mai rămas lemne, aşa că vor trebui să se mulţumească cu un ceai călduţ. Magda, mâine trebuie să mai strâng nişte vreascuri. Mă ajuţi?

— Sigur că da, zâmbeşte Magda.

Mai târziu, pe când traversează cu toţii grădina din spate spre casa lui Ivan, Haia se opreşte ca să se uite la mugurii

care parcă se ițesc din tufa de leandru. A îngrijit tufa asta încă de copil, readucând-o la viață de mai multe ori. Familia ei spunea în glumă că, atâta vreme cât leandrul va înflori, vor înflori şi ei. Acum pare că va înflori, dându-le un pic de speranță că Cibi şi Livi înfloresc şi ele.

După cină, când verii săi mai mici sunt în pat şi adulții îşi sorb ceaiul în fața focului, Magda rupe tăcerea plăcută.

— Unchiule, e ceva în neregulă, nu-i aşa?

Unchiul ei îi evitase privirea toată seara. Oftează adânc şi dă afirmativ din cap.

— De-asta v-am invitat la noi în seara asta: trebuie să vorbim.

Ivan îşi pune ceaşca pe măsuță şi îşi aşază palmele pe genunchi. Helena, soția lui, îşi priveşte fix pantofii.

— Ivan, Helena, mă speriați! Vă rog, spuneți-ne ce se întâmplă, spune Haia, cu mâna la inimă.

— Nu-i mai caută numai pe cei tineri, Haia. Vin să ne ia pe toți.

Începerea e învăluită în tăcere, în timp ce ei încearcă să înțeleagă cu adevărat ce înseamnă asta. Iţhak se ridică încet în picioare şi traversează camera ca să se aşeze lângă Haia.

— Şi unde o să ne ducă? întreabă el într-un târziu, rupând tăcerea.

— Nu ştiu, răspunde Ivan. Nimeni nu ştie. Dar e evident că acum vor să scoată toți evreii din Vranov. Poate din toată Slovacia.

O priveşte pe Magda, care se uită cu gura căscată la mama şi bunicul ei. Helena atinge umărul lui Ivan şi el se întoarce spre ea, îmbrățişând-o.

— Nu pot să-mi protejez nici propria familie, spune.

Magda e şocată să vadă disperarea unchiului. El a fost întotdeauna cel puternic, cel care intra fără să clipească în orice instituție de stat, cerând să vorbească cu oricine se afla în poziția cea mai potrivită pentru a-i da informațiile de

care avea nevoie.

— Frate, câtă vreme rămânem împreună, putem supraviețui în orice condiții, spune Haia încet. E timpul să nu te mai simți atât de responsabil pentru toți. Nu e vina ta.

Vocea Haiei se frânge şi ea îşi acoperă fața cu mâinile.

— Când o să se întâmple asta, fiule? întreabă Iţhak.

Magda simte autoritate în glasul lui: acum, el e cel puternic.

— Poate începe oricând.

Ivan a adoptat postura unui înfrânt şi, la fel ca sora lui, cu coatele pe genunchi, îşi îngroapă fața în palme.

Helena îl mângâie pe spate.

— În orice caz, trebuie să fim pregătiți, cu bagajele făcute, spune ea trist.

Ivan înalță totuşi capul şi se uită la Magda, Iţhak şi Haia. În ochii lui se citeşte vinovăție şi ruşine, şi Magdei i se rupe inima pentru el.

După asta, n-a mai rămas nimic de spus, şi familia Meller se duce acasă. În clipa în care trec pragul, Magda se repede la bufetul din camera de zi şi începe să cotrobăie prin sertare.

— Mamă, unde sunt toate fotografiile? strigă ea.

— Fotografii? Acum? Trebuie să ne culcăm. Te rog, Magda.

— Spune-mi unde sunt, insistă Magda.

Haia aprinde fără chef un felinar şi, împreună cu Iţhak, se îndreaptă spre dormitorul ei.

— Ți le aduc.

— Mamă? strigă iar Magda. Poți să-mi aduci şi o față de pernă?

— Ce-i cu ea? îşi aude mama întrebându-l pe bunicul.

— De unde să ştiu eu? spune el, şi în voce i se simte un zâmbet vag. E fiica ta.

Când Haia şi Iţhak se întorc cu fotografiile, Magda agită

sfeşnicele de argint – un cadou de nuntă pe care Haia a jurat să nu-l vândă niciodată.

— Ce faci cu ele? întreabă Haia.

— Dă-mi faţa de pernă şi pozele, mamă. Te rog.

Haia şi Iţhak se uită la ea cum împachetează obiectele în faţa de pernă.

— Poţi să aduci un scaun din bucătărie, bunicule, şi să-l pui sub trapă? întreabă Magda.

— Ce faci?

Pe Haia o cuprinde exasperarea. E sfârşită de îngrijorare în legătură cu ce le va aduce ziua de mâine, epuizată gândindu-se la soarta care-i aşteaptă.

— Nu e evident? Le ascund.

— Nu putem să le luăm pur şi simplu cu noi? spune Haia.

— Crezi că o să ne lase să ne păstrăm sfeşnicele, mamă?

Ochii Magdei strălucesc, plini de hotărâre.

Sigur, Magda are dreptate, se gândeşte Haia. Cu casele abandonate, ce va mai împiedica pe oricine să intre şi să le fure lucrurile? Nici Hlinka, nici naziştii, şi nici vecinii.

— Las-o să facă asta, Haia, îi spune Iţhak trăgând scaunul sub trapă, aşa cum făcuse de atâtea ori doamna Trac pentru Magda. O să fie mai ferite acolo, sus.

Iţhak dă să se urce pe scaun, dar Magda îl dă la o parte.

— Lasă-mă pe mine, bunicule. Am tot exersat.

Săltându-se, dispare pe gura strâmtă a podului. Capul îi apare o clipă mai târziu, şi întinde mâna după felinar şi faţa de pernă.

— Vezi să nu te sperii de şoareci, îi spune Iţhak. Altfel, o să scapi felinarul şi o să ne dai foc tuturor.

Magda zâmbeşte auzind un chicotit scăpat de pe buzele mamei sale. Acum, întinsă pe burtă, se târăşte până în colţul cel mai îndepărtat al spaţiului întunecos. Îndesând lucrurile sub nişte haine vechi şi ziare mototolite, se târăşte înapoi şi se lasă jos.

— Acum putem merge la culcare! anunță ea.

A doua zi dimineața, mama şi fiica îl găsesc pe Iṭhak îmbrăcat şi gata să iasă.

— De ce te-ai îmbrăcat aşa? îl întreabă Haia. N-ar trebui să ne facem bagajele?

— Înainte de asta, merg cu Magda să căutăm nişte lemne de foc. Am nevoie de o ceaşcă de ceai, şi voi la fel.

Magda e gata în câteva clipe. Iṭhak o aşteaptă afară cu o mică roabă construită cu singurul scop de a aduna vreascuri.

De când s-a mutat cu Haia, ăsta a devenit un obicei regulat al bunicului şi nepoatei, şi în momentul în care păşesc în desiş, cu soarele prefirându-şi lumina printre frunze, Magda pătrunde în locul ei preferat. Îşi aminteşte anii în care Iṭhak a învățat-o cu răbdare numele fiecărui arbust sau copac, al fiecărei ciuperci sau flori.

În timp ce ea înaintează, minunându-se de plantele de vară care cresc în jur, Iṭhak scrutează pădurea în căutare de crengi uscate. Nu-l deranjează că Magda a fugit în adâncul pădurii; se bucură pur şi simplu că azi e fericită.

— Bunicule, vino să vezi!

Iṭhak lasă roaba şi merge după vocea Magdei, găsind-o aşezată lângă un stejar mare.

— Am găsit o gladiolă înflorită, îi spune ea. Cuprinde între palme florile delicate, în formă de pâlnie, şi înflorescențele roz-movulii se înclină solemn în adierea vântului. Stă aici singură, doar pentru noi, spune Magda, zâmbindu-i bunicului ei.

Încântarea simplă a fetei îl mişcă profund pe Iṭhak, dar acum mintea i se îndreaptă spre celelalte nepoate: ce mult le-ar plăcea să fie aici, îşi zice el. Cibi, cutezătoare ca de obicei, ar scana pădurea în căutare de alte flori, refuzând să creadă că aceea e singura. Şi Livi? Ar trebui s-o implore să n-o rupă!

— Acum ştiu unde te ascunzi când vii noaptea în pădure, Magda! Şi ce-mi poți spune despre gladiolă? o testează Iṭhak.

— Face parte din genul *Gladiolus.*

— Şi ce înseamnă *gladiolus?*

— Înseamnă tărie de caracter, bunicule. Înseamnă să nu renunți niciodată. *Şi* face parte din familia irisului, care simbolizează speranța.

Magda, la început încântată că poate turui răspunsurile, acum îşi fereşte privirea de Iṭhak, uitându-se printre copacii din spatele lui. Se gândeşte la cuvântul „speranță".

— Putere şi speranță, repetă bunicul ei. Cuvintele noastre speciale, secrete. Sunt cele mai mari calități pe care le poate avea cineva. Calități pe care le văd la tine, Magda, şi la surorile tale.

Magda se uită la el. E ocrotitorul şi profesorul ei. Acum plânge, şi lacrimile îi cad pe petalele gladiolei.

Mai târziu, în tăcere, împing spre casă roaba încărcată cu vreascuri, mergând încet, fiecare din ei întrebându-se dacă asta e ultima lor excursie în pădure.

— Tocmai voiam să vin după voi, le spune Haia când lasă roaba în fața uşii de la bucătărie.

— Magda a găsit o gladiolă înflorită, îi spune Iṭhak, zâmbind.

Haia se uită la Magda, care-şi fereşte privirea, încă pierdută în gânduri. Camera de zi e plină de lucrurile lor: valize, haine, cărți şi ceva alimente zac în teancuri pe podea, pe sofa şi pe fotolii.

— Putere şi speranță, îi spune ea Magdei. Acum înțeleg secretul locului din pădure unde te ascundeai.

— Da, mamă.

— O să avem nevoie de aceste calități în zilele următoare.

— Da, mamă.

— O să încălzesc soba, zice Iṭhak. Cât faceți voi bagajele.

În timp ce sorb din ceştile cu ceai de tei aromat, privind debandada din jurul lor, sosesc soldații din Garda Hlinka.

Trebuie să se prezinte la gară a doua zi de dimineață.

A sosit timpul.

CAPITOLUL 19

Auschwitz-Birkenau, martie-septembrie 1944

Cibi şi celelalte tinere care lucrează la oficiul poştal primesc noi ordine. Li se înmânează zeci de cărți poştale şi li se spune să scrie rudelor celor din lagărul pentru familii, să le anunțe că prizonierii sunt teferi şi nevătămați şi să le ceară să le trimită mâncare.

Cibi ştie că aceşti prizonieri sunt aproape sigur morți.

— De ce facem asta? o întreabă pe supraveghetoarea poştei, o femeie severă, nu prea înclinată să răspundă la întrebări.

— Ştii că nu trebuie să discuți ordinele. Fă-ți treaba şi gata.

În noaptea aceea, Cibi îi povesteşte lui Livi despre bizara sarcină pe care a primit-o. Se teme că numărul celor trimişi în camera de gazare creşte, şi vrea să ştie dacă Livi a auzit zvonuri sau citeşte vreunul dintre mesajele pe care le duce. Livi chibzuieşte asupra tulburării lui Cibi. Ştie deja că munca acesteia e foarte diferită de a ei. În timp ce Livi circulă cu mesaje prin lagăr, sora sa e confruntată zilnic cu realitatea morții din jurul lor. Îi trec prin mână sute, mii de scrisori şi pachete pentru fantomele celor morți.

Livi îi spune că are grijă să nu arunce nici măcar o privire la mesajele pe care le livrează, nici măcar la cele fără plic. E mai sigur să nu ştie nimic, oricât de des e tentată să se uite.

— Ține ochii deschişi, surioară. Am o presimțire urâtă, îi spune Cibi.

A doua zi, Livi urmăreşte transferul de prizonieri, cu tot cu lucrurile lor, din lagărul pentru familii în lagărul de carantină proaspăt golit de alături.

Îi dă lui Cibi această veste proastă. Şi asta nu e tot. A văzut şi un doctor intrând în lagăr şi ieşind cu vreo câțiva copii mici.

— Un doctor?

Lui Cibi îi vine în minte un bărbat fără chip, în halat alb, care e deseori văzut prin lagăr, urmat de grupuri de copii foarte mici. Cu siguranță nu el.

— Cred că el era, Cibi, şopteşte Livi.

Niciuna din ele nu vrea să se gândească la Josef Mengele sau la zvonurile cumplite care-l urmăresc peste tot la Auschwitz-Birkenau.

Douăzeci şi patru de ore mai târziu, toți deținuții din lagărul pentru familii sunt morți. Cele două surori nu mai vorbesc despre asta. Nu pot. Se țin strâns îmbrățişate noaptea, şi în fiecare zi speră să fie din nou împreună în noaptea următoare.

Primăvara se preschimbă în vară şi rutina surorilor nu se modifică. Muncesc, mănâncă ce pot şi dorm. E ca şi cum ar fi trăit acolo dintotdeauna. Dar, deşi vremea caldă le face viața mai uşoară, nu diminuează cu nimic conştiința cenuşii împrăştiate de coşurile crematoriilor în fiecare dimineață când se adună la apel. Cu multe s-au obişnuit în lagăr: porțiile de mâncare precare, furturile, bătăile – dar nu se vor obişnui niciodată cu mirosul fumului. O parte a vieții lor, partea nerostită, e să se întrebe zilnic: Asta e ultima noastră zi pe pământ? Răspunsul vine la ora culcării, când se strâng una în alta pentru a-şi aduce alinare: Am mai supraviețuit o zi.

Trenurile continuă să sosească de câteva ori pe zi, revărsându-şi încărcătura umană în Birkenau. Livi, din postul ei de la poartă, vede cum coboară familii din Ungaria

doar pentru a fi duse direct la camerele de gazare şi apoi la crematorii. Camioanele le cară lucrurile la *Kanada.*

Noua supraveghetoare a lui Cibi de la oficiul poştal, ofițerul SS Elisabeth Volkenrath, se poartă bine cu fetele, adesea dându-le voie să împartă pachetele cu mâncare destinate celor morți. Volkenrath e tânără şi foarte drăguță: părul ei lung, blond-zmeuriu, e împletit într-o coadă groasă la spate, şi are ochi albaştri şi buze roşii, pline. Cibi observă că ceilalți ofițeri se tot holbează la ea, dar ea n-are ochi decât pentru soțul său, ofițerul SS Heinz Volkenrath.

Într-o dimineață, Cibi îl vede intrând în birou şi, la puțin timp după aceea, o aude pe Volkenrath chicotind. Când Heinz deschide uşa să plece, îşi aranjează hainele.

— Suntem proaspăt căsătoriți, îi şopteşte Elisabeth Volkenrath lui Cibi după plecarea lui.

Cibi e circumspectă în privința acestei aparente deschideri. Mâinile femeii ăsteia sunt la fel de pătate de sânge ca ale oricărui alt ofițer din Birkenau sau Auschwitz. Dar acum îi face cu ochiul lui Cibi ori de câte ori o vizitează Heinz. El însă n-are aceeaşi atitudine față de fată, săgetând-o cu privirea ori de câte ori vine în vizită. Şi ea îl disprețuieşte la rândul ei. Într-o zi, aruncă ziarul pe care el l-a lăsat neglijent pe biroul ei înainte de a intra la soția lui în sobița din colțul camerei.

— Mi-a văzut cineva ziarul? întreabă el, aranjându-şi vestonul după o nouă „şedință" cu nevasta lui, care zâmbeşte tâmp în spatele său. L-am pus aici.

Arată spre biroul lui Cibi.

— Aveați nevoie de el? întreabă ea calm. Am crezut că e de aruncat. Face un semn din cap spre sobă. Aşa că l-am pus pe foc.

Brusc, Heinz se apleacă asupra ei.

— Ce-ai făcut? spune el încet.

— L-am pus pe foc, repetă Cibi, şovăind un pic de data

asta.

Fără să clipească, Heinz îşi scoate pistolul şi îl îndreaptă spre capul fetei. Cibi se trage înapoi, cu toate simţurile alerte. N-a mai rămas nimic din bravada ei. Nici din mica ei victorie. Acum nu se mai gândeşte decât la Livi. A fost proastă, s-a jucat cu propria viaţă. Degeaba.

Elisabeth îi dă blând mâna la o parte.

— N-a vrut să facă ceva rău, îi spune ea repede. E foarte ordonată, asta-i tot.

Extrem de încet, ofiţerul îşi pune pistolul în toc şi iese din oficiul poştal, trântind uşa după el. Cibi expiră.

— Să nu-l mai superi niciodată pe Heinz! se răsteşte Volkenrath la ea. Data viitoare nu-l mai opresc, să ştii!

Câteva zile mai târziu, fetele din oficiul poştal se ocupă de nişte cutii care au fost lăsate în faţa clădirii. Cibi îşi ajută colegele să sorteze conţinutul. Îi place ritmul acestei munci şi îi place Rosie din Bratislava, o nouă recrută în mica echipă.

Rosie e în genunchi şi se uită în cutia cu cărţi pe care tocmai a deschis-o. Le ridică, una câte una, citind titlurile. Cibi face la fel, observând că multe sunt cărţi de rugăciune. Fetele le răsucesc în mâini.

— Ce sunt alea?

Un *kapo* a răsărit de nicăieri. Ia o carte, se uită la titlu, o răsfoieşte. În câteva secunde, aruncă cu cărţile la pământ şi calcă pe ele până când li se rup cotoarele şi paginile. Îşi arată zelul în faţa ofiţerilor SS prezenţi, asta e clar. Dar apoi Rosie se ridică brusc în picioare, înaltă şi sfidătoare, înjurându-l în faţă pe *kapo.*

Cibi e convinsă că unul sau altul dintre ofiţeri o va executa pe loc, dar nu are nicio putere s-o ajute. *Kapo* însă nu face decât să lovească cu piciorul în grămada de cărţi distruse şi să râdă.

Un ofiţer SS se apropie.

— De ce eşti atât de supărată? o întreabă pe Rosie. Nu-s decât nişte cărți!

Cibi, acum în picioare, o apucă pe Rosie de braț, încercând s-o tragă de acolo, s-o împiedice să-şi sape propriul mormânt, dar Rosie se smuceşte. Şi atunci Cibi are o idee.

— Să vă spun o poveste, zice ea, făcând un pas în fața lui Rosie, spre ofițerul SS. Într-o zi, aurul a întrebat fierul: De ce țipi când eşti bătut? Şi eu sunt bătut, dar tac. Fierul i-a răspuns: Țip pentru că ciocanul e făcut din fier – fratele meu e cel care mă răneşte. Tu eşti lovit de un străin.

Ofițerul se răsuceşte pe călcâie fără o vorbă.

A doua zi, îşi face apariția la oficiul poştal cu o cutie cenuşie, pe care i-o înmânează lui Cibi.

Ea o deschide, şi găseşte o carte de rugăciuni cu coperte din piele gri deschis.

— E cadoul meu pentru tine. Un talisman, ca să nu pierdem războiul. Zâmbeşte ironic.

— Ne rugăm şi pentru duşmanii noştri, îi răspunde ea.

Ofițerul o priveşte acum cu capul înclinat.

— Nu mă mai ții minte, Cibi? spune el. Sunt Eric. De la *Kanada?*

Cibi se întreabă de ce acestui ofițer SS îi pasă dacă-şi aduce aminte de el sau nu, dar a renunțat să se mai lase surprinsă de ceva ce se petrece în locul ăsta. Se uită la el de sus până jos.

— Pari slab, e tot ce spune.

— Şi tu.

— Eu sunt prizonieră. Tu nu.

Se simte curajoasă.

— Zilele astea trăiesc cu vodcă. Mâncarea nu mă mai atrage.

Cibi se minunează că poartă o conversație.

— Eşti bolnav?

— Numai la cap. Eric oftează şi îşi trece o mână prin păr. Arată peste umăr cu degetul mare. De obicei, stau la poartă când vin transporturile. Îşi priveşte cizmele. Unde se fac selecţiile.

Curiozitatea lui Cibi se transformă într-o furie rece, dură, nesentimentală. Se aşteaptă la compasiune din partea ei?

La *înţelegere,* măcar?

— Eric, de ce nu-ţi faci valiza şi nu pleci înapoi la mama ta? spune ea, întorcându-i spatele tânărului.

Se gândeşte la acest schimb de replici, încercând să înţeleagă de ce voia Eric atât de mult ca ea să ştie că are o conştiinţă, când vede o fetiţă stând lângă uşa oficiului poştal. Acesta se află chiar lângă blocul-spital unde îi adăposteşte Mengele pe „copiii lui". De prea multe ori Cibi i-a văzut maşina neagră strălucitoare trăgând în faţă şi pe acest bărbat anost coborând împreună cu câţiva băieţei şi fetiţe. L-a văzut mânându-i pe copii prin uşile spitalului, glumind cu ei şi întinzându-le dulciuri. Cibi nu ştie ce se întâmplă exact cu aceşti copii, dar nu poate fi ceva bun.

— Bună, zice fetiţa.

Cibi face un pas spre ea, conştientă de prezenţa ofiţerilor SS.

— Bună, spune ea şovăitoare. Pe mine mă cheamă Cibi. Tu ai un nume?

— Irinka.

— E un nume frumos, şi tu eşti o fetiţă frumoasă.

Irinka zâmbeşte timid şi deschide gura să mai spună ceva, când se apropie o infirmieră.

— Aici erai! Vino, Irinka. Ştii că nu trebuie să stai afară.

Tonul femeii e greţos de dulceag.

— Pa, Cibi, spune fetiţa, luând-o de mână pe infirmieră.

Cibi o priveşte pe fetiţă dispărând prin uşile spitalului şi i se strânge stomacul. Brusc, aerul proaspăt pare îmbâcsit, iar soarele, un cuptor. Cibi se întoarce repede în oficiul

poştal, unde Volkenrath patrulează prin încăpere. Vede că e în toane bune.

— Ce se întâmplă cu copiii din spital? întreabă ea nonşalant, trăgând un teanc de scrisori.

Începe să le desfacă metodic, notând numele şi adresele presupuşilor destinatari.

— Dacă sunt în spital, probabil că sunt bolnavi, răspunde Volkenrath.

— Nu par bolnavi, nu se comportă ca şi cum ar fi, spune Cibi aparent indiferentă.

— Ei bine, sunt. Am fost prin saloane şi sunt toți în pat – unii în mod clar primesc tratament.

Cibi dă din cap, conştientă că altceva n-o să mai scoată de la Volkenrath. Poate e mai bine să nu ştie. Poate e mai bine că ei sunt în spital: majoritatea copiilor care sosesc la Birkenau în ultima vreme sunt trimişi direct la camera de gazare.

— Pot să-ți spun ceva?

Volkenrath se apropie de ea, şi lui Cibi i se face pielea ca de găină.

— Heinz şi cu mine vrem să facem un copil, începe ofițerul cu glas scăzut. De-asta vine mereu pe-aici. I-am luat în brațe pe câțiva dintre micuții de alături, o fetiță – nu se poate să fi fost evreică, avea un păr blond minunat – ştii ce m-a întrebat?

Cibi clatină încet din cap.

— M-a întrebat dacă am un ou. Voia să mănânce un ou. E ciudat, nu-i aşa? Vocea lui Volkenrath e visătoare şi pe Cibi o tulbură această apropiere. Câteva zile mai târziu, despachetează o cutie cu alimente şi găseşte un ou fiert tare. Se gândeşte la fetița care voia un ou şi-l duce în biroul lui Volkenrath.

— Uitați ce am găsit, spune ea.

Volkenrath nu-şi ridică privirea.

— E un ou fiert. Aţi spus că era o fetiţă...

Femeia sare de pe scaun, întinzând mâna după ou.

— Mulţumesc, i-l duc chiar acum.

Ceva mai târziu, Volkenrath dă buzna înapoi în oficiul poştal şi se duce direct în biroul ei, trântind uşa.

Fetele se uită una la alta, neliniştite. Cibi trage adânc aer în piept şi decide să afle ce s-a întâmplat. Deschide foarte încet uşa biroului şi se uită înăuntru. Volkenrath plânge cu capul pe masă.

Cibi intră şi trage uşa după ea.

— Vă simţiţi bine? întreabă ea şovăitor.

Ofiţerul îşi trage zgomotos nasul şi se uită la Cibi. Ochii ei albaştri sunt roşii, iar obrajii de un roz intens. Şuviţe de păr blond i-au scăpat din cosiţă şi i se lipesc de faţă umede şi încâlcite.

— Nu, spune ea. Nu mă simt bine.

— Nu era acolo? întreabă Cibi cu reală compasiune.

— Era acolo. Am găsit-o şi i-am întins oul.

— Asta e bine. Nu-i aşa?

— A început să ţipe şi n-a vrut să-l ia. Apoi a fugit şi s-a ascuns în spatele unei infirmiere. Nici n-a vrut să se uite la mine.

Volkenrath începe iar să plângă.

— Of... Cibi se simte cumva responsabilă şi brusc foarte neliniştită. Îmi pare foarte rău. N-ar fi trebuit să vi-l dau.

— Nu e vina ta. Acum lasă-mă în pace.

Ofiţerul întoarce capul în altă parte, ştergându-şi ochii cu degetele.

Cibi închide uşa în urma ei şi îşi îndreaptă privirea spre colegele sale, care aşteptau o explicaţie.

— Ştiţi că-şi doreşte un copil. Cred că se întristează când îi vede pe cei mici, le spune ea.

Îşi aşteaptă pedeapsa toată dimineaţa, dar nu vine niciuna. Volkenrath apare după un timp, cu obişnuitul

zâmbet sever pe chip.

— Ați auzit? şopteşte Rosie mai târziu, în aceeaşi zi.

Tinerele din oficiul poştal lucrează în general în linişte: deschid cutii, le sortează conținutul, pun deoparte obiectele de valoare. Cibi se poate pierde în aceste sarcini; uneori, aproape că poate să uite unde se află.

— Ce să auzim? spune ea, distrată.

— De Mala, traducătoarea.

— Ce-i cu ea? întreabă o altă fată.

— A evadat! Rosie radiază de bucurie. A captat întreaga atenție a lui Cibi. Ea şi prietenul ei, Edek, au evadat împreună – de câteva zile. Nu e extraordinar?

— Eşti sigură?

Cibi încearcă să înțeleagă sensul cuvântului „evadat”. Să fugi din locul ăsta, să trăieşti fără garduri, fără bătăi, fără gardieni. Nu-şi îngăduie să se gândească des la viața ei înainte de Birkenau. Lagărul s-a extins, înăbuşindu-i amintirile despre alte vremuri, şi rareori îşi imaginează viața după lagăr.

— Naziştii sunt furibunzi, le informează Rosie. Una dintre fetele care lucrează în blocul administrației mi-a spus că dau vina unii pe alții ca să-şi scape pielea.

— Sper să reuşească, spune Cibi încet. Sper să reuşească şi să spună lumii întregi ce se petrece aici.

Îndrăzneşte să-şi permită o licărire de speranță.

În seara aceea, fetele sunt animate. Cibi şi Livi, care au uitat de foame şi oboseală pentru o clipă, fac tot felul de speculații vesele despre evadarea Malei, talentata traducătoare din Belgia, căreia naziştii îi acordaseră statutul de „prizonier privilegiat”. Presupun că s-a folosit de libertatea căpătată în plus față de celelalte pentru a scăpa cumva. E o eroină pentru fiecare deținută, şi pe măsură ce săptămânile trec, poveştile despre bravura ei sunt tot mai stufoase. Se agață de fantezia că vor fi salvate odată ce Mala

va dezvălui adevărul despre situația lor.

Dar săptămânile se fac luni şi de la Aliați nu vine niciun ajutor. Transporturile din Ungaria sosesc în fiecare zi, camerele de gazare şi crematoriile funcționează necontenit. Nimeni nu mai pomeneşte de Mala.

Într-o seară de septembrie, după ce toată lumea s-a întors de la muncă, ofițerii SS le spun să se adune în curte. Organizate în şiruri lungi, semicirculare, formează un fel de potcoavă în jurul unui loc central gol, în care e vădit că urmează să se întâmple ceva.

Livi, care stă lângă sora ei la capătul unui şir, speră că se va face un anunț. Se roagă să nu fie pedepsite sau silite să privească o pedeapsă. Dar surorile sunt şocate când Mala – goală, murdară, mai slabă ca oricând – e dusă în centru de ofițeri SS şi trântită la pământ. Însângerată şi plină de vânătăi, se ridică în picioare împleticindu-se, rămânând cât poate de dreaptă, cu capul sus, sfidătoare. Livi găseşte cuțitaşul în buzunar şi îşi încleştează degetele în jurul lui.

— Of, Mala, murmură ea. Ce ți-au făcut?

Apoi apare SS Mandel. Coada ei de cal prinde razele soarelui la apus, scânteind roşiatic. Livi se gândeşte că ar putea avea oricât între patruzeci şi şaizeci de ani. Petele de fard de pe obraji o fac să arate ca un clovn. Astăzi nu e pe cal, dar nu este mai puțin intimidantă când începe să se plimbe de-a lungul şirurilor, țipând furioasă la fete, spunându-le să lase orice gând la evadare, fiindcă îşi pierd timpul fie şi numai visând la aşa ceva. Uitați-vă la Mala, au găsit-o, iată, şi o s-o găsească pe oricare din ele care e destul de proastă ca să-i pună la încercare. Nu e cotlon al pământului unde germanii să nu poată ajunge. În cele din urmă, Mala n-a fost prea deşteaptă, nu-i aşa? Ea şi „iubitul” ei – Mandel a scuipat acest cuvânt – au fost prinşi foarte uşor. El e spânzurat chiar în clipa asta, dar Mala n-o să fie la fel de norocoasă – spânzurătoarea e prea bună pentru ea.

Ea va fi arsă de vie.

În timp ce Mandel tună şi fulgeră, nu vede ce se întâmplă în spatele ei – ceea ce vede fiecare deţinută. Dintre rămăşiţele mătuite ale părului ei negru, Mala scoate o mică lamă, pe care şi-o trece de-a lungul braţelor, de la încheietură până în partea interioară a cotului. În tăcerea stranie dintre izbucnirile lui Mandel, ea scoate un geamăt surd şi se prăbuşeşte. Mandel se întoarce, şi îşi găseşte „prada" zăcând pe jos, cu sângele şiroindu-i din braţe.

— N-o să moară aşa! răcneşte ea. Trebuie să moară în flăcări!

Un ofiţer dă fuga cu o roabă în centrul semicercului. Mandel arată spre Livi şi o altă fată.

— Încărcaţi-o şi duceţi-o la crematoriu. Acum! ţipă ea.

— Lasă-mă pe mine, spune Cibi apucând-o pe sora ei de încheietura mâinii, dar e prea târziu: Livi trece pe lângă fete, păşind în centru.

Împreună cu cealaltă deţinută, pune trupul slab şi plin de sânge al Malei în roabă. Fetele apucă fiecare câte un mâner şi îşi încep călătoria spre crematoriu.

Mala e abia conştientă, geme uşor. Doi ofiţeri merg la câţiva paşi în urma lor.

Odată ieşite din lagărul femeilor, pe drumul care duce spre crematoriu, ele încetinesc pasul. Ofiţerii SS fac la fel. Fără să schimbe un singur cuvânt, fetele s-au înţeles că o vor lăsa pe Mala să moară în roabă. Acum e tăcută – nar trebui să dureze mult. Păşesc încet, privind drept înainte, conştiente că Mandel ar putea apărea în orice moment.

Când se apropie de crematoriu, Livi se uită la Mala. Chipul fetei e relaxat, ochii îi sunt deschişi, privind fără expresie cerul.

— A murit, şopteşte ea.

— Bine!

Când ajung, doi deţinuţi stau la intrarea în crematoriu.

Se uită lung la femeia din roabă, apoi o iau fără o vorbă.

Fetele se întorc în tăcere în lagăr.

CAPITOLUL 20

Vranov nad Topl'ou, septembrie 1944

Iţhak e îmbrăcat în costumul lui cel mai bun, poartă cămaşă albă şi cravată. Sunt haine total nepotrivite pentru o zi fierbinte de vară târzie, dar nu admite să fie văzut în public altfel. Haia poartă rochia ei neagră simplă, pentru toate ocaziile. Cu nasturi mici de la guler până la brâu, poalele ei îi mângâie gambele şi o centură neagră îi încinge talia subţire. Părul îi e strâns sub un batic roşu cu auriu; în fond, e o slovacă mândră şi acestea sunt culorile costumului popular. Şi-a luat ciorapi negri, pantofii ei solizi şi îşi aruncă o haină pe braţ.

Au fost multe discuţii între mamă şi fiică în legătură cu ce ar trebui să poarte Magda. Pleacă într-o călătorie cu trenul şi nu vor să se simtă inconfortabil. Toată aşteptarea aceea cerea o oarecare pregătire. În cele din urmă, Magda a îmbrăcat o fustă albastră simplă şi o bluză fără guler, cu flori albastre şi galbene. A hotărât să nu-şi pună ciorapi, dar a insistat să poarte pantofii ei cei mai buni: decupaţi la spate, cu o cataramă argintie. Şi-a împachetat şi nişte pantofi „zdraveni". Magda a refuzat baticul pe care Haia insista să şi-l pună. Voia să aibă părul liber, sălbatic. „Mi-e mai uşor astfel să ţin capul sus", i-a spus mamei sale.

Fiecare cu câte o valijoară în mână, ies din casă.

Magda se întoarce să încuie uşa, dar Haia îi strigă.

— Nu!

— Cum nu, mama?

— Nu încuia. E o uşă frumoasă, n-aş vrea să fie spartă.

Bineînţeles! Mama are dreptate, se gândeşte Magda. În

fond, ea n-a ascuns sfeşnicele, fotografiile? Sunt urâți de oraşul ăsta. *Vecinii* n-ar ezita câtuşi de puțin să spargă uşa ca să le fure lucrurile.

— Nu-i subestima, Magda. Au râs când surorile tale mi-au fost luate. O să facă întrecere până la uşa noastră de îndată ce vom pleca.

Ochii Haiei se opresc asupra unei siluete aflate ceva mai încolo, pe stradă: doamna Cerny, rezemată de poarta ei, îi priveşte pe cei trei.

— Ea e una din *ei*, şuieră Haia.

Iţhak a urmărit acest dialog în tăcere. Acum, ridică valiza Magdei şi i-o întinde.

— Magda, pune cheia în buzunar. Poate că vecinii ne vor fura, poate că nu. O uşă încuiată n-o să-i împiedice.

O ia cu braţul pe după umeri şi o trage lângă el o clipă. Ea îi aude inima bătând, încet şi regulat. Magda trage adânc aer în piept şi, într-un târziu, după ce mai aruncă o privire spre singurul cămin pe care l-a cunoscut vreodată, porneşte alături de familia ei în marşul şovăitor de-a lungul străzii.

Când trec pe lângă ea, doamna Cerny îşi fereşte privirea. Haia stă cu ochii aţintiți asupra drumului, dar Magda nu poate să tacă.

— Dacă puneți piciorul în casa noastră, o să aflu. Şi atunci o să mă întorc să vă blestem, cu tot cu familia dumneavoastră!

— Magda, te rog! spune Haia, luând-o pe fiica ei de braţ şi îndemnând-o să-şi vadă de drum.

— Las-o în pace, Haia, se răsteşte Iţhak. Nu face decât să rostească ceea ce gândim *toți.*

Nu se uită la doamna Cerny, dar scuipă pe jos în timp ce trece pe lângă poarta ei.

Ochii doamnei Cerny se îngustează, dar îşi ține gura. Magda se bucură că mama ei a apucat-o de braţ atât de ferm, altfel ar fi fost tentată s-o plesnească pe femeia aia ca

să-i şteargă expresia înfumurată de pe faţă.

Restul drumului se desfăşoară în tăcere, fiecare e pierdut în propriile gânduri. Vor mai vedea vreodată aceste meleaguri? Biserica? Teiul?

Gara e plină de prieteni şi rude, de oameni pe care nu i-au văzut de luni de zile. Îşi povestesc unii altora cum s-au ascuns, cum au mituit funcţionari guvernamentali, cum şi-au vândut tot ce au avut în afară de hainele de pe ei. Mulţi se bucură să-şi vadă prietenii, căci credeau că au fost de mult luaţi de nazişti.

Soldaţii strigă numele tuturor celor de pe peron; la multe, nu primesc răspuns. Pe Magda o trece un fior ori de câte ori se întâmplă asta, şi se roagă ca aceştia să fie în siguranţă în ascunzătorile lor.

— Familia Kovacs n-a răspuns, îi şopteşte ea mamei. Dar am văzut-o pe doamna Kovacs în oraş săptămâna trecută, ştiu că sunt încă aici. Poate ar fi trebuit să facem tot posibilul să ne ascundem.

— Unde să ne ascundem? întreabă Haia. Mai devreme sau mai târziu, o săi găsească şi pe cei din familia Kovacs, Magda. Şi ce crezi că o să facă monştrii ăştia atunci?

Când apelul se termină, li se ordonă să urce în tren.

— Dar unde mergem? strigă o voce.

— O să aflaţi când o să ajungeţi, vine sec răspunsul.

Iţhak, Haia şi Magda se îngrămădesc împreună pe o banchetă dublă din vagonul aglomerat.

— E mai bine să fii înghesuit lângă cineva cunoscut, le spune Iţhak cu un zâmbet.

Magda, lângă fereastră, priveşte râul Topl'a gonind pe lângă ei, pe măsură ce trenul prinde viteză. În trecut, râul era graniţa naturală dintre oraş şi invadatori. L-a traversat doar de câteva ori, cel mai recent când a fost la spitalul din Humenné – atunci când ea a fost salvată şi surorile ei, nu. Nu se uită în urmă când râul dispare din vedere. N-are

nevoie: o să se întoarcă.

Vede dealuri rotunjite, păşuni verzi, păduri şi uluitor de frumoşii Munţi Tatra, alte râuri, un lac. Şopteşte în sinea ei numele oraşelor prin care trec: Poprad, Ružomberok, Žilina. Trenul schimbă macazul şi o oră mai târziu se opresc la Nováky.

Soldaţii răcnesc la pasageri să coboare. Unii dintre cei mai în vârstă au nevoie de ajutor, dar nu şi Iţhak. Merge de-a lungul culoarului şi le oferă mâna Haiei şi Magdei la coborâre, cum face orice domn. Sunt uşuraţi să se afle afară, în aerul proaspăt de vară. Magda cască şi se întinde.

Prizonierii sunt conduşi de-a lungul peronului până în stradă, unde localnicii din Nováky s-au adunat să se uite ca la circ.

— Să le fie ruşine, murmură Iţhak.

Magda începe să înţeleagă adevărata natură a ceea ce-i aşteaptă când câţiva dintre prizonieri refuză să meargă mai departe, insistând că ştiu unde sunt duşi. Soldaţii din Garda Hlinka îşi scot bastoanele şi lovesc, fără să le pese de vârstă sau sex, mânând cu violenţă mulţimea înainte. Înfrânţi, oamenii se cufundă într-o tăcere grea, o tăcere făcută din disperare, se gândeşte Magda. Se ţin de mână toţi trei; nu se poate să se piardă unii de alţii, au pierdut deja prea mult.

Se îndreaptă spre clădirea de la capătul unei străzi, în mod evident o şcoală: terenurile de sport şi asfaltul desenat cu cretă sugerează jocuri, dar în clădire nu sunt copii. Sunt conduşi în sala principală – toată numai podele lucioase şi spaliere –, şi de acolo sunt împărţiţi în grupuri mai mici şi duşi în diferite clase. Magda priveşte în jur, la scaunele mici, creioanele uitate, băncile prăfuite. În faţă, pe tablă, sunt mâzgălite nişte calcule matematice.

Gardianul lor îi informează că aici îşi vor petrece noaptea, aşa că „să se facă comozi”. Iţhak găseşte imediat un loc

pentru ei lângă perete. Toată lumea face la fel, în timp ce soldatul îi priveşte cu o licărire amuzată în ochi. Cu spatele la perete, se aşază şi îşi întind picioarele, atât cât le permite spațiul.

— Afară sunt toalete şi chiuvete. Cineva o să vă ducă acolo când vă vine rândul, le spune soldatul.

— Dar mâncare? întreabă Iţhak.

— Sunt sigur, moşule, că toți aveți ceva de mâncare în valize. De ce nu mâncați ce v-ați adus? se răsteşte soldatul, apoi îi întoarce spatele, iese şi închide uşa.

Iţhak şi ceilalți bărbați din încăpere se ridică şi se duc într-un colț al clasei să vorbească cu glas scăzut.

— Ce-a fost asta? îl întreabă Haia când se întoarce.

— Tipic, oftează el. Fiecare are alt plan şi nimeni nu se poate hotărî pe care să-l punem în aplicare.

Magdei i se aprind ochii.

— Dar ceva trebuie să facem, nu?

Nu pare să poată scăpa de ura față de soldații din Garda Hlinka; unii au fost colegi de şcoală cu Cibi. Aceşti vechi „prieteni” ai ei, care i-au lovit cu bastoanele pe bătrâni şi femei...

— Unii vor să stăm liniştiți şi să vedem ce se întâmplă, alții vor să spargem uşa, să-i batem pe soldați şi să fugim, iar câțiva vor să-şi negocieze eliberarea.

— Şi tu? Tu ce vrei să faci? insistă Magda.

— Ce pot să fac? N-am bani ca să ne cumpăr libertatea şi sunt prea bătrân ca să mă bat. Se uită în ochii Magdei. Nu pot să risc să fac ceva care ar putea să vă facă rău ție sau mamei tale.

— Deci aşteptăm? Asta spui? Magda ştie că furia ei nu e foarte utilă, dar nu se poate abține. Îi vine să scuipe, să lovească, să împartă pumni. Eu vreau să lupt! rosteşte ea vehement.

— Nici să nu-ți treacă prin cap! sare Haia.

Magda se ridică brusc şi se îndepărtează; nu ştie de ce e în stare dacă se mai rosteşte o vorbă pe tema asta.

Face slalom printre picioare şi trupuri, spre prietena ei Zuzana, pe care tocmai a zărit-o în capătul celălalt al camerei.

Zuzana se ridică în picioare îndată ce-o vede apropiindu-se şi fetele îşi găsesc două scaune, undeva unde să nu le poată auzi adulţii. Vorbesc animat despre miracolul de a fi supravieţuit, despre cum scăpau de „răpirile „de Şabat, cum familiile lor au reuşit să reziste cu mâncare tot mai puţină.

— În primul rând, m-au trimis de-acasă, îi spune Zuzana Magdei. Ştii că avem rude care nu sunt evrei la graniţa ucraineană.

— Şi de ce Dumnezeu te-ai întors? întreabă Magda, nevenindu-i să creadă.

— Nu se purtau prea bine cu mine. Aveau o fermă şi lăsau tot greul pe mine. Mă simţeam ca o sclavă, Magda. Dar nu de-asta am plecat. Auziseră că oricine va fi prins adăpostind evrei va fi deportat, aşa că m-au trimis ei acasă.

Zuzana se întorsese în Vranov de numai vreo două săptămâni.

În acea primă noapte, în clasă e zăpuşeală şi neplăcut. Înainte de a se culca, discuţia se axează pe mâncare, pe cât ar trebui să şi-o drămuiască. Iţhak scoate un briceag şi porţionează pâinea, brânza, biscuiţii. Unul câte unul, toţi fac la fel pentru familiile lor.

Magda e uşurată că i se dă voie afară a doua zi dimineaţa, dar mintea nu-i stă numai la aerul curat. Pe micul teren de sport, descoperă că au mai fost eliberate încă două „clase”. Magda şi Zuzana se alătură unui grup de adolescente.

— Eu zic să-i atacăm, spune un băiat, îndreptându-şi umerii.

— Şi când o să fim liberi, pe străzile din Nováky, atunci ce facem? întreabă Zuzana.

Nimeni nu are un răspuns pentru asta.

— E amuzant, zice un alt băiat. Şcoala mi s-a părut întotdeauna o închisoare.

Adolescenţii nu reuşesc să ia nicio hotărâre până când sunt mânaţi înapoi în clasele lor.

Trec încă o zi şi încă o noapte, fără ca prizonierii să ştie ce-i aşteaptă, şi „clasa” Magdei îşi pierde orice speranţă.

În după-amiaza celei de-a treia zile, un soldat din Garda Hlinka le împarte pâine şi cafea. Haia scoate din valiza ei un borcan cu legume murate, ca să mascheze gustul pâinii mucegăite. Le împarte cu alte familii până când borcanul e gol.

Îndură două săptămâni lungi de captivitate, cu o rutină aproape neschimbată. Sunt hrăniţi de două ori pe zi, li se permite să facă mişcare o oră, iar în restul timpului sunt încuiaţi în clase. Orice discuţii despre rebeliune încetează după ce câţiva bărbaţi care cer o audienţă la comandanţi nu se mai întorc la familiile lor.

La sfârşitul celei de-a doua săptămâni, Magda a pierdut şirul zilelor. Aşa ne înfrâng spiritul, se gândeşte ea. Dar apoi, într-o dimineaţă, în cameră intră un soldat. Când toată lumea tace, se uită în mapa pe care-o ţine în mână şi strigă:

— Magda Meller. Cine e?

Magda, Haia şi Iţhak se ridică.

— Staţi! Nu sunteţi *toţi* Magda Meller! se răsteşte el.

— Eu sunt Magda. Ei sunt mama şi bunicul meu.

— Atunci spune-le mamei şi bunicului să stea jos.

— Ce vreţi de la ea? spune Iţhak, trecând în faţa nepoatei lui.

— Nu e treaba ta, moşule. Acum mişcă-te.

— Unde merge ea, mergem şi noi! insistă Haia. E fiica mea.

Soldatul le face un semn din cap unor gărzi de pe hol să

vină înăuntru.

— E în regulă, mamă, spune Magda când ei se apropie. Sunt sigură că o să mă întorc repede. Să-mi păstrezi un pic din pâinea aia delicioasă.

Îi face cu ochiul mamei sale, dar Haia o apucă de mânecă, trăgând-o din calea soldaților Hlinka. Magda o bate uşurel pe mână şi se desprinde blând. Aproape că aude tensiunea scrâşnind în mădularele acestor băieți şi nu vrea să-i pună la încercare.

— Mamă, te rog. N-o să lipsesc mult.

— Haia, te rog, dă-te la o parte. Acum!

Iţhak e cu ochii pironiți pe soldați: ştie că e o chestiune de secunde până o s-o lovească. O duce pe Haia înapoi la locul lor.

— Nu uita să-mi păstrezi nişte pâine! strigă Magda cu un zâmbet forțat.

Inima îi bate atât de tare, încât se miră că a reuşit să rostească cuvintele. Aşteaptă să se închidă uşa clasei în urma ei, apoi se întoarce spre soldatul cu mapa.

— Ce vreți de la mine?

— O să vezi, spune el, conducând-o de-a lungul coridorului spre spatele şcolii, în clădirea administrației. Intră într-un hol mare, unde aşteaptă mai mulți adolescenți, majoritatea fete. Pentru două ore, soldații le abandonează spaimei lor. În încăpere se lasă tăcerea, răzvrătirea e uitată.

Într-un târziu soldații se întorc, cinci, şi adolescenții se ridică în picioare.

Orice-ar fi să i se întâmple, o să afle acum.

— Voi o să mergeți cu oamenii mei, spune unul, pesemne comandantul lor. Şi o să plecați imediat.

— Unde mergem? întreabă un băiat.

Soldatul îi dă replica obişnuită:

— O să afli când o să ajungi.

— Dar familiile noastre?

Magda şi-a regăsit în sfârşit vocea. Se gândeşte la mama şi bunicul ei, care probabil îşi frâng mâinile, aşteptând-o să se întoarcă.

— O să vi se alăture mai târziu. Gata cu întrebările. Aliniaţi-vă în curtea şcolii şi aşteptaţi instrucţiunile mele.

— Nu puteţi face asta! explodează Zuzana. Nu puteţi să ne despărţiţi de familiile noastre!

— Mai fă tu scandal, şi familia ta o să plătească pentru asta, îi spune soldatul. După ce în încăpere se lasă iar liniştea, dă din cap scurt, o singură dată. Bun. Ieşiţi.

Curtea şcolii e goală, dar, privind în sus, Magda zăreşte chipurile lipite de ferestrele claselor. N-o vede pe mama ei. Părinţii îşi strigă copiii în timp ce aceştia sunt scoşi de pe terenul şcolii.

Magda recunoaşte drumul: se întorc la gară. Am avut dreptate, se gândeşte ea tristă, când sunt conduşi pe peron, unde pe şine aşteaptă un tren. Niciodată nu s-a simţit mai singură. Prin asta au trecut Cibi şi Livi? S-au simţit şi ele abandonate şi îngrozite? Sigur că da. Bluza subţire n-o apără de un fior rece care o cuprinde pe când se urcă în tren şi priveşte oraşul Nováky dispărând.

Magda se trezeşte cu o tresărire când trenul scoate un scrâşnet, oprind. De când doarme? Îşi aminteşte brusc că a fost despărţită de mama şi bunicul, şi stomacul ei gol geme de durere.

Au ajuns în oraşul Banská Bystrica, din centrul Slovaciei.

Din nou pornesc în marş. Soarele amiezii îşi aruncă dogoarea asupra lor. Din nou se trezesc într-o şcoală, în săli de clasă mici.

— Credeţi c-o să ne dea ceva de mâncare? întreabă o fată după ce soldaţii le încuie înăuntru. Mor de foame.

— Sunt sigură că da, o linişteşte Magda.

Ultimul lucru de care au nevoie e să devină isterici.

— Eu nu mai am alte haine cu mine, spune o altă fată.

— Niciuna dintre noi n-are, zice Magda. Suntem toate-n aceeaşi barcă, aşa că haideți să ne aşezăm şi să ne facem comode.

Când soldații se întorc să le ducă la toaletă, e întuneric. Apoi primesc pâine uscată şi cafea.

Magda speră să adoarmă acum că are ceva în stomac, dar simte pâinea ca pe o piatră în burtă, şi cafeaua i-a lăsat un gust acru în gură. Disperarea pe care a simțit-o în mulțime, când mergeau spre prima şcoală, se revarsă acum asupra ei. Îşi înăbuşă suspinele, dar în jur nimeni nu mai face acest efort. În cele din urmă, epuizarea o copleşeşte şi adoarme în sunet de plânsete.

Două pauze la toaletă, o oră de mişcare şi două mese pe zi: la fel ca la Nováky, dar această rutină cunoscută nu-i aduce Magdei nicio alinare.

Într-o noapte, visează nişte străzi pline de soldați din Garda Hlinka luptând cu oamenii din Vranov. Evrei şi neevrei deopotrivă se bat cu ei pentru a salva oraşul, pentru a pune capăt tiraniei naziste.

— Trebuie să ieşiți, îi spune o voce, apoi îi repetă, mai tare.

Dar Magda vrea să lupte cu soldații. Nu pleacă nicăieri. Clipeşte şi deschide ochii – nu visează. O siluetă stă în uşă, repetând întruna aceleaşi cuvinte: „Trebuie să ieşiți.” Magda se ridică în capul oaselor; toată lumea e în picioare acum, dezorientată, alarmată. Ce se petrece?

Străinul e un bărbat masiv, cu un păr negru ondulat, care-i atârnă în şuvițe umede în jurul feței. Are o tăietură pe un obraz şi încheieturile degetelor însângerate. Transpiră abundent şi respiră greu.

— Toate. Haideți. Trebuie să fugiți! strigă el, făcându-le semn fetelor să se mişte.

Magda s-a trezit de tot. Asta au aşteptat, îşi dă ea seama, să fie salvate! Toate se îmbulzesc, îmbrâncindu-se, spre uşă.

Magda păşeşte în curtea şcolii tocmai când primele raze de soare palide anunţă o nouă zi. Se opreşte o clipă să privească haosul din jurul ei. Tineri cu puşti şi bastoane luate de la Garda Hlinka trec prin mulţimile de adolescenţi, grăbindu-i să iasă de pe terenul şcolii, în oraş. Magda îl apucă de braţ pe un bărbat.

— Unde mergem? întreabă ea.

— Oriunde. Sunteţi libere acum. Nu vă daţi seama ce se întâmplă? Ne luăm înapoi oraşul, ţara!

— Cine sunteţi? strigă Magda, în timp ce zgomotul făcut de ţipetele fetelor, strigătele bărbaţilor şi împuşcături sporeşte.

— Luptători în Rezistenţă! îi răspunde el, strigând la rându-i. Am primit mesaj aseară să pornim atacul. Asta se întâmplă în toată Slovacia acum.

Acestea fiind zise, dispare în mulţime.

Magda se uită în jur după Zuzana, după orice faţă cunoscută, dar e haos. Pe o stradă, aleargă în aceeaşi direcţie ca toţi ceilalţi. Vitrine sparte, maşini răsturnate, un glonţ îi şuieră pe la ureche. Magda intră împleticindu-se pe o alee mică, pentru a se feri de împuşcături. E o fundătură, cu un tomberon mare, urât mirositor, amplasat în faţa unei porţi duble. Încearcă să intre, dar poarta e încuiată. Zgomotul de pe stradă e tot mai mare. Strigă nişte bărbaţi; or fi din Garda Hlinka, sau luptători în Rezistenţă? N-are de unde să ştie. Se ascunde după tomberon.

Ghemuită la pământ, ascunsă vederii, stă acolo până la căderea nopţii. Ori de câte ori dă să străbată aleea ca să iasă, vede aceleaşi scene de haos repetându-se iar şi iar: oameni alergând în toate direcţiile, bărbaţi în civil şi soldaţi luptându-se cu pumni, cu pistoale şi cuţite, femei plângând, ţipând după ajutor. Unele au valize, altele cărucioare cu copii sau cu lucruri. Oare nu ştiu unde să se ducă? se întreabă Magda târându-se înapoi lângă tomberon şi lăsând

somnul s-o cuprindă.

A doua zi dimineaţă e linişte. Cercetează strada minute bune, dar nu trece nimeni şi, în cele din urmă, trăgând adânc aer în piept, hotărăşte să iasă de pe alee. Şcoala-închisoare e la capătul drumului, aşa că se întoarce brusc şi porneşte în direcţia opusă. Când dă un colţ, se trezeşte pe un bulevard larg, şi nu mai e singură. Un tanc german se îndreaptă spre ea, urmat de soldaţi înarmaţi care mărşăluiesc pe lângă un camion mare, acoperit.

— Tu de colo! Stai!

Soldaţii îşi ridică puştile, şi Magda se împleticeşte; îşi simte capul plutind. Se sprijină de un zid şi prin minte îi trece fulgurant imaginea tomberonului. De-ar fi rămas acolo! Aşadar, până la urmă totul a fost degeaba?

Soldaţii o bombardează cu întrebări, aproape fără să-i aştepte răspunsurile.

— Magda Meller, răspunde ea. Sunt... sunt din Vranov. Da, sunt evreică.

Apoi e luată din nou prizonieră şi dusă la camion. Dând la o parte prelata, un soldat o împunge cu puşca între coaste.

— Urcă!

Camionul urmează tancul, oprindu-se des să ia noi prizonieri. În scurt timp, e plin. Însoţitorii Magdei sunt bărbaţi, femei şi copii. Toţi au aceeaşi expresie îngrozită, epuizată. Magda îşi dă seama că faţa ei le oglindeşte perfect pe ale lor. Acum, că e complet încărcat, camionul ia viteză. Dând prelata la o parte, ea vede două vehicule militare germane mergând în urma lor. De data asta nu va mai fi scăpare.

Ajung la destinaţie spre seară.

Nu e o şcoală goală – ea aude vaierul unor porţi de fier deschizându-se, apoi camionul opreşte şi li se ordonă să coboare. Soarele străluceşte încă, dar şi-a pierdut din

căldură. Magda e recunoscătoare pentru briza răcoroasă.

Perimetrul zidurilor înalte din beton ale complexului e dublat de sârmă ghimpată. Clădiri de beton mari, cu trei etaje, înconjură un loc viran. Totul e cenuşiu.

— E o închisoare! icneşte o femeie.

Se apropie un gardian şi, spre oroarea Magdei, arată spre ea.

— Fă un pas înainte, domnişoară, îi ordonă el. Bun venit la închisoarea Ilava. Ofițerul surâde cu gura până la urechi. Mica voastră insurecție a dat greş – Armata Germană nu va fi învinsă de o ceată de luptători pentru libertate neinstruiți. Acum o să fiți oaspeții noştri până când o să hotărâm ce facem cu voi. Se întoarce spre un alt soldat. Du-i în celule. Dar ea – arată el spre Magda –, ea să aibă o celulă separată.

Celălalt gardian o apucă pe Magda de cot, ca s-o conducă, dar ea se smuceşte. O duce spre unul dintre blocurile cenuşii. Înăuntru, spațiul cavernos, cu ecou, e un stup de celule, cu pasarele de metal şi aer fetid. Magda e pusă într-o cămăruță de la parter. După ce uşa se închide cu un zăngănit în urma ei, îşi inspectează celula. Lipit de perete e un pat de sârmă cu saltea subțire, o toaletă de metal fără colac e în colțul opus, iar lângă uşă se află o măsuță şi un scaun. Dacă-şi desface brațele, aproape că poate atinge ambii pereți cu vârfurile degetelor. În loc să încerce să înțeleagă unde se află şi ce-o să se întâmple cu ea, se întinde pe patul plin de cocoloaşe şi se adânceşte în somn.

Câteva ore mai târziu, zgomotul unei chei grele răsucite în broască o face să se trezească tresărind. Magda nu e pregătită pentru asta, orice ar fi „asta”. Dar nu e decât un gardian care i-a adus cina, pe care i-o întinde fără o vorbă, apoi iese. Ea se uită lung la tocana cu nişte bulgăraşi maronii imposibil de identificat şi la jumătatea de felie de pâine moale. Pentru o clipă, vederea mâncării îi alungă orice alt gând. Mănâncă repede, fără să simtă gustul tocanei sau

al pâinii, şi ele se termină mult prea curând. E cea mai consistentă masă de care a avut parte în ultimele zile, în ultimele luni.

Soarele a apus, şi în camera ei se stinge brusc lumina. Pentru o clipă, se află într-un întuneric absolut. Apoi, când ochii încep să i se obişnuiască, se întoarce spre fereastra îngustă de deasupra măsuţei, să vadă luna. Se duce pe pipăite în pat.

A doua zi dimineaţa, după o altă masă bogată, compusă din budincă dulce şi pâine, ea pune scaunul pe masă şi se urcă pe această construcţie precară ca să se uite pe fereastră. Din această poziţie, poate privi direct în curtea de exerciţii. Aude discuţii şoptite, dar nu poate să prindă propoziţii întregi. Unul dintre deţinuţi îi atrage atenţia. Îi pare cunoscut. Foarte cunoscut.

— Mă scuzaţi! strigă ea, bătând în geam.

Bărbatul se opreşte şi se uită în jur.

— Aici, sus. Sunt la fereastră.

— Salut, acolo, sus, zice el zâmbind.

— Sunteţi domnul Klein din Vranov? întreabă ea.

El pare surprins şi zâmbetul i se lăţeşte.

— Da. Dar tu cine eşti?

— Magda Meller. Aţi fost profesorul meu de matematică – şi al surorii mele, Cibi. Nu vă aduceţi aminte de mine?

— Magda! Sigur că-mi aduc aminte de tine. Dar ce cauţi aici? E şi Cibi?

— Nu, sunt singură. Şi... şi nu prea ştiu de ce sunt aici.

Magda vede un gardian venind spre domnul Klein, aşa că se lasă în jos.

— Mişcă-te. Sau vrei să te ajut eu? ameninţă gardianul.

— Ai grijă de tine, Magda. O să fiu aici mâine, spune domnul Klein peste umăr.

Acum Magda are ceva de aşteptat. În următoarele trei dimineţi, are câte o mică discuţie cu domnul Klein. O face să

râdă amintind despre comportamentul lui Cibi în clasă. Ea ştie că vrea să-i ridice moralul, pentru că i-a povestit ce s-a întâmplat cu familia ei.

Nu poate face niciun pic de lumină asupra soartei care-i aşteaptă.

În cea de-a patra zi, Magda este condusă afară din celulă, fără să fi primit de mâncare şi fără nicio avertizare. În curtea închisorii, acum ticsită de sute de prizonieri, îşi aşteaptă rândul să se urce într-unul dintre camioane. Cei care dau cel mai mic semn de ezitare sunt încurajați cu o lovitură cu bastonul sau cu patul puştii.

Nu e drum lung până la gară, circa jumătate de oră, şi când ajung, în loc de vagoane cu locuri, Magdei şi celorlalți li se ordonă să se urce în vagoanele pentru vite.

Înăuntru e înăbuşitor de cald şi miroase cumplit. Nu are apă sau mâncare – nimeni nu are. Tot timpul călătoriei, alternează între a închide ochii, rugându-se să adoarmă, şi a-l căuta pe domnul Klein. Nu are succes în niciuna din aceste încercări. Călătoria durează toată ziua şi soarele deja apune când prizonierilor li se ordonă să coboare din vagoane.

Magda sare jos înainte de a fi împinsă, şi aterizează nu pe peronul unei gări, ci pe şine. Scena e luminată de nişte reflectoare puternice aflate undeva, sus. E înconjurată de sute de oameni; unii au valize şi sacoşe, de parcă ar fi venit în vizită la familii. Nişte câini latră, smucindu-se în lesă, flămânzi. Probabil sângele nostru îl vor, se gândeşte Magda, amețită de lumini şi gata să leşine de sete.

Şi atunci zăreşte siluetele emaciate în uniforme cu dungi albe şi albastre care dau buzna în mulțime şi apoi țâşnesc afară, smulgând lucrurile prizonierilor.

— *Schnell! Schnell!* strigă noi soldați.

Şi Magda ştie acest cuvânt german. *Mai repede!*

— Unde suntem? întreabă ea, prinzând privirea unuia

dintre bărbații scheletici.

— Bun venit în iad, spune el, cu ochii fugindu-i de la un prizonier la altul.

— Unde e iadul ăsta?

— În Polonia. Sunteți la Birkenau.

Apoi dispare.

CAPITOLUL 21

Auschwitz-Birkenau, octombrie 1944

Septembrie a trecut, e deja octombrie, care a adus o schimbare în starea de spirit a lui Cibi. E iritabilă şi repede pe toată lumea, chiar şi pe Livi. Concentrarea ei are de suferit, şi când i se atrage atenția asupra greşelilor sale la oficiul poştal răspunde țâfnos, ştiind că e un comportament riscant, dar nu poate să se abțină.

În fiecare zi pleacă de la oficiul poştal în sunetul unui tren care intră în lagăr, şi se trezeşte mergând spre porți. Nu are vreo dorință irezistibilă de a fi spectator la selecții, dar o face ori de câte ori are ocazia. Simte că le datorează ceva acestor prizonieri, poate un moment de solidaritate, câteva secunde de empatie. De asemenea, e mânată de speranța, şi totodată groaza, că o să-şi vadă familia coborând din tren.

Zi după zi, vede noi prizonieri îmbrânciți din vagoane, mulți căzând cu fața în jos, ori pe spate, şi fiind călcați în picioare de cei care vin în urma lor. E acelaşi ritual de fiecare dată: soseşte trenul şi se dezlănțuie haosul. Nu se iese ordonat; totul e gândit pentru a-i ține pe prizonieri într-o perpetuă stare de frică.

— O să mă mut la Auschwitz, îi spune Volkenrath într-o dimineață. Să conduc oficiul poştal de acolo. Vrei să vii şi tu?

— De ce nu? răspunde Cibi, cu un zâmbet sarcastic. Ştiți

cum se spune: schimbi locul, schimbi norocul.

— Foarte bine. O să aranjez eu.

În seara aceea, Cibi îi spune lui Livi că a pus ambele lor nume pe o listă pentru a se întoarce la Auschwitz, unde o să lucreze în oficiul poştal.

A doua zi dimineaţă, e mai însufleţită decât a văzut-o Livi de săptămâni întregi.

— Nu mai plecăm la Auschwitz, anunţă ea.

— De ce? întreabă Livi, somnoroasă.

— Azi-noapte a venit mama la mine în vis. Mi-a spus să rămânem la Birkenau.

— A fost doar un vis, Cibi! Eu vreau să merg la Auschwitz! Vreau să lucrez la oficiul poştal. Urăsc munca de curier. Ştii cum e să vezi trenurile alea în fiecare zi? Să-i vezi cum îi trimit pe toţi la crematoriu? Te rog, Cibi, te rog, hai să mergem la Auschwitz! imploră Livi.

— Nu. Vocea lui Cibi e fermă. Trebuie să găsesc o cale să scot numele noastre de pe listă.

— Pentru că ai visat-o pe mama?

— Da.

— Şi eu, Cibi? Livi e furioasă. Eu nu sunt un vis, sunt reală!

— Trebuie să ai încredere în mine; trebuie să rămânem aici. Nu ştiu de ce, dar trebuie.

Focul din ochii lui Livi s-a stins, acum pur şi simplu e deznădăjduită.

— Sunt aici numai pentru că tu m-ai ţinut în viaţă, Cibi. N-aş fi supravieţuit fără tine. Îşi priveşte încălţările. Dacă tu spui că trebuie să rămânem, atunci presupun că trebuie.

Cibi îi cuprinde faţa cu mâinile.

— De câte ori să-ţi spun că eşti mai puternică decât crezi? Forţa ta e cea care mă ajută să merg înainte.

— Cum arăta mama când ai văzut-o în vis?

Deodată, Livi îi pare foarte mică lui Cibi.

— Arăta fericită, pisoiaş. Îi simțeam parfumul. Se juca cu verigheta. Ştii cum şi-o tot răsucea pe deget? Zicea că o face să simtă că tata e încă alături de noi.

— Atunci o să rămânem aici, nu-ți face griji, Cibi. Mama are întotdeauna dreptate.

Trei zile mai târziu, e rândul lui Livi s-o trezească pe sora ei. Cibi a fost mai în apele ei de când a visat-o pe mama, şi Livi e uşurată.

— La mulți ani, Cibi, şopteşte ea.

— De unde ştii că e ziua mea? întreabă Cibi ridicându-se în capul oaselor.

— Acum două zile am văzut un calendar pe biroul unui ofițer, l-am întrebat în ce dată suntem, şi aşa mi-am dat seama că azi e ziua ta.

— Mulțumesc, Livi, spune Cibi cu un zâmbet obosit. Presupun că putem sărbători faptul că am supraviețuit ca să mai prind o zi de naştere.

— Vrei să-ți pui o dorință?

— Nu tocmai. Cibi zâmbeşte amar. Absolut fiecare dorință pe care mi-am pus-o în aceşti doi ani mi-a râs în nas. Face un gest larg cu mâna spre cameră. Încă ne mai trezim în fiecare dimineață în locul ăsta.

Livi încuviințează încet din cap.

— Ei bine, poate că dacă-i spui lui Volkenrath că e ziua ta, o să te lase să iei nişte mâncare dintr-un pachet.

— Nu cred că o să-i pese prea mult că-i ziua mea.

— Bine, atunci tot ce-o să capeți o să fie un „La mulți ani” din partea mea. La mulți ani, Cibi!

Cibi îşi îmbrățişează îndelung surioara.

— Chiar am împlinit douăzeci şi unu de ani? şopteşte ea în urechea lui Livi.

— Sora mea mai mare are douăzeci şi unu de ani.

— Ce chestie!

Pe când Cibi se îndreaptă spre oficiul poştal, Leah vine

repede la ea. Leah e din alt bloc, dar Cibi o cunoaşte din Vranov. A fost adusă la Auschwitz la câteva luni după ce au sosit Cibi şi Livi. Cibi ştie că lucrează la crematoriu, deşi n-au discutat niciodată despre ce anume face ea acolo.

— Cibi, stai! Te căutam. Trebuie să-ți spun ceva.

Leah are respirația tăiată, e surescitată, abia aşteaptă să-i dea vestea.

— Spune-mi, spune Cibi simțind că i se strânge inima.

— Magda! Am văzut-o pe Magda! spune ea, cu un zâmbet larg.

Cibi îngheață.

— Era Magda, îți spun! Sunt sigură.

Cibi înghite cu greutate, căldura îi urcă în obraji şi, pentru o clipă, i se înceţoşează vederea. O apucă pe Leah de brațe şi o scutură.

— De ce nu mi-ai spus până acum? țipă la ea. Spune-mi unde ai văzut-o!

— Dă-mi drumul, Cibi. Leah se eliberează şi îşi freacă brațele. Ți-am spus, te căutam. Am văzut-o acum trei zile.

— Ştii că azi e ziua mea, Leah? Acum, Cibi e suspicioasă. Cum să fi fost Magda aici şi ea să nu fi ştiut, să nu fi simțit prezența surorii ei? Nu eşti atât de crudă ca să-mi spui aşa ceva numai pentru că e ziua mea, nu?

— Nu! Ce idee oribilă! Nu sunt nazistă, Cibi!

— Iartă-mă, Leah. Lui Cibi îi e ruşine, apoi se alarmează, amintindu-şi unde lucrează Leah.

— N-ai văzut-o la crematoriu, nu-i aşa?

— Ba da. Nu! Nu tocmai. *Eram* la crematoriu, dar vedeam selecția care avea loc la gară. Acolo am văzut-o.

— Şi mama, bunicul?

— Pe ei nu i-am văzut, dar asta nu înseamnă că nu erau acolo, doar că nu i-am văzut eu.

— Ştii unde e acum?

Cibi simte o tensiune bruscă. Se uită prin lagăr, ca şi cum

Magda ar fi putut să stea în umbră, aşteptând să sară afară şi să-şi anunțe prezența.

— Tot ce ştiu e că e cu supraviețuitorii, şi că ei au fost duşi spre lagărul pentru familii, dar nu ştiu dacă acolo au ajuns. E pe-aici pe undeva, Cibi. Îți jur.

Cibi o trage pe fată la pieptul ei şi o îmbrățişează strâns.

— E cea mai bună zi de naştere pe care am avut-o vreodată, Leah! îi spune ea.

Deşi ar vrea cu disperare să-i spună lui Livi despre Magda, Cibi hotărăşte să nu sufle nimic până nu ştie sigur că sora lor e aici şi că e în viață.

Din nou, face eforturi să se concentreze la muncă, cu mintea clocotind, dar de data asta nu din cauza deznădejdii, ci a unei disperări crescânde de a afla unde e Magda. Apoi întrevede o ocazie. Desfăcând un pachet mare în care se află nu numai alimente, ci şi haine de damă, Cibi verifică să vadă dacă destinatarul e viu sau mort. Ştie că toată lumea din lagărul Theresienstadt e moartă, dar verifică totuşi. Numele a fost tăiat cu o linie roşie. Cibi mai ştie că, după cum i-a spus Leah, cei nou selectați au fost duşi probabil în lagărul pentru familii. Dacă Magda e undeva, acolo e.

Duce pachetul în biroul lui Volkenrath.

— Am un pachet care trebuie livrat în lagărul pentru familii. Pot să-l duc eu?

— Fă ce ai de făcut, vine răspunsul scurt.

Cibi scoate un suspin de uşurare.

Să meargă sau să alerge? Le face pe amândouă. Cu cât o să-i ia mai mult să ajungă acolo, cu atât se poate agăța mai mult de posibilitatea că e pe cale să-şi regăsească sora. Când se apropie de lagăr, încetineşte, pregătindu-se pentru ce va afla. Hotărăşte să nu-i spună nimic lui Livi dacă Magda nu e acolo. Acum, cea mai mare frică a ei e să nu dea peste sora ei mai mică, lagărul pentru familii fiind la numai câțiva metri de porți, locul unde Livi stă în fiecare zi.

La poarta lagărului, supraveghetoarea de bloc insistă să-i dea ei pachetul. Citeşte numele şi-i spune lui Cibi că persoana căreia îi este adresat nu are cum să fie aici, că nu e nimeni din Grecia. Cibi îi spune că Elisabeth Volkenrath i-a cerut să livreze pachetul cu mâna ei. *Kapo* o fixează cu privirea pentru o clipă, dar apoi îi face semn fără tragere de inimă să intre.

Cibi intră în fiecare bloc de pe fiecare şir, strigând numele Magdei, apoi trecând la următorul. Fetele şi femeile sunt îmbrăcate în haine civile şi au încă păr pe cap. Nu pentru multă vreme însă, îşi spune Cibi cu tristeţe. Multe poartă batic, are impresia că de aceea nu poate vedea părul castaniu, des al Magdei. De două ori, i se pare că o zăreşte, dar e dezamăgită amarnic.

Când mai are doar două blocuri de verificat, Cibi observă un grup de femei tinere care stau de vorbă la soare, rupând câte un fir de iarbă. E o scenă atât de normală, încât simte că ameţeşte la vederea ei. Una dintre fete se uită în soarele de octombrie, sprijinită în coate. Cibi nu-i poate vedea faţa, dar recunoaşte postura.

— Magda! strigă ea.

Vocea îi rămâne captivă în gât şi nu iese decât un scârţâit înăbuşit. Dar o fată din grup se uită la ea, amuzată de această siluetă cu faţa roşie de emoţie care stă perfect dreaptă, strângând în braţe o cutie şi străduindu-se să strige un nume. Acum toate fetele din grup se înghiontesc, arătând spre Cibi, şi, într-un târziu, fata care se uită în soare se întoarce şi ea. Pentru o clipă, Cibi nu poate să se mişte, să vorbească, aude un zumzăit în cap. E un vis, o să se trezească?

Sau chiar Magda e cea care se află în faţa ei, strigând-o pe nume, alergând spre ea?

Surorile se aruncă una în braţele celeilalte, ţipând. Îşi rostesc numele una alteia iar şi iar. Acum plâng, punând

întrebări şi nedând răspunsuri. Aici, acum, singurul lucru care contează e că sunt împreună.

Fetele din grupul Magdei, mişcate de această regăsire, se îmbrăţişează şi ele, ca un ecou la îmbrăţişarea surorilor.

— Livi? Unde e Livi? cere Magda să ştie, cu disperare.

— E aici, Magda. E cât de bine poate să fie, îi spune Cibi.

— Poţi să mă duci la ea? Acum?

Tot mai multe fete se adună în jur. Sunt atât de puţine veşti bune în locul ăsta, că până şi o scânteie minusculă de bine poate fi molipsitoare. Toată lumea vrea să le audă povestea, dar Cibi devine brusc conştientă de pericolul potenţial de a fi descoperită într-o zonă în care n-ar trebui să se afle.

— Care e blocul tău? o întreabă imperios pe sora ei, luând-o de mână.

Dar, o clipă, Magda nu se mişcă. Se holbează la Cibi de parcă abia acum o vede.

O priveşte de sus până jos, încet, îi atinge părul scurt, umerii, braţele.

— Ce ţi-au făcut, Cibi?

Magda plânge din nou, dar de data asta Cibi nu o poate alina. Ştie cum arată, ştie că faţa îi e suptă şi trupul lipsit de carne. Trebuie să se mişte.

— Vorbim mai târziu, Magda. Haide!

Blocul Magdei e la fel ca oricare altul, cu tinere deznădăjduite şezând pe priciurile lor şi privind în gol. Cibi desface pachetul şi scoate de acolo hainele, spunându-i surorii ei să se schimbe. În timp ce aceasta se dezbracă, Cibi îi dă cutia uneia dintre fetele care se uită în gol.

— E mâncare înăuntru, puteţi s-o împărţiţi.

Fata se uită în cutie şi ochii i se măresc. Dă din cap spre ea şi îi zâmbeşte, mulţumindu-i.

Odată ajunse iar afară, Cibi le găseşte pe prietenele Magdei.

— Am nevoie de ajutorul vostru, le spune ea. N-o să aveți probleme, nu vă temeți. Bine?

Ele încuviințează din cap, entuziasmate, iar Cibi își zice că trebuie s-o placă foarte tare pe Magda ca să-și asume un risc, oricât de mic, după toate prin câte-au trecut.

— Șefa blocului m-a văzut intrând aici singură, dar vreau să plec cu Magda. Am nevoie să-i distrageți atenția cât ne strecurăm noi afară. Puteți?

Fetele, acum zâmbind vesel, încuviințează iar și se îndreaptă spre poartă.

Cibi și Magda se furișează lipindu-se de pereții blocului celui mai apropiat de poartă.

Fetele încep să pălăvrăgească zgomotos, polemizând în timp ce se îndreaptă spre poartă. Când *kapo* devine atentă la ele, se fac că se ceartă și mai tare, îmbrâncindu-se între ele, în timp ce trec de poartă și se îndreaptă spre partea opusă a lagărului. *Kapo* se ia după ele, spunându-le să tacă, să meargă ordonat, să se întoarcă la blocul lor.

Cibi o ia de mână pe Magda și surorile se strecoară pe poartă și merg cu pas grăbit spre lagărul femeilor. O duce în Blocul 21, care e gol. Mai e o oră până la întoarcerea celorlalte. Acum stau îmbrățișate pe priciul lui Cibi și Livi, în tăcere.

Într-un târziu, Cibi trage adânc aer în piept. Există o întrebare care nu poate aștepta întoarcerea lui Livi.

— Mama? Bunicul?

Nu e nevoie să mai spună ceva.

Magda privește în jos și umerii încep să i se scuture.

— Nu știu unde sunt, suspină ea.

— Nu-i nimic, Magda. Nu-i nimic. Au fost cu tine în tren?

— Nu cred. În orice caz, nu i-am văzut. Am fost despărțiți cu ceva timp în urmă.

— Asta e o veste bună. Poate că n-o să ajungă aici.

Cibi e blândă cu sora ei, dornică să o scutească de

întrebări dureroase, dar în acelaşi timp are nevoie să ştie ce s-a întâmplat cu mama lor.

— Am fost acasă până în septembrie, îi spune Magda.

— Serios? Cibi e încântată să audă asta. Până acum doar câteva săptămâni?

— Da. Dar, Cibi, am atâtea să-ți spun! Şi atâtea de aflat! Când ați venit aici tu şi Livi?

Magda se uită în jurul ei, la priciuri, la betonul cenuşiu, şi se cutremură.

— O să vorbim despre asta mai târziu, cu Livi. Poți să-mi spui câte ceva despre mama şi bunicul, şi ce s-a întâmplat?

Magda dă din cap. Vrea să vorbească despre ei, dar în acelaşi timp nu vrea să le facă absența reală.

— Au început să curețe Vranovul de evrei, şi până la urmă au ajuns şi la noi. Am fost împreună o vreme, apoi cei din Garda Hlinka m-au luat.

Magda se pierde în amintiri şi tace.

— Unde te-au luat? o îmboldeşte Cibi.

— M-au dus în Banská Bystrica, la o şcoală, dar apoi au venit cei din Rezistență şi ne-au eliberat. Ochii Magdei strălucesc o clipă, când îşi aminteşte noaptea petrecută lângă tomberon. Chiar am fost liberă, Cibi, îți vine să crezi? Dar pe urmă germanii m-au prins şi m-au dus la o închisoare.

— O închisoare?

— Închisoarea Ilava. Îl mai ții minte pe domnul Klein? Era acolo.

Cibi pare nedumerită.

— Profesorul nostru de matematică? Era şi el în închisoare?

— Da. Şi-a adus aminte de tine. Am vorbit o grămadă, dar apoi...

Magda şovăie, amintindu-şi vagoanele de vite.

— Apoi ce?

— Apoi am fost adusă aici, Cibi.

În momentul acela, fetele încep să intre pe uşă; e sfârşitul zilei, ceea ce înseamnă că şi Livi se va întoarce dintr-o clipă într-alta.

— Ascultă, Magda, nu vreau să te sperie ce-o să vezi şi ce-o să auzi în lagărul ăsta – acum eşti în siguranţă, eşti cu surorile tale. Eu mă duc afară, s-o pregătesc pe Livi. Mă aşteptţi aici?

Fetele continuă să sosească, multe uitându-se la Magda înainte de a se prăbuşi pe priciurile lor.

Afară, Cibi se plimbă de colo-colo. Unde e Livi? De ce trebuie să întârzie tocmai astăzi? În cele din urmă, o vede şi aleargă în întâmpinarea ei. Livi ascultă, nevenindu-i să creadă, că Magda e aici, în bloc, şi aşteaptă s-o revadă. Dar înainte de a da buzna înăuntru, ochii ei pun o altă întrebare, şi Cibi clatină din cap. Nu. Mama şi bunicul nu sunt aici.

Magda o întâmpină pe Livi în mijlocul încăperii mari, şi din nou alte tinere se adună în jur pentru a asista la această întâlnire fericită.

În noaptea aceea, pentru prima dată în aproape trei ani, surorile Meller sunt împreună.

A doua zi Cibi o duce pe Magda la oficiul poştal şi o pune la treabă. Din fericire, Volkenrath a plecat la Auschwitz cu o zi înainte şi noua supraveghetoare habar n-are cine trebuie să lucreze acolo şi cine nu. Cibi ştie că niciuna dintre celelalte fete n-o să le dea de gol după ce le-au auzit povestea.

— Care e numărul ei? o întreabă Rosie pe Cibi.

Aceasta o apucă pe Magda de braţ, ridicându-i mâneca, şi e şocată să descopere pielea intactă. Fără număr, sora ei nu există.

— Nu ai număr? întreabă Rosie uluită.

Cibi încă se holbează la braţul Magdei.

— Abia a sosit, Rosie, sigur că n-are număr. Ce ne facem?

Cibi e panicată, şi Magda vrea s-o liniştească, să-i spună că nu contează, că se vor descurca cumva, dar Cibi cunoaşte locul ăsta, şi e clar că acest număr lipsă e un lucru foarte rău.

— L-am văzut pe tatuator lucrând afară acum câteva minute, spune Rosie. Poate mai e aici şi vrea să i-l facă.

— Ce număr? izbucneşte Magda. Despre ce tot vorbiți?

Cibi îşi ridică mâneca, dezvelind tatuajul de pe brațul stâng. Rosie face la fel.

— Stai aici, spune Cibi, îndreptându-se spre uşă.

— Unde se duce? întreabă Magda.

— Să vorbească cu Lale, îi spune Rosie. El o să-ți dea un număr, şi atunci o să fii în siguranță, ca noi, celelalte.

Rosie rânjeşte şi Magda începe să înțeleagă sarcasmul trist al fetelor de la Birkenau.

Afară, Cibi îl găseşte pe Lale stând la birouaşul său şi tatuând cu răbdare numere pe brațele unor bărbați. Doi soldați SS se învârt prin apropiere, cu spatele la coadă, şi Cibi riscă să se apropie de birou.

— Lale!

— Bună, spune el ridicând privirea de la brațul pe care se pregăteşte să-l tatueze.

— Am nevoie de ajutorul tău, spune Cibi precipitat.

— Zi.

Lale trasează cifrele scrise pe brațul bărbatului cu instrumentele sale. Omul se încordează, dar nu are altă reacție.

— Sora mea e aici; am adus-o pe furiş în blocul meu, dar nu are număr.

Lale se opreşte şi se uită la Cibi.

— Unde e?

— În oficiul poştal. Lucrăm la oficiul poştal.

— Atunci întoarce-te la treabă, şi când termin aici, te

găsesc eu, zice Lale, aplecându-se din nou asupra muncii sale.

O oră mai târziu, tatuatorul se ține de cuvânt și bagă capul pe ușa oficiului poștal, făcându-le semn surorilor să iasă.

Geanta lui cu instrumente îi așteaptă în umbra unei clădiri alăturate.

— Eu sunt Lale, îi spune el Magdei. Am auzit că ai nevoie de un număr.

Magda e speriată. A văzut brațul lui Cibi, brațele tuturor fetelor din oficiul poștal, și acum știe deja că o s-o doară când o să i se graveze acest semn de neșters pe piele.

— Nu pot să-i dau un număr de patru cifre, Cibi. Va trebui să fie unul mai recent.

Îi ridică mâneca Magdei și gravează A-25592 pe pielea ei. Fata nici nu clipește.

Cibi scoate un lung suspin de ușurare când numărul apare pe brațul surorii sale. Mai târziu, în seara aceea, o va implora pe Rita s-o adauge la apelul de dimineață și, în sfârșit, Magda va exista oficial la Birkenau.

— Întoarceți-vă la lucru, fetelor, le spune el surorilor, strângându-și instrumentele. Mâine o să fie o zi bună.

În următoarele câteva zile, în timp ce Magda începe să înțeleagă adevărata natură a vieții surorilor sale în lagăr și a lucrurilor la care au asistat, zvonuri despre înaintarea trupelor ruseşti spre Germania oferă licăriri de speranță.

Într-o dimineață răcoroasă de la sfârșitul lui octombrie, Livi trebuia să ducă un mesaj la blocul administrației, când ajunge primul tren al zilei la Birkenau. Ea se oprește ca să se uite la bărbații, femeile și copiii de pe peron. Sunt îngroziți; probabil nici măcar nu știu unde se află.

Copiii aleargă de colo până colo, având nevoie să consume energia în exces după zile întregi de mers înghesuiți într-un vagon de vite. O fetiță fugărește un băiețel, băiețelul se

izbeşte de un bătrân, iar fetiţa se opreşte să-şi ceară scuze. El se apleacă s-o bată pe umăr, apoi se îndreaptă şi priveşte în jur.

Ceva bizar se petrece în pieptul lui Livi: parc-ar sta să-i iasă inima din el. Strânge din ochi, şi-i freacă tare, dar nu se înşală, l-ar recunoaşte oriunde pe omul ăsta. Simte că-i e cald şi apoi foarte frig, când o vede pe femeia de lângă el.

Mama!

Mutându-se de pe un picior pe altul ca să vadă mai bine, Livi nu ştie ce să facă. Nu poate să plece, nu poate să nu se mai uite la mama ei, dar trebuie să se mişte, trebuie să le găsească pe surorile ei.

Cibi şi Magda sortează corespondenţa când Livi dă buzna pe uşa oficiului poştal. După expresia de pe faţa ei, după ochii scăpărători şi obrajii roşii ca sângele, Cibi îşi dă seama că s-a întâmplat ceva. Trebuie s-o scoată de-acolo până nu le bagă în bucluc.

— Stai aici, îi spune Magdei, şi o trage pe Livi după ea pe uşă. Spune-mi.

— E mama, Cibi! E aici, cu bunicul!. Livi se întrerupe ca să-şi recapete răsuflarea; arată spre porţile lagărului. Trenul, tocmai au ajuns cu trenul! Pune mâinile pe umerii lui Cibi şi o scutură. Ochii surorii ei au îngheţat: nici ea nu mai poate să respire, dar n-au timp de asta. O scutură iar. Trebuie să-i ajutăm!

— Dar Magda... Avem nevoie şi de Magda, gâfâie Cibi.

— E destul de rău că fug două dintre noi, Cibi. Livi o trage de mânecă pe sora ei *să se mişte.* Magda e nouă aici – dacă e prinsă, moare.

Fetele străbat scurta distanţă între oficiul poştal şi tren. Stând una lângă alta, privesc sutele de prizonieri în familiarele lor uniforme dungate dând buzna şi ţâşnind din vagoanele de vite şi luându-le lucrurile nou-veniţilor.

— Nu-i văd, spune Cibi, cercetând disperată chip după

chip.

— Acolo! îi arată Livi. Tocmai i-am văzut acolo.

Cibi îngheață când dă cu ochii de ofițerul SS care va conduce selecția.

— Kramer, Livi. Trebuie să vorbesc cu el, spune ea.

— Nu, Cibi! Nu se poate. Te rog!

Livi o apucă pe Cibi de braț, dar aceasta n-o ascultă. Se smucește și se îndreaptă spre ofițeri. Când se apropie, bărbații se întorc și se uită la ea. Cibi se simte foarte mică, un animal slab în mijlocul unor vânători puternici, dar își ia inima-n dinți.

— Domnule comandant Kramer, tocmai i-am văzut pe mama și pe bunicul meu pe peron. Vă implor să-i cruțați.

Cibi nu plânge – e prea speriată ca să plângă, dar îi tremură mâinile. Își înfige adânc unghiile în palme, și durerea îi dă curaj.

— Sunt tot ce mai am pe lumea asta.

Kramer se uită la ea de sus până jos și scutură din cap.

— Eu le-am hotărât soarta, nu tu, fetițo. Mama și bunicul tău vor fi curând cu dumnezeul lor.

— Vă implor...

Cibi nu vede mâna care o lovește. S-a întâmplat extrem de repede, doborând-o la pământ. De jos, privește chipul crispat, plin de ură al ofițerului german. Simte urina scurgându-i-se din trup. Deodată, pe peron se creează agitație și, pentru o clipă, Kramer se întoarce, distras. Cibi simte cum e ridicată în picioare și cineva îi smulge baticul de pe cap. E înconjurată de alte fete, care toate și-au scos baticurile. Kramer se întoarce din nou, căutând-o pe Cibi, dar fetele, identice în emacierea lor, îl privesc la rândul lor. Incapabil s-o identifice pe Cibi între ele, se întoarce cu spatele.

— Hai, fugi! spune Livi precipitat, luând-o pe Cibi de mână și trăgând-o spre gardul care le desparte de nou-

sosiți.

Trauma de a fi fost lovită de Kramer se disipează când ea şi Livi îşi concentrează iar atenția asupra sutelor de bărbați, femei şi copii care merg încet spre clădirea unde ştie că li se va spune să se dezbrace complet şi apoi vor fi duşi la moarte.

— Uite-i! Uite-i acolo! strigă deodată Cibi. Mâinile ei apucă gardul, scuturându-l de parcă ar vrea să-l dărâme. Livi e înghețată, cu gura deschisă, mută. Cibi încearcă să strige, dar şi pe ea vocea a părăsit-o brusc. Li se alătură o altă fată. Nu are nevoie să i se spună că surorile îşi caută mama. E evident.

— Doamnă Meller! strigă fata.

O dată, de două ori, de trei ori.

Haia îşi aude numele şi se întoarce.

— Mamă, strigă Cibi, lovind cu pumnii în sârmă. Mamă! Mamă!

Şirul şerpuitor de prizonieri se apropie, acum sunt doar câțiva metri între ei.

— Eu sunt, mamă! Cibi!

Haia se uită în jur, nereuşind să-şi descopere fiica. Prinzând cuvintele lui Cibi în aer, Iţhak înalță capul. Şi atunci Haia o vede, şi se împiedică. Iţhak o prinde.

— Cibi? Cibi a mea? strigă mama.

Mama şi bunicul se țin unul de altul, prăbuşiți.

— Da, mamă, eu sunt!

Cibi se chinuie să vorbească – abia poate suporta să se uite la ei; mama ei mândră, cândva dreaptă, acum e slăbită, gârbovită, se agață de un bătrân.

— Şi Livi? strigă mama ei. Puiul meu?

Cibi a uitat că Livi stă lângă ea, amuțită. Îşi dă seama că mama şi bunicul n-au recunoscut-o. Îşi pune brațul pe după umerii surorii ei, trăgând-o mai aproape.

— E aici, mamă. Uite-o pe Livi!

— Mamă, strigă Livi gâtuit. Am nevoie de tine!

— Puiul meu, se jeluieşte Haia, în timp ce Iţhak o prinde iar, căci picioarele ameninţă s-o lase. Dar nu se pot opri, şirul se mişcă.

Cibi şi Livi merg paralel cu el, cu ochii aţintiţi asupra mamei lor.

Haia încearcă să spună ceva, dar cuvintele îi sunt neinteligibile.

— Magda! strigă Iţhak. Magda e cu voi?

— Da! E aici. E bine! îi răspunde Cibi.

Îl priveşte pe Iţhak ducând mâna Haiei la buze şi sărutându-i degetele. Îi spune ceva: buzele i se mişcă, dar surorile nu-l pot auzi. Bătrânul zâmbeşte. Zâmbeşte şi dă din cap.

— Sunteţi împreună, copila mea, spune el.

Şirul de prizonieri se îndepărtează acum, şi mama lor dispare în mulţimea fără nume.

— Mamă, bunicule, plânge Cibi. Îmi pare rău! Îmi pare rău! Îmi pare rău!

— Ai grijă de surorile tale, scumpo!

Ultimele cuvinte ale mamei sale.

— Mamă! scânceşte Livi.

Pentru prima dată de când au plecat de acasă, cu aproape trei ani în urmă, Cibi se prăbuşeşte. Stă pe jos, plângând în hohote. În câteva minute totul se va termina: mama ei va fi un cadavru, n-o să-l mai vadă niciodată pe bunicul. Se agaţă de gard, scuturându-l, scuturându-l, dorindu-şi din răsputeri ca ei să se întoarcă.

Livi îngenunchează lângă ea, desprinzându-i degetele de pe gard.

— S-au dus, Livi, spune ea frecându-şi faţa.

— Ştiu, ştiu, şopteşte Livi, îngenunchind şi îmbrăţişându-şi sora.

Acum plâng în hohote, deşi se îmbrăţişează pentru a găsi

alinare.

— Fetelor, nu puteți să stați aici, sunteți în pericol. O deținută se apleacă deasupra lor, uitându-se în jur neliniştită. Haideți. Trebuie să vă ridicați şi să vă duceți la blocul vostru sau unde trebuie să fiți.

Ținându-se una de alta, fetele se îndreaptă în tăcere spre oficiul poştal.

— Trebuie să te întorci la treabă, Livi, spune Cibi la uşă. Nu le da motiv să vină după tine. Îi spun eu Magdei despre...

Cuvintele îi rămân în gât, dar Livi înțelege. O sărută pe sora ei apăsat, pe amândoi obrajii, şi pleacă.

Magda nu ştie nimic despre ororile camerelor ucigaşe, încă nu a văzut mormanele de cadavre duse cu camioanele spre crematoriu; tot ce ştie e că mama şi bunicul au murit, şi că n-o să-i mai vadă niciodată. Îşi îngroapă fața în mâini, se aşază şi începe să plângă.

Înainte de sfârşitul zilei, o prietenă care lucrează în *Kanada,* lângă crematoriu, intră în oficiul poştal şi o roagă pe Cibi să vină până afară.

— Cred că asta îți aparține, îi spune ea, întinzându-i o poşetă maro simplă.

Cibi o ia, recunoscând-o imediat ca fiind a mamei sale. O miroase, o lipeşte de piept şi închide ochii.

— De unde ai ştiut? şopteşte ea.

— Înăuntru e o fotografie a surorii tale. Şi... şi o verighetă.

Cibi deschide geanta. Fotografia o înfățişează pe Livi la treisprezece ani, zâmbind fericită. Apoi găseşte verigheta. Punându-şi-o pe deget, se întreabă de ce şi-o fi scos-o mama ei. N-o să ştie niciodată. Pune lucrurile înapoi în poşetă şi închide clapeta.

*

A doua zi, Cibi e din nou la gard, privindu-i pe nou-sosiții care trec prin selecție. Se simte pustie, golită pe dinăuntru.

Când ofițerii încearcă să-i încoloneze pe prizonieri, îi vine brusc să lovească în gard şi să strige la ei *să fugă,* că sunt duşi la moarte în camera de gazare. Întoarceți-vă împotriva călăilor voştri! îi vine să strige. Faceți ceva!

Dar nu e destul de curajoasă, şi trebuie să rămână în viață, pentru surorile ei.

Astăzi însă prizonierii nu sunt omorâți; în schimb, sunt mânați spre lagărul unguresc. De ce?

Cibi a văzut destul. Nu înțelege ce se întâmplă, de ce n-a avut loc o selecție, şi ar fi o pierdere de timp să încerce. Întorcându-se, aude o voce de bărbat din mulțime strigând-o. Pentru o clipă, e dezorientată, de parcă bunicul ei ar fi supraviețuit cumva şi ar fi acum în acest grup nou.

Scrutează marea de chipuri până când ochii îi poposesc asupra unora foarte familiare. Nu, nu se poate, şi totuşi aşa e.

Unchiul Ivan, mătuşa Helena şi verii ei.

Inima îi bate să-i sară din piept, e răscolită de emoții. E copleşită de bucurie că-i vede, sfâşiată de durere că sunt aici. O să trebuiască să-i vadă şi pe ei duşi la camera de gazare într-o zi?

Unchiul şi mătuşa au trecut de ea, dar, deocamdată, sunt în siguranță.

Cibi se întoarce pe peron şi a doua zi, şi în următoarea, observând că toți nou-veniții sunt duşi acum în lagărul unguresc, că nimeni nu e exterminat. Or fi stricate camerele de gazare? se întreabă ea. Dar ceea ce le zdrobeşte pe Cibi şi pe surorile ei e ideea că mama lor a fost asasinată cu o zi înainte ca maşinile de ucis să amuțească.

Acum, în fiecare noapte, Cibi stă trează, întorcând pe toate fețele această crudă idee. Nimic din ce spun Magda sau Livi nu-i aduce vreo alinare.

Duminică, cele trei surori se duc la lagărul unguresc şi aşteaptă să-l vadă pe unchiul Ivan. Când apare, fetele strigă

şi fac cu mâna până le zăreşte. Cibi se bucură că e singur – va fi destul de greu chiar şi fără prezența copiilor şi a mătuşii ei.

— Fetele mele, spune el cu lacrimi în ochi. Speram să nu vă văd niciodată aici.

— Şi noi am sperat la fel, unchiule, spune Magda.

Îşi dă seama că nu se poate uita la el, nu-i poate da vestea pe care o aşteaptă. Se uită la Cibi. „Fă-o tu”, îi spun ochii ei, şi Cibi înțelege.

— Mama şi bunicul, unchiule... începe Cibi.

Livi plânge deja, cu fața îngropată în umărul Magdei. Ivan pare să se topească vizibil în fața ochilor lor. Se sprijină de gard, apucându-se cu degetele de sârmă.

— Spuneți-mi, zice el cu glas răguşit.

Dar Cibi nu ştie cum să rostească cuvintele. Să-i spună de zâmbetul bunicului? De ultimele cuvinte ale mamei, de expresia de pe fața ei frumoasă, stoică şi pregătită pentru a-şi înfrunta soarta cumplită? În cele din urmă, nu are nevoie decât de două cuvinte: „S-au dus.”

Degetele lor trec printre ochiurile de sârmă, se împletesc, şi familia plânge.

CAPITOLUL 22

Auschwitz-Birkenau, iarna 1944

E iarnă când încep să circule zvonuri. Fetele din blocul administrației aud discuții între ofițeri, şi împărtăşesc tot ce aud. Umblă vorba că germanii pierd războiul, că ruşii sunt aproape. Şi de ce n-ar crede aceste zvonuri, când zgomotul bombelor le ține treze noapte de noapte? Deasupra lor se duc bătălii aeriene. Soldații SS distrug acum înregistrările tuturor evreilor, ale tuturor celorlalți deținuți, romi şi prizonieri de război ruşi pe care i-au ucis.

De asta au încetat crimele.

Într-o activitate frenetică, prizonierii, bărbaţi şi femei, primesc noi sarcini. Livi şi Cibi sunt informate că vor fi mutate înapoi la Auschwitz, dar Magda va rămâne la Birkenau. Rita, în ciuda rugăminţilor lor, nu le poate ajuta – nimeni nu poate. Din nou surorile vor fi despărţite.

— N-o să fie pentru multă vreme, o linişteşte Cibi pe Magda. O să găsim o cale să ne întoarcem la tine.

Dar Magda e deprimată. Nu înţelege locul ăsta, iar fără Cibi şi Livi s-o îndrume, se teme că va face un pas greşit şi va fi omorâtă. În dimineaţa în care surorile pleacă la Auschwitz, refuză să le facă cu mâna şi rămâne în bloc. E supărată pe ele; nu poate să nu se simtă abandonată, şi în scurt timp cade în acea disperare atât de cunoscută legată de mama ei – dacă li s-ar fi permis să stea împreună, ar fi putut să intre în camera de gazare alături de ea. Poate ar fi fost mai bine, cine ştie?

În ziua plecării de la Birkenau, Cibi şi Livi se îmbracă cu toate hainele pe care le au şi, după apel, sute de tinere îşi încep marşul înapoi spre Auschwitz, înapoi în locul unde a început coşmarul ăsta.

Acum, la fel ca celelalte fete din bloc, Magda nu mai are o slujbă la care să se ducă. Zilele trec, şi ea petrece tot mai mult timp ghemuită pe priciul pe care cândva îl împărţea cu surorile sale. Faptul că are tot acest spaţiu numai pentru ea nu-i aduce nicio alinare.

Doar câţiva ofiţeri sunt afară, în zăpadă, dându-le ordine fetelor când intră pe poartă, spunându-le să se mişte mai repede, făcându-le leneşe, evreice împuţite. Dar nu de soldaţi se teme Livi: l-a văzut pe Isaac. E îmbrăcat călduros şi râde împreună cu ofiţerii, când o vede. Ridică mâna în semn de salut. Livi îşi priveşte încălţările. Se teme că o să se scape pe ea.

— Te văd, fetiţo, îi spune când ea se alătură coloanei

lungi de fete care ies din Birkenau.

Nu rosteşte o singură vorbă pe tot parcursul drumului; nici Cibi n-o face. Fiecare e adâncită în gândurile ei, dar sunt în general gânduri similare. O să moară înainte de a ajunge la Auschwitz? În ciuda hainelor pe care şi le-au pus, le e foarte frig. De ce nu poate să fie şi Magda cu ele? O să fie în siguranță la Birkenau? Şi, în sfârşit, dacă e să moară, de ce n-o pot face împreună? Livi e zguduită de întâlnirea cu Isaac, dar o linişteşte întru câtva că nu mai trebuie să se teamă că-l va vedea prin lagăr.

Acum trec prin porțile pe care Cibi spera să nu le mai vadă niciodată. Livi aproape încetase să mai creadă că Auschwitz a existat vreodată, dar iată-le aici, despărțite de Magda, la numai trei kilometri, dar cu un univers între ele.

Livi şi Cibi sunt trimise să lucreze împreună în oficiul poştal din Auschwitz, la sortat scrisori şi pachete pe măsură ce sosesc, cam la fel cum făcea Cibi la Birkenau. Sunt trimise de familii din toată Europa, şi nu numai. Nu se face niciun efort de a localiza destinatarul, nu se consultă niciun registru ca să se vadă unde ar putea fi prizonierul, dacă e viu sau mort. Cibi continuă să desfacă pachete, să separe conținutul în comestibil şi incomestibil şi să ardă scrisorile. Fetele muncesc în zgomotul avioanelor care zboară pe deasupra, al bombelor. Toată lumea vrea să stea înăuntru în aceste zile, temându-se de atacuri, dar nu şi Cibi. Ea vrea să fie afară, să-i vadă pe supraviețuitori înainte de a sosi, să-i întâmpine.

Într-o dimineață, când e în pauză, pierdută în gânduri, se trezeşte sub pancarta cu *Arbeit Macht Frei.* Ridică privirea şi îşi doreşte ca o bombă să cadă asupra acesteia chiar în clipa asta, chiar dacă stă exact sub semnul malefic. Nu vede maşina neagră care tocmai a trecut pe poartă decât atunci când opreşte lângă ea.

Fereastra coboară şi apare o femeie ofițer drăguță, cu

părul blond-zmeuriu.

— Ce cauți aici? întreabă Volkenrath.

Pare cu adevărat încântată s-o vadă pe Cibi.

— Ne-au mutat aici, spune Cibi, apoi adaugă, deznădăjduită: Ne-am despărțit de Magda.

— Şi cine e Magda?

— Sora mea. Suntem trei, dar ea a sosit de numai câteva săptămâni. A rămas la Birkenau. Mă puteți ajuta?

Rugămințile ei par să cadă în gol, căci Volkenrath nu-i răspunde. În schimb, ridică geamul şi maşina porneşte din nou.

Nici Livi, nici Cibi nu dorm în noaptea aceea, temându-se că au pus-o în pericol pe Magda. Ofițerii, oricât de prietenoşi ar putea părea, nu sunt la dispoziția prizonierilor. Sunt fie indiferenți, fie cruzi în mod deliberat.

A doua zi dimineață Cibi nu poate sta liniştită la muncă, şi se duce iar la porțile lagărului. Priveşte maşinile care intră şi ies din lagăr. Nimeni nu-i acordă vreo atenție. Şi de ce ar face-o? O nenorocită pe jumătate moartă de foame care nu-şi poate ține nici măcar promisiunea făcută tatălui ei. Magda a fost aici, şi ea a pierdut-o. Se întreabă ce s-ar fi întâmplat dacă pur şi simplu ar fi refuzat să plece de la Birkenau. Cibi se cutremură.

Din nou, nu observă aceeaşi maşină mare şi neagră apropiindu-se şi oprind în dreptul ei. Volkenrath coboară geamul, şi Cibi înghite în sec, convinsă că va fi pedepsită pentru că pierde timpul.

— Hei, Cibi, spune Volkenrath, desfăcându-şi buzele într-un surâs. Am ceva pentru tine. Uite-ți nestemata!

Dă geamul şi mai jos, şi Cibi se întreabă ce farsă crudă urmează să i se joace.

Uşa pasagerului se deschide şi cineva coboară, închizând portiera. Maşina pleacă în trombă, lăsând-o pe Magda în urma ei. Stă în zăpadă, îmbrăcată cu toate hainele pe care le

are.

— Femeia aia ofițer îți e o bună prietenă, Cibi, e tot ce poate spune Magda, înainte de a izbucni amândouă în lacrimi.

— Se agață de orice fărâmă de omenie care le-a mai rămas, răspunde Cibi cu amărăciune, trăgând-o în brațele ei. Nu le sunt recunoscătoare pentru nimic. Dar suntem din nou împreună, şi asta-i tot ce contează.

Îndreptându-se împreună spre blocul lui Cibi, observă nişte scări rezemate de copacii golaşi care bordează străzile din Auschwitz. Nişte bărbați agață felinare colorate de crengi.

— Probabil că se apropie Crăciunul, spune Magda.

— Crăciun în lagărul morții, oftează Cibi. Nimic nu mai are vreun sens. Se uită cu adevărat la sora ei pentru prima dată de zile întregi. Aşadar, ce s-a întâmplat?

Pe drum, Magda îi spune lui Cibi întreaga poveste. Lucra la oficiul poştal, când a intrat Volkenrath şi i-a strigat numele. Înainte de a o scoate din Birkenau pentru totdeauna, i-a spus să se întoarcă la blocul ei şi să-şi ia toate hainele pe care le are.

— Apoi ne-am urcat în maşină şi n-a mai rostit niciun cuvânt. Eram prea speriată ca s-o întreb unde mergem.

— Poate că e însărcinată în sfârşit, spune Cibi zâmbind strâmb. A găsit o urmă de compasiune în inima ei uscată.

Cibi rămâne pe gânduri o clipă, apoi o ia de mână pe Magda.

— Hai, vino s-o căutăm pe Livi. Nu ştiu de câte ori poate îndura biata de ea să fie despărțită de tine.

Dar înainte de a intra în oficiul poştal, Cibi o trage de mânecă pe sora ei.

— L-ai văzut pe unchiul Ivan înainte de a pleca? întreabă ea.

Magda scutură din cap.

Când surorile ei intră pe uşă, Livi îşi ridică ochii de la pachetul pe care-l desface. Fața i se luminează într-un zâmbet uriaş.

— Ştiam eu că o să vii, e tot ce poate să rostească, îngropându-şi fața în umărul Magdei.

— Hmmm, spune aceasta. Totuşi, o să-mi fie dor să am un prici întreg numai pentru mine.

În seara aceea, cele trei surori se alătură celorlalți prizonieri, împreună cu ofițerii şi soldații, pentru a se plimba pe străzile Auschwitzului şi a admira luminițele strălucitoare care împodobesc fiecare copac. E o seară rece şi senină, iar clădirile şi copacii sunt acoperite cu un strat gros de zăpadă. Fulgii dansează în lumina puternică a reflectoarelor din turnurile de veghe, care aruncă un caleidoscop de culori în lagăr. Pentru scurt timp, surorile uită de ele plimbându-se prin acest peisaj colorat. E aproape destul de frumos ca să picure un strop de speranță în sufletele lor.

Deținuții primesc de Crăciun o zi liberă şi rații în plus. Chefurile ofițerilor SS se aud în tot lagărul, dar fetele le ignoră. În schimb, se adună să vorbească despre sărbătoriri trecute de Hanuca, retrăindu-şi amintirile preferate. Când Cibi spune că a ei e ziua de Crăciun din 1942, Livi se holbează la sora ei, nevenindu-i să creadă. În anul acela era slăbită de tifos şi, o vreme, se întrebase dacă avea să supraviețuiască. Dar „festinul” compus din supă cu tăieței şi carne îi redase energia îndeajuns ca să se poată întoarce la muncă a doua zi.

Auzind această poveste pentru prima dată, Magda plânge.

— Mai țineți minte promisiunea noastră? întreabă ea într-un târziu.

— N-o s-o uit niciodată, răspunde Cibi.

— Nici eu. Deşi nu-mi amintesc s-o fi făcut, zice şi Livi.

— Ai spus „promit” cu vocea ta subțirică atunci când ți-a

cerut tata, spune Magda chicotind.

— Nu, Magda, a zis „plomit”!

— Spunem o rugăciune pentru tata, mama şi bunicul?

Magda e brusc solemnă.

— Eu am încetat să mă rog cu mult timp în urmă. N-am putea doar să vorbim despre ei, în loc de asta? spune Cibi.

Magda hotărăşte să nu pună întrebări: seara asta e pentru mama.

— Mi-e dor de mâncarea mamei, mai ales de pâinea ei, zice Livi oftând.

— Mie mi-e dor să mă duc la brutărie cu ea în fiecare luni dimineaţa cu aluatul pentru pâine. Şi mi-e dor să mă întorc să o iau călduţă, mai târziu, îşi aminteşte Magda. Tare-mi plăceau plimbările alea cu ea! Doar noi două.

Fetele îşi petrec restul zilei în amintiri, năpădite de nostalgie. Vorbesc despre viaţa lor în Slovacia, despre părinţi şi despre micile lor sfade, dar numai Cibi şi-l poate aminti ceva mai limpede pe tatăl lor. Cumva, prezenţa Magdei a ajutat-o să privească în urmă, să se teamă mai puţin că, odată ce-şi îngăduie să-şi amintească vremuri mai fericite, nu va mai fi în stare să meargă mai departe.

A doua zi, munca reîncepe, şi cele trei surori se îndreaptă spre oficiul poştal ca să desfacă ceea ce numesc acum „pachetele morţii”, căci destinatarii lor sunt morţi.

— Hei! Uite ce-am găsit!

Strigătul Magdei le smulge pe toate din gândurile lor.

Fetele se uită la prăjitura mare cu fructe pe care a dezvelit-o Magda. Mirosul de pandişpan şi fructe uscate umple aerul.

— S-o mâncăm. Repede, spune o voce.

— O să fie prăjitura noastră de Crăciun, e de acord Livi.

Cibi ia biletul cu care a venit şi îi cade faţa.

— Staţi! Staţi! spune ea. Nu vă atingeţi de ea.

Fetele se întorc spre ea, încruntându-se nedumerite.

— Ascultați, spune Cibi ridicând biletul. „Dacă mănânci conținutul acestui pachet, o să mori”, scrie. Pune-o la loc în cutie, îi zice ea Magdei. Şi nu mai mâncăm nimic din pachete.

Pe măsură ce se apropie noul an, starea de spirit din lagăr e tensionată. După Crăciun, li se ordonă să rămână înăuntru. Bombardamentele pe care le aud şi ziua, şi noaptea se apropie. Pe deasupra lagărelor zboară avioane şi se aruncă obuze. Din când în când, fetele se îngrămădesc laolaltă, cu mâinile pe urechi, în timp ce zgomotul bombelor de afară devine mai intens. Şi o dată, până şi nemții li se alătură, dând buzna în bloc, trântind uşa şi ghemuindu-se la podea în colțul opus, având pe fețe aceeaşi expresie îngrozită ca şi prizonierele.

Pe 3 ianuarie, se aventurează afară pentru prima dată în anul acela. Soarele străluceşte şi surorile îşi întorc fața spre cer, când deodată se aude în apropiere un zgomot puternic. Merg pe urma sunetelor, şi ajung într-o curte, aceeaşi curte în care Cibi şi Livi au fost aliniate când au sosit la Auschwitz. O siluetă se uită la construcția care se ridică. Alături stă Volkenrath.

— Mai înălțăm ceva, le spune ea veselă surorilor.

— Ce-i asta? întreabă Cibi.

— Nu vă dați seama? E un eşafod.

Cibi face un pas în spate, apoi Magda şi Livi fac la fel. Zgomotul sporeşte, alte scânduri de lemn sunt adăugate una câte una.

— O să ne spânzurați? icneşte ea.

— Nu sunt pentru voi. Sunt pentru cele patru care au introdus în lagăr explozibil ca să arunce în aer Crematoriul Doi. Mâine vor plăti pentru fapta lor. Şi voi o să priviți.

Cibi şi surorile ei se uită la eşafod, dar mai ales la cele patru cârlige de care vor fi atârnate lațurile.

În seara aceea, sunt avertizate că nu trebuie să-şi

întoarcă privirea când o să fie spânzurate „criminalele”. Trebuie să privească secundă de secundă, altfel o să moară şi ele.

Somnul nu le cuprinde uşor în seara aceea, şi nici mâncarea nu e uşor de înghiţit a doua zi dimineaţa. Deţinutele din diferite blocuri stau laolaltă în şiruri lungi în faţa construcţiei acum terminate. N-au mult de aşteptat până când tinerele, cu chipurile pline de răni şi vânătăi, sunt puse să urce treptele de lemn.

Câteva minute, un ofiţer SS perorează în faţa celor ce privesc. Repetă ameninţarea că orice prizonieră care-şi fereşte privirea o să fie următoarea spânzurată. Cibi observă prezenţa masivă a ofiţerilor SS, cu ochii aţintiţi nu asupra eşafodului, ci asupra lor.

Stă între Magda şi Livi; se ţin de mâini. Li s-a spus că cele patru fete au adus explozibilul în lagăr sub unghii şi în tivurile rochiilor, de la fabrica de muniţie în care lucrau. Praful exploziv ajunsese la cei din lagărul bărbaţilor, care plănuiau să distrugă una dintre uzinele de ucis ale naziştilor. Cibi se întreabă ce s-o fi întâmplat cu bărbaţii, dar numai pentru o clipă, fiindcă acum trebuie să se concentreze asupra acestor tinere, al căror curaj şi acte de rezistenţă le-au costat viaţa.

— Gândiţi-vă la mama, şopteşte Magda, când celor patru fete li se ordonă să se urce pe scaunele de sub laţurile care se leagănă. Mai ţineţi minte când am dus frunzele de tei acasă în cearşaf? Ce încântată a fost?

Cibi şi Livi dau din cap încet, cu ochii aţintiţi asupra frânghiilor care le sunt puse fetelor în jurul gâtului.

— Trebuie să avem în minte numai chipul ei. Chipul ei frumos, se aude vocea Magdei.

— Ne-a făcut ceai din florile proaspete, aşa-i? spune Cibi.

Scaunele sunt răsturnate şi Cibi icneşte, dar nu se uită în altă parte.

— Era amar, zice Livi. Florile trebuie uscate mai întâi. Dar țin minte prăjitura.

— Era o prăjitură cu fructe... adaugă Magda, când tinerele încep să se zvârcolească.

Abia după ce condamnatele încetează să se zbată în aerul rece şi ofițerii superiori SS au plecat, fetelor li se permite să se întoarcă în blocurile lor. Nimeni nu scoate o vorbă. Nu e nimic de spus.

În următoarele patru zile, trupurile celor patru femei se leagănă în şireang.

Cibi se gândeşte: e deja 1945. Se întreabă unde o să fie în ianuarie 1946 – cu siguranță nu aici. Poate că o să fie moarte. Dar, câteva săptămâni mai târziu, surorilor şi tuturor celorlalte tinere din blocul lor li se spune că vor pleca.

— Unde? întreabă o voce, rostind întrebarea de pe buzele tuturor.

— La o plimbare, răspunde Volkenrath.

Cibi nu poate citi nimic pe fața ei.

— Cât de departe? întreabă ea, sigură că ei o să-i răspundă.

— Dacă aş şti, ți-aş spune, vine răspunsul.

— Suntem libere? Ne dați drumul? insistă Cibi.

Volkenrath zâmbeşte disprețuitor.

— Nu asta o să se întâmple. O să fiți conduse la un alt lagăr. Bate din palme o dată, de două ori. Şi ar trebui să ne mulțumiți: vă scăpăm de toate bombardamentele astea.

— Avem de ales? Eu aş prefera să rămân aici, unde avem un acoperiş deasupra capului, şi să-mi asum riscurile bombardamentelor, strigă o altă voce.

Volkenrath se îmbățoşează.

— Nu aveți de ales. Nu eram obligată să vin aici şi să vă spun.

Cu aceste cuvinte, iese furtunos.

Din nou fetele se îmbracă cu toate hainele pe care le au, apoi îşi pun păturile în spate. După ce se adună afară, unde ninge iar, li se spune să pornească în marş.

Trec prin porțile pe care au intrat Cibi şi Livi cu trei ani în urmă. Acum merg împreună toate trei. Surorile întorc capul pentru a citi literele zugrăvite deasupra: *ARBEIT MACHT FREI.*

— Asta înseamnă că suntem libere? întreabă Livi.

— Încă nu... încă nu, răspunde Cibi.

Magda se uită la surorile ei. Sunt atât de fragile, slăbite de anii de suferință. Cum o să supraviețuiască pe vremea asta?

CAPITOLUL 23

Marşul morții, ianuarie 1945

Cibi, Magda şi Livi se împleticesc, se împiedică şi se îndreaptă iar şi iar, croindu-şi drum prin zăpada adâncă, mână în mână. Nu-şi mai simt degetele, fețele. Bombardamentele se apropie. Înconjurate de mii de fete şi femei, toate plecate de la Auschwitz, surorile plonjează în necunoscut.

— Rămâneți în picioare, şuieră Cibi. În jur răsună împuşcături: cele care nu mai pot ține pasul, cele care s-au prăbuşit în zăpadă ca şi cum ar fi un pat, sunt eliminate cu un glonț. Dacă una dintre noi cade, cădem toate. Țineți minte asta, adaugă ea.

N-o să-şi dea drumul una alteia şi n-o să cadă, hotărăşte fiecare în sinea ei.

Livi se întoarce şi cuprinde cu privirea mulțimea de femei care vin să li se alăture.

— Uite, Cibi, sunt femeile de la Birkenau, spune ea.

Sute de femei s-au adăugat şirurilor care se scurg de la

Auschwitz.

Lui Cibi îi vine să se întindă pe jos şi să moară chiar acolo, pe loc, în ciuda sfaturilor date surorilor ei. Sunt doar nişte puncte în această vastă întindere de femei mărşăluind spre vreun alt iad necunoscut. Oare Dumnezeu se uită la noi? se întreabă ea. Bineînțeles că nu. Se uită la gardienii care merg pe lângă femei strigând: *„Schnell!”* şi lovindu-le cu paturile puştilor, cu pumnii lor înghețați.

— Ține minte promisiunea! spune Magda, smulgând-o pe Cibi din disperarea ei.

Sora ei n-a îndurat bătăile, foamea, degradarea pe care le-au îndurat ea şi Livi. Magda încă mai are speranțe, aşa că Cibi trage în piept un şuvoi de aer rece şi dă drumul unei respirații cețoase.

— Rămânem împreună orice-ar fi, răspunde ea.

— Suntem mai puternice când suntem împreună, adaugă Livi.

Obrajii surorii sale sunt supți, dar roz. Cibi se bucură, arată *vie*.

Merg mai departe. Nu există pauze. Nici mâncare sau apă, dar când ofițerii se îndepărtează pentru a o lichida pe vreo biată fată care nu mai are puterea să continue, iau repede zăpadă de jos şi o lasă să li se topească pe limbă.

— Mai țineți minte cum făceam ciocolată cu zăpadă? întreabă Magda după o lungă perioadă de tăcere.

Pentru Cibi, imaginea mamei sale amestecând într-o tigaie care sfârâie pe foc, înconjurată de familie, pare o scenă dintr-o poveste pe care a citit-o cu mult timp în urmă. Dar încearcă să participe la discuție, de dragul surorilor ei.

— Era prea fierbinte, şi ne duceam afară... începe ea.

— . Şi puneam zăpadă pe ea!

Livi se uită la cer. Fulgi înghețați îi aterizează pe față. Mâna i se strânge pe cuțitaşul ascuns adânc în buzunar.

— Ciocolată înghețată, aşa-i spuneai, zice Magda. De-am

avea nişte cacao şi un pic de zahăr, am putea să facem şi acum.

— Dar zahărul n-o să se dizolve fără apă fierbinte, observă înțeleaptă Livi. Avem nevoie de mai mult decât de apă fierbinte, zahăr şi ciocolată. Îşi coboară ochii de la cer şi îşi priveşte picioarele. Avem nevoie de mama.

Cibi o trage lângă ea. De asta trebuie să continue. Nu le poate lăsa acum să cedeze.

— E cu noi, Livi, îi spune ea. Şi bunicul. Merg alături de noi chiar acum. Doar că nu-i putem vedea.

— Eu îi simt, şopteşte Magda. Mama e lângă tine, Livi, şi bunicul e lângă Cibi.

— Ei, eu nu-i simt, spune Livi cu glas frânt. Şi nu sunt un bebeluş, ca să mă hrănesc cu basme, adaugă ea repede.

Încă stă cu privirea fixă în jos.

— Te-ar ajuta dacă ți-aş spune o poveste? întreabă Magda. Nu un basm, adaugă ea repede.

— E o poveste fericită? întreabă ea încet.

— Da. E despre cum am fost ultima dată cu bunicul în pădure după vreascuri.

— Spune-ne povestea, te rog, Magda! imploră Cibi.

Orice, numai să le abată mintea de la chinul ăsta nesfârşit în zăpadă.

— Era o zi de vară superbă, începe Magda. Totul era viu în pădure, până şi ferigile se unduiau în întâmpinarea noastră când am intrat. Bunicul trăgea roaba aia caraghioasă a lui, o ştiți? Căldura, e greu de imaginat acum, era ca o pătură pe umerii mei.

Magda face o pauză, pierdută în amintiri.

— Continuă, o roagă Livi.

— Ei bine, intraserăm destul de adânc în pădure, albinele şi alte insecte erau înnebunite, când am dat peste un luminiş însorit. Magda se apleacă spre surorile ei, cu o întrebare în ochi. Mai țineți minte stejarul cel mare, nu-i

aşa?

Cibi şi Livi încuviinţează din cap. Fetele merg, având grijă unde pun piciorul, atente la pietrele de sub zăpadă care le-ar putea doborî în orice moment. Degetele de la picioare le sunt amorţite, fiecare părticică din ele pare moartă, dar povestea Magdei despre soare începe să le topească inimile.

— Am observat o licărire colorată, chiar lângă trunchiul stejarului, aşa că m-am dus acolo.

— Ce era? întreabă Livi, captivată pe de-a-ntregul. Şi să nu îndrăzneşti să spui că era un elf sau o zână.

— Nu fi prostuţă, Livi. Asta e o poveste adevărată.

Magda vrea să povestească tot acum. Vrea ca surorile ei să simtă căldura pe piele, să fie uluite de strălucirea orbitoare a soarelui când priveşti printre frunzele copacilor. Să simtă că le ţiuie urechile de bâzâitul insectelor.

— Era o gladiolă magnifică. Una singură. Florile roz erau superbe, păreau ireale. Bunicul şi cu mine ne-am uitat la ea îndelung, şi apoi el m-a întrebat dacă ştiu ce înseamnă cuvântul *gladiolus.*

— Şi ai ştiut? întreabă Livi încreţindu-şi fruntea, ca pentru a-şi aminti şi ea.

— Da. Tu nu?

— Eu ştiu, spune Cibi.

— Eu nu, zice Livi. Magda, te rog, povesteşte mai departe. Ce i-ai răspuns?

Cibi e uimită de sora ei mai mică. E clar că sunt duse la moarte, şi totuşi ea e pierdută în povestea Magdei, prinsă de farmecul zilei de vară, de apariţia unei flori fermecate.

— Gladiola simbolizează putere, Livi, îi spune ea.

— Dar ştie vreuna din voi cărei familii de plante îi aparţine gladiola? întreabă Magda.

Tropăie, în încercarea de a-şi face sângele să circule în degetele de la picioare.

— Nu-mi spune! Nu-mi spune, ştiu. Lasă-mă o clipă, zice

Livi.

Cibi şi Magda o lasă un pic.

— Iris! Aparţine familiei irişilor, izbucneşte Livi plină de mândrie.

— Bravo, Livi. Şi acum o întrebare mai grea. Ştii ce simbolizează irisul? întreabă Cibi.

Livi se gândeşte o clipă şi clatină uşor din cap.

— Nu cred că am ştiut vreodată, spune ea încet.

— Speranţă, surioară, spune Magda. Înseamnă speranţă. Faptul că am văzut gladiola aceea chiar înainte să fim luaţi mi-a dat putere şi speranţă. Şi de asta vă povestesc acum şi vouă. Noi, surorile Meller, trebuie să rămânem puternice şi să păstrăm speranţa în inimile noastre.

După o lungă tăcere, Livi spune:

— Acum îi simt pe mama şi bunicul alături de noi.

La căderea nopţii, sunt încă în marş. Zgomotul bombelor încă se aude în zare, dar în mod evident tot mai îndepărtat. Cineva şopteşte că ruşii câştigă, făcându-i pe nemţi să se retragă, şi că ele sunt duse cât mai departe de trupele ruseşti. Surorile se străduiesc să-şi scuture picioarele de zăpadă la fiecare pas. Acum le ajunge la genunchi, dar continuă să meargă, fiindcă nu există altă posibilitate decât glonţul.

Merg toată noaptea şi continuă fără oprire în ziua următoare. Ninsoarea s-a potolit şi soarele străluceşte deasupra miilor de oameni în marş. Cibi, Livi şi Magda păşesc peste cadavrele firave ale celor care n-au mai putut face încă un pas. Văd cum alte femei se opresc pentru a scoate încălţămintea din picioarele celor morţi.

— Cum pot să facă aşa ceva? întreabă Magda sufocându-se.

— Am văzut şi lucruri mai rele, spune Cibi. Şi dacă noi am avea nevoie de haine în plus, aş face şi eu la fel.

Cum soarele străluceşte şi drumul se vede lung şi alb

înaintea lor, Cibi începe să se întrebe care dintre ele se va prăbuşi prima. Speră că ea. Acum respiră greu; e nevoie de efort pentru a-şi umple plămânii şi chiar pentru a expira.

— Staţi!

Soldaţii SS se animă brusc, răcnind la coloană să se oprească. Cele trei surori încremenesc. Fiecare se gândeşte la acelaşi lucru: acum vor muri, aici, în acest peisaj polonez anonim. Corpurile le vor fi îngropate de ninsoare, pentru a fi descoperite, perfect conservate, în primăvară.

Dar pistoalele sunt încă în tocuri. În schimb, ofiţerii le scot pe sutele de femei de pe drum, trimiţându-le spre un hambar mare, în care ele intră încet. Se prăbuşesc cu zecile în acelaşi timp pe paiele de pe jos.

— Nu-mi mai simt picioarele, geme Livi, întinzându-se spre ghetele ei.

— Nu ţi le scoate, o avertizează Cibi. O să ţi se umfle picioarele şi n-o să ţi le mai poţi pune la loc. Adună o mână de paie şi le îngrămădeşte în jurul picioarelor surorii ei. Astea o să ţi le încălzească.

Face la fel pentru Magda, apoi şi pentru ea.

Cele trei surori se ghemuiesc pe jos, rămânând cu hainele pe ele şi acoperindu-se cu păturile în care au fost înfăşurate. În ciuda foamei şi a frigului crunt, adorm repede.

Când ofiţerii strigă că e timpul să plece, surorile sar în picioare. Magda le îndeamnă şi pe femeile din jur să se ridice, să nu cedeze acum. Unele nu se mai trezesc, şi pantofii, hainele şi puloverele le sunt scoase cu grijă şi recunoştinţă de cele care au nevoie de ele. Cele care refuză, implorându-i pe ofiţeri să le mai lase un pic la adăpostul hambarului, sunt executate pe loc.

Sunt din nou pe drum. Soarele străluceşte, dar căldura lui e o iluzie; în câteva minute, sunt îngheţate până-n măduva oaselor. Zăpada s-a întărit, şi ele alunecă mereu.

— Un oraş! icneşte Livi.

În față, se conturează nişte clădiri întunecate pe fundalul cerului albastru. Înaintează încet, dar faptul că au o destinație le dă putere.

— Doamne, spune Cibi când intră în oraş. Arată spre gara de la capătul străzii principale. Asta nu e bine.

„Trenul” e alcătuit dintr-un şir de vagoane deschise.

— Măcar ne putem opri din mers o vreme, spune Magda încurajator.

— *Schnell! Schnell!* ordonă ofițerii, şi femeile se urcă în vagoanele murdare.

Praf negru de cărbune li se lipeşte de hainele umede, le intră în nas, în ochi, în gură. Femeile tuşesc şi scuipă, stând din nou în picioare, înghesuite, incapabile să se mişte fie şi un centimetru.

Când trenul porneşte, începe să ningă.

Vagoanele zdrăngăne pe şine. Nimeni n-a rostit o vorbă de ore bune. E încă foarte frig, dar faptul că stau atât de aproape unele de altele le oferă o oarecare căldură.

— Auziți luptele? spune Cibi.

Şi chiar atunci, vagoanele tresaltă, căci lângă ele pământul explodează, împrăştiind şrapnel peste capetele lor. Nu-l pot evita, n-au loc să se lase în jos. Femeile se feresc, se împiedică, alunecă pe podeaua udă.

O femeie, apoi încă una şi încă una leşină. Sunt deja moarte, se gândeşte Cibi, şi foarte curând trăsăturile lor devin rigide, ochii sticloşi şi gurile li se deschid. Cibi îşi întoarce privirea de la aceste cadavre proaspete şi prinde o discuție între câteva femei. Să arunce jos cadavrele? Ar avea mai mult loc dacă ar face-o. Dar nimeni nu se mişcă.

La primele ore ale dimineții următoare, vagoanele de cărbuni ajung la un alt lagăr. Cibi aude numele Ravensbrück pronunțat de soldații SS.

Când trec prin porți, zăreşte o fată foarte tânără şezând pe pământul înghețat şi plângând. Le face semn surorilor ei

şi îngenunchează lângă fată, căreia îi clănţăne dinţii. E albastră la faţă. Nu poate să aibă mai mult de zece sau unsprezece ani.

— Ai fost despărţită de cineva? De mama ta?

Fata scutură din cap, şi Cibi o ia de mână.

— Vrei să vii cu noi?

Ochii scăldaţi în lacrimi ai fetei îi întâlnesc pe ai ei. Încuviinţează din cap.

Cibi o ajută să se ridice în picioare.

— Ele sunt surorile mele, Magda şi Livi. Poţi să ne spui cum te cheamă?

— Eva, se aude răspunsul şoptit.

— Eva, poţi să stai cu noi până găsim pe cineva cunoscut, îi spune Cibi.

— Nu mai cunosc pe nimeni, le spune Eva cu vocea ei liniştită. Au murit toţi. N-am mai rămas decât eu.

Livi o ia pe după umeri, îmbrăţişând-o în mers.

Nu e nimeni care să le spună unde să se ducă sau ce să facă. Sute de femei rătăcesc prin lagăr, căutând adăpost – e tot ce pot spera în momentul acela. Gardienii SS le-au abandonat.

Eva şi cele trei surori sunt acceptate în sfârşit într-un bloc. Priciurile sunt toate pline, vor trebui să se mulţumească cu podeaua, dar Cibi e pur şi simplu recunoscătoare că nu mai sunt afară. Din robinetele de la baie curge apă caldă, şi ea îşi înmoaie baticul, ca să şteargă cărbunele de pe feţele lor.

— Putere şi speranţă, murmură Magda în timp ce o şterge Cibi.

— Eu n-am nevoie de putere şi speranţă, zice Livi. Am nevoie de mâncare.

Surorile n-au mai înghiţit nimic de două zile, şi devine limpede că în lagărul ăsta nu e destulă mâncare pentru a le hrăni şi pe deţinutele de aici, şi pe nou-venite.

— Se caută voluntari care să meargă în alt lagăr, le spune Eva. Poate acolo căpătăm ceva de mâncare.

Odihnite şi spălate pe faţă, cele patru fete se îndreaptă spre clădirea administraţiei şi, o oră mai târziu, sunt în partea din spate a unui camion, în drum spre Retzow, un sublagăr al Ravensbrückului.

— Rămâneţi puternice, surioarele mele, murmură Cibi.

Dar gândurile îi sunt împrăştiate. De ce le cere să rămână puternice când ea se simte atât de slabă, atât de secătuită de energie şi speranţă? O să moară în camionul ăsta, sau în următorul lagăr, sau într-un nou marş al morţii. Chipul tatălui ei îi trece prin faţa ochilor. Acum am halucinaţii, îşi zice ea.

„Sunteţi mai puternice împreună.” Îi aude cuvintele tot atât de limpede ca şi cum ar sta aici, lângă ea. Deschide brusc ochii. Visa, dar nu contează. El avea dreptate, *are* dreptate. Nu poate ceda în faţa fricii. Surorile ei vor simţi şi vor ceda şi ele.

După ce intră în Retzow, sunt încolonate pentru a fi înregistrate. Când vine rândul lui Cibi, îi spune ofiţerului că e din New York, America. Le face cu ochiul lui Livi şi Magdei.

— A fost doar o glumă, le spune ea mai târziu.

— Ce e atât de amuzant? întreabă Magda.

Adevărul este că Cibi nu ştie de ce a făcut asta; poate pentru că *în* America nu e război acum, şi exact acolo i-ar plăcea să fie – cât mai departe posibil de Europa.

Fetele tocmai au aflat că se află în Germania.

Cele trei surori, împreună cu Eva, intră în noul lor bloc cu o vagă rumeneală în obraji. Tocmai au mâncat şi acum au paturi în care să doarmă. Magda ocupă un prici de sus şi o ajută pe Eva să urce, când intră noua lor *kapo.* Toate vocile tac imediat.

— Am nevoie de fete care să lucreze la aerodrom, spune ea, uitându-se de jur-împrejur. Femeia scundă şi durdulie,

cu păr negru țepos vorbește rar în germană, ca s-o înțeleagă toată lumea. E devastat de bombe. Inamicii noştri vor să ne distrugă, dar n-o să câştige. Dacă ne ajutați să curățăm pista de moloz şi să umplem gropile, o să primiți mâncare în plus.

Cibi schimbă o privire cu Magda – mâncare în plus pentru că e atât de periculos, spun ochii lor. Dar n-au nevoie să se gândească de două ori. Hotărăsc s-o ia pe Eva cu ele. Deşi e prea mică pentru munca asta, îi e mai bine alături de ele.

A doua zi sunt la aerodrom, alături de alte câteva zeci de voluntare, încărcând şrapnel şi bombe neexplodate în roabe şi cărându-le. A doua zi umplu cu pietriş craterele curățate.

Încet şi metodic, femeile eliberează mici zone şi se bucură de pâinea, laptele, cartofii şi chiar budinca pe care le primesc în pauze. Surorile mănâncă încet, devorând fiecare îmbucătură şi întorcându-se la muncă abia când îşi recapătă energia şi entuziasmul.

Într-o după-amiază, Cibi e speriată de zgomotul unui avion care se apropie. Sirenele antiraid urlă în tot aerodromul şi surorile îi văd pe soldații SS adăpostindu-se în buncăre.

— Fugiți! țipă o voce.

— La bucătării! strigă o alta.

Şi Cibi, Livi, Magda, Eva şi celelalte fete tropăie pe asfaltul pistei spre hardughia de fier boțită care funcționează ca bucătărie.

Afară, bombele explodează, lovind aerodromul.

— Mai bine să fim omorâți de Aliați decât de porcii de nemți, declară bucătăreasa. Şi dacă trebuie să murim aici, măcar să avem burțile pline. Haideți, mâncați! le porunceşte ea.

Surorile îşi îndeasă mâncare în gură şi în buzunare.

Când sună încheierea raidului, femeile se întorc pe pistă şi îşi găsesc munca de până atunci zădărnicită de noile

explozii.

A doua zi, se spetesc muncind, dar cumva îşi găsesc ritmul.

— Pentru noi asta e o muncă uşoară, îi spune Cibi în glumă Magdei. Când am ajuns la Auschwitz, a trebuit să curăţăm un întreg cartier demolat.

— Cărămizile trebuiau să fie puse „exact aşa”, spune Livi punând delicat o bucată de şrapnel în roabă. Dacă se ciobea sau se crăpa, crăpai şi tu.

E uşor, dar e o muncă fără satisfacţii: fiecare crater pe care-l umplu e refăcut de o nouă bombă, până când, într-o zi, Cibi le anunţă pe Magda şi Livi că nu vor mai merge la aerodrom. Nu are rost, e prea periculos şi, oricum, nimeni nu pare să le monitorizeze aici, la Retzow. Se aşteaptă să fie admonestate de *kapo,* dar nu vine nimeni, şi surorile rămân în lagăr, însoţite mereu de mica Eva.

Vine primăvara, şi în lagăr se instalează o bizară mohoreală. Soldaţii sunt distraşi. Deţinutele sunt hrănite şi numărate la apel, dar puţine muncesc. Toată lumea aşteaptă să se întâmple ceva.

— Cibi Meller, unde eşti?

O gardiană stă în uşa blocului, citindu-i numele de pe o foaie de hârtie. Plouă, şi cele trei surori stau întinse pe priciul lor, ascultând poveştile Evei despre mama ei – o femeie bună, care o iubea pe fetiţă, dar care a fost luată într-o dimineaţă împreună cu alte femei şi nu s-a mai întors.

Cibi îi strânge mâna fetei şi se dă jos de pe prici, cu Magda şi Livi după ea.

— Eu sunt Cibi Meller, spune ea.

— Vino cu mine. E ziua ta norocoasă.

— De ce? întreabă Cibi, urmând-o pe gardiană.

— Eşti trimisă în Suedia. Le vede pe Magda şi Livi. Nu toate. Doar Cibi Meller! se răsteşte ea.

— Mergem unde merge sora noastră! insistă Magda.

— Soră? Dar numele voastre nu sunt pe listă.

— Ce listă?

— Crucea Roşie duce toţi prizonierii americani în Suedia şi pe urmă înapoi în Statele Unite, le spune femeia.

Magda şi Livi schimbă o privire şi izbucnesc în râs, dar Cibi nu râde. Gluma s-a întors împotriva ei, şi acum germanii le vor despărţi.

— Îmi pare rău, spune ea cu glas slab. A fost o glumă stupidă. Eu sunt din

Slovacia, nu din New York.

— Crezi că mie-mi pasă de glumele voastre? Numele tău e pe listă, aşa că vii cu mine.

Înainte de a o urma, Cibi se întoarce spre surorile ei.

— Întoarceţi-vă în bloc. O să rezolv eu lucrurile. Nu vă faceţi griji. Vă rog, nu vă faceţi griji.

Magda şi Livi se uită lung în urma ei, râsul de mai adineauri răsunându-le amar în urechi.

Şi iată că într-un târziu Cibi se întoarce şi se urcă pe prici, unde o aşteaptă surorile ei.

— A trebuit să mă chinui zdravăn ca să-l conving pe funcţionar, le explică ea. În cele din urmă cred că i s-a făcut milă de mine. Dar Magda observă că Cibi nu pare uşurată. E încruntată, de parcă ar încerca să desluşească o problemă.

— Ce mai e? întreabă ea.

Cibi îşi ia surorile de mână.

— Mi-a spus că golesc lagărul, spune ea încet. S-ar putea să pornim într-un nou marş.

Câteva zile mai târziu, deţinutele de la Retzow sunt încolonate şi duse afară din lagăr. Din nou, soldaţii SS le păzesc, dar de data asta cele căzute nu sunt lovite sau împuşcate, ci pur şi simplu ignorate. Drumul pe care merg a fost bombardat, şi trebuie să păşească atent ca să nu-şi

sucească picioarele. Trec pe lângă vehicule germane distruse de bombe, cu mâini şi picioare de soldaţi morţi împrăştiate pe pământ. Pădurile şi câmpurile Germaniei rurale sunt pline de plante de toate felurile, iar soarele amiezii le copleşeşte, aşa cum o făcuse ninsoarea cu câteva luni în urmă. Merg încet, Cibi şi Livi ţinând-o de mâini pe Eva.

— Aţi observat că soldaţii o şterg? spune Magda. Tocmai am văzut unul pierzându-se în pădurricea de-acolo, fără să arunce măcar o privire în urmă.

Cibi şi Livi se uită în jur. Cibi iese din rând şi se uită în urmă, la sutele de femei din spatele lor. Scoate un oftat lung.

— Ai dreptate. Unde-au dispărut cu toţii?

— Ne abandonează, spune o altă prizonieră.

Apoi alta repetă aceeaşi replică.

În scurt timp, Cibi şi surorile ei sunt înconjurate de un grup de femei.

— E timpul să plecăm, spune una dintre ele.

— Putem să riscăm, adaugă alta.

— Prefer să fiu împuşcată în spate decât să mai petrec o singură zi, o singură oră ca prizonieră a naziştilor, zice o a treia.

— Haideţi s-o facem! spune Cibi. Să ieşim de pe drum.

Îşi simte inima în gât uitându-se la surorile ei, dar Magda şi Livi încuviinţează din cap. Şi ele sunt cuprinse de speranţă, simţind o forţă bruscă în toate mădularele. Nu pot înfrunta încă un marş, încă un lagăr, încă un ordin crud din partea unui om fără suflet.

Magda se întreabă o clipă dacă ar trebui s-o lase pe Eva, dar o singură privire spre ea, care se agaţă de mâna lui Livi, o convinge că fetiţa trebuie să rămână cu ele deocamdată.

Un grup de zece femei începe să se desprindă de coloană, ieşind în câmpul de lângă drum. Dar nu ajung prea departe când aud paşi apăsaţi în urma lor.

— Staţi! Staţi sau trag, se aude lătratul unui soldat.

Cibi se întoarce încet cu faţa la tânărul soldat SS. El se opreşte din alergat şi ridică puşca. Cibi se aşază în raza puştii, protejându-le pe fetele din spatele ei.

— Eşti atât de tânăr, îi spune ea. Dacă e să-şi piardă viaţa acum, nu vrea s-o facă în genunchi, implorând. Vrea să-şi privească ucigaşul în ochi. Ai putea pur şi simplu să te întorci şi să pleci.

Mai face un pas.

— Dacă mai faci un pas, trag, spune el.

Cibi mai face un pas.

— Ba nu, şuieră ea. Împuşcă-mă, şi celelalte se vor năpusti asupra ta ca un roi de albine furioase. Câte dintre noi poţi să împuşti înainte să-ţi scoatem ochii? Îţi arăt milă, aşa că fugi!

Inima-i bate să-i iasă din piept; probabil că o aude şi el. Nimeni nu e mai surprins decât Cibi când soldatul le întoarce spatele femeilor şi o ia la fugă.

Când se răsuceşte pe călcâie, vede că unele femei şi-au acoperit ochii, iar Livi e cu faţa îngropată în umărul Magdei, cu Eva lipită de burta ei.

— Ia te uită, ce uşor a fost! spune Cibi răsuflând adânc. Surorile aleargă în braţele ei, plângând amândouă. Hei, hei, spune ea desprinzându-le. Gata, e totul în regulă. Să mergem mai departe. E timpul să plecăm acasă.

CAPITOLUL 24

Germania, mai 1945

În soarele după-amiezii târzii, femeile privesc coloana lungă de prizoniere îndepărtându-se cu pas târşâit. Nimeni nu li se mai alătură, şi se întorc spre câmpul pe care iarba înaltă se unduieşte în adierea amurgului. E o zi de vară

perfectă, se gândeşte Cibi, în ciuda zgomotului îndepărtat al bombardamentelor. Schimbă între ele nume şi denumiri de lagăr: două sunt de la Auschwitz, Eliana şi Aria sunt slovace ca şi ele; dintre cele patru poloneze, trei sunt de la Ravensbrück, şi una de la Retzow – Marta şi Amelia sunt verişoare şi s-au regăsit în timpul marşului. Toate sunt atât de tinere!

La capătul celălalt al acestui vast peisaj verde, Cibi zăreşte o turlă în depărtare: un sat, poate? Dar satele înseamnă oameni, îşi zice ea, înseamnă germani.

— O să ne predea, spune Livi. În momentul în care o să ne vadă, o să aducă soldaţii SS.

— Dar trebuie să mâncăm. Dacă nu mănânc ceva curând, aş putea la fel de bine să mă întorc în coloană şi să aştept un glonţ în cap, zice Eliana din Slovacia.

— Haideţi să votăm, propune Cibi. Ştie că nu mai pot continua aşa mult timp. Dar nu poate lua această hotărâre în locul lor; confruntarea cu soldatul a zguduit-o, în ciuda bravurii afişate. Mâna sus dacă vreţi să mergem în sat după mâncare.

Opt mâini ţâşnesc în sus. Hotărârea e luată.

Străbătând câmpul, grupul o ia pe un drum care îl va duce direct în sat. Grăbesc pasul, apoi îl încetinesc. Spre ele se îndreaptă doi ofiţeri SS cu puştile aruncate lejer pe umeri. Cibi se încordează; o s-o salveze din nou inteligenţa, sau de data asta va aduce moartea tuturor? Se duce repede în fruntea grupului, ţinând capul sus. Când bărbaţii se apropie, ea îşi fereşte privirea. Întregul grup se uită în pământ, dar continuă să se mişte, continuă să meargă. Şi apoi bărbaţii ajung în dreptul lor, şi continuă şi ei să meargă, aproape fără să le arunce nicio privire.

Nimeni nu rosteşte o vorbă.

Satul pare pustiu. Străzile sunt goale şi toate prăvăliile sunt închise, geamurile caselor sunt bătute în scânduri.

Merg pe o stradă lungă, spre o clădire mare, cu uşile date de perete.

— Poate e un depozit, observă Aria, cealaltă slovacă. Între ele, vorbesc în germană, fiecare ştiind destul cât să fie înţeleasă de celelalte.

Intrând în vârful picioarelor în spaţiul mare şi întunecos, fetele sunt temătoare, se uită în stânga şi-n dreapta, pe sub mese şi spre bârnele tavanului, dar nici aici nu e nimeni. Apoi se împrăştie, intrând în camerele din jurul holului principal şi găsind materiale de curăţenie, saci cu ciment, nişte maşinării neidentificate.

— Mâncare! ţipă Magda.

A găsit bucătăria şi deschide dulapuri, trage sertare. Găseşte colţuri de pâine întărită, câteva bucăţi de brânză încreţită de vreme, nişte roşii scofâlcite şi nişte cutii de sardele. Livi îşi foloseşte cuţitaşul ca să deschidă conservele şi mănâncă toate, în tăcere.

În câteva minute, au devorat totul.

— Mă duc să văd dacă pot să aflu ce se întâmplă, spune Cibi. Dacă e să ajungem acasă, avem nevoie de ajutor. Staţi aici până mă întorc.

Cibi s-a spălat pe faţă şi pe mâini, şi-a scuturat hainele de praf, dar ştie că nu are cum să-şi ascundă identitatea. E o prizonieră evreică, o prizonieră evreică evadată. Arată ca un schelet şi va trebui să fie foarte atentă.

— Vin cu tine, spune Magda, luând-o de braţ.

Insistă amândouă ca Livi să rămână cu Eva şi cu celelalte femei, şi de data asta Livi nu protestează.

Cele două surori merg pe stradă spre o curte pietruită bordată de un şir de căsuţe. Se uită pe ferestre, dar nici aici nu e nimeni. Lângă casa din capătul şirului e un grajd mare de vite şi Cibi îi face semn Magdei să meargă înainte.

În boxele vacilor sunt grămezi de fân, dar nu sunt nici vaci, nici lapte. Când se întorc să pornească înapoi spre

depozit, aud un geamăt surd venind dintr-o boxă din fundul grajdului.

— Hai să mergem, Cibi.

Magdei îi e frică să nu-şi piardă libertatea abia căpătată, şi Cibi deja a riscat prea mult pentru ea. Dar Cibi nu se clinteşte.

— Mă duc să arunc o privire. Du-te şi stai la uşă, fii gata să fugi.

Cibi merge pe vârfuri până la boxă. De sub o căpiță de fân iese un picior gol. Dă paiele la o parte, dezvelind un şold, apoi un tors – un bărbat. E îmbrăcat în zdrențele unui deținut evreu. Cibi se lasă în genunchi şi îi cercetează trupul, dar nu găseşte nicio rană.

El deschide ochii.

— Cum te cheamă? îl întreabă ea blând.

El începe să vorbească, dar cuvintele nu înseamnă nimic pentru Cibi.

— Magda, du-te şi adu-le pe celelalte, strigă ea peste umăr.

Curând, întregul grup stă în jurul omului bolnav. Eliana îşi face loc cu o cană de lemn cu apă rece, pe care i-o duce la buzele uscate. După câteva sorbituri, el închide ochii şi adoarme.

Noaptea, fetele stau cu rândul lângă culcuşul lui de paie şi îi vorbesc, asigurându-l că ce-a fost mai rău din acest coşmar a trecut, că vin ajutoare şi că, la fel ca ele, o să se întoarcă la familia lui. Una câte una, adorm, şi când se ivesc zorii, inundând grajdul cu lumină, descoperă că e mort.

— Trebuie să-l înmormântăm, spune Magda. Nu mai suntem în lagăre. Merită atâta demnitate.

Livi şi Eva găsesc nişte lopeți, şi în curte, împreună cu cele patru poloneze, încep să sape adânc în peticul de iarbă de lângă zona pietruită. Magda şi Cibi scotocesc după mâncare în singura casă a cărei uşă nu e încuiată, dar nici

acolo nu e nimic.

— Pentru ce sunt alea? întreabă Cibi.

Magda ține în mână o sticlă, un stilou şi o bucată de hârtie.

— O să vezi, spune ea, şi fetele se întorc în curte. Când închid uşa în urma lor, uşa casei de alături se deschide scârțâind.

Magda şi Cibi tresar, făcând un pas înapoi. Dar e doar o femeie bătrână.

— Ce faceți? Cine sunteți? întreabă ea.

Cibi îşi drege glasul.

— Nu e limpede? Am evadat din lagăr şi mergem acasă, dar mai întâi trebuie să înmormântăm pe cineva.

Bătrâna se uită în curte, unde şase fete sapă o groapă în pământ.

Oftează şi clatină din cap.

— E un cimitir doar ceva mai încolo, ar trebui să-l îngropați acolo.

— Aveți dreptate, spune Magda. Bineînțeles. Ar fi trebuit să căutăm cimitirul.

— Eu aş aştepta până se întunecă dac-aş fi în locul vostru, să nu vă vadă cineva. Încă mai aveți duşmani în satul ăsta. Deocamdată rămâneți în grajd, şi o să vă aduc ce brumă de mâncare am şi eu.

După ce femeia intră în casă târşâindu-şi picioarele, Cibi explică grupului care e noul plan. Bătrâna se ține de cuvânt şi se întoarce în amurg cu bucăți de pâine neagră şi nişte supă de cartofi într-un castron. Abia dacă e o porție întreagă pentru o singură persoană, dar cele zece fete sorb din castron şi îl dau mai departe, sorb şi dau mai departe, până când e gol.

Apoi aşteaptă căderea nopții, adunate laolaltă în întuneric, în fân, răsuflarea lor rară fiind singurul sunet care se aude în acest sat bizar, părăsit, care poate că-i

adăposteşte, poate că nu, pe duşmanii lor.

Mai târziu, se duc cu lopeţile în cimitir şi sapă un mormânt. Patru fete îl târăsc pe bărbatul mort la ultimul său loc de odihnă şi-l coboară în groapă. Magda scrijeleşte numărul de pe cămaşa lui pe o bucată de hârtie, o bagă în sticlă şi îi pune dop. O aruncă în groapă, apoi toate zece aruncă cu pământ peste trup.

Luna plină le luminează chipurile solemne. Cibi, Livi şi Magda stau una lângă alta, cu braţele înlănţuite.

— Cineva ar trebui să spună Kadişul, spune Aria.

Fetele îşi pleacă capetele, şi Magda începe să recite cuvintele pe care le ştie de la slujbele funerare de la sinagoga lor. E prima dată când le rosteşte cu voce tare; nu sunt menite pentru buzele femeilor, dar ea le-a memorat totuşi. Curând, toate fetele recită vechea rugăciune aramaică.

— Dacă i se găseşte numărul, spune Magda înainte de a se întoarce să plece, i se va putea găsi familia.

— O să mai dormim o noapte aici, anunţă Cibi când ajung înapoi în grajd. Plecăm îndată ce se luminează.

Vreme de două zile, surorile, Eva şi celelalte şase femei rătăcesc prin peisajul german. Găsesc de mâncare fructe de pădure sau alte fructe căzute din pomi şi rădăcini de buruieni şi beau apă rece din pâraie repezi. Dar sunt obosite de mers, obosite de această hoinăreală fără ţintă, în ciuda libertăţii lor.

— Nu mai pot să fac niciun pas, se plânge Livi, oprindu-se brusc.

— Hai, Livi, câte un pas, poţi, trebuie! o încurajează Magda.

— Trebuie să mă odihnesc. Te rog, Cibi, putem să ne odihnim un pic? imploră Livi.

Verişoarele poloneze arată ca nişte fantome; toată lumea s-a oprit din mers.

Cibi vede un mic lac la marginea câmpului pe care-l traversează, mărginit de copaci înalți.

— Haideți să mergem să ne aşezăm lângă apă un pic, propune ea.

Păşesc încet prin iarbă şi se prăbuşesc pe pământ, găsindu-şi petice de umbră pe care se întind şi adorm.

Când Livi se trezeşte, vede sute de fluturi zburdând prin aer. Unul cutează să i se aşeze pe nas; se uită cruciş, încercând să se concentreze asupra frumuseții lui delicate.

— Uitați-vă la Livi, o aude ea pe Aria. Nu te mişca!

Fetele privesc fluturii aterizându-i lui Livi pe față, în păr, pe brațe.

— E cel mai frumos lucru pe care l-am văzut, zice Magda, înghițindu-şi suspinele.

Şi apoi e timpul să plece. Lasă fluturii cu joaca lor, şi pornesc din nou.

Orele petrecute pe drum, nopțile dormite pe câmpuri sau prin grajduri, oriunde îşi pot găsi adăpost, le lasă lui Cibi şi Livi prea mult timp să gândească, şi ele detestă asta. Niciuna din ele nu-şi poate alunga amintirile vieții la Auschwitz şi Birkenau, şi îşi dau seama acum că acele episoade încărcate de brutalitate le vor rămâne întipărite în minte pentru totdeauna.

Noaptea, Livi se trezeşte țipând, Cibi gâfâind transpirată. Magda se torturează cu întrebarea „Oare mama ar fi încă în viață dacă am fi rămas împreună?” Poate că ar fi trebuit să se ascundă cu toții în pădure, zi după zi, ca să scape din ghearele Gărzii Hlinka. Nu le spune nimic despre asta surorilor sale – e copleşită de vinovăție pentru ceea ce au fost nevoite să îndure în absența ei.

Eva le este alinare tuturor, ascultând cu aviditate poveşti din copilăria lor – atât de mult din copilăria acestei fetițe s-a petrecut prin lagăre!

— Nu găsesc nicio amintire plăcută, plânge Livi într-o

dimineață, obosită şi enervată.

— Atunci hai să te ajut, îi spune Magda. Mai ții minte păpuşa pe care ne-a dat-o tata?

Livi dă afirmativ din cap.

— Cibi?

— Şi eu. Era cel mai frumos lucru pe care l-am avut vreodată.

Traversează din nou un câmp. Soarele e sus pe cer. În afară de ele, nu există niciun semn de viață.

— Şi mai țineți minte cum, după ce a murit, ori de câte ori țineam păpuşa în brațe, mama ne spunea poveşti despre el?

— Eu nu mi-l amintesc deloc, zice Livi.

— Nu-i nimic, pisicuțo, pentru asta sunt surorile mai mari, îi spune Cibi.

— Pisicuță? se alintă Livi. N-am mai auzit asta de ceva vreme.

Cibi îşi dă seama că nu i-a mai spus de mult „pisicuță" şi se întreabă dacă ăsta e un semn bun. Un semn că redevin fetele de odinioară.

— Ei bine, pentru mine eşti o pisicuță. Ceva mic, de care trebuie să am grijă. Ai fost un bebeluş foarte mic, cred că de-acolo vine.

— Țin minte că plângea mult când era mică, adaugă Magda.

— Ba nu! Dar Livi zâmbeşte. Spune-ne ce-ți mai aminteşti, Magda. De când eram toate împreună.

Fetele merg şi vorbesc şi, treptat, Cibi şi Livi simt că mintea li se agață de vremuri mai fericite şi poposeşte acolo.

— Ia uitați, vaci! O mulțime de vaci strigă Livi.

E aproape seară. Cerul e mânjit cu dungi rozalii. Culoarea a revenit în obrajii femeilor. Se uită la formele negru cu alb din depărtare, de la marginea unei pădurici.

— Poate e o fermă prin apropiere, zice Aria.

— Sau am putea să tăiem o vacă şi s-o frigem, adaugă Eliana. Toată lumea începe să râdă, stârnită de imaginea a zece femei firave fugărind o vacă pe câmp, fără nici o altă armă decât propriile mâini.

Grupul se apropie de pădure, de poteca largă care trece printre copaci. Părăsesc terenul deschis şi intră în umbra răcoroasă a stejarilor, brazilor şi pinilor.

Poteca o ia la dreapta şi fetele merg în continuare, până când ajung la o curte pavată şi dau cu ochii de o casă mare, care se înalță în mijlocul ei. O alee bordează curtea pe marginea pădurii, pătrunzând într-o şosea.

— E un castel!

— E cea mai mare casă pe care am văzut-o vreodată!

Livi bate în uşile grele de lemn. Dar nu răspunde nimeni.

— Nu cred că e cineva acasă. Mergeți câteva în spate şi vedeți ce găsiți.

Magda, Livi şi Amelia dau fuga în spatele casei. Se întorc un minut mai târziu.

— Uşa din spate e deschisă, le spune Magda. Dar iar e un mort în curte.

Grupul se adună în jurul acestui nou cadavru.

— Probabil că a locuit aici. Uitați-vă la hainele lui, sunt atât de elegante! spune Livi.

— N-am putea să căutăm mai întâi ceva de mâncare? plânge Eva. Mor de foame.

— Nu, spune Cibi ferm. Nu suntem animale, să ne umplem burțile lângă cadavre. Trebuie să-l înmormântăm acum.

Fetele caută prin dependințe după lopeți, săpăligi, orice le poate ajuta să sape o groapă cât mai repede cu putință. Cibi arată spre gazonul perfect îngrijit de alături, unde se ridică un mic smochin plin de fructe.

— E locul perfect pentru el, spune ea.

Fetele sapă cu rândul. Magda găseşte o roabă şi,

împreună cu Livi şi alte două fete, încarcă trupul mort în ea. Dar Livi nu vrea să tragă roaba: amintirea transportării Malei spre crematoriu e încă dureros de proaspătă.

Din nou, Magda recită Kadişul.

— Dar dacă nu e evreu? întreabă Marta.

— Nu cred că mai contează ce religie ai când eşti deja mort, răspunde ea. Sunt cuvinte de alinare, fie că eşti credincios, fie că nu.

Kadişul e rostit cu capetele plecate deasupra mormântului unui bărbat necunoscut – de toată lumea în afară de Cibi.

Grupul se adună la uşa din spate a casei. Cibi le opreşte o clipă, până îşi adună curajul.

— Pot să se ascundă o sută de oameni acolo.

Marta nu-şi poate alunga teama; ea şi Amelia stau strânse una în alta, tremurând vizibil.

— Două sute, spune Amelia.

Şi-a regăsit verişoara în marş şi nu are de gând s-o piardă iar.

— Avem nevoie de mâncare, zice Livi.

— Intrăm şi aruncăm o privire, hotărăşte Cibi. Dar sunt sigură că dacă ar fi două sute de oameni înăuntru, ne-ar fi auzit până acum.

Simte că e o casă izolată, părăsită.

Găseşte bucătăria mare cât toată casa ei din Vranov. A avut dreptate – oamenii au plecat în grabă: sunt încă vase în chiuvetă, pâinea a mucegăit abia de curând pe masa lungă din centrul încăperii. Fetele încep din nou să deschidă dulapuri, scotocind prin sertare. Magda găseşte într-o mică nişă fructe şi legume murate, câteva conserve de peşte şi carne presată. Apoi Marta şi Amelia găsesc tezaurul: o cămară mare, cu borcane peste borcane cu alimente pe rafturi. Plâng de uşurare.

Fetele se adună la uşa care dă spre restul casei.

— Rămânem împreună, spune Cibi.

Merg cu gura căscată prin camerele luxoase. Camere de zi şi biblioteci, birouri şi debarale. Livi deschide o uşă şi găseşte un lift, dar nimeni nu se-ndeamnă să-l încerce; în schimb, urcă pe scară. Sunt pur şi simplu prea multe dormitoare, se gândeşte Cibi. Câți oameni locuiesc în casa asta? Paturile sunt acoperite cu mătăsuri opulente, iar parchetul lustruit, cu covoare groase de lână. Robinete aurite împodobesc băile elegante, şi fetele lasă urme de noroi pe podelele de marmură palidă. Intră în camere cu rafturi pe toți pereții, care adăpostesc bluze şi pulovere moi. Rochii scânteietoare sunt atârnate pe umeraşe capitonate. În scrinuri găsesc obiecte de lenjerie, pe care fetele le apropie de corp, chicotind, apoi le pun la loc cu grijă.

Şi apoi găsesc oglinda. Stând în fața cadrului mare de deasupra şemineului din dormitorul principal, cele zece fete privesc îndelung ce s-a ales de ele. Livi şi Cibi aproape că nu se recunosc. Verişoarele poloneze încep să plângă, iar Eva îşi îngroapă fața în brațele Magdei.

— Haideți să ieşim de-aici, şopteşte Cibi, şi se întorc în tăcere la parter.

Se îndreaptă spre sufragerie, oprindu-se să-şi treacă degetele peste suprafața mesei lungi, în jurul căreia sunt aranjate douăzeci de scaune elaborat tapițate. Bufetele etalează o gamă infinită de pahare, iar în sertare sunt tacâmuri de argint superbe. La capătul celălalt al camerei, nişte uşi de sticlă se deschid spre o curte mică, cu un gazon minunat, care se continuă cu grădinile.

— N-am mai stat de atâta vreme la masă, într-o cameră, spune Eliana încet. Nouă capete se ridică şi coboară. Nimeni nu se îndură să tragă un scaun.

— Nu vreau să stau aici, spune Cibi. Mi se pare ceva greşit. Dar nu cred că proprietarii acestei case minunate s-ar supăra dacă le-am împrumuta masa şi scaunele.

— Unde sunt proprietarii? întreabă Magda.

— Sunt plecaţi, răspunde Cibi. Oricât ar fi de superbă casa asta, e plină de praf.

Acum fetele trag cu ochiul la dulapuri, la suprafaţa mesei, la parchet. Cibi are dreptate, oricine a locuit aici a plecat de mult.

Cibi se îndreaptă spre uşile de sticlă.

— Haideţi să ducem totul afară.

Fetele dau scaunele la o parte, se aşază la cele două capete ale mesei şi o cară afară, pe iarbă. Se întorc după scaune, apoi după mâncare. Livi şi cele două fete slovace dispar în grădina de legume şi se întorc cu morcovi şi salată verde. Livi şterge lama cuţitaşului, apoi îl bagă la loc în buzunar.

Când tocmai îşi aranjează agoniseala pe masă, o siluetă apare de după colţul casei şi se opreşte în faţa lor pe gazon. E un bărbat îmbrăcat în pantaloni aspri de bumbac şi o cămaşă groasă.

— Cine sunteţi voi? se răsteşte el.

Pe loc, grupul se adună în jurul lui Cibi, în gardă.

Livi îşi strânge cuţitaşului ei; bărbatul nu e atât de mare, şi ele sunt zece.

Cibi e din nou cea care face un pas înainte, dregându-şi glasul.

— Suntem prizoniere de la Auschwitz, îi spune ea ferm. Şi acum am evadat.

Omul rămâne tăcut îndelung. Se uită la fete, care sunt brusc conştiente de zdrenţele care atârnă pe trupurile lor descărnate.

Vocea bărbatului se frânge când începe să vorbească.

— Ajutaţi-mă să-mi adun vacile, şi voi fi onorat să vă dau nişte lapte cald şi brânză proaspătă.

— Ştiţi unde sunt proprietarii? întreabă Cibi arătând spre casă.

— Habar n-am, zice el.

Cinci dintre fete merg cu fermierul, iar celelalte se întorc în grădina de legume. După mai puțin de o oră, pun pe masă lapte, brânză şi pâine de la fermier, roşii şi legume proaspete din grădină, murături şi cutii de conserve din cămară. Eliana a descoperit pivnița de vinuri şi a desfăcut două sticle de vin roşu, care aşteaptă să fie turnat în pahare de cristal. Lumânări împodobesc masa pe toată lungimea şi tacâmurile de argint scânteiază în lumina lor pâlpâindă.

Pe când soarele apune, fetele îşi ocupă locurile.

— Am supraviețuit lagărelor, spune Cibi. Am supraviețuit marşurilor. Nam ajuns încă acasă, dar astăzi, în seara asta, cred că e timpul să sărbătorim libertatea. Pentru marşul libertății noastre!

Ridică paharul.

— Pentru marşul libertății noastre! repetă fetele. Ciocnesc paharele şi, zâmbind, încep să mănânce. Mestecă încet, savurând fiecare înghițitură.

Luna plină îşi aruncă lumina asupra surorilor sale, şi Cibi e în sfârşit sigură că orice destin le-ar aştepta, îl vor înfrunta împreună.

CAPITOLUL 25

Germania, mai 1945

Întreg grupul e de acord că trebuie să se odihnească şi să-şi adune puterile înainte de a hotărî ce să facă mai departe. În acea primă noapte, surorile cad de acord că nu pot dormi în niciunul dintre dormitoare şi, spre surprinderea lor, celelalte simt la fel. Adună pături, perne şi cuverturi şi se culcă pe jos în sufragerie.

Magda, cu ajutorul lui Livi, schițează un program de lucru pentru fete. Unele îl vor ajuta pe fermier cu vacile lui,

altele primesc treburi casnice. Vreme de două săptămâni, ele muncesc, mănâncă bine şi încet-încet simt că-şi recapătă forţele. Părul le creşte des şi lucios, obrajii palizi li se umplu de culoare. Visele surorilor sunt la fel de tulburătoare, şi cel puţin trei dintre femei se trezesc ţipând în fiecare noapte, dar pentru asta şi e acest moment de repaus: e nevoie de timp pentru a-şi vindeca nu numai trupurile.

Cibi iese din casă, pregătindu-se să se ducă la fermă; e rândul ei să-l ajute pe fermier să adune vacile. Când vede camioanele parcate în curte, îi iese tot aerul din piept într-un suspin lung.

Soldaţi.

Face un pas înapoi, cu o mână pe uşă şi cealaltă la gât. Frica e bruscă şi dureroasă, simte că leşină şi dă peste Magda, care stă în spatele ei.

— E bine, Cibi, şopteşte aceasta. Sunt ruşi. Uită-te la uniformele lor.

Bărbaţii poartă într-adevăr uniforme ruseşti. Cibi se străduieşte să-şi amintească dialectul rutean.

Ofiţerul comandant se prezintă şi o întreabă:

— Sunteţi proprietara acestei case?

Lui Cibi îi vine să râdă, dar face doar semn spre zdrenţele ei, spre siluetele îmbrăcate în aceleaşi zdrenţe care se adună acum în jurul ei.

— Nu, domnule. Suntem prizoniere evadate de la Auschwitz.

Îşi suflecă mâneca şi întinde braţul ca să-i arate numărul tatuat.

Ofiţerul clatină încet din cap şi vorbeşte cu glas scăzut cu soldaţii din camionul lui.

— Cum aţi scăpat? le întreabă el.

— Din marş. Am fugit în timpul marşului.

— Ştiţi de ce eraţi în marş? Unde vă duceaţi?

Cibi nu ştie – atât de multe nu aveau sens: violența, tortura, maşinăriile de ucis. Scutură din cap.

— Aveau de gând să vă folosească pentru a-şi negocia libertatea, îi spune el, adăugând: şi mai aveau şi alte motive: să munciți în continuare pentru ei, dar şi să vă împiedice să vă spuneți povestea Aliaților. Slavă Domnului că ați scăpat!

Fetele se mută stângaci de pe un picior pe celălalt; niciuna nu vrea să-şi imagineze noi lagăre, noi munci, noi brutalități.

Cibi ridică bărbia şi se îndreaptă de spate.

— Acum toate astea au rămas în urma noastră, spune ea. Vrem să privim înainte.

Ofițerul rus zâmbeşte şi dă din cap.

— De acord. Îmi arăți casa? întreabă el.

Cibi încuviințează şi se dă la o parte ca să-l lase să intre în cameră, unde culcuşurile mototolite ale fetelor acoperă podeaua. După un tur al casei, ofițerul se întoarce în camera de zi.

— Toate sunteți evreice? întreabă el

Fetele se foiesc şi murmură, ferindu-se să răspundă: când le-a ajutat la ceva faptul că sunt evreice?

— Toate suntem evreice, spune Cibi ferm, cu o înclinare sfidătoare a bărbiei.

— Vă promit că n-o să vă facă nimeni niciun rău, spune ofițerul. În niciun caz eu sau oamenii mei. Aveți cuvântul meu. Şi eu sunt evreu.

Cibi îi explică ofițerului rutina lor: curățenie, adunarea legumelor şi adunarea vitelor, pentru a primi în schimb lapte, pâine şi brânză.

— Trebuie să vorbesc cu fermierul ăsta, îi spune el lui Cibi. Noi, ruşii, avem nevoie de carne!

Cibi asistă la transformarea uneia dintre dependințe în abator de porci şi introduce o sarcină nouă în programul lor. Acum ajută la pregătirea mâncării pentru soldați.

— Ştiu că e carne de porc, le spune ea fetelor. Dar nu trebuie s-o mâncăm.

— Eu aş mânca, zice Livi chicotind. Dacă nu aş avea altceva, dar chiar că pute.

Toată munca asta şi-a pus amprenta asupra hainelor lor, şi acum mirosul pătrunzător al grăsimii de porc li s-a impregnat în zdrenţele pe care le poartă.

— Mă ajuţi să fac rochii din astea? o roagă Cibi pe Magda în drum spre fermă.

Ţine în mână nişte draperii vechi pe care le-a găsit într-un dulap, şi a descoperit şi o veche maşină de cusut.

Acum, în fiecare noapte, Cibi şi Magda taie materialul după măsurile fetelor şi în scurt timp au nişte rochii funcţionale, făcute din bumbac albastru cu roşu. Eva dansează în noile ei haine, încântată. Livi îşi zice că redevine fetiţa de dinainte de lagăre, în ciuda expresiei bântuite din ochii ei.

Încă două săptămâni trec în compania veselă a soldaţilor, după care Cibi hotărăşte că e timpul să pornească mai departe. Acum sunt mai puternice şi au haine noi şi mâncare. Îşi pun pâine, brânză şi salam în buzunarele generoase ale noilor rochii şi se îndreaptă spre casa fermierului, să-şi ia rămas-bun.

— Aliaţii au cucerit Brandenburgul, le anunţă el, schiţându-le nişte indicaţii de drum pe o bucată de hârtie. I-o întinde lui Cibi. Acolo ar trebui să mergeţi.

Soarele străluceşte când fetele se îndepărtează de casă, făcându-le călduros cu mâna soldaţilor ruşi. După-amiaza devine mai fierbinte, apoi mai rece, şi Cibi caută din ochi un loc de dormit. Găsesc un hambar. În noaptea următoare dorm într-un grajd. Cibi e recunoscătoare localnicilor care le dau de mâncare pe drum.

Pe măsură ce se apropie de Brandenburg, li se alătură sute de alţi oameni care merg în aceeaşi direcţie, spre un loc

sigur.

— Suntem toate supraviețuitoare, le spune Cibi surorilor ei. Am fost bătute, înfometate şi torturate, dar iată-ne, încă ne mişcăm, încă suntem în viață.

Oraşul Brandenburg e în ruine şi fetele trec printre grămezi de moloz în drum spre marea bază militară înființată pentru a-i ajuta şi repatria pe cei luați din casele lor. Aici îşi iau rămas-bun de la cele şase fete care le-au însoțit în marşul libertății. Polonezele vor rămâne împreună şi vor încerca să ajungă înapoi la Cracovia, iar Eliana şi Aria sunt acum prietene bune, aşa că niciuna nu e singură. Eva, bineînțeles, va rămâne cu surorile. Nu e un rămas-bun înlăcrimat; împreună, aceste fete şi-au recăpătat statutul de om, şi acesta nu e decât un motiv de sărbătorire.

*

Cibi îşi ridică privirea spre soldatul care-i vorbeşte în engleză, o limbă pe care n-o ştie deloc, dar înțelege că se află aici ca s-o ajute. În jur, femei zdrobite cad în genunchi, sărutând mâinile soldaților americani.

— De unde sunteți? o întreabă un alt soldat în germană, şi ea îi spune cum se numesc şi cum au scăpat din lagăre.

— Dar nu sunteți din Auschwitz, spune el. Nu e ăsta oraşul vostru natal. Unde ați locuit înainte?

— În Slovacia, şopteşte Magda, pentru că Cibi şi-a pierdut vocea.

— Ungaria, spune o altă voce.

— Polonia.

— Iugoslavia.

Surorile stau la coadă alături de alte fete pentru a da detalii funcționarilor în cămăşi albe care stau la birouri în mijlocul haosului din baza militară.

— Suntem în siguranță, s-a sfârşit războiul? întreabă Cibi. Funcționarul îşi ridică privirea cu un zâmbet cald pe chip.

— Sunteți în siguranță şi da, războiul s-a sfârşit. Naziştii au fost înfrânți.

— Sunteți sigur? întreabă Magda.

— Da. Funcționarul zâmbeşte larg rostind: Hitler e mort.

— Mort? şopteşte Livi. Chiar *mort?*

Fetele se uită fix la funcționar, vrând cu disperare să-l creadă. El zâmbeşte încă.

— Ce facem acum? întreabă Cibi în cele din urmă. Unde mergem?

— O să vă hrănim, îi spune el. Şi o să vă dăm ție şi surorilor tale un loc unde să dormiți.

Li se alocă un loc de dormit într-un bloc de beton.

Livi începe să tremure intrând în încăperea cu priciuri.

— Stai liniştită, Livi, acum suntem libere. E doar o cameră, îi spune Cibi.

— Şi astea-s doar nişte paturi, adaugă Magda.

Între mese, ele se plimbă prin bază, căutând chipuri familiare de la Auschwitz, dar nu găsesc niciunul. Cibi n-are stare, e nerăbdătoare să pornească din nou la drum. Pentru prima dată după multe săptămâni, nu are controlul rutinei zilnice.

— N-o să mai stăm mult aici, spune Magda în timp ce se plimbă pe lângă şirurile de corturi, încă sperând să dea cu ochii de vreun prieten. Mâine o să aflăm când plecăm acasă.

A doua zi dimineața, îşi face apariția în bloc o femeie ofițer rusoaică. Se aşază la un birou lângă intrare şi le face semn fetelor să se apropie ca să le pună întrebări.

Cibi a obosit să tot răspundă la aceste întrebări. Nu-şi poate alunga teama că unul dintre răspunsurile ei ar putea duce la vreo pedeapsă. Înşiră din nou toate amănuntele: suntem din Slovacia, am evadat de la Auschwitz. *Familia mea e... a murit.*

— Trei săptămâni! explodează Livi. Trebuie să stăm aici, în lagărul ăsta, încă trei săptămâni?

În ciuda enervării, Livi arată bine. Obrajii îi sunt mai plini şi pantalonii kaki şi cămaşa albă care le-au fost date la sosire îi vin bine, dar în ochi îi străluceşte aceeaşi flacără sfidătoare. Un ofițer tocmai le-a anunțat că peste trei săptămâni vor fi duse cu autobuzul la Praga.

— Timpul o să zboare repede, spune Cibi, încercând să pară optimistă. Aşa se întâmplă mereu.

— Dar ne-a ajuns, Cibi!

— Tuturor ne-a ajuns, spune Magda, cu un tremur în glas pe care nu-l poate ascunde. La ce ne ajută să bombănim? Când ne-a ajutat vreodată să ne plângem?

— Casa noastră o să fie tot acolo când o să ajungem, fie că asta o să fie peste trei săptămâni, o lună sau un an, adaugă Cibi.

— Dar mama n-o să fie acolo.

Tonul sfidător a dispărut din vocea lui Livi. Se duce la prici, urcă şi îşi trage o pătură peste cap. Magda face un pas spre ea, dar Cibi o prinde de mânecă.

— Las-o, Magda. Are nevoie să-şi rumege durerea. Nu ne putem preface că mama e încă acolo.

Într-adevăr, două săptămâni au şi trecut – Cibi a avut dreptate – şi peste trei zile fetele urmează să se urce în autobuz. Din nou numele le sunt bifate pe o listă. După ce funcționarul le confirmă identitatea, se uită la Eva, al cărei nume nu e pe lista lui.

— Şi tu cine eşti? întreabă el.

— O cheamă Eva şi e cu noi, intervine Livi.

— De unde eşti, Eva?

— E din Iugoslavia, dar e cu noi, spune Livi ferm.

— Îmi pare rău, Eva, tu trebuie să vii cu mine. O să te întorci la Belgrad.

— Dar nu se poate, spune Magda. Familia ei a murit.

— Nu aveți de unde să ştiți asta, domnişoară. Poate e cineva în Belgrad care o s-o ia în grijă. O verişoară, o

mătuşă. Instrucţiunile noastre sunt clare – numai cetăţenii din Cehoslovacia se vor întoarce la Praga.

— Când o să plece? întreabă Cibi.

— Trebuie să vă luaţi rămas-bun acum. O s-o duc în blocul pentru Belgrad.

Dă din cap, grăbindu-le să-şi ia rămas-bun.

Eva începe să plângă şi Livi o cuprinde cu braţele. Cibi şi Magda li se alătură şi fetele stau îmbrăţişate îndelung.

— Îmi pare rău, fetelor, dar acum trebuie s-o iau pe Eva. Vă rog, daţi-i drumul.

Încet, surorile îi dau drumul copilei. Funcţionarul o ia pe Eva de mână şi se îndepărtează. Eva nu se opune, dar se întoarce, cu un braţ întins, ca pentru a le prinde de mână.

— Câţi oameni ne mai pot lua de lângă noi? suspină Livi.

— *Pe noi* n-o să ne mai ia una de lângă alta niciodată, spune Magda cu fervoare.

În tăcere, fetele se întorc în blocul lor şi aşteaptă să treacă şi ultimele trei zile.

Când surorile se urcă într-unul dintre cele cinci autobuze spre Cehoslovacia, e o dimineaţă caldă, de vară târzie. Livi se uită pe fereastră fără să spună nimic, pierdută în gânduri despre casa lor şi despre ce destin le aşteaptă. Când absenţa mamei sale devine prea îngrozitoare ca să se poată gândi la ea, mintea îi fuge înapoi la Auschwitz şi Birkenau. Asta-i tot? se întreabă ea. Au trecut prin toate ororile alea, şi acum pur şi simplu sunt trimise acasă, cu autobuzul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat? E cuprinsă de furie. Cine o să le ceară iertare? Cine o să ispăşească pentru suferinţa lor, pentru morţile fără sens?

Dar şase ore sunt prea mult ca să păstrezi ura vie în inimă, şi la al treilea viraj Livi se alătură surorilor ei şi celorlalte fete din autobuz: cântă imnul naţional al Cehoslovaciei şi recită rugăciuni. Livi observă că deşi fredonează cântecul, Cibi rămâne cu buzele strânse în

timpul rugăciunii.

Surorile privesc peisajul care goneşte pe lângă ele. Pălăvrăgeala din jur încetează când trec pe lângă ruinele Dresdei. Văd bărbaţi, femei şi copii scotocind prin moloz. Toţi ridică privirea la trecerea autobuzelor, întinzând mâna după mâncare. Aceştia sunt oamenii care ne-au înrobit, înfometat, torturat şi ucis, se gândeşte Cibi cu amărăciune. Şi acum îndrăznesc să ne cerşească compasiune.

Atmosfera din autobuz devine mai vioaie odată ce străbat Podul Carol, intrând în Praga.

Unele dintre pasagere sunt *acasă*.

Pe margine sunt sute de oameni care fac cu mâna, flutură steaguri sau flori, urându-le bun venit. Când intră pe pod, Cibi se gândeşte la ipocrizia acestora. Cândva li s-a părut normal să le întoarcă spatele evreilor din oraşul lor, dându-i de bunăvoie pe mâna lui Hitler.

Se întoarce spre Magda, cu săgeţi în ochi.

— N-am crezut niciodată că o să văd asta, spune ea respirând greu. Ne-au abandonat şi acum ne urează bun venit acasă?

Convoiul de cinci autobuze e nevoit să oprească după traversarea podului, căci mulţimea e ca un zid. Apoi, uşile se deschid şi mulţimi exuberante se urcă în autobuze. Surorilor li se oferă prăjituri, ciocolată, apă, fructe – un bărbat îndeasă nişte bani în mâinile Magdei. Livi începe să plângă, copleşită de revărsarea autentică de afecţiune, de aclamaţiile şi aplauzele din jur.

Un domn în vârstă îi ia mâna lui Cibi şi o duce la buze. Cu numai câteva clipe în urmă era supărată, furioasă că primirea asta nu e decât ipocrizie, nu o manifestare a bucuriei pentru întoarcerea lor, ci a vinovăţiei de a nu fi făcut nimic pentru a le salva. Acum nu mai e sigură, străduindu-se să înţeleagă ce se petrece în jurul lor.

Şoferul autobuzului pune mâinile pe volan, sunând din

claxon iar şi iar ca să-şi facă loc prin masa de oameni adunată. În scurt timp, convoiul ajunge în Piața Sf. Václav, unde primarul aşteaptă să-i întâmpine pe cetățenii cehoslovaci întorşi acasă. Surorile coboară din autobuz ținându-se de mână, temându-se să nu fie despărțite în această mulțime gălăgioasă.

— *Prominte! Prominte!* strigă ei. Iertați-ne!

Primarul se alătură scandărilor, apoi cere să se facă linişte. Le spune că e foarte fericit că s-au întors acasă, că de acum înainte vor avea grijă de ele. Că ceea ce li s-a întâmplat nu se va repeta niciodată.

Încărcate de flori, ciocolată şi prăjituri, surorile se urcă din nou în autobuz împreună cu celelalte pasagere. Epuizate, agitate, sunt duse într-o garnizoană militară din apropiere, unde-şi vor petrece noaptea, în paturi pe care nu vor fi nevoite să le împartă. Dorm bine.

Călătoria spre casă începe cu adevărat abia a doua zi, când iau trenul spre Bratislava.

Păşind pe peron, fiecare dintre fete e izbită de amintiri cumplite, dureroase. Pe şine e un tren care arată destul de normal; cel puțin nu e compus din vagoane de cărbuni sau de vite.

Dar tot e un simbol al captivității lor.

— Cibi, zice Livi cu fața crispată, eu nu cred că pot...

Cibi deja plânge, iar Magda tremură.

— Putem, suspină Cibi. Am ajuns până aici, pisicuțo. Şi ăsta e drumul spre casă. Mai ții minte?

Surorile se țin una de alta traversând peronul, se țin strâns când urcă treptele, îşi şoptesc cuvinte de încurajare când străbat culoarul şi îşi găsesc locuri.

Se aşază pe o banchetă de două persoane. Nu se pot despărți, nu acum.

La garnizoană li s-au dat haine noi şi nişte bani, şi Cibi îşi dă seama că nu arată foarte diferit de ceilalți oameni din

tren, cu excepția ochilor adânciți în orbite, a obrajilor supți şi a siluetelor slăbănoage care le identifică drept victime ale unui război îngrozitor.

Controlorul de bilete pleacă capul când se apropie de ele. Nu vrea să le ia banii. *Prominte,* şopteşte el, şi trece mai departe.

Sosirea la Bratislava e departe de primirea de la Praga. Alți supraviețuitori care se întorc se îndepărtează cu grijă de tren, încă temându-se de inamici care pândesc din umbră. Cibi întreabă la ghişeu când pleacă următorul tren spre Vranov nad Topl'ou.

— Abia peste două zile, i se răspunde cu un rânjet.

— Putem să stăm aici, în gară, până atunci? întreabă ea.

Funcționarul dă din umeri şi se uită în altă parte.

În următoarele două zile, surorile dorm pe bănci, folosesc toaletele şi aşteaptă cu răbdare să sosească trenul lor.

Alte trenuri intră în gară din toate colțurile Europei, aducându-i acasă pe supraviețuitorii slovaci.

Livi e hipnotizată de înfățişarea acestor supraviețuitori.

— Şi noi arătăm aşa? le întreabă iar şi iar pe surorile ei. Cibi şi Magda se întreabă acelaşi lucru. Erau oameni tineri, fericiți, sănătoşi, care au fost devastați de suferințe şi degradare inumane. Cum s-a întâmplat asta? Cine a permis să se întâmple? Tot ce le făcea umane a fost şters. Acum sunt nişte siluete scheletice, gârbovite de povara experienței lor.

Când e timpul să-şi plătească biletele, Cibi se apropie de ghişeu, aşteptându-se iar ca banii să-i fie refuzați. Dar bărbatul întinde mâna cu o licărire de oțel în ochi şi îi ia.

În sfârşit, au pornit.

Surorile coboară pe peronul unde a început totul. Cel puțin, soarele străluceşte. Cibi o ține de mână pe Livi, iar Magda şi-a înlănțuit brațul de al lui Cibi. Încep să meargă, fiecare încercând din toate puterile să nu se gândească la ce

le aşteaptă la capătul acestui ultim fragment al călătoriei.

Păşesc încet, intrând fără grabă pe străzile cunoscute. La colțul străzii lor, se uită lung la biserica catolică ale cărei clopote le-au cântat toată viața. Trag cu ochiul prin porțile de fier la casa preotului şi admiră teiul în plină floare. Niciun vecin nu iese să le salute, dar Cibi observă perdele dându-se la o parte când se apropie şi trase repede la loc când ajung în dreptul lor.

Stau în fața casei lor, căutând semne de viață.

— Nu avem cheia, spune Livi. Spargem uşa?

— Eu zic să batem, zice Magda. Mama era destul de sigură că o să se mute cineva aici.

— În casa noastră? zice Livi indignată. Cine?

— Oricine a ajuns primul, îi răspunde Magda.

Cibi ia inițiativa, se duce la uşă şi bate tare. Aud mişcare înăuntru, paşi, apoi uşa e deschisă larg de un bărbat îmbrăcat într-un maiou pătat şi chiloți gri.

— Ce vreți? întreabă el grosolan.

— Ne vrem casa înapoi, spune Cibi pe acelaşi ton.

— Şi cine dracu' sunteți voi? Asta e casa mea. Acum plecați de-aici până nu vă arunc eu în stradă.

— E casa noastră! răcneşte Livi, făcând un pas spre el. Tu eşti cel care nare ce căuta aici.

— Evrei nenorociți, înjură el.

Nu se mişcă, şi surorile îi înfruntă privirea, până când Magda o dă la o parte pe Livi.

— Eu intru, spune ea. Am ceva înăuntru şi nu plec fără ce-i al meu.

Bărbatul o îmbrânceşte şi dă să închidă uşa. Dar imaginea acestui individ urât care încearcă să le închidă în nas uşa propriei lor case declanşează ceva în mintea lui Cibi. Îl loveşte tare cu un picior, apoi cu celălalt.

Livi se strecoară în spatele lui şi îl împinge afară. Magda trece pe lângă el şi intră în fugă în camera de zi, unde se

trezeşte faţă în faţă cu o femeie şi doi copii mici. Se holbează la ea, şi ea la ei. Nimeni nu rosteşte o vorbă. Copiii se agaţă de fustele mamei lor. Magda le aude pe Cibi şi Livi ţipând la bărbatul de afară.

Înşfăcând un scaun din bucătărie, îl duce în hol şi îl pune sub trapă. În câteva clipe, a dispărut în spatele acesteia, îndreptându-se spre fundul cavităţii. la faţa de pernă, simţind marginile sfeşnicelor şi suprafaţa netedă, plată a fotografiilor dinăuntru.

Sunt în siguranţă. Amintirile lor sunt în siguranţă.

Femeia i-a tras scaunul şi Magda se prăbuşeşte pe podea când vrea să coboare. Dar e în picioare cât ai clipi şi aleargă spre uşa din faţă în timp ce bărbatul şleampăt intră în casă. Trece pe lângă el, îmbrâncindu-l, şi e din nou afară, fluturând triumfător faţa de pernă.

— Am luat-o! Am luat-o! strigă ea, şi toate trei fug pe stradă.

Nu se opresc din alergat până nu sunt la două străzi distanţă. Abia atunci Magda îşi dă seama că şchiopătează. Şi-a sucit glezna în cădere.

— Ai păţit ceva? o întreabă Cibi.

— Nu, doar că m-am lovit la gleznă când am căzut din pod, zice Magda.

— Ai căzut... cum? spune Livi.

— Nu contează, zâmbeşte Magda. Am luat ce-am vrut.

— Dar ce facem acum? insistă Livi. E cineva în casa noastră.

— Păi, nu putem rămâne aici. Cred că ar trebui să ne întoarcem la Bratislava. Măcar vom fi printre toţi ceilalţi supravieţuitori, propune ea.

— Ei bine, orice-ai avea în faţa aia de pernă, Magda, sper că e un miracol, fiindcă de asta avem nevoie acum.

Cibi surâde, încercând să le insufle surorilor ei curajul care ei încă-i lipseşte.

Partea a III-a
Pământul f**ăgă**duit

CAPITOLUL 26

Bratislava, iulie 1945

Din nou, cele trei surori se înghesuie pe o banchetă de două persoane în trenul de Bratislava. Nu bagă în seamă peisajul care se perindă pe lângă ferestre. Aici nu mai e nimic pentru ele.

În schimb, stau aplecate asupra fotografiilor din fața de pernă.

— Aş vrea să ştiu ce s-a întâmplat cu unchiul Ivan şi cu verişorii noştri, spune Livi, uitându-se lung la o fotografie cu unchiul şi mama lor adolescenți.

Magda oftează şi îi atinge umărul.

— O să aflăm mai devreme sau mai târziu. Poate că sunt chiar la Bratislava, spune ea.

Îşi priveşte surorile în timp ce ele revăd fotografiile de familie. Au fost despărțite mai bine de doi ani, şi surorile pe care le-a găsit la Auschwitz nu mai seamănă deloc cu cele de la Vranov. Magda se simte vinovată – nu se poate abține. În timp ce ele sufereau, ea dormea în patul lor, mânca mâncarea pe care ar fi trebuit s-o împartă cu ele, se bucura de compania mamei, de care le e un dor atât de crunt. Cum o să-şi găsească ea calea înapoi la ele, având în vedere că sunt despărțite de experiențele lor? Întinde mâna s-o mângâie pe Livi pe păr, acum gros şi puternic, cu nuanțele acelea roşcate pe care ea şi Cibi le invidiază. Îi dă la o parte o şuviță de pe față, prinzându-i-o după ureche.

— Bratislava e uriaşă, Magda! Livi pune o fotografie în teanc. Cum i-am putea găsi? Ce-o să facem? O să mergem pe străzi în speranța că o să dăm peste ei ca şi cum ar fi nişte vecini?

— Dacă ai o idee mai bună, te rugăm să ne-o spui, îi replică Magda.

Şi ea e la capătul puterilor.

Dar Livi e furioasă. Nu pe Magda, ci pe cei care au hotărât să le urce într-un alt tren şi să le lase în voia sorții ca un fel de recompensă. Cineva locuieşte în casa lor. În casa *mamei.*

Magda adună pozele şi le bagă la loc în fața de pernă, pe care o strânge la piept.

Câteva ore mai târziu, cele trei surori traversează bulevardul principal din Bratislava. Mai multe magazine sunt deschise, şi în oraşul efervescent e un aer de normalitate. E aproape seară şi le dor picioarele de atâta mers în speranța că vor găsi măcar un prieten din Auschwitz sau Vranov.

Ochii lui Livi se opresc asupra a doi tineri foarte slabi, care se apropie.

— Par evrei, spune, dând din cap spre ei.

— „Par evrei", o îngână Magda. La ce ne ajută asta?

— Păi par! se bosumflă Livi. Nu evrei căutăm?

— Ajunge! se răsteşte Cibi, şi surorile ei tac.

Cibi se duce la cei doi tineri.

— Mă întrebam dacă ne puteți ajuta, spune ea.

Bărbații se uită unul la altul, apoi la Cibi.

— Cu plăcere, dacă putem, spune unul din ei.

— Tocmai am ajuns la Bratislava, începe Cibi.

— Din ce lagăr? întreabă celălalt.

— Auschwitz-Birkenau.

Cei doi mai schimbă o privire.

— Eu sunt Frodo, şi el e prietenul meu, Imrich. Am fost şi noi la Auschwitz. Unde locuiți?

— În Vranov. Dar cineva ne-a luat casa.

Lui Cibi îi vine să plângă chiar acolo, în stradă. E mult prea greu. Fiecare cuvânt care-i iese din gură pictează un tablou al disperării lor fără sfârşit, dar Frodo zâmbeşte, dând din cap.

— Nu-ți face griji, spune el. Putem să vă ajutăm. E un spațiu într-un apartament din blocul nostru unde puteți să stați o vreme. Fetele care locuiesc acolo sunt tot supraviețuitoare.

Cibi vede fețele îngrijorate ale surorilor ei şi ia hotărârea în locul lor.

— Vă mulțumim. Avem ceva bani.

— Țineți-vă banii, zice Imrich.

Cibi dă din cap şi întinde mâna.

— Eu sunt Cibi, iar ele sunt Magda şi Livi. Suntem surori.

Pe drum, Cibi şi Livi le povestesc tinerilor despre şederea lor la Auschwitz, despre marşul morții şi apoi evadarea lor, întreaga oroare a chinului suferit revărsându-se cu uşurință de pe buzele lor în timp ce băieții dau din cap, ascultând. Cibi se simte mai bine după aceea, şi hotărăşte că o să vorbească cu oricine va voi s-o asculte, dar Magda a adăugat foarte puține în această discuție. Auzind încă o dată despre ororile pe care le-au îndurat surorile sale în absența ei, sentimentul de vinovăție îi sporeşte.

Străbat o zonă de case bombardate, apoi ajung la blocul lui Frodo şi Imrich.

— A cui e clădirea, cum ați ajuns să locuiți aici? întreabă Cibi când încep să urce scările.

— Habar n-avem, stăm ilegal. Dar e apă curentă. Nu şi electricitate însă, aşa că e destul de romantic să cinezi la lumina lumânărilor, râde Frodo.

— *Toți* suntem supraviețuitori aici, spune Imrich. Unii dintre noi deja şi-au găsit de lucru. Împărțim ceea ce câştigăm. E un fel de comună.

La etajul întâi, Imrich le conduce la apartamentul 8. Bate, şi o voce de femeie strigă:

— Intră!

Uşa se deschide într-un mic hol. Două fete cam de vârsta lui Cibi, care stăteau pe o saltea din mijlocul camerei, sar în picioare. Îi îmbrăţişează pe bărbaţi, şi Cibi simte instinctiv că poate avea încredere în tinerii aceştia.

— Ele sunt Klara şi Branka, îi spune Imrich lui Cibi. Fetele au nevoie de o casă, le spune prietenelor lui.

— Sigur, spune Klara, cea mai înaltă din cele două femei. E destul loc pentru voi – de fapt, o cameră întreagă, pe care aţi putea-o împărţi. Se întoarce spre Branka. Ne trebuie doar mai multe aşternuturi, aşa-i?

— Klara şi cu mine dormim aici, arată Branka spre saltea. Iar Kamila şi Elena împart celălalt dormitor. Suntem o familie drăguţă.

Ochii lui Cibi se umplu de lacrimi. Caută mâinile surorilor ei.

— Cum să vă mulţumim? întreabă ea.

— Nu fi prostuţă, râde Klara, îmbrăţişând-o. Aţi uitat doar cum e să ai prieteni. Toţi am uitat.

Magda şi Livi privesc în tăcere cum Cibi plânge în braţele Klarei; curajoasa lor soră mai mare, zdrobită de acest gest simplu de bunătate.

Frodo şi Imrich se scuză şi pleacă, iar surorilor li se arată noul lor dormitor.

— E perfect, nu-i aşa, Cibi? întreabă Magda.

Cibi se freacă la ochi, dar zâmbeşte şi dă din cap.

— Ajutaţi-ne cu cina, le strigă Klara.

După ce deschid fereastra să-şi aerisească puţin camera, se alătură noilor colocatare în mica bucătărie.

Cibi şi Livi găsesc tacâmurile şi nişte farfurii desperecheate şi pun masa. Soarele apune şi încăperea se întunecă.

— Am nişte lumânări într-un sertar, le aduc, spune Branka. Magda, poți să găseşti ceva în care să le punem? N-am vrea să cadă şi să ardă şi ce-a mai rămas din clădire.

Când Branka scoate două lumânări dintr-un sertar, Magda trage aer în piept.

— Am exact ce trebuie, spune ea, sărind de la masă.

Câteva clipe mai târziu, se întoarce cu sfeşnicele de argint, acum scoase din fața de pernă.

— Sunt bune? întreabă ea.

— Sunt perfecte! De unde le ai? o întreabă Branka încântată.

— Sunt tot ce ne-a rămas de la mama, spune Magda în şoaptă.

— Mamei i-ar fi plăcut să vadă că le folosim la prima noastră masă cu noi prieteni, spune Cibi, vocea ei stingându-se şi ea într-o şoaptă.

— Le aprind eu, sare Livi, luând sfeşnicele din mâna Magdei. Cibi are dreptate. În seara asta mâncăm la lumina ochilor mamei, care ne veghează.

Mai târziu, în seara aceea, după o masă pregătită împreună cu celelalte două locatare ale apartamentului, Kamila şi Erena, tinerele se retrag în locuința mare de la ultimul etaj, care are acces la terasa de pe acoperiş. Supraviețuitori din alte apartamente se adună pentru a-şi împărtăşi unii altora povestea vieții lor în lagăre şi după aceea.

Cele trei surori află că, în fiecare zi, bărbații şi femeile ies să-şi caute de lucru. Unii au noroc, iar cei care nu găsesc au sarcina de a face condițiile de viață mai uşoare, căutând în celelalte apartamente mâncare, piese de mobilier şi obiecte de toaletă.

— Mâine trebuie să mergeți la Crucea Roşie, le spune Branka surorilor. O să vă înregistreze întoarcerea şi o să vă ajute să vă găsiți rudele şi prietenii.

— O să ne ajute cineva? Chiar o să ne *ajute* să-l găsim pe unchiul nostru?

Livi aproape țipă, şi apoi pe terasa de pe acoperiş se lasă tăcerea.

Branka o ia de mână.

— Aşa sper, micuță Livi, spune ea blând. Sper din toată inima.

Seara se apropie de sfârşit, şi oamenii încep să se ridice şi să plece la culcare. Cibi îşi dă seama că mai mulți tineri şi tinere zăbovesc ca să-şi termine discuțiile, stând de vorbă cu capetele apropiate. Viața normală s-ar putea să fie posibilă până la urmă, se gândeşte ea. Îşi aminteşte de Yosi, băiatul îndrăzneț de la Hachshara, căruia îi plăcea să-i arunce cu bucățele de pâine în cap. Poate că într-o zi va găsi şi ea pe cineva pe care să-l iubească.

Viața surorilor intră într-un ritm plăcut; fiecare e fericită să-şi facă obiceiuri noi, independente. Cibi e cea mai norocoasă, căci îşi găseşte scurte colaborări într-un birou, unde e nevoie de o dactilografă. Livi şi Magda îşi găsesc şi ele de lucru prin diferite birouri, unde completează documente, ajută la ținerea contabilității unor mici afaceri sau fac curățenie. Când nu lucrează, renovează apartamentul.

Cibi şi Livi au petrecut destul timp văzându-i pe ruşi construind Birkenau, aşa că nu e nicio surpriză că se dovedesc a fi pricepute la amestecarea cimentului şi fixarea cărămizilor sparte la loc în pereți, ca să fie cât de cât protejate în lunile de iarnă.

— Voi două chiar vă pricepeți la construcții, le spune Frodo, privindu-le cu admirație cum dau cărămizile cu mortar.

Săptămânile trec, şi surorile se simt ca şi cum s-ar trezi dintr-un vis urât. În fiecare noapte, înainte de a se culca, ele se uită la fotografii, retrăindu-şi cu durere copilăria fericită,

dinainte ca totul să devină atât de rău. Dar nu mai e insuportabil să înfrunte aceste amintiri. Livi plânge până adoarme în fiecare seară, căci durerea de a-şi fi pierdut casa din Vranov e încă proaspătă în mintea ei. Visele îi sunt confuze: individul care le-a luat casa le aruncă în stradă, în braţele unui ofiţer SS care le ordonă să se urce într-un vagon de vite plin chiar cu vaci. Dar în fiecare dimineaţă hotărăşte că viaţa trebuie să meargă mai departe şi, treptat, începe să se simtă mai puternică.

Cibi merge la Crucea Roşie cel puţin o dată pe săptămână, cercetând listele în căutarea numelor unchiului şi mătuşii lor, dar deocamdată nu găseşte nimic.

Într-o după-amiază, la două luni de când locuiesc la Bratislava, se întoarce acasă şi găseşte un bărbat care aşteaptă la uşa apartamentului lor. Prieten sau duşman? se întreabă ea, dar apoi îşi aminteşte că aici e în siguranţă, că la un singur strigăt de ajutor ar da fuga oameni din toate apartamentele.

— Pot să vă ajut cu ceva?

Bărbatul se întoarce încet. Îşi ţine strâns pălăria în mâini, răsucind-o întruna cu degete subţiri.

— Le caut pe... începe el.

Cibi simte că i se taie răsuflarea şi întinde mâna să se sprijine de perete.

— Unchiul Ivan.? şopteşte ea.

— Cibi! strigă el.

Într-o clipă, sunt îmbrăţişaţi, plângând unul pe umărul celuilalt.

Cibi îl recunoaşte după scânteierea din ochi şi forma nasului – în rest, nimic nu mai aminteşte de unchiul ei. Postura lui cândva mândră e gârbovită, părul negru e alb şi ciufulit. Trăsăturile îi sunt brăzdate de riduri, dar zâmbetul îi e la fel de larg şi de cald ca întotdeauna.

— Magda? Livi? întreabă el, şovăitor.

— Sunt bine. Suntem bine toate. Dar mătuşa Helena? Copiii?

E rândul ei să şovăie. Ivan îşi priveşte pălăria informă.

— Copiii au trecut prin multe; o să le ia ceva timp să-şi revină.

— Mătuşa Helena?

Ivan lasă capul în jos şi pe obraji încep să-i şiroiască lacrimi.

— Am pierdut-o, Cibi. S-a dus, rosteşte el cu glas înecat. A căzut în marşul morții.

Nu e nevoie să spună mai mult, şi Cibi nu insistă. Plâng din nou unul în brațele celuilalt.

— Vreau să le văd pe Magda şi pe Livi, spune el în cele din urmă.

Cibi dă din cap şi-l conduce în apartament.

A doua zi familia se adună la blocul unde locuieşte unchiul, la numai câteva minute de al lor. Cele trei surori îşi ascultă verişorii povestind despre momentul în care mama lor a căzut şi a fost împuşcată de un ofițer SS. E dureros, dar Cibi ştie acum că, oricât de îngrozitoare ar fi aceste amintiri, le va fi de ajutor să vorbească despre ele.

— E un apartament gol deasupra, le spune Ivan surorilor. Aş fi tare bucuros dacă v-ați muta aici. Am putea fi iar o familie.

Surorile nici măcar n-au nevoie să se sfătuiască. În aceeaşi după-amiază, îşi iau rămas-bun de la Branka şi toți ceilalți prieteni, promițând că vor ține legătura, şi îşi mută bruma de lucruri în clădirea în care locuieşte Ivan.

Sărbătoresc prima noapte a reîntâlnirii cu unchiul lor trăgându-şi scaune şi lăzi ca să se aşeze în jurul unei măsuțe şi să mănânce. Când masa e aranjată şi mâncarea abureşte în boluri desperecheate, Magda scoate dintre lucrurile ei sfeşnicele, cu lumânările lungi pe care i le-a dat Branka.

Livi aprinde un chibrit şi încăperea e scăldată într-o lumină galbenă, pâlpâitoare.

— Astea sunt...? începe Ivan, dar nu mai poate continua, fiindcă izbucneşte în plâns.

Copiii îl înconjoară pe tatăl lor, bătându-l pe spate, ştergându-i lacrimile.

— Gata, tăticule, spun ei iar şi iar.

Încet, Ivan se îndreaptă de spate, cu braţele pe după umerii copiilor.

— De unde.? Cum le-aţi luat? întreabă el.

— Le-am ascuns în podul casei, unchiule, zice Magda. Înainte de plecare. Şi după aceea m-am dus să le iau.

— Avem şi fotografii, spune Cibi. Magda le-a ascuns şi pe ele.

Ceilalţi încep să mănânce, dar unchiul Ivan nu ia nici măcar o îmbucătură; e pierdut în amintirile stârnite de fotografiile alb-negru. Treptat, atmosfera solemnă se transformă într-una mai degajată, şi copiii se îndrăgostesc de aceste imagini cu tatăl lor pe când era tânăr.

— Tăticule, şi tu ai fost *un băiat* cândva!

— Ce drăguţă era mătuşica Haia!

La lumina lumânărilor, încep cu toţii să amintească episoade din viaţa fratelui şi a surorii, a celor care le-au fost soţi, a bunicilor. Ivan curăţă ceara topită de pe sfeşnice.

— Simt că Haia e cu noi, spune el. Uitându-ne la fotografii în lumina asta specială, ne-am amintit trecutul fără durere. Şi dacă putem să facem asta, putem şi să privim înainte fără frică.

*

Cibi vede mutarea în clădirea unchiului ca pe un nou capitol în viaţa lor. Deşi munca ei e încă neregulată şi prost plătită, iar sentimentul antisemit nu foarte subtil de care pare să fi fost îmbibată societatea slovacă e tot mai evident, surorile sunt recunoscătoare că şi-au regăsit o parte din

familie. Încetul cu încetul, încep să-şi construiască o viaţă împreună în Bratislava.

Cibi n-a visat în zadar la dragoste în ziua aceea, pe acoperiş. Miška, un prieten din fosta locuinţă, îşi doreşte foarte mult să rămână în legătură cu ea, şi Cibi îşi dă seama că îi aşteaptă cu nerăbdare vizitele, în ciuda faptului că Magda şi Livi nu pierd nicio ocazie de a o tachina pe sora lor mai mare.

— Ah, Miška, te iubesc! o necăjeşte Livi cu glas subţiat.

— Ce frumos eşti, Miška, ce puternic! se fandoseşte Magda. Cibi, dacă nu te măriţi repede cu el, o s-o facă una din noi.

— Ha ha, râde Livi. Ar fi ca şi cum m-aş mărita cu fratele meu!

Dar tachinările se opresc când, într-o seară, Cibi le dă vestea.

Unchiul Ivan, verişorii şi surorile ei sunt adunaţi laolaltă în apartamentul unchiului şi joacă şarade. Cibi se ridică, se aşază, se ridică şi începe să se plimbe de colo-colo.

— Ce-i cu tine? o întreabă Livi. Strici jocul.

— Am ceva să vă spun, răspunde Cibi, aşezându-se din nou.

— Păi atunci spune-ne, zice Magda, văzând că nu are curaj.

— Bine, bine. Lăsaţi-mă o clipă. Cibi e roşie la faţă, fericită, şi zâmbeşte încurcată. Miška m-a cerut în căsătorie!

Surorile se uită la ea în tăcere, aşteptând continuarea. Ivan se ridică de pe scaun şi se aşază lângă nepoata lui.

— Şi? o întreabă el.

— Am spus „da”.

Camera se umple de zarvă. Livi şi Magda izbucnesc în lacrimi. Ivan o îmbrăţişează strâns pe Cibi, spunându-i că Haia ar fi mândră de ea, că Miška e exact ce ar fi ales şi ea pentru fiica sa cea mare. Când larma se potoleşte, Ivan încă

o ține de mâini pe Cibi.

— Am şi eu un anunț de făcut, spune el, roşind.

— Unchiule! strigă Livi. Te însori şi tu?

— Da. O cheamă Irinka. E şi ea o supraviețuitoare.

Câteva săptămâni mai târziu, în aprilie 1947, Cibi se mărită cu Miška. Puțin îi pasă că ar fi fost ziua lui Hitler; de fapt, se bucură. Ar vrea ca fiecare evreu să găsească ceva de sărbătorit în ziua asta, ca să-i arate omului acela şi armatei lui de asasini că speranța înfloreşte în cele mai întunecate locuri. Perechea se mută într-un alt apartament din aceeaşi clădire, gata să-şi înceapă viața împreună.

Nu mult după nuntă, Cibi şi surorile ei beau cafea şi mănâncă plăcintă în cafeneaua lor preferată, un obicei pe care nu l-a abandonat, în ciuda noului ei statut de femeie măritată. Foamea cruntă care le-a marcat atât de tare în lagăr face parte acum din ADN-ul lor; nu vor uita niciodată disperarea care le încerca atunci când aveau nevoie de ceva, de orice, de pus în gură. Acum savurează fiecare îmbucătură, dar, mai mult decât atât, prețuiesc libertatea de a se plimba prin oraş cum doresc, fără a mai fi sub privirea atentă şi pătrunzătoare a vreunui *kapo* sau, mai rău, a unui ofițer SS.

— Zilele trecute, le spune Livi surorilor sale, muşcând dintr-o plăcintă pufoasă şi plescăind de plăcere, stăteam în fața buticului lui Madam Cleo. Îl ştiți? Fetele dau afirmativ din cap. Doar pentru că *puteam.* Nimeni nu avea să vină să mă trimită să curăț toalete, să sap gropi sau să sortez corespondența unor morți; eram pur şi simplu *liberă* să stau acolo şi să mă visez purtând rochiile acelea.

— Ştiu ce vrei să spui, zice Magda, gata să se lanseze în propriile poveşti despre miracolul de a avea controlul asupra propriului corp, dar n-o face, pentru că o vede pe Cibi foarte roşie la față.

— Te simți bine? o întreabă. Te-ai...

— O să am un copil! explodează Cibi.

Surorile îşi pun ceştile pe masă cu zgomot şi izbucnesc în exclamaţii de entuziasm.

— Dacă bunica ar fi aici, te-ar asista ea la naştere, spune Livi într-un târziu, întorcându-se la plăcinta ei.

— I-ar pune cercei cu rubine în urechi, spune Magda, dând pe gât cafeaua deja rece.

— Păi dacă ar fi băiat? întreabă Livi.

Surorile se prăpădesc de râs.

În următoarele şapte luni, Magda şi Livi o vizitează pe Cibi zilnic; simt cum loveşte copilul cu picioruşele şi se minunează de cât i-a crescut burta surorii lor. Îi pun întrebări moaşei, declarând ferm că vor fi prezente la naştere. Miška însă nu va fi, şi nici nu i se cere asta.

Într-o zi, Magda şi Livi se înfiinţează pe neaşteptate acasă la Cibi, cerându-i să le însoţească într-o misiune secretă.

— Nu vreau să merg nicăieri! Uitaţi-vă la mine, sunt cât un elefant! se văicăreşte ea.

— Chiar şi elefanţii merg la cumpărături, chicoteşte Livi. Hai, Jumbo, sus!

— Unde mergem? Nu mi-aţi face una ca asta dacă aţi şti cum e să ai o minge de fotbal uriaşă în burtă.

— Aşa e, nu ştim. Şi asta pentru că tu, ca soră mai mare, ţii morţiş să le faci pe toate prima, zice Magda.

— Dar arăt aşa de umflată şi pufoasă!

— Ai arătat şi mai rău, crede-mă, îi spune Livi rânjind.

— Nu-i cinstit! Şi tu arătai la fel de rău! îi dă replica Cibi.

— Eu n-am arătat niciodată aşa de rău ca voi, aşa-i? spune Magda, brusc serioasă.

— Dar aşa ai fi ajuns şi tu dacă ai fi stat acolo la fel de mult ca noi, zice Livi, şi imediat ar vrea să-şi ia cuvintele înapoi. Iartă-mă, Magda, nu asta am vrut să zic. Sunt o proastă, adaugă, plecându-şi capul.

— Ştiu. Nu-i nimic. Dar ajută-mă să ridic elefantul de pe

sofa, să-l bag în pantofi şi să-l scot pe uşă.

Cibi se lasă târâtă afară, pe bulevardul aglomerat. Livi zăboveşte lângă fiecare magazin de haine pe lângă care trec şi de fiecare dată Magda o zoreşte.

— Plimbarea asta e pentru Cibi, spune ea nerăbdătoare, nu pentru tine. Haide, nu mai avem mult!

Magda şi Livi se opresc în faţa unui magazin mare, cu vitrinele pline de cărucioare, pătuţuri şi manechine micuţe, purtând haine colorate de copii.

— Am ajuns! anunţă Magda în sfârşit.

— Nu-mi permit nimic de aici, spune Cibi, dezamăgită.

— Noi ne permitem!

Livi o ia de mână ca s-o conducă înăuntru, dar Cibi se opune.

— E în regulă, o linişteşte Livi. Am pus deoparte nişte bani din salarii în ultimele câteva luni şi acum avem destui ca să cumpărăm un cărucior pentru mingea aia de fotbal.

— Tu nu trebuie decât să-l alegi, zice Magda.

— N-aveam de gând să luăm un cărucior, nu ne putem permite.

— O să ai un cărucior, Cibi Meller! insistă Livi. Mama ar fi vrut să-l ai, noi vrem să ai.

— Te rog, vrei să intri să-l alegi?

Magda o ia pe Cibi de braţ şi, în cele din urmă, aceasta se lasă dusă în magazin.

O oră mai târziu, Cibi împinge un cărucior nou-nouţ pe drumul spre casă. Cele trei surori sunt tăcute, gândindu-se la cei care nu mai pot fi aici în timp ce ele se pregătesc pentru o nouă generaţie de Melleri, dar cea mai tristă pare Cibi.

— Te simţi bine? o întreabă Livi luând-o de mână. E din cauza căruciorului?

Cibi pare să se întoarcă de undeva de departe.

— Nu, Livi. Sigur că nu, îmi place foarte mult căruciorul.

E tot ce-mi puteam dori.

— Atunci, e vorba de mama? Te gândeşti la ea?

— Mereu mă gândesc la ea. Dar nu e nici asta.

Cibi împinge căruciorul lângă un perete, şi surorile ei o urmează.

— Atunci, ce-i? o întreabă Magda, nedumerită.

— Miška, spune Cibi. Întâlneşte privirile surorilor ei şi se uită în altă parte. Ăsta nu e primul lui copil, spune ea.

Livi şi Magda se uită la ea, aşteptând urmarea.

— Nu înțeleg, spune Magda într-un târziu. Mai are un copil?

Cibi dă afirmativ din cap.

— Miška a mai fost căsătorit şi a mai fost tată.

Înțelesul cuvintelor lui Cibi le loveşte pe Livi şi pe Magda în aceeaşi clipă. O iau fiecare cu un braț pe după umeri şi o trag spre ele. Bietul Miška, îşi zice Magda. Ca şi noi, a pierdut enorm.

— Îți mulțumim că ne-ai spus, şopteşte Magda cu glas frânt, cu inima frântă pentru cumnatul pe care-au ajuns să-l iubească.

— Se bucură că o să aveți un copil? întreabă Livi temătoare.

— Ah, Livi, da, se bucură. Foarte tare. Spune că a primit o a doua şansă.

— Atunci o să fie un copil foarte special, spune Magda. Ți-a povestit mai multe despre prima lui familie?

— Mi-a spus tot înainte să ne căsătorim. Şi de atunci n-am mai vorbit despre asta.

— Copilul lui era băiat sau fată?

— Fată. O chema Judith. Cibi şovăie, îşi drege glasul. Avea trei ani când a fost luată împreună cu mama ei.

Livi bate din picior, se întoarce şi se uită spre cer. Surorile suspină, ştergându-se la ochi, fiecare dintre ele amintindu-şi imaginile cumplite ale copiilor coborâți din vagoanele de

vite în brațele mamelor şi taților. Erau prea mici ca să ştie ce avea să li se întâmple, dar destul de mari ca să-şi dea seama că ajunseseră în iad.

Cibi vede flacăra din ochii lui Livi, freamătul nărilor.

— E în regulă, Livi, serios, o să fie bine. Miška o să țină copilul ăsta în brațe şi o să-şi amintească de Judith şi de prima dată când a ținut-o pe ea în brațe. Şi îşi va iubi şi apăra cel de-al doilea copil cu propria viață. Ştiu că aşa o să facă.

— Acest fiu va umple golul din inima lui, Cibi, spune Magda. Aşa cum ai făcut şi tu.

— Of, Magda, când te-ai făcut atât de înțeleaptă, şi de unde ştii că o să am un băiat?

Cibi zâmbeşte acum, fericită că le-a împărtăşit surorilor ei povestea lui Miška.

— Înțeleaptă am fost mereu, numai că voi două n-ați observat. Şi cred cu tărie că îi vei dărui lui Miška primul lui băiat.

*

În noaptea aceea, Magda se bagă în pat alături de Livi, care plânge în pernă.

— Vrei să te țin în brațe? o întreabă. Îmi dau seama că te-ai gândit la mama toată ziua.

— Da, şi la Miška. La fetița lui.

— Ştiu, zice Magda. Şi eu. Dar plângi în fiecare noapte, Livi, o visezi pe mama?

— Nu, aş vrea s-o fac, spune Livi, ştergându-şi nasul de mâneca cămăşii de noapte.

— Atunci, ce visezi?

— Mă gândesc la mama şi la căsuța noastră înainte de culcare, şi apoi, tot restul nopții, sunt înapoi la Birkenau.

Magda îşi pune brațele în jurul surorii sale. Ce poate să răspundă la asta? O trage pe Livi aproape şi-i cântă un cântec de leagăn pentru copii până când adoarme.

Când Cibi intră în travaliu, surorile ei sunt alături de ea, ținând-o de mână cu rândul, ştergând-o cu prosoape ude şi încurajând-o cu sfaturi pe care niciuna din ele nu e calificată să le dea. Trec astfel o zi şi-o noapte, şi copilul încă n-a venit pe lume. A doua zi, când soarele începe să apună, toată lumea e istovită şi resemnată. Şi atunci, deodată, Cibi străpunge monotonia răbdării lor cu un țipăt sfredelitor.

— Vine! strigă ea. Acum!

Magda şi Livi se dezmeticesc: Livi îi şterge fața lui Cibi de sudoare şi lacrimi; Magda, la picioarele patului, alături de moaşă, strigă:

— Împinge! Încă o dată, Cibi. Împinge!

Țipătul unui nou-născut umple aerul. Magda şi Livi izbucnesc pe loc în lacrimi.

— Mama ar trebui să fie aici, scânceşte Livi.

— O simt aici, spune Cibi obosită, atingându-şi pieptul. Zău că o simt. Dar le *văd* pe surorile mele.

— Nu vrei să ştii ce e? întreabă Magda, ținând în brațe un ghemotoc de pături.

Cibi se uită lung la bebeluş şi dă afirmativ din cap.

— Băiat, zice Magda.

— Am un băiat? spune Cibi încet, luând ghemotocul. Priveşte fața încrețită a pruncului. Magda, Livi, avem un băiețel!

— Vrei să-l trimit înăuntru pe tată să-şi vadă fiul? întreabă moaşa.

— Imediat, spune Cibi, uitându-se în ochii albaştri ai fiului ei. Mai lăsați-ne câteva minute. O să înțeleagă.

Livi întinde mâna şi mângâie blând fața nepotului ei. Cibi pune ghemotocul mişcător în brațele surorii ei şi, cu ochii la feţişoara roşie, Livi începe să cânte.

Hajej muj andílku

Hajej muj andílku hajej a spi, matička kolíbá děťátko svý.

Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.
Hajej muj andílku hajej a spi, matička kolíbá děťátko svý.
Hajej dadej, nynej, malej,
Matička kolíbá děťátko svý.
Îngeraşul meu
Dormi, îngeraşule, dormi liniştit,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.
Dormi, îngeraşule, dormi liniştit,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.
Nani, micuțule, nani, drăguțule,
Mama îşi leagănă pruncul iubit.

Când Miška intră în cameră, cu lacrimile şiroindu-i în voie pe obraji, Livi o ia de braț pe Magda şi surorile îi lasă singuri pe soți să întâmpine sosirea acestui copil prețios în familia lor.

Lunile trec, iar Magda şi Livi îl văd pe Karol devenind dintr-un bebeluş un prunc mare, dar Livi o vede şi pe sora ei mai mare devenind parte dintr-o nouă familie. Unchiul lor o are acum pe Irinka, pe care copiii lui o adoră. Ea ce are? Începe să nu-şi mai găsească locul, dar Magda nu vrea nicidecum să-şi tulbure viața iar.

Ceea ce o face pe Livi să se decidă e un act banal de rasism, unul dintre multele care au ajuns să definească limitele existenței lor în Bratislava.

— Ciocolată! Îți vine să crezi? Livi tocmai a dat buzna în apartament, cu furia zugrăvită pe chip. Tocmai am fost înjurată pentru că am avut neobrăzarea să cumpăr nişte ciocolată.

— Ce tot spui? o întreabă Magda.

— Doi imbecili antisemiți au intrat în magazin chiar când plăteam şi ştii ce-au zis?

Livi se plimbă de colo-colo.

— Ce-au zis, Livi?

— Unul din ei s-a uitat de sus la mine şi cu vocea lui stupidă a zis tare, ca să audă toată lumea: „Evrei nenorociți. Cine se cred, ca să mănânce ciocolată bună?”

— Şi ce-ai făcut?

Magda îşi păstrează calmul; nu vrea s-o agite şi mai mult pe Livi.

— Am pus ciocolata jos şi am ieşit. Livi se întoarce spre sora ei: Nu mai vreau să trăiesc aşa. Vreau să fiu undeva unde nu sunt hărțuită pentru că sunt evreică, undeva unde să pot cumpăra ciocolată fără să mă simt amenințată!

— Ce vrei să spui? întreabă Magda, cu vocea seacă de îngrijorare.

— Ceva trebuie să se schimbe, şi nu cred că asta o să se întâmple în Slovacia!

În următoarele câteva săptămâni, Livi vorbeşte cu alți supraviețuitori despre plecarea din Slovacia. Aflați acum sub conducere comunistă, primesc puține veşti despre situația din Palestina şi eforturile de a crea un nou stat, Israel.

Când Livi le împărtăşeşte frustrările ei prietenilor, câțiva dintre tineri îi mărturisesc că ei vor pleca în Israel curând, îndată ce-şi vor termina pregătirea în Hachshara. Se imaginează ducând o viață în care munca ei va fi cinstit remunerată, unde nu va mai fi ultima aleasă pentru o slujbă de birou pentru că e evreică, unde poate să creadă că cei din jurul ei îşi doresc acelaşi lucru ca şi ea. În cele din urmă, e surprinsă de cât de uşor îi e să se hotărască.

— Vreau să merg cu ei, le spune într-o seară surorilor sale. Ea şi Magda sunt acasă la Cibi şi Miška. Livi îl leagănă pe genunchi pe Karol. Vreau să intru în Hachshara şi apoi să plec în Israel. Aş vrea să plecăm toți în Israel.

— E o nebunie, explodează Magda. În primul rând,

nimeni n-are voie să plece din țară – acum suntem toți comuniști, în caz că nu știai. Și n-ai auzit ce le fac britanicii evreilor care încearcă să ajungă în Israel? Îi întorc din drum pe migranți și îi trimit direct în lagărele de refugiați. Cele două surori tresar la auzul cuvântului „lagăr". Au urcat până și la bordul vaselor cu destinația Israel!

Este adevărat. Marea Britanie, temându-se să nu-și piardă poziția de putere dominantă în Orientul Mijlociu, nu are nici cea mai mică dorință de a ajuta la crearea unui stat evreiesc, care i-ar putea provoca pe palestinieni și pune astfel în pericol temelia puterii britanice acolo.

— Am făcut și eu cercetări, Magda, îți mulțumesc, zice Livi, cu buzele strânse. Pentru asta e instrucția. Nu crezi că libertatea noastră e ceva pentru care merită să lupți? N-am ieșit dintr-o închisoare numai ca să ne trezim în alta!

Magda tace.

— Nu v-ați săturat de Slovacia? le întreabă Livi pe surorile ei. Când ai avut o slujbă care să dureze mai mult de o săptămână, Magda? Și tu, Cibi, vrei să-ți crești copilul într-o țară care încă pare să-i urască pe evrei?

Magda vrea să spună ceva, dar Cibi pune o mână pe brațul surorii sale. Magda se întoarce spre ea. Cibi zâmbește.

— Are dreptate, Magda, și eu am fost în Hachshara, mai ții minte? O să aibă grijă de ea.

— Nu ni se permite să părăsim țara! repetă Magda. Nimănui. Ce-o să-i facă dacă o prind?

Magda se cutremură.

— N-o să mă prindă nimeni, spune Livi. Și n-o să mi se dea voie să plec decât când o să fiu pregătită.

— Livi e o femeie în toată firea acum, Magda. Are douăzeci și unu de ani. Hai s-o ascultăm până la capăt.

Magda se răstește la sora ei:

— De ce ții brusc atât de mult să scapi de sora noastră?

Credeam că avem un pact. Credeam că trebuie să rămânem împreună, să avem grijă una de alta. I-am promis tatei că...

— Magda, ascultă-mă, spune Cibi. Trebuie să mergi cu Livi. Fă instrucția şi du-te în Israel. Vocea lui Cibi e calmă, liniştitoare, ca şi cum alegerea lui Livi ar fi una evidentă. Şi apoi Miška, eu şi Karol o să vă urmăm.

Magda rămâne cu gura căscată.

— Noi n-o să intrăm în Hachshara din cauza copilului, dar o să găsim o altă cale.

— Vezi, Magda? Livi e în picioare, lovind aerul cu pumnii. Vine şi Cibi, s-a hotărât!

— Nu s-a hotărât nimic, surioară. Magda tace, imaginându-şi viața în Bratislava de una singură. E un tablou imposibil. Trebuie să mă gândesc.

— Dar o să te gândeşti serios? întreabă Livi plină de speranță.

Magda nu spune nici da, nici nu, dar dă scurt din cap.

— Dumnezeu o să vegheze asupra voastră, spune Miška. A rămas tăcut în timpul acestui schimb de cuvinte, dar acum s-a ridicat şi a venit lângă Cibi. E cel mai bine pentru noi, pentru întreaga familie.

Livi zâmbeşte larg şi spune:

— Vezi?

Dar Magda o ignoră, fiindcă trebuie să se gândească.

CAPITOLUL 27

Bratislava, octombrie 1948

Magda şi Livi îi privesc pe Cibi, Miška şi micuțul Karol, în brațele mamei sale, întorcându-se la maşină şi plecând. Cu câteva minute în urmă, Magda ia dat fără tragere de inimă lui Cibi fața de pernă cu sfeşnicele şi fotografiile, smulgându-i promisiunea că le va urma curând în Israel şi

atunci „o să mi le dai înapoi”.

Acum, două surori aşteaptă pe marginea drumului sosirea celorlalţi tineri evrei. Tineri evrei care, ca şi ele, au hotărât să intre în Hachshara. Vor face parte dintr-un grup dispus să rişte totul pentru a-şi construi o viaţă nouă în Israel.

A fost greu să-şi ia rămas-bun de la Cibi, fireşte. Magda o consideră pe sora ei mai mare o extensie a sa; pentru Livi, ea e un fel de mamă, e salvatoarea ei. Dar acest rămas-bun a avut şi un aer sărbătoresc. E octombrie 1948 şi Cibi împlineşte 26 de ani. Jurămintele au fost reînnoite: sunt o echipă invincibilă, şi deşi două dintre cele trei surori vor fi curând la trei mii de kilometri depărtare, această distanţă nu va reuşi nici măcar să zgârie suprafaţa promisiunii lor. Dar e timpul să meargă mai departe, să-şi facă o viaţă nouă şi, din fericire, Magda a acceptat în sfârşit că e pregătită.

„Putere şi speranţă”, i-a spus ea lui Cibi cu o seară înainte de plecare. „Ar trebui să fie de ajuns pentru a construi o lume nouă, nu-i aşa? Dar avem nevoie de ajutorul tău, aşa că nu pierde timpul.”

Tinerii sosesc cu sutele şi încep să se urce în camioanele care aşteaptă pe marginea drumului. Când pornesc, Livi nu e sigură dacă e entuziasmată sau speriată. Dacă a fost o greşeală îngrozitoare şi o târăşte pe Magda înapoi într-o lume periculoasă? Prelata se închide pentru a-i feri de ochii iscoditori ai locuitorilor Bratislavei în timp ce ies din oraş, şi Livi se întreabă dacă o să vină vreodată o vreme când o să poată să meargă liber, fără fereală, oriunde vor.

Camionul se hurducă pe drumul pietruit, săltând peste bolovani şi ocolind gropile, iar mintea Magdei se întoarce la perioada captivităţii ei, când un camion similar a dus-o într-o închisoare. Se întreabă ce s-o fi întâmplat cu domnul Klein. Dar bucuria din maşină e molipsitoare, şi în scurt timp temerile îi mai dispar în compania tinerilor veseli, plini

de speranță.

E frig, iarna e, practic, după colț, dar surorile sunt înfofolite cu fulare groase, căciuli, haine călduroase şi încălțăminte solidă. Sunt din nou puternice şi sănătoase, şi acum, după trei ore şi o sută cincizeci de kilometri, camionul se opreşte pe un teren noroios, cu vegetație forestieră. Aici va fi casa lor în următoarele trei luni.

— Trage aer în piept, Magda! Ce senzație minunată! Îmi aminteşte de pădurea de la Vranov, zice Livi emoționată.

Magda nu poate decât să fie de acord: mireasma aerului de pădure e inconfundabilă. Se gândeşte la căminul lor, la bunicul.

Li se spune că au trecut în partea cehă a Cehoslovaciei; acum se află în pădurile din Carstul Morav, lângă Blansko. Dar această informație nu înseamnă nimic pentru Livi şi Magda: au picioarele înghețate şi abia aşteaptă să ajungă înăuntru.

Vor locui în mici cabane, fetele de o parte, băieții de alta, aranjate în jurul unei clădiri centrale mari, unde se vor aduna pentru mese şi pentru lecțiile care-i vor pregăti pentru ce-i aşteaptă.

După ce despachetează, Magda şi Livi îi urmează pe toți ceilalți în sala principală.

Sunt informați că instrucția va fi intensă şi va presupune curaj; curând vor porni într-o călătorie printr-un peisaj european ostil, prin țări aflate acum sub guvernare comunistă, închise lumii din afară.

— Veți învăța să călătoriți uşor, să vă deplasați neobservați şi să luptați atunci când trebuie, le spune instructorul. Noi nu suntem comunişti, suntem evrei, şi am plătit scump pentru libertatea de a alege unde vrem să ne stabilim şi să ne ducem viața.

Deşi ideea de „instrucție” le intimidează, atât Magda, cât şi Livi sunt nerăbdătoare să-şi înceapă călătoria, disperate

să creadă că amintirile care le bântuie vor dispărea ca prin minune odată ce vor pune piciorul în Israel.

În acea primă noapte, adorm cu sentimentul unui scop, al nădejdii că vor căpăta uneltele necesare pentru a dăltui un viitor pentru ele şi, în cele din urmă, pentru Cibi, Miška şi micul Karol. Au triumfat când lumea era împotriva lor, au ajuns până aici. Magda e sigură că speranța care le-a ținut în viață în lagăre o să le alimenteze ambiția de a-şi hotărî în sfârşit propria soartă.

Se antrenează în pădurile morave, suplinind prin entuziasm forma fizică. Magda şi Livi se trezesc în peşteri şi canioane, în desişul pădurii şi în zăpezi înalte, provocând elementele naturii şi învățând să supraviețuiască noaptea în sălbăticie, cu foarte puține provizii.

Tinerele se întăresc pe zi ce trece şi descoperă că apetitul lor pentru provocări e uriaş; în scurt timp, ajung să facă exercițiile exemplar.

„Am avut parte de lucruri mult mai rele la Auschwitz", e refrenul vesel şi constant al lui Livi.

Prima dificultate reală o au de înfruntat când li se înmânează nişte revolvere. Niciuna din ele nu vrea să învețe cum se trage cu o armă. Şi nu sunt singurele.

— Comunişti n-o să ne lase să părăsim Europa, le spune instructorul. Iar britanicii nu vor ca noi să ajungem în Israel. Suntem încă vânați, fie pe uscat, fie pe mare. Cine de aici vrea să fie trimis într-un lagăr, să-i fie răpită libertatea? N-am suferit destul?

Mesajul lui e clar: pentru a trece la următorul nivel al instrucției, vor trebui să învețe să mânuiască o armă.

A doua zi dimineața, la poligonul de trageri, surorile acceptă pistoalele care li se oferă şi, spre uluirea Magdei, Livi se dovedeşte a fi un țintaş priceput.

— Cum? întreabă Magda, uitându-se la cutiile de conserve împrăştiate pe jos.

— Dacă-ți imaginezi că sunt naziști, e chiar foarte ușor, răspunde vesel sora ei.

Pentru Livi, fiecare cutie are chipul lui Isaac, cu părul lui negru slinos și dinții lui galbeni. Își atinge ținta de fiecare dată.

Magda ridică arma spre cutiile de tablă aliniate pe o buturugă și, deși mâna ei nu e la fel de sigură ca a lui Livi, nimerește mai multe cutii decât ratează.

— Ai dreptate, spune ea întorcându-se spre sora ei cu un zâmbet strâmb. Sunt toți morți!

Pe măsură ce zilele se fac săptămâni, nerăbdarea lui Livi se mai potolește, și ea înflorește în compania celorlalți tineri și tinere din tabără. Se organizează dansuri, sporturi de interior, jocuri și mese.

Pentru prima dată în viața ei, Livi se simte cu adevărat independentă între acești prieteni care împărtășesc același țel. E surprinsă când află că sunt și creștini printre ei, și că au intrat în Hachshara pentru a-și arăta solidaritatea și sprijinul pentru visul evreiesc de a-și întemeia o patrie pe pământul făgăduit.

În pădure înfloresc și idile, și Livi e măgulită când Zdenko începe s-o invite la toate dansurile.

Data plecării se apropie. Curând vor merge în România, iar odată ajunși acolo, se vor îndrepta spre portul Constanța. Până în România însă, vor trebui să treacă prin Ucraina sau Ungaria, care au granițe închise și foarte bine păzite.

Magda și Livi ascultă cu atenție când li se explică pericolele unei astfel de expediții. Livi se întreabă dacă toată lumea are aceeași senzație ca ea, și anume că această parte a călătoriei e aproape o extensie a captivității lor, și în același timp ultimul obstacol în drumul spre libertate. În fond, au evadat din marșul morții, și asta a presupus mult mai mult curaj; Livi se simte gata să evadeze din nou, dar

nu se poate preface că nu-i e frică.

Faptul că vor călători în grupuri mici le va asigura o oarecare protecție, dar vor trebui să fie foarte atenți. În portul Constanța se află un vas care-i va duce la Haifa. Acesta va pleca cu sau fără ei.

În ziua plecării, grupul Magdei şi al lui Livi, numărând circa o sută de oameni, fac drumul înapoi la Bratislava tot în camion. Cu bani în buzunar, vor lua trenuri când vor putea, altfel vor face autostopul sau vor merge pe jos. Fiecare dintre ei are un pistol şi o rezervă de gloanțe. Livi şi Magda îşi pun gloanțele în genți; pistoalele le bagă adânc în buzunarele hainelor.

— Eşti supărată că Zdenko nu e în grupul nostru? întreabă Magda.

— Puțin, nu cine ştie ce.

— Îl placi, Livi?

— Sigur că-l plac.

— Fără sentimente *romantice?*

— Fără. E un prieten, asta-i tot.

— Prietenia e o bază bună pentru altceva, o tachinează Magda.

— Bine, Magda, când o să-ți găseşti alesul, o să poți să-mi spui cum e, şi atunci o să ştiu ce să caut. Până atunci, surioară, vezi-ți de treburile tale.

— Ți-e frică, Livi? întreabă Magda, brusc serioasă.

Livi se uită la sora ei mai mare şi-şi vede propria frică oglindită în ochii ei.

— Nu poate fi mai rău decât un marş al morții, nu-i aşa? Sau o selecție, răspunde ea.

— Bănuiesc că e şi ăsta un mod de a pune problema, zice Magda.

— E singurul.

Cei din grup iau trenuri spre o serie de oraşe din care pot merge mai departe spre România. Una dintre opțiuni a fost

Vranov, dar Magda şi Livi au respins-o; au ales să meargă prin Kosice şi să treacă în Ungaria. Speră că localnicii le vor îndruma spre graniță.

Li s-au dat hărți şi un ghid: Vlad. Împreună cu alți trei băieți, surorile îl ascultă pe Vlad spunându-le că după ce intră în România mai au de mers cinci sute de kilometri.

— Crezi că avem timp să ne oprim la mormântul tatei în Kosice? şopteşte Livi.

— Nu cred, Livi. Trebuie să ne mişcăm repede. O să ne întoarcem într-o zi, spune Magda.

Livi se lasă pe spate şi închide ochii, lăsând legănatul trenului s-o adoarmă.

Când ajung la Kosice, cei şase din grupul lor ştiu că din tren au coborât şi alți prieteni de-ai lor, dar se ignoră unii pe alții, aşa cum au fost instruiți. Acum sunt pe cont propriu.

— Încă treisprezece zile, şi o să fiți pe vapor, le spune Vlad pe când străbat străzile din Kosice. Haideți să găsim un loc unde să ne petrecem noaptea la căldură.

— Un hotel? întreabă Livi plină de speranță.

— Un grajd, răspunde el.

— N-o să ai parte de pături moi şi saltele de puf, Livi, o tachinează unul dintre băieți. Te descurci, sau trebuie să împuşcăm nişte rațe şi să le jumulim ca să-ți facem o pernă?

— Ar fi minunat, vă mulțumesc, le dă replica Livi.

Când ajung la marginea oraşului, se întunecă. Se află pe un drum pustiu, cu pădure în dreapta şi-n stânga, dar nu se vede niciun grajd. Băieții vor să campeze în pădure, la fel şi Vlad, dar Livi vrea să caute în continuare un adăpost.

Toate cele şase capete se întorc la zgomotul unor copite de cal. Vlad bagă mâna în buzunar. Livi se încordează: acum totul se va duce de râpă, vor fi luați prizonieri din nou, pedepsiți pentru că au vrut mai mult decât o viață trăită în umbră. Magda trage adânc aer în piept, încercând să-şi

controleze tremurul mâinilor. N-o să împuşte niciodată pe nimeni, acum şţie asta; cum ar putea, când la cel mai mic semn de pericol se pierde cu firea?

— Încotro mergeţi? îi întreabă fermierul din căruţa trasă de o iapă neagră frumoasă, trăgând de hăţuri.

Vlad îşi retrage mâna şi-i face un semn de salut. Magda şi Livi expiră.

— La Trebisov, răspunde el.

— Sunteţi evrei?

— Da.

Livi se uită la Vlad, dar ochii lui sunt aţintiţi asupra fermierului. Dacă el nu e îngrijorat, atunci nu e nici ea.

— Urcaţi în spate, vă duc până unde pot.

Se urcă în căruţă. Miroase a bălegar, dar se stă destul de confortabil pe paie.

— Îmi pare rău, spune fermierul. Am avut nişte porci în spate.

Merg în tăcere cam o oră. Vlad stă cu spatele drept tot drumul. Parcă ar fi în tren sau în maşină, se gândeşte Livi, îndreptându-se şi ea. În cele din urmă, fermierul opreşte la o răspântie.

— Trebisov e la vreo zece kilometri de aici. Puteţi să porniţi într-acolo acum, sau să dormiţi în grajdul meu în noaptea asta, cum vreţi.

— Se face târziu, zice Livi plină de speranţă.

— Mulţumim, îi spune Vlad fermierului. V-am fi recunoscători. Promit că plecăm în zori, înainte să vă treziţi.

— Mă îndoiesc, râde fermierul. Aţi condus vreodată o fermă? îi întreabă, făcând cu ochiul.

La o smucitură a hăţurilor, calul porneşte pe o potecă îngustă spre o mică fermă, în spatele căreia se zăreşte un grajd încăpător.

— Faceţi-vă comozi acolo, le spune. Mai sunt câţiva porci înăuntru, dar nar trebui să vă deranjeze. Iar nevastă-mea o

să vă aducă ceva de mâncare.

Le face cu mâna şi se îndreaptă spre casă.

— Mulţumim, spun ei într-un glas.

În timp ce-şi fac culcuşuri din paie, în grajd intră soţia fermierului.

— Mă ajută cineva? întreabă ea.

Vlad şi Magda o ajută cu cănile de ceai şi platoul uriaş cu cartofi aburinzi şi carne de porc prăjită. Sunt şase furculiţe.

— Sunteţi foarte generoasă, îi spune Vlad.

— Lăsaţi vasele lângă uşă când terminaţi. O să le iau mai târziu. Înainte de a ieşi, soţia fermierului se opreşte în prag. Ştiţi, am mai ajutat şi alte grupuri ca voi, şi o să facem tot ce putem pentru cei care vor mai veni.

Apoi pleacă.

Încă neobişnuită cu bunătatea oamenilor, Livi simte un nod în gât.

— Nu fi aşa de surprinsă, Livi, îi spune Vlad. Nu toată lumea urăşte evreii! Băieţii şi Magda izbucnesc în râs. Haideţi să mâncăm!

Se adună în jurul platoului cu mâncare.

— Poate nu ştie că evreii nu mănâncă porc, oftează Magda. Dar, Livi, mai ţii minte casa cu ruşi?

Livi dă afirmativ din cap.

— Când nu avem altceva, mâncăm şi carne de porc.

Încă râzând, băieţii apucă furculiţele şi încep să mănânce.

A doua zi dimineaţa, fermierul îi trezeşte cu ceai şi pâine proaspătă. Se oferă să-i ducă la Trebisov.

— Ziua a doua din paisprezece, anunţă Vlad.

La Trebisov îşi cumpără de mâncare şi se îndreaptă spre graniţă. În noaptea aceea dorm în pădure. Livi preferă să doarmă sub cerul liber, cât mai departe de oameni. Acum ştie să supravieţuiască în sălbăticie, dar e sigură că orice confruntare cu un duşman ar face-o să se piardă. Îşi doreşte să fie şi Cibi cu ele – promisiunea că vor fi împreună mereu

atârnă greu în mintea ei. Oare ispitesc soarta lăsând-o în urmă?

În următoarele zece zile fac autostopul, merg pe jos sau cu trenul, până când ajung la Constanța, cu două zile mai devreme. N-au întâmpinat prea multe obstacole, iar Magda şi Livi sunt profund recunoscătoare pentru asta. Au avut noroc, recunosc una față de cealaltă, şi se roagă ca acest „noroc” să le însoțească pe tot parcursul călătoriei.

În port, vasul e deja ancorat, aşteptându-şi încărcătura de migranți emoționați. Urmele războiului recent se văd peste tot în jur: multe clădiri sunt grămezi de moloz încă aşteptând să fie strânse, dar în oraş edificiile vechi sunt încă în picioare, înalte şi mândre, neatinse de haosul care domneşte în port.

O zi mai târziu, celor o sută de tineri din tabăra din Carstul Morav, primii care sosesc, li se alătură sute veniți din tabere din toată Europa.

Plimbându-se prin port, Magda şi Livi simt un fior de emoție, anticipând însuflețite călătoria care le aşteaptă.

— Toată lumea la bord, repede!

Vlad îi adună pe tineri, îndemnându-i să urce pe vapor.

La picioarele pasarelei, Magda o ia de mână pe Livi.

— Asta e, surioară, spune ea.

Ochii îi strălucesc. Livi ştie că lacrimile Magdei sunt pentru mama şi pentru bunicul, dar şi pentru ele două. Nu numai că sunt pe punctul de a porni într-o călătorie peste mări, dar călătoresc şi dintr-o viață în alta.

— Sunt gata, zice Livi. Hai să urcăm împreună!

Livi se gândeşte la ele, cele trei surori de pe peronul din Bratislava, întorcându-se la Vranov. Erau atât de speriate, încât stătuseră agățate una de alta tot drumul. Acum nu se mai simte aşa, nu e speriată, şi se bucură că Magda e lângă ea, dar apoi simte un fior familiar pe şira spinării, un semn al fricii. Din nou îşi doreşte să fie cu ele şi Cibi – eterna ei

ocrotitoare, care a ținut-o în viață la Auschwitz doar prin puterea voinței și a hotărârii ei. Nu acum, își spune ea, dar cum să îmbrățișezi viitorul cu inima deschisă când acea inimă a fost frântă de atâtea ori, când cioburile ei au fost transformate în pulbere? Poate că tocmai despre asta e vorba, se gândește Livi în timp ce vasul se îndepărtează de port, să ne facem inimile la loc. Cibi e în siguranță cu Miška și Karol și curând se vor ține de cuvânt și ne vor urma pe pământul făgăduit.

Sute de tineri umplu puntea, femei și bărbați, toți aplecați peste bord să privească valurile. Livi bagă mâna în buzunar și dă de pistol. Degetele trec de armă, pipăind după cuțitaș, talismanul ei. Face parte din lupta lor pentru supraviețuire la fel de mult ca prezența spirituală a mamei lor.

— Magda, spune ea încet, eu o să-mi arunc pistolul în mare.

Nu e locul lui alături de cuțitaș. Amândouă pot ucide, dar numai cuțitașul a ajutat-o cu adevărat.

— Cum? Nu face prostii, Livi. Ar putea să te vadă cineva.

— Nu se uită la mine.

— N-ai de unde să știi. Te rog, las-o baltă.

Și, înainte ca Livi să apuce să scoată pistolul din buzunar și să-l arunce în valuri, li se alătură câteva fete, colege de instrucție.

— Ați auzit? zice una, cu răsuflarea tăiată.

Magda, brusc în gardă, scrutează vasta întindere a mării pustii, cu portul devenind tot mai mic la orizont, apoi cerul senin. Nu se văd nici comuniști, nici vase britanice. Până aici, e bine.

— Jos nu sunt destule paturi, așa că se caută fete care să doarmă pe punte, cu băieții. Magda își dă seama după strălucirea din ochii lor și rumeneala obrajilor că sunt emoționate, încântate de îndrăzneala lor. Noi avem de gând să acceptăm. Vreți și voi?

Magda îşi îngăduie să simtă aceeaşi încântare.

— Sigur, spune ea. De ce nu? Livi?

— Am pornit într-o aventură, zice Livi, scoţând mâna din buzunar. Sigur că o să dorm pe punte.

— Ajungem în Israel în mai puţin de o săptămână, spune Magda, cu ochii la marea nesfârşită din faţa lor. Cred că cinci nopţi sub stele sunt o pregătire excelentă.

— Hai să ne găsim un loc bun, o îndeamnă Livi.

— Asta înseamnă acolo unde sunt băieţii, nu? zice fata cu răsuflarea tăiată.

— Eu mă gândeam să fie cât mai departe de motoare, dacă vrem să dormim cât de cât, spune Magda cu înţelepciune.

— Cine vrea să doarmă? întreabă fata. Eu nu cred că o să mai dorm vreodată!

Livi o ia de mână pe Magda şi le urmează pe fete spre noile lor culcuşuri.

— Te rog, spune-mi că eşti încântată, Magda, spune Livi.

— Sunt, zău că sunt. Dar mi-e şi teamă, Livi. Sper din toată inima să nu avem probleme. Dar, la o adică – se bate peste buzunar –, avem *armele* astea.

Fetele trec pe sub o sfoară şi Magda le urmează, fără să-şi dea seama că Livi a rămas în spate. Când îşi dă seama că sora ei nu e lângă ea, se întoarce şi o vede pe Livi faţă-n faţă cu un bărbat cu părul negru şi slinos. E mai în vârstă decât ele, şi e ceva în neregulă cu expresia feţei lui. Rânjeşte, nu zâmbeşte. Livi şi bărbatul nu se clintesc. Par nişte statui.

— Livi! strigă Magda. Haide, ce mai aşteptţi?

Trece din nou pe sub sfoară şi se duce lângă sora ei.

— Ia te uită, îi spune bărbatul lui Livi. Ce avem noi aici?

— Lasă-mă-n pace!

Vocea lui Livi tremură.

— Livi, ce se întâmplă? Cine e omul ăsta?

Magda o apucă de braţ pe sora ei, vrea s-o ia de acolo, dar

Livi nu se mişcă.

— Mergeți spre pământul făgăduit, da? şuieră el.

Pe Magda o trece un fior când îi vede gura deschizându-se într-un şir de dinți galbeni şi ciobiți. El face un pas spre surori.

Mâna Magdei se duce spre buzunar.

Bărbatul prinde mişcarea şi se dă înapoi.

— N-aş fi crezut că o să scapi, spune Isaac.

— Nici eu, se răsteşte Livi, încurajată un pic de prezența Magdei. Ar fi trebuit să fii împuşcat odată cu naziştii pentru ce ai făcut!

Magda, cu mâna încă în buzunar, se aşază în fața lui Livi, acoperindu-l pe bărbat vederii acesteia.

— Livi, cine e? spune ea peste umăr.

Dar Livi se apleacă pe lângă ea şi îl scuipă în față pe Isaac.

— O să-mi faci probleme? întreabă el, trecându-şi o mânecă peste obraz.

— Poate. Şi ce-o să te faci fără prietenii tăi nazişti care să te salveze?

— Am dreptul s-o iau de la capăt. La fel ca tine.

— *Nimic* nu e la fel la noi doi!

Livi o apucă de mână pe Magda şi o trage de-acolo.

— E un vapor mare, strigă el în urma lor. Cine o să observe dacă un şoricel cade peste bord?

Magda se întoarce, trăgând tocul pistolului afară din buzunar.

— Şi cui o să-i pese dacă o bestie ca tine capătă un glonț în ceafă? Îi răspunde ea.

Surorile se îndepărtează.

Când ajung destul de departe, Magda se întoarce spre sora ei.

— Livi, spune-mi cine e. Ce-a fost asta?

E speriată de expresia din ochii surorii ei.

— Nu-i nimic, Magda. E cineva din trecut, spune Livi încercând să zâmbească, dar nereuşind.

— Dar *cine* e?

— Poți să ghiceşti, nu-i aşa? Un *kapo* împuțit din lagăr. Un evreu, dacă-ți vine să crezi, dar nu vreau să vorbesc despre el. Vreau să uit că există.

Livi se duce să se alăture fetelor de pe punte, iar Magda o urmează.

Fata e amețită de scenele cruzimii lui Isaac, care-i revin în memorie. Parcă stă iar la porțile de la Birkenau şi-l vede pe ofițerul SS întinzându-i bastonul acestui *kapo* cu părul slinos, care începe să strivească cu el trupurile prizonierilor care se întorc în lagăr.

„O să te țin minte, fetițo. Isaac nu uită niciodată o față", i-a spus el, şi acum ştie că n-o s-o uite nici ea pe a lui. Dar ceea ce o buimăceşte cu adevărat pe Livi e faptul că ar fi putut s-o omoare chiar acum, în timp ce ea era incapabilă să se mişte sau să strige după ajutor. Asta e realitatea ei de-acum încolo? Trebuie să ia cu ea frica asta paralizantă în noua sa viață? Nu mai e prizonieră, dar va fi vreodată liberă cu adevărat?

Surorile trec pe lângă o ceată de fete care chicotesc şi arată spre un grup de băieți care se străduiesc să le atragă atenția. Văzându-le, Livi se simte de parcă ar fi ieşit iar din lagăr în lumina zilei. *Asta* e viața normală, îşi reaminteşte ea. Oamenii flirtează şi bârfesc, şi fac orice au chef fără să fie bântuiți de umbrele întunecate de la Auschwitz în fiecare minut al zilei. N-ajunge că visează despre Birkenau în fiecare noapte? În timpul zilei, îşi făgăduieşte ea, o să privesc în lumină.

— Uită-te la băieții ăia, murmură Magda. Parcă-s nişte păuni.

Livi se uită la băieți. Sunt îmbrăcați bine, mai bine decât majoritatea refugiaților. Trag cu ochiul la fete, zâmbind larg

şi făcându-le cu mâna, în afară de unul, care stă deoparte, sprijinit de balustrada punții. Se uită drept la Livi. Ea îi evită privirea, brusc conştientă de sine, dar când se uită din nou spre el, vede că o priveşte în continuare.

— Cine sunt? o întreabă Magda pe una dintre fetele care chicotesc.

— Băieții zburători, îi spune ea.

— Băieții... cum?

— Piloți, tehnicieni. Numai buni de luat de soți!

Tânăra încă râde în timp ce surorile se îndepărtează.

În următoarele două zile Livi se sileşte să ia parte la veselia celorlalți, dar Magda simte că e tot mai nelinişti tă.

„Pur şi simplu rău de mare", îi spune ea, sau „Magda, mă sufoci. Nu mai sunt o «pisicuță»."

Livi începe să stea singură seara, la proră, scrutând orizontul după primele contururi ale Israelului. Nu l-a mai văzut pe Isaac şi speră că n-o să-l mai vadă niciodată. Dar, dacă o să se întâmple, de data asta jură că o să-i cheme pe ceilalți. O să le spună ce a făcut şi ei o să-l arunce peste bord. În mod ciudat, gândul la corpul lui dispărând sub valuri n-o face să se simtă mai bine.

Trec prin Strâmtoarea Dardanele, intrând în Marea Egee; simțurile lui Livi sunt copleşite de culoarea mării, şi din nou când intră în Mediterana, mergând de-a lungul coastei turceşti. Următoarea oprire, Haifa, se gândeşte ea, şi totul va rămâne în urmă: Auschwitzul, Isaac, marşul morții, totul.

În a patra zi, când soarele coboară după linia orizontului, Magda vine lângă Livi la proră.

— Înțeleg de ce-ți place să stai aici, murmură ea. E atâta linişte! Poate că mâine o să fii prima care vede uscatul.

— Mă simt în siguranță aici, parcă nu mi se poate întâmpla nimic rău, spune Livi. Sună ciudat?

— Un pic. Dar acum eşti în siguranță. Amândouă suntem. Oricine-ar fi omul ăla, Livi, trebuie să ți-l scoți din

minte. După ce debarcăm, n-o să-l mai vezi niciodată. Acum, hai să mergem să mâncăm până nu se termină toată mâncarea.

Magda se ridică şi îi întinde mâna surorii ei.

Pe când se întorc să meargă spre sala de mese, îi aud înainte să-i vadă: Păunii, cum a început să le spună Magda. Vorbesc tare între ei, dar o fac pentru fetele care s-au adunat să privească acest spectacol.

— Of, iar ăştia! zice Magda destul de tare ca să fie auzită şi de băieţi, şi de fete. Lui Livi îi îngheaţă surâsul pe buze când îl vede din nou: „băiatul zburător" singuratic, stând deoparte şi uitându-se la ea. Roşind, o apucă pe Magda de braţ şi fug la masă.

A doua zi, spre seară, la orizont apare portul Haifa. Pe vapor izbucnesc strigăte de entuziasm şi bucurie. Nerăbdători să păşească pe uscat, mulţi tropăie pe scândurile punţii.

Şi atunci lumea se clatină. Se aude o împuşcătură şi ţipătul lui Livi străpunge aerul. Se lasă imediat în patru labe, lipindu-se de podea în timp ce vacarmul vesel continuă în jurul ei. Îşi trece mâinile peste corp. A fost împuşcată? A nimerit-o?

— Livi! Livi! Ce s-a întâmplat? Magda îngenunchează lângă ea. E doar vreun idiot care trage în aer de bucurie. Haide!

În timp ce Livi se ridică împleticindu-se, pe punte îşi face apariţia căpitanul şi aclamaţiile se opresc. E roşu la faţă şi în priviri i se citeşte furia; duce o portavoce la gură.

— Cine a tras cu pistolul pe vasul meu? tună el.

Toată lumea tace, deşi toţi duc mâna la buzunar, căutându-şi pistoalele.

— N-o să întreb a doua oară, spune căpitanul ameninţător. Întorc vaporul ăsta nenorocit şi vă duc pe toţi înapoi dacă nu recunoaşteţi în clipa asta!

Din mulțime se ridică o mână şovăitoare.

— Îmi pare rău, domnule căpitan. Vinovatul, un tânăr, continuă: M-a luat valul. Nu mai fac.

— Vino-ncoace, îi ordonă căpitanul, întinzând mâna. Pistolul, te rog.

Tânărul înaintează şi pune arma în mâna căpitanului. Acesta bagă pistolul în buzunar şi îi trage o palmă peste cap. El îşi primeşte pedeapsa fără să crâcnească.

După aceea mulțimea e mult mai liniştită; Magda şi Livi se duc spre proră, de unde se vede crescând constant portul Haifa.

Sunt acasă.

CAPITOLUL 28

Haifa, Israel, februarie 1949

Soarele străluceşte în timp ce pasarela e coborâtă în aclamații entuziaste şi rugăciuni de mulțumire şoptite. E răcoare, dar nu frig. Portul Haifa se umple de nou-sosiți şi spectatori de pe chei.

Magda priveşte cu uimire mulțimea forfotitoare. Atâția evrei, şi nimeni nu vine să-i adune şi să-i urce într-un tren pentru credința lor. Vor putea în sfârşit să-şi spună numele şi să-şi dezgolească brațele fără teama de represiune sau de hărțuirile antisemiților.

— Magda, şopteşte Livi, eşti pregătită? Strânge mâna surorii sale; dacă-i dă drumul, ar putea dispărea, plutind spre cer. Dar apoi greutatea din buzunar o aduce din nou pe pământ. Crezi că o să fim percheziționate înainte de a coborî de pe vas?

— Habar n-am, spune Magda. Dar dacă o să fim, ne aruncă pe toți peste bord şi va trebui să înotăm până în port.

Livi începe să râdă şi vrea să-i spună Magdei că ar fi păcat, dar cuvintele îi rămân în gât.

— Eşti fată deşteaptă. Ţi-ai ţinut gura, îi spune rânjind Isaac, proptit în faţa lor.

Livi simte imediat groaza aceea familiară, presiunea din vintre, epuizarea şi suferinţa din lagăr. Are mâna în buzunar, dar în loc de pistol, degetele ei se încleştează în jurul cuţitaşului. Îl retrage încet şi îl ţine pe lângă corp.

Isaac nu se mişcă. Privirea i se mută de la cuţit, la ceilalţi pasageri care se înghesuie pe punte.

— Dacă ţip acum, îi spune Livi cu glas scăzut, pe cine crezi că o să creadă fraţii şi surorile mele? Pe tine, sau pe mine?

— Nu fi proastă, şuieră el.

— Hai să încercăm, vrei? spune Magda, ridicând bărbia.

Ochii lui Isaac se cască deodată sălbatic. Întinde mâinile şi se dă în spate.

— Unde te duci? întreabă Livi, ridicând vocea.

Dar *kapo* s-a întors şi fuge spre pasarelă.

— Ştii, Livi, spune Magda, aproape că-mi doresc s-o fi făcut.

— Ce? Să-l înjunghii, sau să strigi după ajutor?

— Ambele.

Acum Magda pune mâinile pe umerii surorii ei.

— E ultima dată când îl vedem pe individul ăsta, Livi. Nu-l aducem cu noi în Israel. Mai priveşte-l o dată cum fuge şi apoi o să-l uităm.

Livi respiră greu – amintirile ameninţă să iasă iar la suprafaţă –, dar încuviinţează din cap, dorindu-şi ca Isaac să fie singurul lucru pe care trebuie să-l lase în urmă.

De sus, de pe pasarelă, privesc spre debarcader, dorindu-şi să-şi fixeze tabloul acesta în minte pentru totdeauna. Înainte de a apuca să facă un pas, un tânăr trece pe lângă ele, lovindu-le.

Livi se încordează, dar e doar un băiat grăbit să ajungă pe mal.

— Scuze, murmură el.

Livi e surprinsă să vadă că e „păunul” singuratic.

— Nu-i nimic, spune ea surâzând.

Băiatul îi face cu ochiul, apoi e înghițit de mulțimea de bărbați şi femei care se revarsă de pe vapor pe chei.

— Gata? întreabă Magda.

Fiecare cu câte o valiză în mână, cu brațele înlănțuite, Magda şi Livi coboară încet rampa, oprindu-se jos.

— Acum! spune Livi.

Şi cele două surori păşesc pe uscat pentru prima dată după o săptămână, cu lacrimi şiroindu-le pe obraji, cu fețele întoarse nu spre soare, ci spre pământul de sub picioarele lor.

Pe chei, în mulțime, stau doi bărbați îmbrăcați în uniforme de tip militar, cu berete purtând însemne cu aripi în jurul stelei lui David. Le fac semn Băieților-Păuni, care-i urmează până la un camion cu aceleaşi însemne.

— Probabil forțele aeriene, spune Magda.

— Israel are deja forțe aeriene? întreabă Livi.

Dar n-au timp să se mai gândească la asta sau la Băieții-Păuni, căci noii israelieni sunt chemați să se aşeze la coadă pentru înregistrare şi pentru alocarea unei locuințe.

Magda şi Livi străbat străzile Haifei într-un camion deschis împreună cu alți bărbați şi femei. Oamenii de pe trotuare le fac cu mâna şi le aclamă sosirea, şi cei din camion răspund la fel. La marginea oraşului, surorile se minunează de livezile uriaşe de portocali; aerul e greu de aroma lor dulce, pătrunzătoare.

Abia au ieşit din Haifa, când camionul părăseşte şoseaua şi intră pe un drum hârtopit, pe care se hurducă vreme de jumătate de oră.

Opresc într-un mic complex de cabane şi hambare, un

luminiş în mijlocul unei livezi luxuriante de portocali. Un bărbat iese dintr-o cabană şi îi priveşte pe oamenii care coboară din vehicul.

— *Şalom alehem!*

Zâmbeşte, deschizând larg braţele, pentru a-i întâmpina pe călători.

— *Alehem şalom,* îi răspund ei.

— Bun venit în Israel. Bun venit în Hadera. Bun venit în chibuţul vostru. Vă mulţumesc pentru că v-aţi asumat pericolul călătoriei pentru a fi aici, pentru a face parte dintre fondatorii noii voastre patrii.

Oamenii se adună în jurul lui.

Magda o ţine pe Livi de mână, dar aceasta se desprinde.

— Prea strâns, spune ea, şi Magda o ia de braţ.

— Mă numesc Menahem, sunt supraveghetorul şi prietenul vostru, continuă bărbatul. După cum vedeţi, vă aflaţi într-o livadă de portocali. Acum nu sunt portocale de cules, dar sunt destule de făcut ca pregătire pentru sezonul culesului. Aş vrea să vă petreceţi timpul încercând să vă cunoaşteţi. Voi sunteţi viitorul acestui pământ – respectaţi-l, şi el va avea grijă de voi. Arată spre cabane. Aici veţi locui. Menahem le zâmbeşte şugubăţ: Băieţii de o parte, fetele de alta. Dar dacă vă întâlniţi la mijloc, fie. Acolo sunt bucătăriile şi zona de luat masa, unde o să lucreze unii dintre voi, fiindcă nam de gând să vă gătesc şi să vă fac curat. Acum, mergeţi şi găsiţi-vă un loc pe care să-l numiţi „acasă” şi ne vedem la cină.

— De unde o să ştim când e ora mesei? se aude o voce.

— A, cineva care se gândeşte la stomac. Bun, puteţi să munciţi şi să vă jucaţi numai dacă sunteţi bine hrăniţi. Ca să-ţi răspund la întrebare, lângă bucătărie e o talangă mare pe care o veţi auzi cu toţii când e timpul să mâncăm. Acum, duceţi-vă.

— Îl cheamă ca pe tata, spune Magda.

— E un semn bun, nu-i aşa?

Livi se uită lung la supraveghetor. Fetele şi băieţii se îndreaptă spre cabane, dar surorile nu s-au clintit.

Nici Menahem nu s-a clintit.

— *Şalom,* domnişoarelor, e totul în regulă?

— Totul e minunat, d-doar că... se bâlbâie Livi.

— Continuă.

— Aveţi acelaşi nume ca tatăl nostru, spune ea timid.

— Sunt onorat să am acelaşi nume ca tatăl vostru. Şi pe voi cum vă cheamă?

— Eu sunt Livi, şi ea e sora mea, Magda.

Menahem se uită la braţele surorilor.

— Îmi arătaţi? întreabă el.

Magda întinde braţul şi se uită amândoi la tatuaj.

— Livi, Magda, sunteţi amândouă în siguranţă aici şi e o onoare să vă cunosc. Dacă aveţi nevoie de ceva, vă rog să veniţi la mine. Îmi promiteţi?

— Da, spune Magda.

Pe când se îndepărtează, Livi continuă să aibă un aer grav.

— Eşti bine, pisicuţo? o întreabă Magda. Te-a supărat ceva?

— Aş vrea să le putem şterge, Magda, spune Livi. Aş vrea să-mi pot tăia mâna.

Magda o ia pe după umeri.

— Să le dăm naziştilor şi mâinile? Ne-au luat destule!

— Eşti fericită, Magda? Că suntem aici?

— Vreau doar să mă simt din nou în siguranţă, Livi, şi nu asta ne-a promis Menahem adineauri?

— Magda, trezeşte-te. Trezeşte-te!

Una dintre cele patru colege de cameră stă aplecată deasupra patului Magdei. E încă întuneric afară, dar e lună pe cer, aruncându-şi lumina albă palidă peste siluetele adormite sub păturile lor. Tabăra e liniştită.

— Ce e? întreabă Magda buimacă de somn.

— Sora ta. Plânge şi ţipă, cred că are nevoie de tine.

Acum Magda aude murmurul şi scâncetele din patul surorii ei. Într-o clipă e jos din pat şi traversează camera.

— Cibi? Cibi, unde eşti? repetă întruna Livi, zvârcolindu-se în aşternut.

— Livi, e totul bine, sunt aici. Magda se aşază pe pat şi o apucă de umeri. Eşti în siguranţă, Livi.

— O vreau pe Cibi, o vreau pe Cibi, geme Livi.

— Sunt Cibi, Livi. Aici sunt.

Celelalte fete din cameră s-au trezit toate între timp şi stau în capul oaselor, privind schimbul de cuvinte dintre surori.

Magda o ia pe Livi în braţe.

Aceasta pare să audă cuvintele surorii ei, căci corpul i se relaxează şi adoarme la loc, iar Magda se bagă în pat lângă ea.

A doua zi dimineaţa, Livi e uluită s-o vadă pe sora ei adormită lângă ea. O scutură ca s-o trezească.

— De ce eşti la mine-n pat?

Din nou Magda se trezeşte buimacă. Pentru o clipă, nici ea nu are habar de ce e aici, apoi îşi aminteşte.

— Ai visat urât, asta-i tot, îi spune ea lui Livi. Şi m-am gândit că o îmbrăţişare te-ar ajuta.

Livi se dă jos din pat şi se îndreaptă spre băile din cabana de alături.

— Am avut şi eu o soră care vorbea şi plângea în somn. Colega care a trezit-o pe Magda se plimbă prin încăpere, adunând hainele pe care le-a împrăştiat de cu seară. Mama zicea că e mai bine să nu-i spunem nimic despre asta.

— Poate că ai dreptate, oftează Magda.

— Cine e Cibi?

— E sora noastră mai mare. Ea şi familia ei vor veni în curând.

— Şi Livi e apropiată de ea?

— Foarte. Au fost împreună la Auschwitz aproape trei ani.

— Şi tu? Ţi-am văzut numărul de pe braţ.

— Eu am ajuns mai târziu, mult mai târziu. N-am îndurat nici jumătate din ce-au îndurat ele.

Tânăra îşi pune hainele pe pat şi traversează camera pentru a o îmbrăţişa pe Magda.

— Livi o să fie bine, acum suntem o familie.

— Dar tu? Ai pe cineva aici?

— Nu. Fata se încruntă şi se întoarce să se uite pe fereastră la răsăritul spectaculos. Au murit cu toţii şi eu nu ştiu cum sau măcar de ce am supravieţuit, dar am făcut-o. Încruntarea a dispărut la fel de repede cum a apărut, şi acum zâmbeşte. Datorăm celor care au murit să ducem o viaţă cât mai bună, să fim cât putem de buni, şi aici putem.

Livi dă buzna în cabană, ţinând pe după umeri două fete.

— Magda! Uite pe cine am găsit! strigă ea.

Magda se uită la fete, care se ţin de Livi părând că n-o să-i mai dea drumul niciodată.

— Pe cine ai găsit, Livi?

— Sunt Şari şi Neli. Şi ele sunt surori. Am fost împreună la Auschwitz, lucrau în *Kanada.*

Şari şi Neli întind mâinile spre Magda.

— Am auzit atâtea despre tine! spune Şari. Livi şi Cibi vorbeau tot timpul despre familia lor. Îmi pare tare bine că te-au găsit.

— O să vină şi Cibi curând, le spune Magda. Dintr-o clipă în alta.

Cele patru fete se îndreaptă spre bucătărie, pentru primul lor mic dejun, în prima zi în noua lor patrie.

Magda şi Livi intră în rutina vieţii din chibuţ şi încep să înveţe ebraica, limba noii lor ţări. Asistă la conferinţe ţinute de persoane oficiale din Tel Aviv şi Ierusalim, unde află de planurile de a transforma Israelul într-o patrie pentru evreii

din toată lumea. Vor porni afaceri, vor umple țara cu copii, îşi vor aminti de cei morți şi îi vor celebra pe cei vii. Nu vor uita niciodată, dar trebuie să ducă cea mai bună viață cu putință. Multe din acestea le însufleţesc nespus pe surori, dar deseori, la sfârşitul acestor conferințe, Livi se simte foarte mică, prea mică pentru a ține pe umerii ei misiunea monumentală de a crea o nouă patrie în numele tuturor celor care au fost ucişi. Magda însă e mai optimistă.

— Pur şi simplu ți-e dor de Cibi, o liniştește ea. O să vină, Livi, şi când o să ajungă aici, putem să nu ne mai facem griji în legătură cu ea.

Sarcina căreia i se dedică cel mai mult este ritualul lor de duminică seara, când se aşază să-i scrie lui Cibi. Scrisorile lui Livi o îndeamnă pe Cibi să vină repede, căci sunt atât de multe de iubit, dar trebuie să se grăbească, în timp ce ale Magdei sunt mai practice, conținând liste de lucruri care ar fi folositoare în acest nou climat.

Cibi le răspunde că ea, Miška şi Karol vor sosi în mai.

Cu data sosirii lui Cibi la orizont, Livi e într-o stare de spirit mai bună. Începe să simtă că trecutul rămâne în urmă, puțin câte puțin, cu fiecare zi pe care o petrece în livezile de portocali, printre pomi, privind cum cresc fructele, nuanțele lor trecând din verde în galben-pal şi apoi în portocaliu strălucitor. Primul fruct pe care-l culege îi face gura pungă când îi gustă sucul amar, dar chiar şi aşa, îl dă pe gât.

— E prea devreme, îi spune Menahem zâmbind. Încă o lună, micuță Livi.

În cele din urmă, sosesc nişte remorci mari. E timpul să culeagă portocalele. Tuturor li se arată cum să-şi fixeze de corp coşurile de nuiele, şi pleacă în livezi, se aliniază în fața şirurilor de pomi şi încep să culeagă portocalele. Nu e o întrecere, dar Livi nu se poate abține: e prima din chibuț care duce un coş plin până la refuz în hambarul unde se

face sortarea.

În timpul sezonului de cules, surorile se prăbuşesc în pat imediat după cină; zilele lungi le-au răpit orice dorinţă de a socializa, şi la fel se întâmplă cu toată lumea. Dar, patru săptămâni mai târziu, când e culeasă şi ultima portocală din ultimul pom, li se dă o săptămână liberă. Pot să se ducă la Haifa sau să rămână să se odihnească la fermă.

Surorile rămân, bucurându-se de liniştea livezilor pustii, o linişte care e curând zguduită de ţipete nebune de bucurie când soseşte scrisoarea lui Cibi, care le informează despre data plecării ei.

— O să fim iar împreună, Magda, spune Livi, fluturând scrisoarea în aer. Surorile Meller la un loc, aşa cum trebuie să fie. Spune că vor pleca din Italia – nu-ţi doreai tu să mergi în Italia?

— Îmi doream?

Magda nu-şi aminteşte să-şi fi dorit ani de zile altceva decât să fie surorile ei în siguranţă.

— Da, dar nu mai contează. Să sperăm că Cibi n-o să hotărască să rămână acolo.

— Aş vrea să ştim mai multe despre călătoria ei.

— Ştii că nu pot pune prea multe pe hârtie. Livi face ochii mari, adoptând o expresie caraghioasă. Sunt ochi peste tot! tună ea.

Magda râde şi îi imită expresia.

— Spioni peste tot! Dar apoi parcă se dezumflă, lăsând gluma la o parte. Aici, însă? O să poată să vină aici? Nu e niciun copil în chibuţ.

— N-am putea să ne facem griji mai târziu în privinţa asta? Livi împătureşte scrisoarea şi o pune în buzunar. Să nu ne stricăm bucuria!

*

— Câte lucruri ai împachetat, Cibi? oftează Miška, uitându-se la cele trei valize deschise de pe pat, care dau pe

dinafară de haine, cărți, jucării şi – ieşind din mâneca unui palton – prețioasele sfeşnice ale Haiei.

— La ce-ai vrea să renunț? La jucăriile lui Kari? La hainele tale? spune Cibi, bosumflându-se.

— Putem să-i cumpărăm lui Kari alte jucării în Israel. Pot să-i *fac* alte jucării – dar măcar hai să lăsăm camionul ăsta galben imens!

— Putem să-i luăm măcar trenulețul? I l-ai făcut tu, şi i s-ar rupe inima să-l lase aici.

— Trenul poate să rămână, dar camionul, nu. Şi numai două cărți – pe celelalte le putem da verilor tăi.

Fără tragere de inimă, Cibi scoate din valize camionul galben şi câteva cărți.

— O să iau numai o pereche de pantofi de rezervă, spune ea, examinând cele două perechi pe care le-a împachetat ca să se decidă la care să renunțe. Dar mâncare? Pentru călătorie?

Nu plănuia să îndese cutii de sardele între jucăriile fiului ei, dar tentația e puternică.

— Din nou, nu prea multă. Ştii, nu părăsim civilizația. Putem să cumpărăm ce avem nevoie pe drum, spune Miška.

— Unchiul Ivan o să vină mâine-dimineață să ne ajute, aşa că poate să ia tot ce nu ne mai trebuie.

— O să fie şi Irinka cu el?

— Nu, vine singur. A spus că ne va fi mult mai de folos singur. Şi, oricum, bebeluşul lor e încă prea mic. Pentru o clipă, Cibi pare visătoare. Sper că o să vină şi el foarte curând şi familia o să fie iar întreagă.

Numai că familia n-o să mai fie niciodată întreagă, se gândeşte ea. Făcutul acestor valize a dus-o înapoi în alte timpuri, pe care ar fi preferat să le uite, când ea şi mama ei alegeau cu grijă haine pentru cele două valijoare pe care ea şi Livi nu aveau să le mai vadă niciodată după sosirea la Auschwitz.

— Ce vrei să faci azi? Ar trebui să marcăm cumva ultima noastră zi în țara natală, spune Miška.

Cibi dă la o parte cărțile scoase din valize, se așază pe pat și oftează adânc.

— Crezi că n-o să ne mai întoarcem?

— Nu știu. Poate în vizită.

Miška se așază lângă soția lui și o cuprinde cu brațul. Ea se sprijină de el.

— Când se trezește Kari, hai să-l punem în căruț și să mergem la o plimbare. Cred că așa aș vrea să-mi iau rămas-bun, cu o ultimă plimbare prin oraș.

Încet, mica familie pornește pe străzile din Bratislava. Cibi vede magazinul de dulciuri în care Livi a fost cândva umilită fiindcă avusese îndrăzneala să cumpere ceva bun. A fost picătura care a umplut paharul, se gândește Cibi. Pentru noi toți. E pregătită să-și ia rămas-bun.

— Hai să mergem acasă, vrei? îi spune ea lui Miška, și el întoarce cărucior.

Unchiul Ivan se luptă cu cărucior, mult prea conștient că șoferul de autobuz pufnește și oftează așteptându-l să-l urce în spate, cu restul de bagaje. Miška, în brațe cu micul Kari, încearcă să-și înăbușe chicotitul în timp ce el și Cibi îl privesc pe Ivan chinuindu-se și înjurând.

— Ajută-l, te rog, Cibi. Nu-l mai lăsa să se chinuie, spune el în cele din urmă.

Ivan ridică mâinile într-un gest de capitulare, și Cibi ia cărucior și i-l întinde șoferului de autobuz dintr-o singură mișcare îndemânatică.

Ivan dă mâna cu Miška, îl mângâie pe Kari pe cap și își desface brațele pentru nepoata lui.

— Irinka, eu și copiii o să fim cu voi cât ai clipi, spune el.

— N-o să avem pace până n-o să fim din nou împreună, îi șoptește Cibi. În siguranță.

— Autobuzul ăsta pleacă fie cu voi, fie fără voi, bombăne

şoferul.

Cibi, Miška, ba până şi Kari îi fac cu mâna lui Ivan până când nu se mai vede.

În poala mamei sale, Kari stă cu fața lipită de geam, hipnotizat de clădiri, de maşini şi de oameni. Spune la revedere, micuțule, se gândeşte Cibi. Plecăm într-o aventură. O mare aventură: au granițe de traversat, acte de controlat şi întrebări la care să răspundă înainte de a ajunge în Italia – şi a o traversa; acolo, la Genova, îi aşteaptă un vas care-i va duce la Haifa. Cel mai mult o îngrijorează pe Cibi întrebările la care vor avea de răspuns: a văzut mult prea mulți funcționari în uniforme impecabile stând între ea şi libertatea ei.

— Cât mai avem până la graniță? întreabă ea cu voce scăzută.

Ei sunt singurii care au atâtea bagaje; e evident pentru toată lumea din autobuz că încearcă să plece din țară. Înălțându-şi capul sfidătoare, Cibi întâlneşte privirile câtorva pasageri, care au murmurat în barbă „evrei” când ea şi Miška au trecut pe lângă ei, căutându-şi locurile în autobuz.

— Ce graniță? întreabă Miška.

— Austria, prima încercare.

— Nu mai e mult, vreo jumătate de oră. Depinde câte opriri facem. O să fie bine, pentru că avem actele în regulă. Vrei să nu-ți mai faci griji?

Cibi strânge mânerele poşetei în care se află viitorul lor: documentele oficiale care le dau permisiunea de a călători în Israel. „Bine că scăpăm de voi”, spusese funcționarul de la primărie când li le dăduse. Dar lui Cibi nu-i păsase: şi ea avea aceeaşi atitudine față de el.

Două opriri mai târziu, autobuzul trage în spatele unui şir de maşini şi camioane, la granița dintre Cehoslovacia şi Austria. Pulsul lui Cibi se accelerează când vede soldații

înarmați mergând de-a lungul şirurilor de maşini. Uniformele lor maro, deşi simple şi neîmpodobite de medalii, îi stârnesc un fior pe şira spinării. Instinctiv, îl strânge pe Kari la piept. El scoate un țipăt, şi ea slăbeşte strânsoarea.

Dincolo de barieră, vede soldații austrieci plimbându-se de-a lungul coloanei de vehicule care aşteaptă să intre în Cehoslovacia. Bariera e ridicată şi coborâtă, ridicată şi coborâtă, şi foarte încet maşinile încep să înainteze. Cibi priveşte cum majoritatea maşinilor sunt lăsate să treacă granița, dar observă cu groază că unele sunt întoarse din drum.

În cele din urmă, uşile autobuzului se dau în lături şi urcă doi grăniceri, unul ducându-se în fundul autobuzului, celălalt începând din față. Ştiind la ce să se aştepte, toți pasagerii au documentele pregătite şi le arată soldaților când li se cer.

Cibi îi dă documentele lui Miška, iar acesta le întinde soldatului care se apropie. În timp ce sunt cercetați, Kari chicoteşte vesel. Soldatul îi zâmbeşte copilului, apoi spune:

— *Jude?*

— Da, ne mutăm în Israel, îi spune Miška.

— De ce? Nu vreți să trăiți în țara voastră natală?

Grănicerul are o privire fixă şi lui Cibi îi vine să-l plesnească ca să i-o şteargă de pe chip. *Tu* ai vrea să rămâi aici dacă ai fi trecut prin ce-am trecut noi? ar vrea să strige.

— Singurele rude care ne-au mai rămas sunt în Israel şi vrem să fim cu ele, îi spune Miška, susținându-i privirea.

— Succes.

Soldatul îi dă înapoi documentele. Au trecut de prima lor încercare.

Cibi închide ochii şi dă aerul afară din piept, dându-şi seama abia acum că-şi ținuse respirația. Miška se aşază la locul lui şi îi surâde triumfător.

Dincolo de graniță, soldații austrieci insistă să le

controleze actele de tranzit de la Genova la Haifa, şi îi avertizează să treacă repede prin Austria: nu au viză de şedere în țară nici măcar pentru o zi.

Cibi scotoceşte în geantă pentru a scoate biletele de tren pentru călătoria spre Viena.

— Şi de acolo?

Cibi întinde alte bilete de tren: de la Spielfeld, prin Iugoslavia, în Trieste, Italia, dar, remarcă ea cu inima strânsă, călătoria e abia a doua zi.

— Unde intenționați să vă petreceți noaptea? întreabă soldatul.

— O să dormim în gară, ca să ne putem urca în primul tren care iese din Austria mâine-dimineață, îi răspunde Miška.

— Ați face bine să nu-l pierdeți.

O oră mai târziu, autobuzul opreşte la gara Hauptzollamt, aproape de centrul oraşului. Cibi şi Miška îşi iau bagajele şi îl pun pe Kari în căruț. Au puțin timp înainte de plecarea trenului, şi Cibi insistă ca Miška să găsească un loc să lase valizele, ca să se uite un pic în jur.

— E o hală de alimente! spune Cibi cu răsuflarea tăiată.

În fața lor e o clădire mare cu tarabe peste tarabe cu alimente ispititoare. Cibi n-a mai văzut niciodată atâta mâncare: brânzeturi, pâini, carne de toate felurile. Ar vrea să le cumpere pe toate, şi începe să devoreze fiecare mostră oferită de fiecare vânzător în timp ce se plimbă printre şirurile de tarabe încărcate. Într-un târziu, cumpără câteva din lucrurile ei preferate, destul cât să-i țină câteva zile, până ajung în portul italienesc de unde vor părăsi Europa, probabil pentru totdeauna.

Înapoi în gară, Cibi îl culcă pe Kari în cărucior şi se întinde pe bancă, cu capul în poala lui Miška, să tragă un pui de somn înainte de următoarea etapă a călătoriei. Miška îi veghează.

A doua zi dimineață, trenul sosește la timp și îi așteaptă a doua încercare: Cibi, Miška și Kari așteaptă pe peron să sosească soldații și să le verifice actele pentru intrarea în Iugoslavia.

Cibi simte cum tensiunea îi cuprinde trupul, dar respiră adânc de mai multe ori.

— O să fim bine, Cibi, încearcă Miška s-o liniștească. Uite, abia dacă se uită la acte.

Miška are dreptate: soldații aruncă doar o privire pe documentele pasagerilor.

În sfârșit, e rândul lor, și Cibi îi întinde actele și biletele lor de tren unui soldat.

— Ce-i asta? întreabă el, fluturând actele spre ei după ce încearcă să citească într-o limbă pe care n-o cunoaște.

Cibi nu știe deloc sârbă, dar Miška știe destul ca să-și dea seama că e o problemă.

— Vorbiți germana? întreabă el.

— *Ja.*

Miška îi spune de unde vin și unde se duc, în timp ce Kari începe să se agite, insistând să fie scos din cărucior.

— Micuțul e grăbit, spune soldatul, bătându-l ușurel pe cap.

— Toți suntem, spune Cibi.

— Atunci urcați-vă repede. Trenul e gata să plece.

— Kari are tot meritul, spune Cibi, prăbușindu-se pe locul ei. Nimănui nu-i plac copiii care plâng.

Patru ore mai târziu, ajung într-o gară mică de la marginea orașului Trieste. Doi soldați purtând beretele bleu și uniformele Națiunilor Unite urcă în tren și încep să verifice actele pasagerilor. Din nou, Cibi e liniștită de faptul că ele le sunt date celorlalți pasageri fără niciun comentariu – până când sunt inspectate ale lor.

Oamenii își trec documentele de la unii la alții.

— Vorbiți germana? întreabă Miška pentru a doua oară.

— *Ja,* dar voi nu sunteți germani.

În timp ce Miška le explică itinerarul lor, Cibi își dă seama că răspunsurile lui nu sunt ceea ce vor ei să audă. Bărbații se retrag și încep să vorbească între ei cu voce scăzută.

— Nu puteți intra în Trieste, li se spune. Trebuie să vă luați bagajele și să veniți cu noi acum.

Dar Cibi nu se clintește.

— Avem permisiunea de a emigra, insistă ea, arătând spre documente. Îi e deodată foarte cald. E legal și o să plecăm!

— Doamnă, vă rog, calmați-vă. Toți emigranții spre Israel sunt reținuți până când se lămurește statutul teritorial al orașului Trieste. În prezent, e o zonă disputată. Soldatul zâmbește, dar Cibi nu e liniștită. Națiunile Unite nu sunt inamicul dumneavoastră, dar mai avem nevoie de niște aprobări înainte de a putea să mergeți mai departe.

Cibi își dă seama stânjenită de nerăbdarea celorlalți pasageri, așa că ea și Miška își descarcă bagajele, și asta nu face decât să-i sporească furia: ce înseamnă o mică întârziere pentru oamenii ăștia, când viitorul familiei sale atârnă în cumpănă?

După un drum scurt în jeepul alb al soldaților, ajung în Trieste, unde opresc în fața sediului Națiunilor Unite și sunt conduși într-un birou mare și aerisit, iar actele li se iau din nou pentru a fi cercetate.

— Putem să vă oferim ceva de mâncare sau o cafea? Lapte pentru micuț?

Dar Cibi le refuză ospitalitatea. Acum nu se gândește decât la surorile ei. O așteaptă, și oamenii aceștia îi stau în cale.

— Nu avem bilete de la Trieste la Genova, Miška, șoptește ea când rămân singuri în încăpere. Ar fi trebuit să facem imposibilul să le cumpărăm.

Cei doi au presupus că le va fi destul de ușor să cumpere bilete de autobuz sau de tren pentru ultima etapă a

călătoriei lor pe uscat, dar această scăpare îi costă acum.

Un soldat se întoarce în cameră.

— Cum vă imaginați că veți trece din Iugoslavia în Italia fără viză sau permis de tranzit? îi întreabă el, şi ei nu ştiu ce să răspundă.

„Am fost nişte proşti, se gândeşte Cibi. Şi tot timpul ni s-a părut că suntem atât de deştepți!”

Sunt conduşi în sala de mese, dar Cibi nu poate să mănânce şi să bea nimic. Are un nod în stomac. Magda şi Livi îi aşteaptă; gândurile i se întorc mereu în acelaşi punct, ştie, dar n-are ce să facă.

— Cibi, ultimul lucru de care avem nevoie acum e să te prăbuşeşti, insistă Miška, întinzându-i o ceaşcă de cafea.

Ea o ia şi bea cu înghițituri mari, plescăind.

Unul dintre soldații cu berete albastre se apropie de masă şi Cibi se îndreaptă în scaun, disperată să audă vestea că îşi pot continua călătoria.

— Nu găsesc un ofițer superior italian cu care să mă consult, le spune el. Trebuie să vă aprobe intrarea.

— Şi dacă n-o face? întreabă Cibi, simțind că o părăsesc ultimele picături de energie.

Soldatul îşi pleacă privirea.

— Atunci va trebui să vă întoarceți acasă.

— Acasă? explodează Cibi. Îşi dă jos cu iuțeală jacheta, puloverul, şi îşi suflecă mâneca bluzei, băgându-i brațul tatuat sub nas. Asta mi s-a întâmplat acasă! îi spune ea.

Ofițerul se schimbă la față văzându-i brațul.

— Îmi pare foarte rău, spune el.

Miška îi trage mâneca lui Cibi şi o ia pe după umeri, trăgând-o spre el.

— Am trecut deja prin prea multe, îi spune el ofițerului. Vă rog, ajutați-ne.

— Doamnă, domnule, n-o să rezolvăm astăzi. Ofițerul şi-a revenit, dar acum li se adresează cu mai multă amabilitate.

În noaptea asta veți fi oaspeții noştri.

Dar nu pot dormi. Aerul e înăbuşitor în camera lor de la etajul clădirii, şi

Kari nu e fericit, în ciuda agitației din jurul lui la cină.

— Trebuie să trecem de noaptea asta şi gata, îi spune Miška lui Cibi, dar ea nici să clipească nu poate. Totul atârnă în cumpănă, în mâinile unor funcționari oficiali care habar n-au ce-au îndurat ei ca să ajungă până aici.

— Trebuie să fiu cu surorile mele, şi o să folosesc şi Auschwitz, şi Birkenau, şi moartea mamei ca să ajung în Israel, spune Cibi.

A doua zi dimineață, când se întorc în sala de mese pentru micul dejun, a sosit ofițerul superior şi acum se aşază la masa lor.

— Iată biletele dumneavoastră, spune el, întinzându-i lui Cibi un plic cu bilete pentru călătoria de paisprezece ore cu autobuzul de la Trieste la Genova, unde vor trebui să aştepte până când vaporul lor e gata de plecare. În acest scop, e şi un bilet pentru două nopți de cazare. Hotelul e foarte aproape de port. Micuțul ăsta trebuie să fie tare nerăbdător să ajungă acasă, spune el, zâmbindu-i cald lui Kari.

Ochii lui Cibi se umplu de recunoştință şi Miška o ia de mână. Bunătatea altora, se gândeşte ea. Când a uitat că astfel de gesturi sunt încă posibile? Se uită în jur, văzând zâmbetele şi semnele de simpatie ale tuturor celor prezenți.

— Toți suntem nerăbdători să ajungem acasă, zice Miška.

Şi nu după mult timp străbat în goană peisajul italienesc, însoțiți de urările de bine ale primelor flori ale verii. Trec prin orăşele şi sătucuri, prin Veneția şi Verona, apoi îşi continuă drumul spre coastă.

În sfârşit, Cibi dă cu ochii de albastrul uluitor al Mediteranei şi de vasele ancorate în port. Care e al nostru? se întreabă ea. *Independence?* Un nume bun pentru un

vapor, căci aşa se simte în clipa asta: independentă şi liberă să pornească spre pământul făgăduit.

În ziua plecării, sute de alţi pasageri se scurg dinspre marginile oraşului ca să li se alăture; Cibi şi Miška se ţin de mână urcând pasarela spre viitor. Cibi îl ţine în braţe pe Kari.

Pe punte, cei doi privesc valurile rostogolindu-se. Cibi e calmă ca apele care-i poartă. Miška o ţine de talie, iar Kari stă pe umerii lui.

— Vin, surioarele mele dragi, şopteşte Cibi spre soarele care apune.

*

După pauza de o săptămână, munca surorilor în livezile de portocali e mai uşoară. Se asigură că pomii sunt sănătoşi, gata pentru o nouă recoltă abundentă în anul următor. Cum vara se apropie tot mai mult, vremea e mai caldă şi surorile se bucură de această căldură. Stând întinse pe spate, zi după zi, ele privesc frumuseţea Muntelui Carmel, cu pantele acoperite de o vegetaţie luxuriantă. Livi se întreabă dacă vor urca vreodată pe culmea lui calcaroasă. Poate, într-o zi.

Într-o zi, pe când stau aşa la umbră, Menahem îşi face apariţia lângă ele cu un zâmbet larg, aducând veşti.

— Tocmai am auzit că un vas va fi aici în două zile. E vaporul surorii voastre, nu-i aşa?

Fetele se ridică în capul oaselor.

— *Independence?*

Livi e deja în picioare.

— Exact.

— În ce dată suntem? Am pierdut şirul!

Magda e încă ameţită de căldură, dar acum se ridică şi ea în picioare.

— În 15 mai. Vaporul ancorează pe 17.

— Atunci trebuie să mergem la Haifa! Trebuie să fim acolo

când sosesc! zice Livi cu sufletul la gură.

— Potoleşte-te, Livi. A zis că mai sunt două zile. Haifa e la o oră distanţă.

— Dar cum o să ajungem acolo?

— O să fiţi acolo să întâmpinaţi vaporul. Organizez eu, le asigură Menahem. Dar trebuie să ştiţi că acum toţi cei care sosesc sunt duşi într-o tabără din Sha'ar Ha'aliya – nu e departe de aici, nu vă temeţi. Vor face controale medicale şi se vor înregistra. E doar o precauţie, şi mi se spune că majoritatea stau acolo doar două-trei zile.

Surorile se posomorăsc brusc; ar fi vrut s-o ia pe Cibi din port şi s-o aducă la livezile de portocali. Livi visa să-l plimbe pe Karol de-a lungul şirurilor de pomi în fiecare seară, sub cerul de un roşu vibrant... Acum va trebui să aştepte şi mai mult.

Cheiul arată diferit, observă Magda. Au fost ridicate baricade pentru a-i separa pe nou-sosiţi de localnici. Ea şi Livi se aşază lângă o barieră aproape de punctul în care se va lăsa pasarela. În vreme ce privesc vasul *Independence* intrând în port, cele două surori scrutează chipurile celor de pe punte.

Ancorarea e dureros de înceată, dar, în cele din urmă, nou-sosiţii în Israel se revarsă pe chei.

— N-o să fie printre primii, Livi, spune Magda când Livi încearcă să escaladeze baricada. O trage jos. Ai răbdare, altfel o să ne faci probleme. Adu-ţi aminte că au un copil mic. N-o să rişte să fie strivit de mulţime.

Pe chei se înşiră autobuze care-i vor duce pe cei care au debarcat la Sha'ar Ha'alya. Bărbaţi, femei şi copii se urcă în ele, nerăbdători şi entuziasmaţi că pornesc în această primă etapă a noii lor vieţi pe pământul făgăduit.

— Nu mai apar odată! geme Livi.

— Ba da, spune Magda cu glas gâtuit. Sunt aici!

Cibi le-a văzut în timp ce cobora pasarela şi acum i-l dă

pe Karol lui Miška şi aleargă prin mulțime spre surorile ei. Se prăbuşeşte în brațele lor, nepăsându-i de sârma subțire a barierei dintre ele.

Niciuna dintre ele nu rosteşte o vorbă multă vreme. Miška le priveşte în tăcere, prea copleşit de priveliştea reîntâlnirii soției sale cu surorile ei ca să mai poată vorbi. În cele din urmă, gângurelile lui Karol sunt cele care le fac pe cele trei femei să se desprindă din îmbrățişare. Livi îi şterge lacrimile lui Miška, iar Magda mângâie obrajii nepoțelului ei.

— Slavă Domnului că ați ajuns! spune Magda.

— El n-a avut nimic de-a face cu asta, Magda, răspunde Cibi.

Magda şi Miška schimbă o privire; Miška zâmbeşte. Nu s-a schimbat nimic în relațiile lui Cibi cu Dumnezeu.

— Trebuie să facem controale medicale, spune Cibi oftând.

— Dar n-o să dureze mult, Cibi. Doar o zi-două şi o să fim acolo când ieşiți.

— Haideți, înaintați. Nu puteți sta aici, spune o voce, dar e vocea blândă a unui ofițer care a urmărit această reîntâlnire emoționantă.

— Sfeşnicele, ai luat sfeşnicele şi fotografiile? strigă Magda în urma lui Cibi.

— Da, Magda, am sfeşnicele şi fotografiile, sunt în bagaje. Promit că ți le dau cât de repede pot.

— Ne vedem peste două zile, îi spune Livi surorii sale.

— Mai sigur, vreo trei, spune ofițerul.

— Două, insistă Livi cu un surâs larg.

— Două să fie, atunci.

Magda şi Livi privesc autobuzul care o duce pe sora lor până când acesta dispare din vedere.

După cină, cele două surori îl încolțesc pe Menahem şi-l roagă să facă o plimbare cu ele. Fete şi băieți rătăcesc printre pomi ținându-se de mână. Zumzetul discuțiilor

însufleţite din sala de mese se aude în toate cotloanele chibuţului; aşa e aproape în fiecare seară, şi o să le fie dor de asta.

— Ne gândim să plecăm, îi spune Livi.

Ar vrea să se simtă tristă, dar nu poate. Mai mult decât orice are nevoie să fie cu *amândouă* surorile ei.

— E foarte frumos aici şi dacă n-ar fi Cibi, am rămâne. Magda ridică o frunză de jos. O rupe în două şi adulmecă aroma. Seara e caldă, aproape prea caldă, dar tot e mai răcoare decât înăuntru. E un loc minunat, dar nu e pentru familii.

— Înţeleg, spune Menahem. O să-mi pară rău că plecaţi. Ştiţi unde?

— Nu prea, zice Magda. Speram să ne puteţi ajuta şi cu asta.

Menahem râde, rămânând pe gânduri câteva clipe.

— E o zonă, la vreo sută de kilometri de aici, care se cheamă Kfar Ahim. O mulţime de nou-veniţi se stabilesc acolo şi se apucă de agricultură. Aţi putea participa la ceva foarte special acolo.

Două zile mai târziu, Magda şi Livi stau în faţa centrului de carantină într-o maşină cu şofer dată de Menahem. Tizul tatălui lor le-a ajutat.

În drum spre Kfar Ahim surorile vorbesc neîncetat, dar Karol plânge întruna, neobişnuit cu căldura. Miška e singurul tăcut, ascultând zarva şi privind peisajul cu un zâmbet larg pe faţă.

Guvernul i-a asigurat pe toţi nou-sosiţii că vor primi adăpost, şi acum familia stă în faţa unui şir de locuinţe din prefabricate identice, fiecare cu câte două cămăruţe, o bucătărie şi o baie. În locuinţa alocată lor, Cibi şi Miška îşi duc valizele într-o cameră, iar Magda şi Livi în cealaltă. Între surori nu se mai află acum jumătate de lume, ci doar un perete subţire.

Sunt din nou împreună.

Kfar Ahim, cu numai două sute de locuitori, e un orăşel de fermieri în devenire, cu un pământ fertil, perfect pentru a cultiva şi procesa portocale. Surorile sunt din nou pe un teritoriu familiar, lucrând în livezi de portocali. Miška îşi găseşte şi el de lucru şi în scurt timp el, Cibi şi Karol se mută într-o altă căsuță cu două camere, la numai câteva străzi de surori, cu un teren suficient de mare pentru a-şi face propria lor grădină.

Surorile văd oraşul crescând şi, pe măsură ce continuă să sosească oameni, nevoia de locuințe creşte. Când Livi aude că autoritățile locale caută voluntari care să ajute la construirea de noi case, ea şi Magda se oferă imediat.

— Vă ajut şi eu, spune Cibi când află vestea. Vreau să dăruiesc ceva Israelului pentru că ne-a primit.

— Dar tu îl ai pe Karol, îi aminteşte Livi.

— O să găsesc pe cineva care să aibă grijă de el.

Trei zile pe săptămână, Cibi lucrează alături de surorile ei la şantier. Sunt încântate să constate că nu sunt singurele femei. Îmbrăcate în pantaloni şi cămaşă, ele se pun pe treabă. Nu o dată Livi şi Cibi schimbă câte-o privire, şi chiar o lacrimă, amintindu-şi de „slujbele" de la Auschwitz şi Birkenau. Cărămizile, mortarul, molozul – e greu, dar cu timpul, în compania atâtor chipuri şi istorii noi, colțurile tăioase ale acestor amintiri brutale se mai tocesc.

Se formează şiruri lungi de femei ca să dea cărămizile de-a lungul şantierului. Prima cărămidă e ridicată de prima femeie din şir şi dată următoarei, care o primeşte cu cuvintele *„Köszönöm,* Ungaria".

— *Spasîbi,* Ucraina, spune următoarea.

Şi tot aşa, fiecare femeie spunând „mulțumesc" în limba ei maternă şi numind apoi țara de origine.

— *Blagodaria ti,* Bulgaria.

— *Dank je,* Olanda.

— *Hvalati,* Bosnia.
— *Ďakujem,* Slovacia, spune Cibi.
— *Efharisto,* Grecia.
— *Děkuji,* Cehia.
— *Spasibo,* Rusia.

În pauză, femeile se adună să admire munca zidarilor în timp ce se ridică primele fundații. Cibi spune povestea unui alt şantier, din Polonia, unde ea şi Livi au ajutat la construirea lagărului Birkenau.

Livi tremură în timp ce vorbeşte Cibi, simțind brusc că-i e frig în ciuda arşiței. Priveşte chipurile femeilor care-o ascultă pe sora ei cu ochii plecați. Îşi mută atenția asupra dealurilor frumoase din zare, a pământului care-i va deveni cămin. Atâta spațiu, atâta culoare, speranță şi promisiune; de ce se simte oare de parcă s-ar închide în jurul ei zidurile unei clădiri de beton?

— Eşti bine, Livi? o întreabă Magda, venind lângă ea.

— Cred că da, şopteşte Livi. Doar că uneori parcă sunt iar acolo, ştii?

Magda dă din cap.

— Ştiu. Am străbătut continente, am pus mări între atunci şi acum, şi totuşi... vocea i se stinge, dar Livi înțelege. Sunt încă sub acelaşi cer şi amintirile le sunt imprimate în piele. Va fi nevoie de mai mult decât pământul unei alte țări sub unghiile lor pentru a se simți din nou în siguranță.

Pe măsură ce căldura verii devine mai intensă, la fel se întâmplă şi cu sentimentele Magdei pentru un tânăr care lucrează pe un şantier din apropiere.

Într-o seară, pe când se întorc acasă, Magda e neobişnuit de tăcută.

— S-a întâmplat ceva, Magda? o întreabă Cibi.

— Nu.

— De câteva zile eşti foarte tăcută. Nu te simți bine?

insistă Cibi.

— Dacă vrei neapărat să ştii, mă văd cu un băiat, zice Magda, roşie ca focul.

Cibi şi Livi se opresc din mers.

— De când? o chestionează Livi.

— De ceva vreme.

— Şi? Eşti îndrăgostită?

Livi e deopotrivă şocată şi încântată.

— Ştiți, cred că da, răspunde Magda radiind. Îl cheamă Iţhak, ca pe bunicul.

— Când putem să-l cunoaştem? întreabă Livi emoționată.

— Cibi, tu o cunoşti pe sora lui; stă peste drum de voi, zice Magda.

— Ce amuzant! izbucneşte în râs Cibi. Yeti mi-a spus că are un frate chipeş pe care vrea să-l prezinte surorilor mele, dar acum nu mai e nevoie să vă facem cunoştință, fiindcă v-ați descurcat singuri. Cibi e încântată: responsabila ei soră mijlocie e îndrăgostită!

— Deci când putem să-l cunoaştem? repetă Livi.

— Ia-o mai încet, nici noi nu ne cunoaştem de prea mult timp, spune Magda, deloc grăbită să se lase în voia comentariilor lor.

— Bine, o luăm mai încet, dar să ştii că nu întinereşti, Magda.

Ochii lui Cibi scânteiază ghiduş.

— O să facem o plimbare mai târziu. Zice că are ceva de vorbit cu mine.

— Sper că *el* n-o ia mai încet, nu? O să te ceară de nevastă, ştiu eu!

Livi nu mai poate de bucurie.

De la fereastra camerei de zi, Cibi şi Livi o urmăresc pe sora lor mergând spre un bărbat înalt, cu părul negru şi ondulat. El are la subraț o pătură groasă şi zâmbeşte. Zâmbetul le spune surorilor tot ce vor să ştie: e privirea

unui bărbat îndrăgostit. Livi şi Cibi suspină la unison, iar cuplul îşi începe plimbarea, mână în mână.

*

Iţhak o conduce pe Magda într-un părculeţ nu departe de casa lui Cibi. Stau sub un portocal ale cărui fructe coapte stau să cadă în orice clipă. Apusul imită tonurile intense ale portocalelor de deasupra capetelor lor. Iţhak dă la o parte cu piciorul fructele de pe jos, făcând loc, apoi scutură pătura şi o întinde pe iarbă. Magda se aşază şi ia o portocală de pe jos. Trecându-şi unghia peste coaja cu gropiţe, o duce la nas, aroma ei dulce, pătrunzătoare transpunând-o brusc în chibuţ.

— Ziceai că vrei să vorbeşti cu mine, începe ea.

Se simte deodată timidă lângă acest bărbat, aproape că nu se poate uita în ochii lui.

— Da, Magda, spune el. Trebuie să-ţi spun ceva înainte de a-ţi pune o întrebare. Iţhak îi ia portocala din mână şi Magda se uită la el. Sora mea mi-a povestit despre tine, Cibi şi Livi, despre timpul petrecut la Auschwitz.

— Ele au stat în lagăr mult mai mult decât mine, răspunde Magda. Eu am fost acolo mai puţin de un an.

— Şi toate aţi supravieţuit marşului morţii, continuă el, iar Magda încuviinţează din cap. Acum Iţhak e cel care-şi fereşte privirea. Îmi pare foarte rău că tu şi surorile tale aţi fost în locul acela înfiorător.

— Ei bine, acum suntem aici şi am lăsat în urmă locul acela cumplit.

Iţhak îşi suflecă mâneca şi dezvăluie un număr tatuat. Magda rămâne cu gura căscată.

— Ai fost şi tu acolo? La Auschwitz?

— Am fost acolo cu fratele meu, Myer.

— Şi aţi supravieţuit şi voi, spune Magda zâmbind larg.

Dar Iţhak nu zâmbeşte; pare îngrijorat. Ea aşteaptă să spună ceva, dar el a rămas tăcut, cu ochii la numărul de pe

braț.

— Ce e, Iț hak? Mai e ceva?

— E greu de explicat. Am auzit povestea ta de la Yeti; e îngrozitoare, cea mai cumplită poveste pe care am auzit-o vreodată. Abia dacă pot să înțeleg cum de ați rămas toate cu mintea întreagă, la câte ați avut de îndurat.

— Ne-am avut una pe alta, spune simplu Magda.

— Pentru mine n-a fost la fel.

Iț hak priveşte în depărtare, spre marginea parcului.

— N-ai fost într-o tabără de vacanță, ai fost la Auschwitz! exclamă Magda. Nimănui nu i-a fost uşor acolo. Nu trebuie să compari experiențele noastre. Te rog, Iț hak, aşa o să înnebuneşti.

— Cum să nu le compar, Magda? Eu şi fratele meu am supraviețuit pentru că am fost bucătari. Pregăteam masa pentru ofițerii SS şi ce nu mâncau ei, mâncam noi. Nu-mi amintesc să-mi fi fost vreodată foame.

— Te simți vinovat? Pentru că n-ai suferit la fel de mult ca mine şi surorile mele?

— Da, spune Iț hak cu patos. Foarte vinovat!

Magda îl ia de mână. Cunoaşte sentimentul ăsta.

— Ştiu ce simți; eu am stat doi ani acasă, cu mama şi bunicul, în timp ce surorile mele sufereau. Poți să-ți închipui cum am reacționat când le-am revăzut? Eu eram sănătoasă şi ele păreau muribunde.

— Totuşi...

— Totuşi nimic! Surorile mele nu mă lasă să mă simt vinovată; nu pot face nimic ca să schimb ce s-a întâmplat. Încă învăț să mă împac cu asta, dar uite ce cred: tu şi cu mine am supraviețuit, şi asta-i tot ce contează. Acum suntem aici, pe pământul făgăduit.

— Vrei să spui că surorile tale m-ar ierta?

— Pentru ce? Pentru că ai avut stomacul plin? Crezi că n-am fi făcut schimb de locuri cu tine într-o clipită, Iț hak? Nu

e nicio onoare în suferință, asta încerc să-ți spun. Ochii Magdei aruncă săgeți în timp ce vorbeşte şi ştie că aceste cuvinte sunt în aceeaşi măsură pentru ea ca şi pentru bărbatul acesta înalt şi bun. Îți mulțumesc că mi-ai spus povestea ta, dar nu-mi schimbă cu nimic sentimentele față de tine.

Iţhak o strânge de mână.

— Mai e ceva, spune el.

— Zi, îl îndeamnă Magda, îngrijorată.

— Am fost căsătorit înainte de război, îi spune el, uitându-se în sus, spre coroana portocalului.

— Mulți oameni au fost căsătoriți înainte de război. Şi Miška a fost.

— Soțul lui Cibi? Nu ştiam. Nu numai că am fost căsătorit, Magda, dar am avut şi două fetițe.

Vocea i se frânge şi chipul i se contorsionează.

— O, nu, îmi pare atât de rău! şopteşte Magda.

— Le-am pierdut la Auschwitz.

Magda se dă mai aproape de Iţhak şi îi şterge cu blândețe lacrimile de pe obraji. Ochii lui îi întâlnesc pe ai ei, şi sunt plini de durere, dar mai e ceva în ei, ceva ce ea recunoaşte: speranță. Nu mai e nevoie de cuvinte – Magda înțelege cum îşi pot împărtăşi suferința.

Iţhak se apleacă şi îi dă fetei şuvițele rebele pe după urechi, cu un zâmbet care îi apare încet pe chip. Aici, în clipa asta ne-am găsit unul pe altul, îşi zice Magda.

— Ți-am spus că trebuie să-ți spun ceva şi să-ți pun o întrebare.

— Întrebarea, aşadar, surâde Magda.

— Magda Meller, vrei să te măriți cu mine?

Magda se uită peste umărul lui, la ultimele raze de soare care dispar. Pe cer e deja lună plină, şi îşi revarsă razele asupra lor.

CAPITOLUL 29

Kfar Ahim, 1950

Magda şi Iţhak se căsătoresc în grădina lui Cibi, printre flori şi prietenii pe care şi i-au făcut de când au venit în Israel. Când paharul înfăşurat într-o pânză fină de in se sparge sub picioarele celor doi miri, mulţimea izbucneşte în strigăte de *„Mazel tov!”*

La primele ore ale dimineţii următoare, Magda le face cu mâna surorilor ei şi pleacă împreună cu soţul său. Cibi şi Livi mai stau în grădină până când toţi musafirii se retrag.

— Părea tare fericită, nu-i aşa? spune Livi.

— Este. E îndrăgostită.

Cibi împăturеşte distrată nişte şervete.

— Crezi că o să-mi găsesc şi eu pe cineva? întreabă visătoare Livi.

Cibi lasă şervetele şi ia mâinile surorii într-ale sale.

— Sigur că da, pisicuţo. Poate că l-ai şi întâlnit deja, nu se ştie niciodată.

— Nu mă grăbesc, Cibi.

Cibi îşi ridică ochii spre cerul zorilor.

— Cine se mai grăbeşte în zilele noastre? Luăm lucrurile aşa cum vin. Mai ţii minte ce zicea bunicul despre „timp”?

Acum Livi e cea care-şi face de lucru cu şervetele. Ochii i se îngustează când se gândeşte la copilăria ei în Vranov.

— Ceva cum că viaţa e lungă dacă savurezi fiecare clipă?

— Exact. Că nu trebuie să privim fiecare zi ca pe o serie de sarcini pe care le avem de îndeplinit, ci să vedem în fiecare douăzeci şi patru de ore un dar de la Dumnezeu şi să preţuim fiecare moment.

Cibi înghite greu. Cuvintele „dar de la Dumnezeu” i-au rămas în gât.

— Tu tot nu te rogi? întreabă Livi, împăturind şervete.

Nu-i place s-o pună în încurcătură pe Cibi, dar uneori se întâmplă.

Cibi scuturǎ din cap.

— Nu-i nimic. O s-o faci cândva.

— Nu sunt sigură c-o s-o mai fac, Livi. Nu s-a întâmplat niciodată ca una dintre voi să nu fie alături de mine la nevoie, dar aveam nevoie de *Dumnezeu* în lagărele acelea. Şi unde era? spune Cibi ferm.

Livi nu ştie ce să răspundă. Inima surorii ei a fost frântă, la fel ca a ei, la fel ca a Magdei. Şi habar n-are când, dacă şi cum vor începe să se vindece.

Cibi se ridică în picioare şi o ia de mână.

— Răsare soarele şi avem tot timpul din lume să vorbim despre viaţa ta amoroasă şi credinţa mea, sau lipsa ei. Acum trebuie să dormim un pic până nu se trezeşte Karol.

O săptămână mai târziu, Magda şi Iţhak vin iar acasă la Cibi, la cină. Lui Cibi i se pare că Magda e palidă. În timp ce toată lumea deapănă şi savurează mici întâmplări de la nuntă, Magda rămâne ciudat de tăcută. Poate că sora lor vrea să le dea o veste, se gândeşte Cibi ghiduş, dar când încearcă să-i prindă privirea, Magda se uită în altă parte.

— Am o veste bună, spune Cibi, întrebându-se dacă asta o s-o înveselească pe Magda. Mi-a scris unchiul Ivan. El, Irinka şi copiii au primit permisiunea să vină în Israel. Nu e grozav?

— E grozav! spune Livi bătând din palme. O să fim iar o familie, cu toţii!

— Tu ce zici, Magda? întreabă Cibi precaut, văzând că sora ei nu arată acelaşi entuziasm ca Livi.

— E grozav, sigur! zice Magda. Irinka e însărcinată, aşa-i?

— Da, şi vor ca bebeluşul să se nască în Israel. Nu e frumos?

Magda dă afirmativ din cap.

— Magda, haide! spune Cibi în timp ce soţii lor duc

farfuriile la bucătărie. Spune-mi ce-i cu tine. Aproape că n-ai scos o vorbă toată seara.

— Nu uita că e proaspăt căsătorită, Cibi, zice Livi pe un ton jucăuş. Poate e prea fericită ca să vorbească.

Îi face cu ochiul Magdei.

Magda ridică ochii şi atât Livi, cât şi Cibi tresar: sora lor pare speriată.

— Acum chiar că mă îngrijorezi. Te rog, spune Cibi.

— Iţhak, strigă Magda. Poţi să vii puţin?

Când Iţhak şi Miška intră în cameră, surorile stau la masă una lângă alta.

— Ai dreptate, Cibi, zice Magda înghiţind greu. Am ceva să vă spun şi n-o să vă placă.

— Ce e? întreabă Livi, ducând mâna la gât. Şi eu de ce nu ştiu? Pentru Dumnezeu, locuim împreună!

— Am vrut să vă spunem amândurora în acelaşi timp. După cum ştiţi, mi-a plăcut foarte mult să trăiesc aici. Se uită la soţul ei. În fond, aici l-am întâlnit pe Iţhak. Dar – Magda trage adânc aer în piept – vrem să ne mutăm.

Cibi pare nedumerită, Livi, speriată.

— Ce vrei să spui? Vreţi să plecaţi din Israel? şopteşte Cibi.

— Bineînţeles că nu! exclamă Magda. Cum poţi să te gândeşti la aşa ceva? Vrem să ne mutăm la Rehovot. E un oraş mai mare şi continuă să se dezvolte. E mai bine pentru noi, pentru viitorul nostru.

Cibi se întoarce spre Iţhak.

— Tu ai făcut asta? întreabă ea.

— Sigur că nu! spune Iţhak, desfăcând palmele. Te înşeli, Cibi. Nu înseamnă că abandonăm familia.

— Cibi, te rog, nu fi absurdă. Uită-te la mine, spune Magda. Ăsta e un oraş de fermieri, şi eu nu sunt fermier. Niciunul dintre noi nu e. Vreau să fac altceva cu viaţa mea, asta-i tot.

Cibi nu ştie ce să spună. Îşi priveşte fix mâinile – sunt aspre, puțin bătătorite, dar nu-i pasă. A descoperit că-i place să cultive pământul.

— Hai să-i ascultăm până la capăt, zice Livi respirând adânc.

Îi face semn Magdei să continue.

— N-a fost o hotărâre uşoară, dar când am avut noi parte de hotărâri uşoare? Oricum, sunt mai multe posibilități de muncă acolo, şi vrem să avem copii.

Vocea tot mai slabă a Magdei pare să ajungă la Cibi de undeva de departe.

— Şi ție ți se pare în regulă? spune Cibi într-un târziu, întorcându-se spre Livi.

— N-am ştiut, Cibi, aşa că te rog să nu crezi că am vreun amestec. Dar acum sunt soț şi soție şi trebuie să-şi facă viața cum vor, nu-i aşa?

Cibi e rănită.

— Am crezut că o să fii de partea mea.

— Nu e vorba despre a lua partea cuiva. Vreau ca Magda să fie fericită, şi dacă asta înseamnă că trebuie să plece, atunci cred că trebuie s-o facă, spune Livi.

— Şi promisiunea făcută tatei? insistă Cibi. Că o să rămânem mereu împreună? Nu înseamnă nimic pentru voi?

Magda vrea s-o ia de mână, dar Cibi se smuceşte.

— Cibi! spune Magda ferm. Dacă aş crede fie şi o clipă că mutarea mea ar însemna sfârşitul promisiunii noastre, n-aş face-o, cum să nu ştii asta? Cum să nu ştii că aş face orice pentru tine şi Livi?

— Serios? se răsteşte Cibi. Ia zi, ce altceva ar mai trebui să ştiu?

— Ar trebui să ştii că te iubesc. Că faptul că mă mut câțiva kilometri mai încolo nu are nimic de-a face cu promisiunea făcută tatei şi mamei.

Ochii Magdei aruncă scântei, dar ai lui Cibi se

îmblânzesc. O lasă pe Magda s-o ia de mână.

— Ai dreptate. Bineînțeles că ai dreptate, spune Cibi. Şi, oricum, voi doi nu ne sunteți de niciun folos ca fermieri!

Magda o îmbrățişează.

— Poți să scormoneşti în pământ cât vrei tu, eu tot te iubesc, spune ea. O să fiu la jumătate de oră distanță şi, în fond, n-am mai fost despărțite şi altă dată? Nu ne-am găsit noi calea mereu una către alta?

— Lasă-i să plece, Cibi, îi spune Miška soției lui. Hai să le dăm o şansă de a-şi construi o viață la Rehovot. Dacă nu merge, noi o să fim mereu aici.

Cibi oftează.

— Când plecați?

Întinde mâna după sticla cu vin roşu şi îşi umple paharul.

— Iţhak are în oraş nişte prieteni la care o să stăm până ne găsim o casă.

— Surioarele mele, spune Iţhak, o să am mereu grijă de Magda, dar am vrea tare mult să avem binecuvântarea voastră.

— Nu-mi place, nu pot să vă mint, dar Livi are dreptate, dacă trebuie să plecați, fireşte că aveți binecuvântarea mea.

Cibi duce paharul la buze.

Surorile se îmbrățişează, şi e mult mai mult decât alinare în această îmbrățişare. E o legătură care traversează timpul şi spațiul, care le face să depăşească durerea şi le atenuează suferința. Toate înțeleg că simpla distanță nu va rupe legătura dintre ele.

Cibi se gândeşte la locul pe care-l ocupa cândva Dumnezeu în inima ei şi se întreabă, pentru o clipă, dacă pacea pe care o simte în brațele surorilor ei nu e un semn că El n-a plecat de fapt niciodată de acolo.

Când se desprind din îmbrățişare, Livi se întoarce spre Magda, apoi spre Cibi.

— Cibi, ştii că te iubesc.

— Livi! o previne Cibi.

— Lasă-mă să merg cu ei.

Trei săptămâni mai târziu, Magda, Iţhak şi Livi pleacă la Rehovot. Iţhak îşi găseşte o slujbă la o măcelărie şi visează să-şi deschidă propria prăvălie într-o zi. Magda şi Livi îşi găsesc slujbe similare celor pe care le-au avut la Bratislava, ţinând contabilitatea unor firme mici, şi fac şi voluntariat, ajutându-i pe nou-sosiţi să-şi facă un rost.

Agenţia Evreiască pentru Israel şi-a deschis un birou la Rehovot, ca să ajute cu locuri de muncă şi locuinţe. Magda şi Livi se înscriu în agenţie.

O lună mai târziu, Iţhak îl roagă pe un prieten să-i ducă cu maşina la Kfar Ahim şi surorile se reunesc.

— Ne extindem! le spune Cibi Magdei şi lui Iţhak. Avem destul teren pentru găini şi vaci.

— Găini şi vaci! se minunează Magda. Ei bine, am şi eu o veste.

— O, Doamne, spune Cibi încruntându-se.

Îşi închipuie că Magda e pe cale să anunţe că se mută la Tel Aviv.

— Ah, sper că n-o luăm de la capăt, sare Livi. Eu cum de nu ştiu?

— E o veste bună. Nu mai fi aşa de îngrijorată, Cibi, spune Iţhak. O să te bucuri.

— Mi s-a oferit o slujbă. Magda e roşie la faţă, radiază de emoţia de a-şi împărtăşi triumful surorilor sale. O să lucrez în casa preşedintelui Weizmann.

— Glumeşti? zice Livi.

— Nu, răspunde Magda cu un zâmbet larg.

— Preşedintele? Preşedintele Israelului? Spune-ne tot imediat!

Cibi e uşurată să audă că surorile ei rămân pe loc.

— Cei de la Agenţia Evreiască mi-au spus că e un loc liber de cameristă în casa preşedintelui şi m-au întrebat dacă aş

fi interesată.

— Şi tu ce-ai zis? întreabă Livi.

— Evident că am zis da. M-am întâlnit cu doamna Weizmann şi mi-a dat slujba. Încep săptămâna viitoare.

— Te-ai întâlnit cu doamna Weizmann? Cibi e la fel de entuziasmată ca Magda. Cum e?

— Are o privire foarte blândă şi mi-a vorbit ca unei prietene. M-a întrebat şi despre voi.

— Despre mine? întreabă Cibi.

— Despre voi amândouă – a vrut să ştie câte ceva despre familia mea. I-am arătat braţul şi a vrut să ştie dacă şi voi aveţi numere.

— Şi ce i-ai spus?

— Că n-aveţi. I-am spus că naziştii îi binecuvântau cu un număr numai pe cei foarte speciali.

— Magda!

— Glumesc! M-a întrebat despre Auschwitz şi m-a ascultat cu răbdare până i-am spus toată povestea. Probabil că am spus prea multe, dar m-a lăsat să vorbesc.

— Asta cere un toast! spune Miška.

Ridicând paharele de ceai cu gheaţă, ei rostesc:

— Pentru Magda şi pentru preşedintele Weizmann şi soţia sa!

Când îşi ia în primire noua slujbă, Magda ştie că a făcut bine să se mute la Rehovot. Îndreptându-se spre casa Weizmann, îi creşte inima de bucurie. În locuinţa frumoasă a preşedintelui, unde personalul e amabil şi munca ei e destul de uşoară, simte, poate pentru prima dată, că are o contribuţie importantă în această nouă patrie. Se cunoaşte destul de bine ca să ştie că demonii ei doar stau ascunşi pentru moment, dar se bucură de acest răgaz. Pierzându-se în muncă, uită, uneori ore în şir, că vreme de doi ani întregi nu a ştiut nimic despre suferinţa surorilor ei.

Livi şi-a găsit de lucru la cules de fructe la o fermă din

apropiere, şi în scurt timp primeşte şi misiunea de a ține socotelile şi a-i supraveghea pe culegători. Se mândreşte cu faptul că portocalele ei sunt acum printre miile exportate în restul lumii. Dar în genul ăsta de muncă nu prea există continuitate: nici n-apucă bine să-şi facă prieteni, că aceştia se mută într-o altă comunitate sau în altă parte a țării, fiecare sperând să-şi găsească un loc pe care să poată în sfârşit să-l numească „acasă".

Livi munceşte alături de nou-sosiți, dar şi de palestinienii care vin în mod regulat la cules de fructe. Îi place cum sună cuvintele arabe pe care îşi doreşte atât de mult să le învețe. *Sabah alkhyr kayf halik alyawm* a fost prima frază pe care a învățat-o de la o fată timidă, Amara. O folosea pentru a-şi întâmpina prietenii arabi în fiecare zi: „Bună dimineața, cum te simți astăzi?"

„Lina'a bikhayr kayf halik", vine răspunsul. „Sunt bine, dar tu?"

„Ana bikhayr shukraan lak", zice Livi. „Sunt bine, mulțumesc."

Într-o dimineață, Amara vine cu un săculeț de curmale.

— Sunt urâte, îi spune lui Livi într-o ebraică simplă, dar când îți pocnesc între dinți... ah, divine!

Livi ia un fruct şi muşcă, dând cu dinții de sâmbure. Tresare.

— Ah, iartă-mă! zice Amara. Are sâmbure.

— Acum ştiu, zâmbeşte larg Livi, mestecând fructul lipicios. E *delicios,* exclamă ea. Chiar mai bun decât portocalele.

Discuțiile cu nou-veniții încep întotdeauna cu aceleaşi întrebări: „De unde eşti?" şi „Pe cine cunoşti în Israel?". Livi se descurcă în mai multe limbi; perioada petrecută la Auschwitz a învățat-o că limbile străine pot fi un mijloc de supraviețuire. Şi acum foloseşte ebraica, plus germana şi rusa, pentru a-i întâmpina la fermă pe culegătorii de fructe.

Într-un astfel de schimb de cuvinte se împrieteneşte cu o fată de vârsta ei. Nu după mult timp încep să meargă împreună în livadă şi să culeagă portocale una lângă alta, într-o tăcere plăcută.

— Ai un iubit, Livi? o întreabă Rachel într-o zi.

Ce băgăreață, îşi zice Livi. Dar toate discuțiile între tinerii de la fermă sunt despre cine cu cine se vede.

Aruncă portocalele în coşul uriaş. Când acesta se umple, îl vor duce la hambarele de sortare.

— Nu, spune ea. Muncesc aici toată ziua şi apoi mă duc acasă şi mă culc, şi nu-mi place niciunul dintre băieții ăştia.

— Ştiu pe cineva care ți-ar plăcea. E vărul meu. Şi nu e culegător de fructe.

În ciuda protestelor lui Livi, şi cu încurajarea apăsată a Magdei, Ziggy Ravek e invitat la prânz în sâmbăta următoare.

Livi îşi petrece restul săptămânii încercând să se concentreze asupra muncii ei, dar nu reuşeşte. Nu se poate hotărî dacă e nerăbdătoare să-l cunoască pe acest străin sau îngrozită. Probabil câte puțin din amândouă, îşi zice ea.

Dar sâmbăta soseşte, în ciuda ezitărilor ei, şi Livi se pregăteşte.

— Arăți bine. Magda îşi evaluează sora cu un ochi critic. Dar trebuie să-ți faci ceva la păr.

O aşază pe Livi la măsuța de toaletă din camera ei şi îi prinde buclele cu agrafe. Îi pune un pic de fard pe pomeți şi îi trece un ruj palid peste buze.

— Mult mai bine, spune Magda, dându-se în spate să-şi contemple opera.

Dar Livi nu e prea sigură.

— Arăt ca o păpuşă pictată, se plânge ea exact când se aude soneria. Mi-e frică, Magda, adaugă ea apucând-o pe sora ei de umăr când se întoarce să iasă din cameră.

— Frică să cunoşti *un băiat?* glumeşte Magda. După toate

prin câte-am trecut?

Livi nu poate să nu râdă.

— De ce compari cunoaşterea unui băiat cu înfometarea de la Birkenau?

— Nu le compar. Tu eşti cea care a făcut-o, surioară.

Livi îşi urmează sora mai mare în sufragerie, unde un bărbat înalt cu păr negru şi des îi întinde mâna.

— Ne-am mai întâlnit? întreabă Ziggy.

— Nu cred, spune Livi, apreciind strângerea de mână caldă.

— Îmi pari cunoscută.

— Am o faţă din aceea, zice Livi. Semăn cu toată lumea.

Ziggy izbucneşte în râs.

— Ai simţul umorului, spune el. Îmi place.

Mai târziu, în timpul mesei, Livi prinde privirea aprobatoare a Magdei când Ziggy le spune că e tehnician de avioane şi că lucrează la linia aeriană israeliană, El Al. Ar vrea ca sora ei să nu aibă întotdeauna dreptate, dar emoţiile i-au dispărut în clipa în care a dat mâna cu Ziggy.

După masă, Ziggy o întreabă dacă poate s-o mai vadă.

— Da, spune ea timid.

— Un film, poate? propune el.

— Depinde, spune Livi.

— De ce?

— De cine plăteşte, spune Livi cu o mică strâmbătură.

— Livi, cum poţi să spui aşa ceva?! sare Magda.

Ziggy râde.

— De ce nu? Aş vrea să te invit să vedem un film, plătesc eu.

— Atunci îţi mulţumesc foarte mult. Mi-ar plăcea.

Livi se întâlneşte cu Ziggy de două ori pe săptămână, bucurându-se de compania lui plăcută şi inteligenţa extraordinară. *Are* ceva familiar, dar nu-şi dă seama ce. Poate că sunt spirite gemene, se gândeşte ea.

— Îți mulțumesc că mi-ai spus povestea ta, îi zice el după cea de-a patra întâlnire.

Stau pe o bancă în parc, lângă locul de joacă pentru copii. E un loc ciudat pentru a depăna o poveste de groază despre torturi şi moarte, în timp ce țipetele vesele ale copiilor umplu aerul. Şi Livi a avut rezerve la început în a vorbi cu Ziggy despre viața ei şi a surorilor sale în lagăr; încă nu-l cunoaşte destul de bine, iar amintirile sunt dureroase, dar după aceea se simte mai bine. Acum ştie totul despre mine, aşa cum se şi cuvine unui spirit geamăn, îşi spune ea.

— Vrei să vorbeşti despre ce ți s-a întâmplat ție? îl întreabă.

— Poate, într-o zi, răspunde el oftând. Dar azi străluceşte soarele. Nu crezi că o poveste despre lagărele de concentrare e de ajuns deocamdată?

Livi râde, mirându-se că poate să râdă. El a ascultat-o şi chiar a ținut-o în brațe când a plâns. O surprinde că altcineva în afară de surorile ei o face să se simtă atât de în siguranță.

În siguranță, din nou aceste cuvinte. Ca o mâncărime care nu-ți trece de tot, oricât te-ai scărpina.

*

— Sunt însărcinată! o anunță Magda pe Livi, care stă în prag cu cheia în mână. Livi are unghiile murdare şi e bronzată după zilele lungi petrecute în soare; e obosită şi fericită, nerăbdătoare să-i povestească Magdei despre întâlnirea ei cu Ziggy, dar uită de el pe loc când aude vestea.

— Încă un bebeluş Meller! strigă ea. O să fiu *iar* mătuşă!

— O să fii. Şi slavă Domnului că o să fii lângă mine şi o să poți să mă ajuți!

Livi a fost lăsată în sfârşit să intre în casă şi acum cele două tinere sorb din pahare înalte suc de portocale, în timp ce Magda îi spune surorii sale cum se simte.

— Mi-e foame tot timpul, am poftă mai ales de măsline. Şi

acasă la familia Weizmann sunt o grămadă de măsline!

Mintea lui Livi se întoarce pe loc la momentul când a gustat măsline pentru prima dată, când a crezut că sunt prune şi şi-a înfipt dinţii în carnea lor tare şi amară. Orice aliment era preţios în lagăr, aşa că poate ar fi trebuit să le înghită şi gata, dar încântarea tinerei grecoaice când i le-a dat a fost un punct luminos în ziua aceea.

— Cât timp o să mai lucrezi? întreabă Livi.

Ce efecte o fi lăsat înfometarea asupra corpului Magdei? se întreabă ea. Dar Cibi a avut o sarcină uşoară, nu-i aşa?

— Ah, mă bucur că ai pomenit de asta. Am veşti bune pentru tine, surioară, zice Magda arătând spre mâinile lui Livi. Cred că-ţi poţi lua adio de la ţărâna aceea de sub unghii. Radiază.

— De sub unghii?

Livi îşi priveşte palmele, nedumerită.

— Lasă unghiile. Doamna Weizmann ar vrea să te cunoască şi, dacă te place – şi cum ar putea să n-o facă? –, ai putea să preiei slujba mea când o să plec.

— Slujba ta?

— Sunt însărcinată, Livi, ţine pasul! Te interesează?

Livi ia o înghiţitură de suc. O slujbă în casa preşedintelui? Nici nu-şi poate imagina. Ea nu cunoaşte decât livezile de portocali. Oraşul creşte, dar nu destul de repede ca ea să-şi găsească o slujbă de birou permanentă. Ar putea fi perfect.

— Sigur că mă interesează, spune ea.

— Bun. Fiindcă ţi-am aranjat un interviu. Peste câteva luni, dar doamna Weizmann a zis că dacă eşti măcar pe jumătate la fel de bună ca mine, ea e mulţumită.

— Pe jumătate cât tine? Ce neobrăzare!

— Bine, poate n-a zis aşa.

— Aşadar, când pleci?

Ochii lui Livi strălucesc. Deja îşi imaginează cum îl va

cunoaşte pe preşedinte.

— Acum cine-i neobrăzată?

În noaptea aceea, în pat, Livi se gândeşte cum o să fie să lucreze într-un loc unde n-o să mai fie un chip fără nume între altele, făcând acelaşi lucru ca tot restul lumii. Simte un fior de speranță la un altfel de viitor. Poate că în noaptea asta n-o să mai plângă până adoarme, cum a făcut în fiecare noapte de când ea şi surorile ei au fost date afară din casa lor din Vranov. Nu vrea niciodată să plângă, dar când închide ochii, în fața lor îi apare chipul mamei. Mama iubise casa aceea; muncise atât de mult ca să facă din ea un cămin minunat! Iar acum o brută şi familia sa mănâncă din vesela lor, stau pe scaunele lor, se culcă în paturile lor. Când capul îi ajunge pe pernă, Livi se întoarce mereu în ziua aceea: din nou îl loveşte pe nemernicul acela cu piciorul, îmbrâncindu-l de lângă Magda.

Trage adânc aer în piept şi simte că i se contractă gâtul. În ciuda optimismului dat de noua slujbă, noaptea asta nu e diferită, dar, în timp ce alunecă în somn, şopteşte o promisiune pentru mama ei, printre suspine.

„O să te fac mândră de mine, mama."

Trei luni mai târziu, în ziua interviului, îmbrăcată frumos, pieptănată şi aranjată, Livi se îndreaptă spre casa preşedintelui, cu Magda abia ținându-se după ea şi implorând-o să încetinească astfel încât să țină pasul şi o biată femeie însărcinată.

Acum e în sfârşit în casă, şi entuziasmul i s-a concentrat într-un grăunte de teamă. Emoționată şi cu gura uscată, intră în camera de zi, unde doamna Weizmann stă pe o mică sofa albă, cu mâna întinsă. Livi i-o strânge.

— Ia loc, draga mea, spune doamna Weizmann arătând spre un scaun. Mie mi-e mai uşor să vorbesc în germană, te deranjează? Sau în ebraică, dacă te descurci mai bine ca sora ta. Slovaca mea mă tem că e inexistentă.

— În germană e foarte bine, răspunde Livi.

— Spune-mi câte ceva despre tine.

— Nu sunt multe de spus, zice Livi, gândindu-se că nu e destul timp pe lume ca să vorbească despre ea, despre toate prin câte-a trecut.

— O, nu te cred, Livi. Magda mi-a spus deja multe, dar aş vrea să le aud de la tine.

O oră mai târziu, Livi se opreşte din vorbit. I-a spus doamnei Weizmann povestea condensată a vieţii ei, şi primeşte slujba pe loc.

În restul săptămânii, pluteşte. A întâlnit un bărbat care o face să râdă, iar acum lucrează în casa preşedintelui ţării; surorile ei sunt măritate şi fericite, una are un copil, cealaltă e însărcinată.

Dar sunt cu adevărat *fericită?* se întreabă ea.

În astfel de momente, când e în pragul unei mari schimbări, ceea ce începe ca o furnicătură de-a lungul şirei spinării începe să pulseze. A simţit asta înainte de a păşi pe chei, la Haifa, şi din nou când ea, Magda şi Iţhak mergeau cu maşina spre Rehovot să-şi facă o viaţă nouă, şi iarăşi în prima zi în casa Weizmann. De obicei, Livi ia lucrurile aşa cum sunt: e entuziasmată că porneşte într-o nouă aventură, de ce n-ar simţi o furnicătură de emoţie? Dar, alteori, ca în seara asta, senzaţia de-a lungul şirei spinării o duce înapoi la Birkenau, la spital, unde a fost tratată de tifos.

Există o anumită amintire din timpul petrecut la Birkenau care o face să simtă că nu-şi merită norocul. Ea şi Matilda au stat în paturi de spital identice, amândouă cu febră, amândouă suferind, dar o bizară întorsătură a destinului a făcut ca Livi să supravieţuiască acelei nopţi, şi Matilda, nu.

În timp ce Livi era „salvată” – obligată să stea pe podeaua unei latrine, cu cămaşa înmuiată în excremente –, Matilda a fost dusă la camera de gazare. Acelei fete i s-a refuzat o viaţă

nouă în Israel, o slujbă în casa Weizmann şi iubirea a două surori. E o nebunie, ştie asta, dar aşa se simte acum: ca şi când ar păşi încălțată cu pantofii unei moarte.

Livi nu înțelege de ce tocmai această amintire anume îi revine în astfel de momente: nu se acuză pentru moartea Matildei, dar bănuieşte că se va întreba mereu dacă, în cazul în care ea ar fi trăit, n-ar fi aici, simțind furnicături în zorii unui nou început.

Cibi şi Magda îi spun cuvinte de alinare, îi povestesc anumite evenimente din viața lor care vin în prim-plan, umbrindu-le pe toate celelalte, dar niciuna din ele nu poate explica de ce Livi retrăieşte iar şi iar moartea acestei fete. Poate pentru că această poveste simplă a ajuns să simbolizeze microcosmosul întregului timp petrecut la Birkenau, o noapte în care ea a rămas în viață, şi o altă fată a murit.

O noapte în care Mala, cu câteva cuvinte rostite într-o ureche bine aleasă, i-a salvat viața.

Amintirile astea au o îngrozitoare simetrie, se gândeşte Livi când se revede trăgând roaba cu trupul interpretei moarte spre crematoriu.

CAPITOLUL 30

Rehovot,
1951

Arşița soarelui de amiază e necruțătoare, şi Livi şi Ziggy se refugiază într-o cafenea pentru câteva minute de răgaz. Livi e neliniştită şi speriată: neliniştită că va aborda un subiect care-l va face pe Ziggy să se întoarcă într-un trecut pe care ar prefera să-l uite – asta îi e clar acum, când sunt împreună de două luni şi Ziggy nu i-a dezvăluit nimic despre viața lui în captivitate –, şi speriată pentru că dacă el

nu-i poate împărtăşi această bucată din el, probabil că nu au un viitor împreună.

— Pari foarte îngrijorată, Livi, îi spune Ziggy după ce se aşază. Abia dacă ai rostit o vorbă pe drum.

— Nu sunt îngrijorată, spune ea repede. Apoi adaugă: Poate, un pic.

— Vrei să-mi spui?

Când Ziggy îşi concentrează toată atenţia asupra lui Livi, cum face acum, ea devine agitată, i se înnoadă limba.

— Comandăm ceva de băut? zice ea, luând meniul.

— Şi apoi îmi spui?

O parte din Livi îşi doreşte să nu fi hotărât să-l interogheze pe Ziggy astăzi. Sau oricând altă dată.

Sorb din café frappé şi împart o plăcintă în tăcere. Ziggy e un bărbat răbdător, se gândeşte Livi. Probabil că ar sta acolo şi o oră aşteptând să spun ceva.

— Ziggy, mi-ai povestit atât de multe despre viaţa ta de când ai ajuns în Israel, spune ea într-un târziu. Dar nu ştiu ce ţi s-a întâmplat.

— Asta te preocupă? întreabă el, punându-şi paharul pe masă. Pare deodată foarte obosit, şi Livi ar vrea să-şi poată lua cuvintele înapoi.

— Ţi-am spus. E în trecut, Livi. Ce mai contează?

— Contează pentru *mine.* Tu ştii totul despre mine. Nu vrei să-mi spui câte ceva despre familia ta, sau măcar unde te-ai născut? insistă ea.

Crede cu tărie că povestea ei e ceea ce o face pe *Livi*, oricât de dureros ar fi să-şi amintească trecutul.

Ziggy oftează, trecându-şi mâinile peste faţă, răsfirându-şi cu degetele părul des.

— Sunt dintr-un oraş numit Cesky Tesin, din Moravia, începe el. Adică era Moravia când trăiam eu acolo. Acum face parte din Cehoslovacia.

— Şi familia ta mai trăieşte?

Acum că Ziggy a început, Livi e nerăbdătoare să afle totul deodată.

— Stai, Livi, ajung şi acolo. Eram cel mai mic din patru fraţi. Tata era croitor în oraş, iar mama... Ziggy se întrerupe, lasă capul în jos şi-şi trage nasul.

Ea îi simte durerea, fireşte; e şi agonia ei, agonia fiecărui supravieţuitor, dar înţelege, totodată, că trebuie să-l lase să-i povestească în ritmul lui.

— Mama... of, Livi, făcea cele mai bune prăjituri din oraş; în fiecare zi când veneam de la şcoală, în casă mirosea ca-n paradis. Pâine, prăjituri, fursecuri. Ziggy rămâne pe gânduri. Nu-şi mai trage nasul, ci zâmbeşte acestei amintiri. Când lucrurile au început să se înrăutăţească şi nu ni s-a mai permis să mergem la şcoală sau la lucru, fratele meu cel mai mare s-a dus să lupte alături de ruşi şi a fost omorât. Tata era îngrijorat pentru mine, fiindcă eram foarte mic, aşa că m-a trimis împreună cu mama la un unchi, în Cracovia. Am stat acolo câteva luni, şi în cele din urmă mama a vrut să se întoarcă acasă, la tata şi la fraţii mei şi, bineînţeles, la bucătăria ei. Ziggy oftează din nou. Îşi dă farfuria deoparte şi îi face semn chelneriţei să mai aducă o cafea. Pe drum am fost opriţi de nazişti.

Ziggy îşi strânge cămaşa la piept, mototolind-o, şi îi sare un nasture. Livi se întinde şi pune mâna liniştitor peste amândouă mâinile lui. El zâmbeşte şi dă drumul cămăşii.

— Au bătut-o, Livi. În faţa ochilor mei au bătut-o, şi de mine nu s-au atins.

Livi îi strânge mâna puternic, sperând că gestul îl va face să se simtă mai puţin singur cu amintirile lui.

— Când în sfârşit ne-au lăsat să plecăm, am ajutat-o pe mama să meargă şi ne-am întors la unchiul, în Cracovia. Au trecut poate câteva săptămâni, nu mai mult, şi am auzit că au început să fie luaţi toţi evreii din zonă. Mama şi cu mine ne-am ascuns într-un dulap, dar ne-au găsit şi apoi... apoi

am fost duşi toţi în piaţa oraşului şi acolo ne-au despărţit. A fost ultima dată când am văzut-o.

Livi nu rosteşte niciun cuvânt, fiindcă ştie că Ziggy îşi adună puterile să-i spună partea cea mai urâtă a poveştii, aşa cum i se întâmplase şi ei.

— A fost dusă la Auschwitz şi n-a mai ieşit vie de acolo.

— Of, Ziggy, îmi pare atât de rău, atât de rău!

Pe faţa lui Livi şiroiesc lacrimi.

— În fine, eu am fost plimbat de la un lagăr la altul, la Freiburg şi Waldenburg, unde am fost pus să fac lentile pentru submarinele germane, apoi la Gross-Rosen, şi în sfârşit la Reichenbach.

— Ai umblat ceva, spune Livi zâmbind uşor.

— Poţi să spui şi aşa. Am fost eliberat din Reichenbach şi dus la Praga, dar în cele din urmă am plecat acasă, în Moravia. Ziggy ia o înghiţitură din paharul înalt de frappé pe care chelneriţa tocmai l-a pus în faţa lui. Acasă, ha! pufneşte Ziggy. În casa noastră locuiau nişte nemţi, aşa că i-am dat afară şi...

— Stai, îl întrerupe Livi. I-ai dat afară?

— Bineînţeles. Ne luaseră vieţile, Livi, n-aveau să-mi ia şi casa!

Ochii lui Ziggy aruncă săgeţi şi lui Livi nu-i e greu să şi-l imagineze pe acest bărbat frumos şi puternic alungându-i pe nemţi din casa lui.

— Continuă, spune ea, sorbind din cafea şi dorindu-şi ca Ziggy să fi fost şi la Vranov şi să-i fi alungat şi pe intruşii din casa ei.

— Ei bine, m-am mutat înapoi şi pe urmă, într-o zi, aud o bătaie în uşă şi în prag dau cu ochii de tata. Îţi vine să crezi? El şi cei doi fraţi ai mei fuseseră duşi la Łódź, în Polonia, şi când au venit ruşii, au fugit şi au intrat în Legiunea Cehă. Fraţii mei erau încă la Praga, dar în cele din urmă ne-am reîntâlnit.

— Îți mulțumesc că mi-ai spus povestea ta, Ziggy.

Ziggy oftează şi clatină încet din cap.

— Am dus-o relativ uşor în război, Livi, nu m-ai ascultat? Eu n-am suferit ca tine sau ca surorile tale. Nici măcar n-am un număr pe braț.

— Un număr pe.? Ziggy, ce tot spui? Nu e un concurs. E o poveste cumplită, toate poveştile noastre sunt la fel de oribile.

— Vreau să spun că suferința voastră a fost mai mare, mult mai mare decât a mea. O văd în ochii tăi, Livi... ori de câte ori crezi că nu te vede nimeni, dispari.

— Şi tu la fel! îi răspunde Livi. Toți o facem. Acum, te rog, Ziggy, îl ai încă pe tatăl tău, pe frații tăi. Eu le am pe surorile mele. Hai să ne bucurăm de norocul pe care l-am avut. Crezi că are importanță dacă ai avut mai multă supă decât mine? Sau că ai avut două pături în loc de una? Am fost prizonieri, ne-au luat din casele noastre fără niciun motiv şi ne-au omorât rudele.

Ziggy pune jos paharul şi o ia de mână.

— Locuiesc cu tatăl meu în Rishon, Livi. Mi-aş dori foarte mult să-l cunoşti.

Livi e surprinsă. Iese cu Ziggy de câteva luni, dar n-a pomenit niciodată de tatăl lui. În acelaşi timp, ştie că nu e nimic rău în asta; că această parte a vieții lui e împletită cu tragedia trecutului şi că a vorbi despre una ar fi însemnat să vorbească şi despre cealaltă, şi pur şi simplu n-a fost pregătit până azi.

— Mi-ar face plăcere să-l cunosc, spune Livi, încercând să-şi controleze tensiunea din voce.

Şi ea vrea să nu se mai gândească la poveştile lor deocamdată.

— Perfect, fiindcă arde de nerăbdare să vadă chipul fetei frumoase despre care i-am tot vorbit.

Ziggy deschide gura să mai spună ceva, dar o închide,

privind-o intens pe Livi.

— Am ceva pe bărbie? întreabă ea.

— Nu, e doar senzația aia ciudată că te-am mai văzut undeva, Livi. Mă înnebunește.

— Poate am fost pe același vapor și ni s-au intersectat privirile la un moment dat.

Livi surâde, ușurată că Ziggy nu zăbovește asupra trecutului, că acum pot să meargă mai departe și... Deodată îi apare o imagine în minte și acum ea e cea care-l privește intens pe Ziggy.

Un grup de băieți plini de ei, înconjurați de admiratoare.

— Ești unul dintre „păuni”! șoptește ea, încântată.

— Ce sunt?

Ziggy e profund nedumerit.

Livi își amintește de tânărul care stătea deoparte în timp ce „băieții zburători” din grupul lui se scăldau în atențiile unor fete drăguțe.

— Așa vă spunea Magda. Nu doar ție, ci grupului în care erai pe vapor. Piloți, tehnicieni – băieții zburători.

Ziggy rămâne tăcut, apoi chipul i se destinde într-un zâmbet larg.

— Sigur! Tu ești fata care părea întotdeauna atât de serioasă! Nici nu te uitai la noi.

— Nu-i adevărat, Ziggy. M-am uitat la tine de cel puțin două ori.

Livi roșește. Această coincidență o emoționează. Nu l-a cunoscut pe Ziggy dintr-o toană a unei culegătoare pe care a întâlnit-o la o fermă; Ziggy *este* sufletul ei geamăn, și poate chiar mai mult decât atât: destinul ei.

Mai beau niște café frappé și mai împart o plăcintă. Livi e însă neliniștită: Ziggy s-a înseninat, acum spune povești amuzante despre colegii lui de muncă, îi vorbește despre ambițiile lui de inginer și despre cele mai bune cafele pentru frappé, ca și cum ar fi uitat complet că numai cu câteva

clipe înainte plângea moartea mamei sale.

*

Doamna Weizmann o întâmpină pe Livi cu un surâs larg.

— Soțul meu s-a întors acasă aseară, şi cum n-a avut încă ocazia să te cunoască, mă întrebam dacă ai vrea să vii la el în birou să-l saluți.

— Să-l salut pe preşedintele Weizmann? întreabă Livi, cu un uşor tremur în glas.

Dar doamna Weizmann a luat-o deja înainte. Bate la uşa preşedintelui şi o deschide fără să mai aştepte o invitație.

— Haim, ea e Livi, noua cameristă care are grijă de noi.

— Bună, Livi. Preşedintele se ridică de la birou. Poartă cioc şi ochelari rotunzi; pare un profesor universitar. Am auzit o mulțime de lucruri despre tine.

Privirea îi e prietenoasă şi Livi simte că deja îl îndrăgeşte pe omul ăsta. Îi întinde mâna şi ea i-o strânge. Din instinct, duce mâna stângă la spate, un gest care nu-i scapă preşedintelui. Îi ia brațul şi, foarte blând, îi ridică mâneca. Îşi trece uşor degetele peste cifrele tatuate.

— E o călătorie întreagă în cifrele astea, aşa-i? spune el încet.

Livi dă afirmativ din cap.

— Vrei să-mi povesteşti?

*

— Când mi-a luat mâna, i-am mulțumit lui Dumnezeu pentru un om ca Haim Weizmann, un om cu o asemenea viziune. Am simțit cu adevărat, poate pentru prima dată, că am o contribuție la soarta Israelului. Livi ia cina cu Magda şi Iţhak, relatându-le fiecare nuanță a întâlnirii ei cu preşedintele. N-a scos o vorbă cât mi-a ascultat povestea. Nici măcar una, m-a lăsat să povestesc.

— Bietul om, zice Magda râzând. E a doua oară când ne aude povestea.

— A mea e diferită de a ta, spune Livi regretându-şi

cuvintele în clipa în care îi ies de pe buze. N-am vrut să sune aşa, Magda, iartă-mă.

Magda zâmbeşte.

— Nu-ți face griji, Livi, ştiu că n-ai vrut.

Dar din nou simte împunsătura dublă de vinovăție şi disperare pe care o simte ori de câte ori se face vreo referire la faptul că surorile ei au petrecut doi ani lungi în lagăr, în timp ce ea era acasă, cu mama, fără să ştie nimic despre suferințele lor.

— Ei bine, spune ea acum, tot ce ştiu e că şi-a câştigat dreptul de a fi numit Părintele Israelului, şi cred că doamna Weizmann ar trebui să fie numită şi ea Mama Israelului.

Când Magda se retrage în dormitor să se odihnească după cină, Livi o urmează. Magda îşi dă seama că sora ei îşi regretă încă vorbele.

— Livi, nu-i nimic. N-am crezut o clipă că ai vrea să mă răneşti.

Ochii lui Livi sunt plini de lacrimi.

— Mă bucur că n-ai fost acolo, Magda, zău că mă bucur. Ştii ce ne dădea putere mie şi lui Cibi? Credința că tu eşti în Vranov şi ai grijă de mama şi de bunicul.

Asta n-o face pe Magda să se simtă mai bine.

— Ceea ce mă doare cel mai mult, spune ea, ridicându-se în capul oaselor, e să-mi amintesc ultimele noastre zile în Vranov. Noapte după noapte ne aşezam la cină – nu aveam niciodată cine ştie ce, dar cu siguranță mai mult decât voi – şi spuneam o rugăciune pentru voi două, şi mâncam. Luam mâncarea ca pe ceva de la sine înțeles, uneori îi luam pe mama şi chiar pe bunicul ca pe ceva de la sine înțeles. Îmi spuneau mereu să mă ascund, să nu mă arăt, să fiu o fantomă. Şi eu îmi ieşeam din fire şi țipam la ei să mă lase să plec în căutarea voastră.

Îşi şterge o lacrimă.

— Îmi pare rău, Magda, spune Livi.

— Siguranța mea însemna pentru ei la fel de mult cât însemna pentru voi, dar eu nu voiam să fiu *în siguranță* – voiam să fiu cu tine şi cu Cibi. Şi apoi mi s-a îndeplinit dorința, care nu era dorința voastră sau a mamei, era doar a mea. Şi apoi nimeni n-a mai fost fericit, eu cel mai puțin dintre toți.

Acum Magda plânge, lacrimi mari căzându-i pe burta bombată.

Livi se urcă în pat, şi cele două surori se culcă îmbrățişate.

— Magda, crezi că nu ne gândeam cât de dureros trebuie să fi fost pentru tine să nu ştii ce s-a întâmplat cu noi? Probabil că te înnebunea. Dacă aş fi fost în locul tău, sigur aş fi făcut o prostie.

— Ca de exemplu să i te predai lui Visik? zâmbeşte Magda printre lacrimi.

— Individul ăla... sper că e mort, spune amar Livi. Dar da, nu mi-ar fi păsat ce spune mama sau altcineva, şi probabil aş fi ajuns să fiu omorâtă.

— Ei, atunci presupun că trebuie să mă bucur că eu am fost cea care a rămas în urmă.

— Dar aşa ai ajuns acolo grasă şi puternică, Magda, o tachinează Livi, după care devine iar serioasă: şi slavă Domnului că a fost aşa. Cum altfel am fi supraviețuit marşurilor?

Magda şi Livi primesc veste de la Cibi că e din nou însărcinată, şi Iţhak îşi roagă un prieten să-i ducă pe el şi pe cele două surori la fermă. În curând vor fi trei copii Meller, îşi zice Livi. Bebeluşii se vor naşte pe fundalul elanului național de a transforma această țară într-o patrie evreiască prosperă, cu o cultură înfloritoare, în care vor avea şi ei rolul lor.

— Mărită-te mai repede, Livi, îi spune Cibi. Vreau să ne umplem casele de copii!

— N-o să mă mărit numai ca să le dau un verişor copiilor voştri, spune Livi indignată.

— Nu vreau să spun că ăsta trebuie să fie singurul motiv, pisicuțo, zice

Cibi. Dar îl iubeşti pe Ziggy, nu-i aşa?

— Nu ştiu, izbucneşte Livi.

Cibi se uită la Magda.

— A pățit ceva?

— Sunt aici, Cibi, poți să mă întrebi direct.

— Doamne, ce-i cu tine? spune Magda. E vorba de Ziggy? S-a întâmplat ceva?

Deodată, Livi începe să plângă.

— Îmi pare rău, suspină ea. Nu sunt nefericită, doar... doar descumpănită.

Livi se aşază pe canapea, cu surorile ei de o parte şi de alta, fiecare cu o mână pe spatele ei.

Cibi e din nou pe un teritoriu familiar: ştie cum s-o liniştească pe Livi; n-a mai făcut-o şi altă dată, în locuri mult mai rele decât propria ei casă pe pământul făgăduit?

— Descumpănită? zice Magda. Vrei să ne spui ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic, spune Livi. Dar *este* vorba despre Ziggy. De multe ori, când vorbim despre lagăre, spune că n-ar trebui nici măcar să se plângă, când noi am suferit atât de mult.

— Nu e un concurs, răspunde Cibi încruntându-se.

— Asta i-am zis şi eu.

— Ascultă-mă, Livi, spune Cibi, deodată serioasă. Din ce ne-ai povestit despre Ziggy, e evident că a fost singur – nu i-a avut pe frații lui alături, ca să-l ajute să înțeleagă ce se petrece.

— Aşa e, adaugă Magda. Voi două v-ați avut una pe alta şi apoi am venit şi eu; într-un fel sau altul, am trecut prin asta împreună.

— Cred că înțeleg de ce se simte vinovat, spune Cibi.

— De ce? întreabă Livi.

— Păi dacă i se pare că ce-a trăit el n-a fost atât de rău ca ceea ce am trăit noi, poate că undeva, în adâncul sufletului său, crede că ar fi trebuit să fie – numai Dumnezeu ştie câte poveşti cumplite există. Probabil se gândeşte că a scăpat de ceva de care n-ar fi trebuit să scape.

În seara aceea, mult după ce surorile ei au plecat şi în timp ce Miška îl culcă pe Karol, Cibi se bagă în pat şi închide ochii. Discuția cu surorile ei despre posibilul sentiment de vinovăție al lui Ziggy i-a stârnit o amintire puternică, una care şi-ar dori să nu-i revină atât de des.

Oricât de tare ar încerca să-şi scoată chipurile lor din minte, ele se întorc iar şi iar, nechemate.

În patul ei, la căldură, Cibi se gândeşte la noaptea aceea, la Birkenau, când, tremurând pe priciul lor, ea şi Livi hotărâseră să se sinucidă înainte de a le ucide frigul, noaptea când au fost salvate de o fată pe care n-o cunoşteau şi pe care n-au mai văzut-o niciodată – ea a tras pătura de pe două fete de pe alt prici şi le-a dat-o lor.

A doua zi dimineața fetele erau moarte, cu trupurile încolăcite unul în jurul altuia, în încercarea de a afla o căldură care n-a mai venit.

Poate că fetele erau deja moarte când le-au fost trase păturile de pe ele, dar Cibi n-o să ştie asta niciodată. Nu a furat ea acele pături, dar le-a acceptat.

O face asta complice?

Acum, se foieşte nelinişti tă în pat. Cu o săptămână în urmă, la brutăria din oraş, unde se dusese să cumpere *challah*[8] şi chifle, a zărit în bucătăria prăvăliei două adolescente: fiicele brutarului, care o ajutau pe mama lor

[8] Pâine specific evreiască, împletită, având în compoziția aluatului, spre deosebire de pâinea obişnuită, şi ouă. (N. Tr.)

după ce veneau de la şcoală. Tocmai trăseseră o tavă cu pâini din cuptor şi erau încântate de coaja aurie şi miezul alb, crescut. S-au îmbrăţişat, şi a fost ceva în îmbrăţişarea asta care a trimis-o pe Cibi în dimineaţa aceea rece. Braţele înlănţuite în jurul spatelui, bărbiile cuibărite în adâncitura umărului, ochii larg deschişi – era aceeaşi poziţie ca a fetelor moarte. Cibi s-a cutremurat, răsucindu-se pe călcâie fără să mai cumpere pâine, şi a plecat grăbită spre casă. În după-amiaza aceea, a scos sfeşnicele mamei sale şi le-a pus lumânări noi, pe care le-a aprins în amintirea fetelor moarte, ştiind tot timpul că făcea asta doar pentru a-şi atenua sentimentul de vinovăţie.

Câte poveşti din acestea au fost nevoiţi supravieţuitorii să îndure? se întreabă ea.

*

Magda a avut o sarcină uşoară: a ajutat-o că putea să vorbească cu Cibi despre toate junghiurile şi poftele, dar niciodată nu i-a lipsit mai mult mama ei. Când intră în travaliu, e recunoscătoare pentru prezenţa lui Livi, pentru că o ţine de mână, pentru că o încurajează să împingă atunci când e timpul, dar o vrea pe mama ei, şi pe bunica, cea care a moşit atât de multe femei din Vranov.

Nu are nicio ezitare în legătură cu numele pe care-l va da fetiţei: numele mamei sale înseamnă „viaţă”, şi asta înseamnă acum micuţa Haia pentru Magda. O nouă viaţă, împreună cu această şansă în Israel – speră că va putea începe să scape măcar un pic de fiorii de vinovăţie care o trec ori de câte ori Cibi şi Livi pomenesc despre viaţa petrecută în lagăr.

A început să se simtă vinovată în apartamentul din Bratislava, alături de prietenii lor de pe terasa de pe acoperiş. Când supravieţuitorii au început să-şi spună poveştile, şi-a dat seama cât de norocoasă fusese: ea nu fusese aproape ucisă prin înfometare, nu suferise de tifos,

nici măcar nu fusese rasă în cap. Numărul de pe braţ îi fusese tatuat de un om bun, la rugămintea lui Cibi, nu la ordinul unui nazist. Îngrozită când a ajuns faţă în faţă cu surorile ei, aproape nerecunoscându-le, primul ei sentiment fusese unul de furie faţă de mama ei: de ce n-o lăsase să plece? Aceasta era vina care-o apăsa: că nu fusese alături de Cibi şi Livi.

„Mă bucur că n-ai fost acolo", îi spusese Livi pe acoperişul acela, aşa cum i-o mai spusese de-atâtea ori de atunci. N-am fi supravieţuit niciodată marşurilor morţii fără tine.

„Nu mai ţii minte, Magda, ce poveşti ne spuneai?" o întrebase Cibi, nevenindu-i să creadă că Magda nu înţelegea asta. „Amintirile acelea ne-au ajutat pe toate să mai facem câte un pas. Ciocolata cu zăpadă!" strigase ea deodată, şi inima Magdei se frânsese la aceste cuvinte.

Se uitase la surorile ei, încă mult mai răvăşite de experienţele lor decât ea, şi le luase în braţe, profund recunoscătoare că încercau s-o facă să se simtă mai bine.

— Şi despre ziua pe care ai petrecut-o în pădure, cu bunicul, adăugase Livi. Magda, serios, n-am fi rezistat fără tine. Mulţumesc lui Dumnezeu că erai în spital atunci!

Dumnezeu, se gândeşte Magda. Ei bine, unde a fost Dumnezeu? Spre deosebire de Cibi, ea continuă să se roage, dar credinţa ei e zdruncinată, foarte zdruncinată. Abia când au păşit pe uscat la Haifa a rostit o mulţumire pentru prima dată în ani de zile, iar acum, privind chipul micuţei Haia, Magda mulţumeşte din nou şi începe să se scuture de vină.

Curând după aceea, Haia are încă un verişor: doar trei săptămâni mai târziu, Cibi îi dă naştere micului Joseph.

Ţinându-şi nepotul în braţe, Livi devine conştientă, foarte curând, că micul Karol nu e tocmai îndrăgostit de frăţiorul lui. Îşi iese din fire ori de câte ori Cibi ia bebeluşul în braţe, face o criză când ea dispare ca să-l culce pe Joseph şi, în general, suferă pentru că a pierdut din atenţia care până

atunci îi fusese acordată exclusiv lui.

Prezența lui Livi îi permite lui Cibi să petreacă mai mult timp cu Karol şi, treptat, băieţelul, din nou lumina ochilor mamei lui, ajunge să-şi îndrăgească frăţiorul.

Când se întoarce la Rehovot, Livi o amuză pe Magda cu poveşti despre transformarea lui Karol dintr-un monstru de temut într-un frate mai mare devotat, dar sora ei punctează aceste amintiri fericite cu o revenire la realitate.

— Trebuie să-l inviţi pe Ziggy să petreacă Hanuca alături de noi, propune ea. Nu l-am mai văzut de mult.

Livi se posomorăşte instant.

— Nici eu nu l-am mai văzut, spune ea bosumflată. Poate şi-a găsit pe altcineva.

— Vrei să-mi spui ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic, doar că... în fine, e ce ţi-am mai spus. Şi Cibi are dreptate, Ziggy chiar se simte vinovat. Ori de câte ori vorbesc despre lagăre, devine tăcut, şi apoi mă simt ciudat, ca şi cum n-ar trebui să vorbesc despre asta, dar înnebunesc dacă n-o fac, Magda! Livi oftează. Nu înţelegi? Pur şi simplu nu pot.

— A fost la fel şi pentru Iţhak, nu mai ţii minte? Şi-a pierdut prima soţie şi copiii, şi totuşi crede că n-a suferit destul. Vinovăţia e o emoţie puternică, Livi, îi spune Magda surorii sale, simţind în piept propria vinovăţie. Toţi o avem, nu-i aşa?

Livi încuviinţează din cap.

— Dar noi *vorbim* despre asta, vorbim despre toate. Ziggy, nu.

— Atunci va trebui să hotărăşti dacă merită să lupţi pentru el. Merită?

— Nu ştiu.

Livi se plimbă de colo-colo prin mica încăpere, cu mâinile în şolduri.

— Ţii la el, Livi? o ajută Magda.

— Sigur că țin, dar ce pot să fac?

— Trebuie să-i spui ce simți. Magda se mobilizează. Scotoceşte într-un sertar al biroului şi extrage o foaie de hârtie şi un stilou, punându-i-le în mână lui Livi. Invită-l de Hanuca – dacă vine înseamnă că nu s-a terminat totul între voi, mai aveți ce să vă spuneți. Dacă nu, atunci vei şti răspunsul.

Livi nu vrea câtuşi de puțin să facă asta, dar îşi dă seama că are nevoie să ştie cum stau lucrurile.

Sub privirea grijulie a Magdei, mâzgăleşte un scurt bilet.

— Du-l acum, cât e udă cerneala, o îndeamnă Magda, întinzându-i jacheta.

Tot drumul până la Ziggy, Livi se gândeşte dacă n-ar trebui pur şi simplu să arunce biletul şi să se întoarcă acasă, dar se trezeşte deja în prag, sunând la uşa clădirii. Cum nu răspunde nimeni, scoate biletul din buzunar, vrând să-l rupă în bucățele. Dar cum să mai dea ochii cu Magda? N-a mințit-o niciodată pe sora ei, şi nu e o laşă. Bagă biletul pe sub uşă şi speră că cineva îl va duce la apartamentul lui Ziggy.

— Nu era acolo, îi spune Magdei când se întoarce acasă. Aşa că ori o să vină, ori n-o să vină. O să aflăm în trei zile, în orice caz...

— O să vină, spune Magda. Orice-ar fi între voi doi, nu s-a terminat încă. Ține minte, sunt sora ta şi am întotdeauna dreptate.

*

Livi a umplut casa Weizmann de flori. Ele se revarsă, abundente şi irezistibile, din vazele înalte. De când a pus prima dată o vază cu trandafiri în dormitorul soților Weizmann, a primit rolul de florist pentru întreaga casă. Chiar şi preşedintele a fost văzut admirând aranjamentele bogate din hol sau de pe masa din sufragerie înainte de un dineu oficial.

— Fă o pauză, o sfătuieşte bucătăreasa, când Livi spală şi şterge vazele goale în bucătărie.

— Mulțumesc. Trandafirii sunt minunați acum, o să mă duc să stau un pic în grădină.

Găsind o bancă la umbra unui pin de Alep, Livi îşi îndreaptă fața spre soare şi inspiră parfumul florilor. Închide ochii şi se gândeşte la Ziggy. O să vină la cină mai târziu, şi dacă da, ce-o să-i spună ea? Ce-o să-i spună el ei?

— A, văd că-i mai place şi altcuiva să stea sub copacul meu superb.

Livi deschide brusc ochii şi sare în picioare.

— Domnule Weizmann, spune ea roşind, nu v-am văzut venind.

— Stai jos, Livi. Sunt doar un om bătrân care face o plimbare. Îi zâmbeşte larg, şi Livi se aşază la loc. E totul în ordine, draga mea? Pari îngrijorată. Arată spre bancă. Te deranjează dacă stau un pic cu tine?

— Sigur că nu, vă rog!

— Atunci putem să stăm de vorbă sau să stăm şi să nu spunem nimic, ci doar să admirăm grădina. Ştiu că o iubeşti la fel de mult ca şi mine, şi te-am văzut cum culegi florile pentru casă. Nu iei niciodată prea multe – îmi place asta.

— E atâta pace aici! spune Livi. Şi ați muncit amândoi din greu s-o faceți frumoasă.

— Aşa e, încuviințează preşedintele. Pot să-ți spun ceva? Nu aşteaptă răspunsul lui Livi. Prefer să stau aici decât în orice cameră din casă. Să nu mă înțelegi greşit, îmi place casa, dar aici – face el un gest larg spre grădină – aici mă simt liniştit şi mă pot ascunde de ochi iscoditori.

Preşedintele râde şi Livi şi-l imaginează strecurându-se afară din casă şi traversând gazonul spre a se pierde între tufe.

— Nu e cu totul adevărat, nu-i aşa? spune Livi zâmbind.

— V-am văzut pe dumneavoastră şi pe prim-ministrul

Ben-Gurion stând aici de multe ori, îndelung. Pe el îl lăsați întotdeauna să vă găsească.

Preşedintele Weizmann râde cu poftă.

— Ai perfectă dreptate, Livi. Pot să-ți mai spun ceva? Prim-ministrul Ben-Gurion e cel care vrea să venim aici, aşa că mai e cineva care-şi găseşte pacea în grădina mea.

— Acum ar trebui să mă întorc la treabă. Mă preocupa ceva, aveți dreptate, dar după ce am vorbit cu dumneavoastră... nu ştiu, dar mă simt mult mai bine.

— Probleme cu iubitul? întreabă preşedintele.

Livi râde.

— Da! Cum ați ghicit?

— Cum am spus, sunt un om bătrân, sunt puține lucruri pe care să nu le ştiu. Dar trebuie să-i spui tânărului ăstuia al tău că e norocos fie şi numai pentru că-ți ştie numele, darămite că te are în viața lui.

Livi înclină capul.

— O să-i spun. Vă mulțumesc.

Când mâncarea de Hanuca e pe masă, Livi, Magda şi Iţhak schimbă o privire.

Livi clatină încet din cap.

— Hai să mâncăm. E Hanuca, trebuie să sărbătorim.

Sunt gata să se aşeze, când răsună trei bătăi sonore în uşă.

— Deschid eu, spune Iţhak. Voi aşezați-vă.

Se uită la mâncarea de pe masă şi oftează cu jind.

— Bun venit, Ziggy, îl aud surorile salutând în vestibul.

Magda surâde şi duce un deget la buze.

— Să fii drăguță, o avertizează ea pe Livi.

— Intră, intră, îl pofteşte Iţhak pe Ziggy.

Livi observă că e îmbrăcat elegant. Poate i-a ales hainele noua lui iubită, se gândeşte ea.

Ziggy o salută din cap pe Livi şi îi oferă Magdei o cutie simplă, pe care ea o deschide şi găseşte înăuntru monede de

ciocolată învelite în staniol auriu.

— Iar ăsta e pentru tine, Livi, spune el, întinzându-i un sul de pergament. Livi desfăşoară foaia de hârtie şi citeşte:

Baruch atah Adonai elohaynu melech haolam she-hecheyanu vekimanu vehigiyanu lazman hazeh.

„Binecuvântat să fii, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele universului, Tu, care ai făcut minuni pentru strămoşii noştri în acele zile, în acest moment."

Livi simte un nod în gât şi i se pare brusc că în cameră e prea cald. Murmură un „mulţumesc", fără a se uita în ochii lui Ziggy, şi iese.

— Ce facem, nu mâncăm? întreabă Iţhak în urma ei.

— Las-o o clipă, îi spune Magda. Ce-ar fi să-i oferi lui Ziggy ceva de băut?

Magda o găseşte pe Livi în dormitor, stând pe marginea patului şi privind fix pergamentul.

— Te simţi bine?

— Da, spune Livi ridicând sulul. Rugăciunea asta... niciun băiat nu mi-a scris o scrisoare sau măcar un bilet până acum, şi când unul o face, e minunata binecuvântare de Hanuca. Ochii lui Livi se umplu de lacrimi. Sunt tulburată, Magda, şi n-am vrut să plâng în faţa lui.

— Ah, Livi, spune Magda, aşezându-se lângă sora ei şi îmbrăţişând-o, sunt lucruri mai rele...

— N-o spune, Magda! chicoteşte Livi. *Ştiu* că sunt lucruri mai rele decât să plângi în faţa unui băiat. Aş vrea doar să nu aduci Birkenau în orice discuţie.

Magda chicoteşte şi ea.

— Uită-te la noi, zice, râdem vorbind despre un lagăr de concentrare. Hai, Iţhak moare de foame, n-ai observat?

Livi se ia la întrecere cu Magda până în sufragerie.

La sfârşitul serii, în pragul micii case din Rehovot, Ziggy o întreabă pe Livi dacă vrea să facă o plimbare cu el a doua zi dimineaţa.

— Ca să vorbim? întreabă Livi.

— Ca să vorbim, confirmă el.

E o zi răcoroasă, dar măcar nu plouă. Livi îşi ia haina din cuier şi iese.

Se plimbă în tăcere o vreme, făcându-le cu mâna vecinilor şi schimbând cu ei binecuvântări. Ziggy o conduce pe Livi în parc, unde se aşază iar lângă locul de joacă pentru copii.

Trebuie să recunoască că se bucură să-l revadă pe Ziggy, şi rugăciunea pe care i-a dăruit-o e un semn promiţător.

— Ziggy, te rog, spune-mi ce-i cu tine. Vreau să aud orice ai avea să-mi spui.

Ar vrea să spună că a avut de înfruntat lucruri mult mai rele, dar se opreşte la timp.

— Ceva e, Livi, ai dreptate. Ziggy trage adânc aer în piept. Vreau să mă însor cu tine. Vreau să fii soţia mea.

Livi rămâne fără cuvinte. *Căsătorie.* La asta nu se aştepta.

— Să te însori cu mine? Cum să ne căsătorim, Ziggy, când tu nu-mi spui niciodată ce gândeşti?

Livi ştie că pare supărată şi poate că este, dar când Ziggy pleacă capul şi îşi priveşte mâinile, i se topeşte inima. Gestul lui e copleşitor, şi ea vrea să spună da.

— Ziggy, iartă-mă, spune Livi. N-am vrut să sune aşa.

— Nu-ţi cere iertare, Livi! Ziggy ridică brusc o mână. Te rog să nu-ţi ceri niciodată iertare în faţa mea! Tu eşti... eşti un înger. Nu merit să stau pe aceeaşi bancă cu tine.

Ziggy îi ia mâna.

— Te rog, dacă începi din nou cu asta, va trebui să ne spunem adio chiar acum. Livi îl priveşte sever. Te simţi vinovat, ştiu. Înţeleg chiar, dar *eu* mă simt pedepsită ori de câte ori te retragi.

Ziggy oftează adânc.

— Livi, nu ştiu dacă doi supravieţuitori pot să fie fericiţi împreună. Se uită la cer. Toată durerea asta e uneori prea mult. Dar te-am auzit, şi dacă vrei să mă accepţi, o să

încerc. Îți promit.

Ochii lui o imploră să spună da, şi ea vede că se chinuie, dar încă ezită.

Oare doar *să încerce* o să fie de ajuns?

Ziggy îşi ridică mâneca jachetei, dezvăluind pielea curată.

— După cum vezi, Livi, eu nu am un număr pe braţ.

Îşi pleacă capul.

— După cum ştii, Ziggy, nu-mi pasă. Nu-mi pasă dacă ai mințit, ai trişat sau ai furat ca să rămâi în viață – nimeni nu ne poate judeca pentru ce am avut de îndurat. Nu vreau decât să fim destul de apropiați ca să ne împărtăşim poveştile oricând vrem. Şi nu sunt nicio sfântă, niciun înger – toți am supraviețuit făcând orice a trebuit să facem.

Livi îşi dă seama că acum e momentul să-i spună ce vrea, şi fie o să accepte, fie n-o să-l mai vadă niciodată.

— Mă mărit cu tine cu o singură condiție, Ziggy Ravek, îi spune ea. Să vorbim despre ce ni s-a întâmplat ori de câte ori avem chef, să le spunem copiilor şi nepoților noştri ce s-a întâmplat, să nu încetăm să vorbim despre asta. Nu putem să ascundem aşa ceva sau să ne prefacem că e ceva din trecut şi să încercăm să uităm. Face o pauză. Spune-mi, ai uitat fie şi un singur lucru din lagăre?

Ziggy scutură din cap.

— Îmi amintesc fiecare secundă din fiecare zi, spune el.

— Sunt o grămadă de amintiri, nu-i aşa? Dacă nu vrem să ne petrecem restul vieții încercând să închidem uşa după ceva ce aproape ne-a distrus, am face bine să ne obişnuim cu faptul că lagărele fac parte din viața noastră la fel de mult cât facem parte unul din viața celuilalt.

— Ai spus că te măriți cu mine.

Ziggy zâmbeşte larg, scoțând o cutiuță din buzunar. O deschide şi ia din ea un inel pe care i-l pune pe deget.

Ea ridică mâna pentru a admira pietricica verde.

— Are aceeaşi culoare ca pădurile din Vranov primăvara!

exclamă ea.

CAPITOLUL 31

Rehovot,
1952

Livi se plimbă prin grădina de trandafiri a casei Weizmann, cu brațele pline de flori cu care să facă noi aranjamente. Le pune pe o bancă şi îşi continuă drumul printre tufe, atentă la mugurașii care vor da o recoltă abundentă de trandafiri în anul următor. Grădinarii au afânat solul ceva mai devreme şi pământul bogat e negru şi atât de ademenitor, încât ea se apleacă şi ia un pumn din el, apoi lasă să i se prefire printre degete.

— Acum eşti pământul *meu,* şopteşte ea. Patria mea. Îți mulțumesc că ne-ai primit.

Nu-l aude pe preşedinte apropiindu-se cu prim-ministrul David Ben-Gurion; când se întoarce, cei doi bărbați stau pe banca pe care a lăsat trandafirii, privind-o intens.

— Hm-hm, tuşeşte preşedintele Weizmann.

Livi se sperie, pământul încă îi curge din mâini.

— Îmi pare rău, îmi pare atât de rău, eu...

— Livi, pentru ce Dumnezeu îți pare rău? spune preşedintele râzând. Ai dreptate, *este* pământul tău. Se întoarce spre prim-ministru. David, poate că vei fi de acord că e în mai mare măsură pământul lui Livi decât al nostru.

Ben-Gurion încuviințează din cap, cu un zâmbet trist.

— Ai pierdut atât de multe, Livi, ai suferit mai mult decât ne putem închipui noi; dacă cineva şi-a câştigat dreptul de a fi aici, acestea sunteți tu şi surorile tale, continuă preşedintele.

Livi îşi şterge mâinile de şorț, trecând de pe pământ pe gazonul îngrijit. Se duce repede la bancă şi ia florile.

— Să ştii că preşedintele are dreptate, Livi. E patria ta acum, şi suntem onoraţi să te vedem revendicând-o.

Ben-Gurion se ridică în picioare şi face o scurtă plecăciune în faţa ei.

— Vă mulţumesc, domnule prim-ministru. Acum o să vă las, sunt sigură că aveţi lucruri importante de discutat.

Livi roşeşte, nerăbdătoare să plece.

— Avem, David? Crezi că avem ceva important de discutat? întreabă preşedintele Weizmann, jucăuş.

— Ah, sunt sigur că putem găsi ceva, răspunde Ben-Gurion, în timp ce Livi se îndepărtează grăbită.

*

Livi nu se mai duce la lucru de ceva vreme: preşedintele e foarte bolnav, şi cele mai mari temeri ale ei se confirmă când, în noiembrie, intră în bucătărie şi i se spune că a murit în noaptea aceea.

Tot restul zilei, priveşte cum sute de bărbaţi, femei şi copii se adună în faţa porţilor să-l plângă pe omul care şi-a dedicat viaţa misiunii de a le oferi pământul făgăduit.

Livi se gândeşte la promisiuni, vărsând şi ea lacrimi. Jurăminte şi pacte, legături şi angajamente, toate se reduc de fapt la un singur lucru: o declaraţie pentru a împlini un vis. Israelul i-a dat deja mai mult decât a îndrăznit să spere. Surorile ei au avut grijă de ea, aşa cum i-au promis tatălui lor, şi ştie că şi ea a avut grijă de ele. Degetele i se strâng în jurul cuţitaşului; îl are mereu asupra ei, în geantă sau în buzunar. Îşi aminteşte cum îl folosea Cibi ca să taie ceapa felii şi să i-o dea s-o mănânce – un obiect atât de mic, dar şi el o parte din pactul lor, ca şi sfeşnicele mamei. Iadul scăpase din hotare şi se ridicase pe pământ luând forma Auschwitzului şi Birkenaului şi a tuturor celorlalte lagăre, şi totuşi, şi totuşi ea găsise cuţitaşul, şi surorile o găsiseră pe Magda, şi Magda le ţinuse în viaţă într-un marş al morţii. Chiar şi în iad, găsiseră destulă speranţă ca să le ajute să-şi

îndeplinească promisiunea.

Privind cum sicriul lui Haim Weizmann e scos din casă în grădină, unde va aştepta până când miile de oameni adunaţi în faţa porţilor îi vor fi adus un ultim omagiu, înclină capul şi şopteşte o rugăciune de mulţumire pentru omul care le-a oferit un loc sigur unde să se poată vindeca şi să-şi poată întemeia noi familii. Sicriul lui e pus pe cadrul greu al unui catafalc din grădina din spate, cu un baldachin de draperii albe grele, lângă iubita lui grădină de trandafiri. Din holul casei Weizmann, Livi vede cum soţia lui, Vera, la braţul prim-ministrului Ben-Gurion, e condusă afară să stea cu soţul ei pentru ultima oară.

Livi e tot în hol cu restul personalului când se întoarce prima doamnă. Nau schimbat niciun cuvânt din momentul în care sicriul a fost dus în grădină.

— Ce-ar fi să mergeţi acum să vă luaţi rămas-bun de la Haim, înainte de a se da drumul oamenilor înăuntru? propune doamna Weizmann. Ştiu că toţi l-aţi iubit şi sper că ştiţi că şi el v-a iubit.

— Eu l-am iubit, spune Livi cu fervoare. Îşi dă seama că probabil îşi scărpina tatuajul când Vera îi ia mâna şi i-o lipeşte de pieptul ei.

— A însemnat atât de mult pentru el să te aibă aici, micuţă Livi! spune ea. Nici nu ştii.

Când doamna Weizmann pleacă, prim-ministrul face un pas înainte.

— Şi pentru mine înseamnă foarte mult, spune el, făcând o scurtă plecăciune spre Livi. Vă rog, mergeţi să vă luaţi rămas-bun de la preşedintele vostru.

Soldaţi stau în poziţie de drepţi la fiecare colţ al catafalcului, în soarele orbitor. Lui Livi aproape că i se înmoaie genunchii când se apropie de sicriul preşedintelui, dar din fericire grădinarul e acolo s-o prindă când e gata să cadă.

— Nu ştiu ce să spun, zice ea cu glas sugrumat.

— Nu trebuie să spui nimic, Livi, îi răspunde grădinarul. Trebuie doar să stai aici şi să simţi dragostea lui Haim Weizmann pentru acest pământ.

Livi încearcă să-şi amintească multele discuţii, conversaţiile mărunte, glumele pe care le-a schimbat cu marele om. Ce-şi aminteşte, în loc de asta, e ultima dată când i-a văzut pe mama şi pe bunicul în căsuţa lor din Vranov; îi vede atât de limpede acum, încât parcă s-a despărţit de ei abia în dimineaţa asta. Închide ochii, simte dragostea intensă pe care a avut-o Haim Weizmann pentru Israel şi poporul său, şi o roagă pe mama să aibă grijă de prietenul lor în cer.

— O să deschidem porţile, anunţă un soldat.

Livi se uită spre mulţimile care aşteaptă să intre şi îşi mai ia o dată rămas-bun, apoi se întoarce încet în casă, unde nu va mai fi niciodată la fel.

*

Livi şi Ziggy se prăbuşesc pe canapeaua Magdei; sunt epuizaţi după o zi de bătut străzile în căutarea unei locuinţe. De luni de zile petrec fiecare sfârşit de săptămână căutându-şi un apartament. Problema sunt banii: Ziggy, tehnician specialist la El Al, o companie aeriană înfloritoare – dar încă mică –, nu câştigă foarte mult, iar programul lui Livi în casa Weizmann s-a scurtat de la moartea preşedintelui.

— Nu ne permitem niciunul, îi spune Livi Magdei, exasperată. Şi nu mă înţelege greşit, nu sunt scumpe.

— Şi acum sunt atât de mulţi oameni în Israel – pare că toată lumea vrea să locuiască în Rehovot, se plânge Ziggy.

— Aveţi timp, o să găsiţi ceva, îi linişteşte Magda.

— Vreau să găsesc casa perfectă pentru sora ta, îi spune Ziggy.

Livi se apleacă şi îşi întoarce faţa pentru a-i primi

săruturile.

— Nu-mi pasă unde locuim, câtă vreme suntem împreună, spune ea.

— S-ar putea să-ți retragi cuvintele dacă nu găsim ceva curând.

— Oriunde-ar fi, spune Livi înțeleaptă, poți să pariezi că am trăit cu toții în locuri mai rele.

Magda şi Livi râd, dar Ziggy rămâne solemn.

— Eşti singura persoană pe care o cunosc, Livi Meller, în stare să glumească în legătură cu un lagăr de concentrare.

— Nu glumeşte, Ziggy, spune Magda cu un zâmbet vag.

— Oricum, ca ultimă soluție, am un prieten, Saadiya Masoud, care are o mică fermă cu câteva acareturi pe terenul lui, chiar la marginea oraşului. L-aş putea întreba pe el dacă are o colibă liberă pentru noi.

— O colibă liberă ar fi fost un vis împlinit la Birkenau, spune Livi cu o scânteiere în ochi.

Cu o săptămână înainte de nuntă, Livi şi Ziggy sunt conduşi în singura construcție goală de la ferma lui Saadiya.

— Îmi țineam caprele aici în nopțile friguroase, le spune el zâmbind strâmb.

Pe Livi nu o interesează că e arab. A venit în Israel cu speranță în suflet, şi omul acesta le-a oferit un cămin. Pentru ea, e un prieten.

Acum se uită înăuntru. Căsuța nu are ferestre şi încă e o gaură într-unul dintre pereți prin care intrau şi ieşeau caprele.

— Putem să facem curat şi am un primus pe care pot să vi-l dau. Alături e o cişmea şi puteți să folosiți baia din casa noastră. Voi hotărâți, dar e a voastră dacă o vreți.

— Ce zici? întreabă Ziggy.

Îşi încrețeşte nasul. Livi îi simte ezitarea din voce – locul ăsta e mai rău decât şi-a imaginat el.

Ea oftează, dar zâmbeşte.

— Cum am mai spus, am trăit şi-n locuri mai puţin plăcute. Putem să facem curat, şi e o grămadă de loc înăuntru pentru un pat. Când e vreme bună, putem să mâncăm afară.

— Eşti sigură?

Ziggy e surprins.

— N-o să locuiesc aici singură, ştii? îi spune ea. Dacă sufăr eu, suferi şi tu. Aşa că amândoi va trebui să facem tot ce putem mai bine din ea pentru un timp.

Dimineaţa nunţii lui Livi şi Ziggy găseşte casa întoarsă pe dos. Cibi şi Miška sosesc devreme, cu Karol şi Joseph după ei. Împreună cu verişoara lor, Haia, copiii aleargă peste tot, urmăriţi de mamele lor, ca să-i hrănească, să le pună plasturi pe genunchii juliţi şi să schimbe scutecele celor mici, apoi să le schimbe din nou. În tot vacarmul ăsta, Livi rămâne calmă, bucurându-se de zgomotul şi de agitaţia pe care le aduc copiii în orice împrejurare.

Cibi încearcă din nou să afle de la ea de ce nunta se ţine pe acoperişul unui bloc.

— Pentru că, aşa cum ţi-am mai spus, unchiul lui Ziggy are un apartament într-un bloc cu acces la acoperiş. O ia de braţ pe sora ei. Ştiu că eşti îngrijorată să nu sară copiii peste balustradă. Privirea îngrozită a lui Cibi o face să râdă. Haide, Cibi, nu mai ţii minte nopţile acelea în Bratislava, cu prietenii noştri, când stăteam de vorbă toată noaptea la aer? Livi are o privire visătoare. Atunci m-am simţit pentru prima dată matură. Şi ce poate fi mai matur decât să te căsătoreşti?

După ce-i schimbă ţinuta pentru a treia oară micuţei Haia, Livi e în sfârşit mulţumită. Nepoata ei arată adorabil.

— Acum e timpul să-ţi pui rochia de mireasă, îi spune Magda surorii ei mai mici.

— Dacă ţii neapărat, răspunde Livi cu un surâs jucăuş.

Când sunt în sfârşit gata, Livi şi surorile ei, însoţite de

urările de bine ale vecinilor, străbat cele trei cvartale de la casa Magdei la blocul unde se ține nunta. Şi Livi simte furnicătura cunoscută pe şira spinării. Nu acum, îşi zice ea. Dar nu se poate împotrivi amintirii şi îşi lasă mintea să plutească la spital, la Matilda. Fata e cu ea în ziua nunții şi Livi îşi dă seama că o să fie cu ea când o să aibă copii, nepoți, când o să fie bătrână; că face parte din povestea ei la fel de mult ca această zi fericită. Ridică bărbia şi începe să urce scările spre acoperiş.

Terasa e perfectă. Surorile trag aer în piept la unison văzând ghirlandele, aranjamentele florale din mijlocul fețelor de masă colorate şi baldachinul de deasupra, drapat într-o țesătură grea, imprimată cu ramuri de măslin. Aerul e impregnat de aroma bogată, condimentată şi dulce a mâncării fierbinți.

Miška şi Iţhak se ocupă de copii, iar Cibi şi Magda o conduc pe Livi spre Ziggy, care îşi aşteaptă mireasa cu un zâmbet uriaş. Livi se grăbeşte să se aşeze lângă el, nevrând să mai întârzie clipa uniunii lor.

Al treilea pahar e spart şi a treia soră e căsătorită. Aclamații şi strigăte de *„Mazel tov*!" umplu aerul. Sărbătoarea începe cu petrecere şi se încheie cu dans.

Livi n-a fost niciodată mai fericită, dar, de fapt, a fost. Îşi aminteşte cum au evadat din marşul morții, obosite, aproape moarte, cu siguranță prea stoarse ca să mai simtă ceva, dar acesta avea să fie un moment definitoriu, începutul revenirii lor la viață.

Înainte de a pleca, doamna Weizmann, acum văduvă, îi ia deoparte pe Livi şi Ziggy.

— Vreau să vă urez o viață lungă şi fericită împreună. Dacă o să aveți o căsnicie pe jumătate atât de plină de iubire ca a mea, o să reuşiți, le spune ea.

Livi o îmbrățişează şi, pentru o clipă, îşi îngăduie să creadă că mama ei e aici, pe acoperiş, asistând la nunta ei,

împărtăşind dragostea şi urările de bine ale prietenilor, sărbătorind fericirea fiicei mai mici.

Când se retrage, doamna Weizmann îi şterge o lacrimă de pe obraz.

— Îmi pare rău că mama ta nu e aici, îi spune ea tinerei, de parcă i-ar fi citit gândurile. Dar ai nişte surori minunate, şi acum şi un soţ minunat.

După ultimul dans, Livi se desprinde de Ziggy ca să-şi caute surorile. Îşi înlănţuiesc braţele şi şoptesc o rugăciune pentru mama, tata şi bunicul, reînnoindu-şi astfel promisiunea.

— Le simţi prezenţa, Livi? şopteşte Cibi. Fiindcă eu o simt. O văd pe mama în rochia ei cea mai bună şi pe bunicul în costumul lui. Ţine în mână un buchet de gladiole şi... vocea i se frânge.

— Şi mama zâmbeşte, Livi, spune Magda, strângând umărul lui Cibi. E zâmbetul pe care-l avea când ne spunea noapte bună.

— De obicei le simt numai absenţa, spune Livi cu ochii strălucind. Dar seara asta, spaţiul ăsta sunt pline de fericirea mea. Cred că asta înţelegi şi tu, Cibi, prin prezenţa lor?

Cibi încuviinţează din cap, apoi îşi priveşte sora mai mică.

— Aveam patru ani când te-ai născut, Livi, şi-mi amintesc clar totul.

— Şi eu îmi amintesc, zice Magda. Chiar dacă aveam doar doi ani.

— Ba nu! spune Cibi. Cum ai putea?

— Ei bine, îmi amintesc. Tata ne-a dus pe amândouă să vedem bebeluşul. Magda se uită la Livi. Erai tare mică, parcă erai o pisicuţă abia născută.

— Nu începeţi iar, e ziua nunţii mele, spune Livi râzând.

— Şi tata m-a lăsat să te ţin în braţe, continuă Cibi. A trebuit să mă aşez în fotoliul lui mare, şi el mi te-a pus cu

grijă în braţe. În jurul lor petrecerea e pe terminate: oaspeţii pleacă şi farfuriile murdare sunt stivuite: Mi-a spus ca să ai o surioară seamănă puţin cu a ţine un secret special.

— Eu nu-mi amintesc asta, zice Magda.

— Vezi? spune Cibi. Erai prea mică. Oricum, secretele speciale trebuie păstrate pentru totdeauna, aşa mi-a spus. Trebuie să trăiască înlăuntrul tău. Cibi îşi duce mâna la inimă. Nimeni nu poate face nimic ca să te determine să renunţi la secretul tău. Şi aşa urma să avem grijă de tine Magda şi cu mine.

— Aţi avut grijă de mine, spune Livi, luând mâinile surorilor ei. Dar să nu renunţaţi acum, da?

— Poate doar un pic, glumeşte Magda. Mă gândesc că Ziggy ar putea avea ceva de zis.

— Să nu glumeşti cu asta! o dojeneşte Cibi, serioasă. Soţii n-au nicio şansă cu noi în preajmă.

În noaptea aceea, în timp ce somnul începe să o cuprindă, Cibi îşi aminteşte şi mai detaliat ziua naşterii lui Livi. Păturica ei era moale şi galbenă. Mama lor, istovită, abia a putut să-i zâmbească slab când i s-a dat voie s-o vadă. Lui Cibi i-a fost teamă că e pe moarte, dar tata i-a spus că mama tocmai dăduse viaţă unei surioare şi că era normal să fie obosită. Stătuse pe patul mamei, ţinând-o de mână, şi ea îi spusese să-i mulţumească lui Dumnezeu în rugăciunea ei de seară pentru „pisicuţă”. Şi Cibi o făcuse.

Chiar când adoarme, îşi mai aduce aminte ceva: în timp ce se ruga, tatăl ei intrase în camera pe care o împărţea cu Magda şi îi spusese că e vremea culcării, că Dumnezeu va fi acolo şi mâine ca să-i audă mulţumirile. *Dumnezeu va fi acolo şi mâine.*

Cibi deschide brusc ochii. Îl ia de mână pe Miška. Dumnezeu e aici astăzi.

A doua zi dimineaţa, Livi şi Ziggy sunt treziţi de cântecul cocoşului, care anunţă zgomotos zorii unei zile noi.

— Nu pot să cred că locuim într-un staul de capre, spune Livi, privind în jur prin încăperea fără ferestre.

— Ți-am promis că nu va fi pentru totdeauna. Tu meriți un palat pe măsura unei regine, şi la asta vreau să ajung, îi spune Ziggy, trăgând-o lângă el. O sărută pe amândoi obrajii, apoi pe buze.

— Aş vrea doar nişte ferestre, apucă să spună Livi înainte de a-i răspunde la sărutări.

După ce se îmbracă, deschid uşa şi găsesc pe jos două lăzi mari cu portocale. O a treia ladă e acoperită cu o pânză albă de in, şi când o dă la o parte, Livi găseşte un platou cu mâncare şi un bilețel: „Micul dejun nupțial! Urări de bine de la Saadiya, Leah şi restul familiei”, scrie pe el.

Cei doi soți îşi iau cu ei micul dejun pe două buturugi din luminişul de lângă coliba lor şi mănâncă într-o tăcere veselă, savurând fiecare înghițitură de pâine caldă, brânză, cafea fierbinte şi felii de portocală.

— Deci aşa arată viața de om căsătorit, zice Livi ştergându-se la gură. Cred că-mi place.

— Şi mie-mi place. Şi pentru c-am zis că ne împărtăşim poveştile, spune Ziggy mai turnând nişte cafea, vreau să ştiu ceva.

— Întreabă-mă orice, zice Livi.

Ziggy pune jos ceaşca şi îi ia mâinile în ale lui şi, pentru o clipă, Livi e tulburată de intensitatea cu care se uită în ochii ei.

— Ce e?

— Livi, acum sunt parte din tine. Mie mi-e greu să vorbesc despre lucrurile astea, ție nu, aşa că, te rog, fii sinceră cu mine. Aseară ai plâns până ai adormit. Nu vreau să cred că e din cauza... Ei bine, din cauza a ceva ce am făcut eu. Noi. Eu.

Ziggy se înroşeşte.

— Ziggy, nu! Livi e alarmată că el s-ar putea acuza pentru

tristețea ei nocturnă. Îi ia fața în mâini. Nu vreau să plâng în fiecare noapte, dar lacrimile sunt pentru mama, pentru casa ei din Vranov. Nu pot să trec peste ziua când porcul ăla ne-a dat afară din casa noastră.

Ziggy pare nedumerit, dar şi un pic uşurat.

— Eşti supărată pentru o casă?

— Ştiu că sună absurd după toate celelalte. Dar când închid ochii, noaptea, o văd pe mama gătind în bucătărie, făcând paturile, stând în fotoliul ei.

— E în regulă, Livi. Voiam doar să înțeleg.

Livi vrea ca această căsnicie să fie perfectă. A avut dreptate Ziggy să-şi facă griji? E o prostie să crezi că doi supraviețuitori ar putea fi fericiți împreună? Alungă acest gând. *O să-şi facă* o viață a lor. S-au căsătorit, doar.

— Sper că n-o să plâng mereu, spune Livi cu voce slabă. Iartă-mă, Ziggy.

— Ți-am mai spus să nu-ți ceri iertare în fața mea niciodată, Livi. Plângi cât vrei, dar sper că într-o zi o să te fac atât de fericită încât să uiți de casa din Vranov, sau măcar să fie mai puțin dureroasă această amintire. Se ridică şi-i întinde mâna lui Livi. Acum hai să mergem să le vedem pe surorile tale înainte să plece Cibi acasă, spune el.

Livi se însufleţeşte pe loc.

— Chiar vrei?

— Vreau.

Când ajunge acasă, după prima zi când s-a întors la lucru, Livi e încântată să-şi vadă soțul stând în fața colibei cu mâncarea pregătită pe o măsuță şubredă dăruită de Saadiya.

— Am veşti, anunță el după ce Livi se aşază. Astăzi m-a chemat şeful meu să-mi spună că am primit slujba pentru care am candidat la El Al, şi am fost promovat.

— Promovat? întreabă Livi, băgând furculița într-un bob de fasole. Pe ce post?

— Îl ai în fața ta pe directorul tehnic al noii flote de avioane Constellation.

Livi înghite în sec.

— Ziggy, e... e grozav!

— Înseamnă şi mai mulți bani, Livi. Curând o să pot să-ți ofer ferestrele pe care ți le doreai.

O lună mai târziu, Magda şi Iţhak îi ajută pe Livi şi Ziggy să se mute în noul lor apartament, la numai câteva străzi de al lor. E casa la care Livi nu şi-a îngăduit niciodată să viseze.

— Am văzut o canapea într-un magazin din Tel Aviv, îi spune Ziggy.

Livi împinge un arc sărit înapoi în canapeaua veche dăruită de un vecin.

— Avem nevoie de o canapea nouă? surâde ea.

Nu-i pasă de mobile. E încântată de toate, indiferent dacă sunt la mâna a doua – şi majoritatea sunt – sau noi.

— Tu nu te plângi niciodată, Livi. Avem atât de puțin, şi totuşi nu te plângi niciodată.

— Am tot ce contează, îi spune ea.

— Asta-mi place la tine.

— Asta-i tot ce-ți place la mine?

— Totul îmi place la tine.

CAPITOLUL 32

Rehovot,
1955

Doi ani mai târziu, în ziua în care se naşte primul copil al lui Livi, ea şi Ziggy jură că-i vor spune micului Oded poveştile lor şi, mai important, cum au supraviețuit ca să i le împărtăşească.

— E foarte trist, totuşi, zice Livi. Dar, ca să ne cunoască,

trebuie să ştie ce ni s-a întâmplat.

— Livi, spune Ziggy. Copilul nostru s-a născut ieri şi azi-noapte a fost prima dată când n-ai plâns până ai adormit. Ştii de ce?

Livi e tăcută, gânditoare. Oded suge la sânul ei, deşi nu e sigură că are deja lactaţie.

— Da, Ziggy. Cred că pentru că acum sunt mamă. O să-mi fie mereu dor de mama, dar aseară am simţit că ea a pornit într-o nouă călătorie, că mă călăuzeşte pentru a deveni o mamă la fel de bună ca ea. Casa noastră a pierit, dar mama, nu. Ea e mai mare decât casa din Vranov. Şi copilul ăsta la fel.

Când Oded împlineşte o lună, surorile se întâlnesc în apartamentul lui Livi. Soţii lor sunt la serviciu şi copiii mai mari sunt fericiţi, alergându-se prin casă în jocul lor de-a v-aţi ascunselea.

Magda e însărcinată cu cel de-al doilea copil.

— Sper că e fată, spune ea. Îmi place ideea de a avea două fete.

— Te înţeleg, râde Cibi. Băieţii mei mă scot din minţi.

Karol şi Joseph ţipă la Haia să iasă din ascunzătoare.

— Eşti tăcută, Livi. Încă obosită? o întreabă Magda pe sora ei.

— Sunt bine, doar mă gândeam la cineva.

— Din lagăr? întreabă Cibi.

— Din lagăr, da. Fata cu care am fost în spital.

— Matilda, spun Magda şi Cibi într-un glas; ştiu în amănunt povestea care o chinuie pe sora lor.

Magda se înfioară.

— Cred că toate avem o amintire care e mai pregnantă decât celelalte.

— Pe a mea o ştiţi amândouă, oftează Cibi.

— Fetele cu pătura, spun Livi şi Magda.

Cibi încuviinţează din cap, înfiorându-se şi ea.

— Eu n-o ştiu pe a ta, Magda. O ştim, Cibi?

— Ei, la mine e o oarecare concurență pentru locul întâi, zâmbeşte trist Magda. Dar e una la care mă întorc mai des decât la celelalte. Mai țineți minte ziua când m-a adus Volkenrath la Auschwitz?

— Când nu ți-a spus unde mergi? întreabă Cibi.

Magda dă din cap.

— N-a scos o vorbă tot drumul, dar s-a întâmplat înainte de a-mi ordona să mă urc în maşină. Eram în camera de sortare, desfăcând abătută pachetele acelea pentru morți, când a intrat şi m-a strigat. Magda înghite greu. Îmi făcusem o prietenă acolo, o fată de vârsta mea, era cehoaică şi avea şi ea o soră la Auschwitz. M-a rugat să-i transmit un mesaj, să-i spun că e bine şi că încearcă să găsească un mod de a ajunge şi ea la Auschwitz.

— Şi i l-ai transmis? întreabă Livi, întrebându-se de ce n-a auzit niciodată povestea asta.

— Am aflat că sora ei murise. I-aş fi putut trimite vorbă prin una dintre deținutele care încă mai mergea să muncească la Birkenau, dar n-am făcut-o. Magda trage adânc aer în piept. N-am putut îndura gândul ăsta, aşa că am uitat de ea.

— Numai că n-ai uitat, spune Cibi.

— În locul acela inuman, noi am reuşit să ne simțim şi vinovate. Livi clatină din cap, mirată. Vă vine să credeți?

Copiii plâng toți acum; până şi Oded s-a trezit din visele lui şi scânceşte după mâncare. Livi îl pune la sân, în timp ce Magda şi Cibi încropesc ceva de mâncare în bucătărioara surorii lor.

— Mănâncă, spune Magda întinzându-i lui Livi o farfurie plină cu *latkes*[9]. Sunt bune pentru lactație.

---

[9] Un fel de clătită sau chiftea din cartofi, tradițională în bucătăria evreilor aşkenazi. (N. Tr.)

Livi bagă una în gură şi mestecă. Copiii sar pe patul ei şi nimeni nu le spune să înceteze.

— Cred că aş vrea să trăiesc la nesfârşit clipa asta, spune Livi luând o înghiţitură mai mică dintr-o altă *lakte.* Sunt cu surorile mele şi copiii noştri şi...

— Şi mâncăm *laktes* şi, dacă nu mă înşel, o să bem şi din vinul excelent al lui Ziggy mai târziu, spune Cibi. Ştiţi, într-o zi o să fim bunici, poate chiar străbunici.

— N-o să trăieşti atâta, Cibi. Ca soră mai mare, o să mori mult înainte de a avea strănepoţi, spune Livi chicotind.

— Ba poate o să mai fiu pe-aici, nu se ştie niciodată. Mă întreb doar dacă o să avem aceleaşi sentimente una pentru alta.

— Bineînţeles, spune Livi.

Oded a adormit din nou şi ea îl duce în pătuţul lui, în dormitor. Verişorii dorm duşi pe patul ei, epuizaţi de atâta ţopăit.

— Hai să bem un pahar din vinul lui Ziggy, vreţi? Unul mic?

Magda scutură din cap şi arată spre burta ei.

— Dar aş vrea nişte suc de portocale.

Surorile ridică paharele şi, într-un glas, spun:

— Pentru mama.

Magda îşi aminteşte când a văzut-o ultima oară pe mama ei, în sala aceea de clasă. Ea şi bunicul insistau să meargă cu ea unde o duceau soldaţii din Garda Hlinka, dar ea îi liniştise că se va întoarce curând, deşi ştia că probabil nu era adevărat.

Magda îşi priveşte surorile cum sorb din vin şi muşcă din *laktes.* Îşi dă seama că atunci nu făcea altceva decât să amâne durerea mamei sale. Un mic gest de bunătate – asta-i ceea ce le leagă între ele pe surori şi acum: mici acte de bunătate, de atenţie. Nu mai au nevoie să-şi reînnoiască promisiunea de a avea grijă una de alta, ea face parte din ele

în aceeaşi măsură ca şi copiii lor. Totuşi, ridică din nou paharul.

— Pentru promisiune.

Surorile ciocnesc, şi copiii, toți deodată, se trezesc din somn.

La patru ani după naşterea fiului lor, Livi şi Ziggy sunt binecuvântați cu o fetiță. O numesc Dorit. Odie e încântat de rolul său de frate mai mare, ocrotitor al surorii lui şi, în mintea lui, şi al mamei lor.

EPILOG

Rehovot, decembrie 2013

— Au ajuns! Oded, ia liftul şi adu-o pe mătuşa ta! Abia aştept s-o văd pe Cibi! strigă Livi.

Stă aplecată peste balustrada balconului de la apartamentul ei de la etajul întâi, uitându-se în jos pe strada Moşe Smilansky. Strada pe care locuieşte de douăzeci şi cinci de ani.

Fiica ei, Dorit, şi soția lui Oded, Pam, i se alătură pe balcon să le facă cu mâna celor de jos. Trei generații de descendenți ai familiei Meller se apropie într-o învălmăşeală de îmbrățişări, râsete şi țipete de copii. Fiecare adult duce fie un coş mare, fie o tavă cu mâncare.

— *Şalom, şalom!* o salută ei pe femeia de la balcon.

— Vine Odie jos cu liftul, zice Dorit.

În sfârşit, Livi le vede pe surorile ei. Magda ține într-o mână un baston, iar cu cealaltă se sprijină de fiica sa mai mare, Haia. Cibi e în spatele ei, în scaunul cu rotile pe care îl foloseşte tot mai des de când a căzut şi şi-a fracturat şoldul. Fiul ei Yossi împinge căruțul. Magda şi Cibi se uită în sus şi o zăresc pe Livi. Magda îşi flutură bastonul, Cibi îi trimite o bezea.

— Duceți-vă şi ajutați-i cu mâncarea, le spune Livi fiicei şi nurorii sale.

Ştie că în mai puțin de două minute casa ei va fi plină de oamenii pe care îi iubeşte cel mai mult pe lumea asta: familia ei. Petrece unul din aceste minute privind clădirea de peste drum, pe al cărei acoperiş, cu şaizeci de ani în urmă, a fost alături de surorile ei, de prieteni şi de un rabin şi s-a măritat cu bărbatul pe care-l iubeşte.

Ziggy e în dormitor, pregătindu-se pentru asediul inerent fiindcă s-a însurat cu una dintre surorile Meller.

— *Ima, ima!*[10]

Strigătele nepoților ei o smulg pe Livi din amintirile despre nuntă şi o aduc înapoi în prezent.

Rămâne pe balcon până când familiile surorilor ei năvălesc în casă, pentru a-i primi sărutările şi îmbrățişările.

— Dar eu? strigă Ziggy intrând în camera de zi. Eu nu primesc nicio îmbrățişare?

Cei mici dau fuga la el, şi Ziggy se sprijină de perete ca să le facă față.

Livi aude uşile liftului deschizându-se. Cine o să fie prima? Cibi, exercitându-şi dreptul de soră mai mare, sau Magda, care va fi cerut dreptul de a sta jos, fiindcă, spre deosebire de Cibi, care deja e aşezată într-un scaun, ea are mai multă nevoie?

Cibi e adusă înăuntru de Yossi.

— Credeam c-o s-o laşi pe Magda să urce prima, spune Livi, aplecându-se să-şi sărute sora pe obraji.

— E mai tânără decât mine. Poate să-şi permită să aştepte, spune Cibi cu un gest din încheietura mâinii.

— Intrați, intrați! Vrei să stai în chestia aia, sau într-un fotoliu ca lumea? întreabă Livi.

---

[10] Mamă, în ebraică. (N.tr.)

— Stau foarte bine unde stau. Aşa, când mă satur de voi, pot să plec singură de aici.

— Dacă nu te-aş iubi atât de mult, te-aş împinge pe scări pentru vorbele astea.

— Ţine-o tot aşa şi o să mă arunc singură pe scări.

Amândouă aud uşile liftului deschizându-se iar.

— Uite-o! Cât o să ne mai tot aducă aminte că ea e cea mai mare? spune Magda, venind spre Cibi şi Livi.

— Câte zile-om mai avea, răspunde Livi.

— Câte zile-o mai avea ea, apoi va fi rândul meu.

Magda o sărută pe Livi.

— Cum? Sora ta mai mare nu capătă un sărut? spune Cibi indignată.

— Te-am sărutat afară, ai uitat deja? îi răspunde Magda. Livi, unde e fotoliul lui Ziggy? Trebuie să mă aşez, şi al lui e cel mai confortabil pe care-l aveţi.

— Am auzit pe cineva pomenindu-mi numele? întreabă Ziggy îmbrăţişându-şi cumnatele.

— Magda vrea să se aşeze în fotoliul tău, pârăşte Cibi. Spune-i că nu se poate.

— Vrei *tu* fotoliul meu, Cibi? întreabă Ziggy.

— Nu, sunt foarte mulţumită cu al meu – pot să fug cu el.

— Hai, Magda, vino şi stai jos, spune Ziggy, luând-o de braţ şi conducând-o în camera de zi.

— Trebuie să mă duc la maşină să aduc băutura. Eşti bine acum, mamă? o întreabă Yossi pe Cibi.

— Am eu grijă de ea, Yossi. Mereu am avut grijă de ea, zice Livi, apucând mânerele căruciorului lui Cibi şi împingându-l în camera de zi, făcând slalom printre copii şi măsuţe de cafea.

— Pune-mă undeva într-un colţ, spune Cibi.

— Nici nu mă gândesc. E o petrecere şi o să te distrezi. Vino să-i saluţi pe Odie şi Pam. Au venit acum două zile tocmai din Canada.

— Mătuşă Cibi, ce mai faci?

Odie îngenunchează să-şi îmbrăţişeze şi să-şi sărute mătuşa.

— Pari mai bătrân, îi spune Cibi.

— *Sunt* mai bătrân, mătuşică. Doar că nu ne vedem destul. Aş vrea să ne putem permite să venim mai des.

— Nu mai îmbătrâni. Mă faci să mă simt de-a dreptul antică. Aşa, unde e soţia ta?

— Aici sunt, mătuşă Cibi.

Pam îngenunchează radioasă lângă soţul ei şi o ia pe Cibi de amândouă mâinile.

— Ea nu arată mai bătrână, îi spune Cibi lui Odie. Dar e şi mai frumoasă.

— Mătuşică, spune Pam, Odie şi cu mine avem ceva foarte special să-ţi arătăm, să vă arătăm tuturor mai târziu.

— Nu poţi să-mi arăţi acum?

— Nu, va trebui să ai răbdare, dar pot să-ţi aduc ceva de mâncare, se oferă Pam.

— Un pahar de vin roşu ar fi foarte bun.

Livi se uită în jur. Fiecare centimetru din masa din sufragerie e acoperit cu farfurii cu mâncare. Sunt umplute pahare, mânuţe se strecoară în bolurile cu fructe, biscuiţi, prăjiturele şi fură câte ceva.

Strănepoata lui Cibi plânge.

— Vrei s-o iei tu? întreabă nepoata ei, punând bebeluşul care scânceşte în braţele lui Cibi.

Micuţa întinde o mână grăsuţă spre paharul de vin al lui Cibi.

— Eşti cam mică pentru asta, dar vino să mă vezi peste câţiva ani, îi spune Cibi copilei de un an.

— N-o să mai fii pe-aici când o să fie destul de mare ca să bea, râde sora ei mai mică.

Livi îşi croieşte drum printre membrii familiei sale, ferindu-se când Yossi o aruncă pe nepoata lui de opt ani în

aer. Tinerii, a treia generație din familie, s-au retras pe balcon.

— Vă supărați dacă vine şi o bătrânică să stea cu voi? îl întreabă Livi pe nepotul ei, ieşind.

— *Ima,* eu o să îmbătrânesc înaintea ta, spune el, luând-o în brațe pe mărunțica lui bunică şi ridicând-o de la pământ.

— Ai văzut câtă mâncare avem? întreabă Livi.

— Câtă e normal, spune nepoata ei. Ştii că o s-o mâncăm pe toată, nu?

— Hei, eu sper că nu mâncăm tot, că vreau să iau şi eu câte ceva. Mă bazez pe aceste reuniuni de familie ca să am provizii pentru o săptămână, insistă verişorul ei.

— Vă las să vorbiți despre ce-or mai vorbi tinerii zilele astea, zice Livi întorcându-se să intre în casă.

— Vorbim despre ce vorbeați şi tu cu surorile tale la vârsta noastră.

— Asta mă şi îngrijorează, de-aia plec.

Când se întoarce înăuntru, Ziggy o ia drăgăstos de talie.

— Vino şi mănâncă ceva. Dumnezeu ştie că e destulă mâncare, îi spune el.

— E atâta gălăgie, Ziggy. Nu ştiu dacă îmi place sau o urăsc, spune Livi sprijinindu-se de el.

— Îți place – mereu ți-a plăcut şi mereu o să-ți placă.

— O să pun ceva de mâncare pe o farfurie şi o să mă duc să vorbesc cu Magda. Toată lumea stă în picioare, ea e singura care stă jos, zice Livi.

— Şi Cibi stă jos.

— Cibi e în scaun cu rotile.

Livi îşi trage un scaun lângă Magda. Fără a fi invitată, sora ei începe să ia din farfurie.

— Cibi nu arată bine, spune ea.

— Dacă s-ar da jos din scaunul ăla şi şi-ar folosi picioarele, s-ar face bine mult mai repede, răspunde Livi.

— *Ima,* au sosit mătuşa Amara şi unchiul Udom! strigă

Dorit din capătul celălalt al apartamentului.

Livi se întoarce şi-şi vede fiica îmbrăţişând-o pe Amara, prietena ei din livada de portocali, fata timidă care i-a dat prima dată curmale. Soţul ei, Udom, ţine un platou uriaş cu falafel şi un coşuleţ de ratan plin ochi de curmale.

— la platoul, Dorit, îi strigă Livi, ridicându-se din fotoliu şi traversând camera. Acum e toată familia aici.

Livi radiază îmbrăţişându-şi vechea prietenă.

— Cred că Odie vrea să ne spună ceva, zice Amara.

Odie loveşte cu un cuţit în pahar, cerând să se facă linişte. Zgomotul din încăpere creşte, fiecare spunându-i celui de lângă el să tacă.

Tinerii adulţi vin înăuntru, iar copiii mai mici profită numaidecât de ocazie ca să pună stăpânire pe balcon.

— *Ima*, mătuşică Magda, vreţi să veniţi să vă aşezaţi lângă mătuşica Cibi? spune Odie.

Cele trei surori stau una lângă alta la intrarea în cameră.

Odie o ia de mână pe Pam.

— Pam şi cu mine suntem foarte fericiţi că ne aflăm aici, cu voi, şi vă mulţumim foarte mult că aţi venit. Vreau să profit de această ocazie ca să vă arăt ceva foarte special.

— Ce e? o întreabă Cibi pe Livi într-o şoaptă sonoră.

— Hai să vedem, îi răspunde aceasta.

— De ceva vreme, Pam şi cu mine lucrăm la o sculptură în sticlă. Acum e expusă într-o expoziţie intitulată „WAR: Light Within/After the Darkness" la o galerie din Toronto. Am numit-o *Cele trei surori.*

— O ai aici? întreabă Magda.

— Nu, mătuşică, e prea mare ca s-o putem aduce în Israel şi, oricum, e încă la expoziţie. Dar avem o fotografie a ei aici, în catalogul galeriei.

Odie îi întinde catalogul lui Livi. Cibi şi Magda se apleacă să se uite la fotografie.

Li se taie răsuflarea când văd gravat la baza construcţiei

înalte de sticlă numărul 4559.

— E numărul tău, spune Cibi.

Livi nu poate vorbi. Ziggy se apropie de ea şi îi pune amândouă mâinile pe umeri. Cibi ia o înghiţitură de vin, respirând rar şi greu. Magda se şterge la ochi şi se întoarce spre fiicele ei, care se apleacă s-o îmbrăţişeze.

Pam încearcă să vorbească, dar lacrimile o împiedică să rostească cuvintele.

— Vă... vă place? îi iese în cele din urmă.

Livi îi dă catalogul Magdei şi îşi îmbrăţişează fiul şi nora. Odie plânge pe umărul ei.

— N-am ştiut cum altfel să vă onorez pentru tot ce aţi făcut ca să supravieţuiţi şi să ne daţi viaţă, suspină el.

— Mă onorezi fiind fiul meu, îi spune Livi, făcând-o pe Pam să plângă din nou.

Karol e în genunchi, îmbrăţişându-şi mama. Într-un târziu, se ridică în picioare şi ridică paharul, bătând în el cu inelul de pe deget. Din nou în cameră se face linişte.

— Cum sunt cel mai mare dintre copiii surorilor, aş vrea să spun câteva cuvinte, anunţă el.

— Aşchia nu sare departe de trunchi, zice Magda.

Un moment de tăcere uluită e urmat de râsete zgomotoase.

— Bine, bine, deci am învăţat de la maeştri, mulţumesc, mamă, îi spune Karol lui Cibi. Nu, serios, doar o clipă, înainte să ne întoarcem la petrecere.

— Şi la băut, adaugă Cibi.

— Şi la băut, e de acord Karol, apoi continuă: Am ştiut întotdeauna că avem o familie foarte specială şi toţi cei care ni s-au alăturat au continuat s-o facă specială. Odie şi Pam, ne e dor de voi şi nu vă vedem destul de des, iar acum veniţi cu acest uluitor omagiu adus surorilor. Vrem să vă mulţumim pentru ce aţi creat în onoarea lor. Ridicând paharul, strigă: Pentru cele trei surori!

— Pentru cele trei surori! răsună un cor întreg.

— Paharul meu e gol, spune Cibi.

— Să-i mai dea cineva mamei un pahar de vin! strigă Yossi.

În învălmăşeala care se creează în timp ce toţi îşi umplu paharele, îşi mai iau de mâncare şi îşi reiau conversaţiile, Livi, în mijloc, îşi ia surorile pe după umeri.

— Unde e Ziggy? Ar trebui să fie cu noi, zice Magda.

— Sunt aici, Magda, spune Ziggy din spatele ei, aplecându-se între ea şi Livi. Dacă aş avea un pahar în mână, l-aş ridica şi aş spune: „Pentru Miška şi Iţko!”

— Pentru Miška şi Iţko! repetă surorile, uitându-se în jur.

Ei şase i-au făcut pe toţi cei prezenţi aici astăzi.

Cibi dă să spună ceva, dar se opreşte.

— Ce e, Cibi? o întreabă Ziggy.

Cibi închide ochii. O mie de amintiri îi trec prin minte.

— Ne-am ţinut promisiunea, aşa-i? Cea pe care le-am făcut-o tatei, mamei şi bunicului.

Livi o ia de mână pe sora ei.

— Mai ţii minte ceapa, Cibi? întreabă ea. Cibi dă afirmativ din cap. Şi astăzi, ori de câte ori tai o ceapă, mă gândesc cum mi-ai salvat viaţa.

— Priciul, şopteşte Magda. Mai ţineţi minte priciul pe care-l împărţeam? În fiecare noapte, oricât de groaznică ar fi fost ziua, ştiam că dacă pot să mă cuibăresc lângă voi în întuneric, n-o să fiu niciodată singură.

— Ne-am salvat viaţa una alteia, spune Cibi. Îşi ridică mâneca de pe braţul stâng şi surorile ei fac la fel. Pielea le e îmbătrânită acum, dar numerele sunt la fel de clare ca în ziua în care le-au fost întipărite în braţ. Când ne-au pus numerele astea pe piele, ne-au pecetluit promisiunea. Cumva, ne-au dat puterea de a lupta pentru viaţa noastră.

Surorile tac, în timp ce petrecerea continuă în jurul siluetelor lor gârbovite. Cei morţi nu sunt niciodată departe

în gândurile lor, şi acum fiecare dintre ele îşi imaginează nenumăratele camere pustii din lumea întreagă care ar fi trebuit să fie pline de râsete, de soți, fii şi fiice, de nepoți şi verişori.

— N-om mai fi noi cine ştie ce privelişte, spune Livi zâmbind larg, dar cândva am fost fetele Meller.

NOTA AUTOAREI

Menahem Emil (Mendel) Meller, tatăl celor trei surori, a murit pe 27 octombrie 1929. Este înmormântat în Cimitirul Evreiesc din Kosice, Slovacia.

Civia „Cibi" Meller s-a născut pe 13 octombrie 1922 la Vranov nad Topl'ou, Slovacia. A murit pe 25 noiembrie 2015, la Rehovot, în Israel.

Magda Meller s-a născut pe 1 ianuarie 1924 la Vranov nad Topl'ou, Slovacia. Locuieşte în Holon, în Israel.

(Ester) Gizella „Livia/Livi" Meller s-a născut pe 16 noiembrie 1925 la Vranov nad Topl'ou, Slovacia. Locuieşte în Rehovot, în Israel.

O a patra fiică, Emilia, s-a născut la trei luni după moartea tatălui ei, Menahem Meller, şi a murit de tuberculoză înainte de a împlini trei ani.

Bunicii dinspre tată ai surorilor, Anyka şi Emile Meller, au trăit şi au murit la Vranov nad Topl'ou, Slovacia.

Bunica dinspre mamă a surorilor, Rosalie Strauss, a murit în 1934 la Vranov nad Topl'ou, Slovacia. A fost moaşă şi a asistat la naşterea tuturor surorilor Meller.

Bunicul lor dinspre mamă, Iţhak Strauss, a fost ucis la Auschwitz-Birkenau pe 24 octombrie 1944.

Mama surorilor, Haia Sara Meller (născută Strauss), a fost ucisă la Auschwitz-Birkenau pe 24 octombrie 1944.

Soțul lui Cibi, Miška, Mordechai Maximilian Lang, s-a

născut pe 2 aprilie 1908. A murit pe 30 martie 2000 la Kfar Ahim, în Israel.

Soțul Magdei, Ițko, pe numele lui întreg Ițhak Guttman, s-a născut pe 1 noiembrie 1911. A murit pe 5 mai 1982 la Holon, în Israel.

Soțul lui Livi, Şmuel, cunoscut în familie ca Ziggy, pe numele lui întreg Viteslav Zigfried Şmuel Ravek, s-a născut pe 8 aprilie 1925, în Moravia. A murit pe 14 decembrie 2015 la Rehovot, în Israel.

Cibi s-a măritat cu Miška la Bratislava, Slovacia, pe 20 aprilie 1947. Fiul lor Karol s-a născut pe 16 martie 1948 la Bratislava. Cel de-al doilea fiu, Joseph (Yossi), s-a născut pe 12 august 1951, în Israel.

Magda s-a măritat cu Ițko în 1950, în Israel. Fiica lor Haia s-a născut pe 28 mai 1951 în Israel. A doua fiică, Judith (Ditti), s-a născut pe 22 septembrie 1955, în Israel.

Livi s-a măritat cu Ziggy pe 2 mai 1953, în Israel. Fiul lor, Oded (Odie), sa născut pe 1 august 1955, în Israel. Fiica lor, Dorit, s-a născut pe 12 iulie 1959, în Israel.

Unchiul surorilor, Ivan (Strauss), soția lui, Helena, şi copiii, Lily, Gita şi David, au ajuns la Auschwitz-Birkenau pe 25 octombrie 1944. Nici în ziua aceea, şi nici în zilele următoare, nu a mai avut loc o selecție pentru camerele de gazare. Războiul era pe sfârşite. Luată într-un marş al morții, Helena, slăbită şi bolnavă, a căzut şi a murit. Ivan şi copiii lui s-au întors la Bratislava, unde s-au reîntâlnit cu cele trei surori. Acolo el a cunoscut-o pe cea de-a doua soție, Irinka, şi s-au mutat în Israel, în 1949. Au avut împreună trei copii.

Doctorul Kisely a fost medicul creştin care a salvat-o pe Magda de deportare internând-o în spital. Magda îşi aminteşte bine numele lui.

Înainte de a fi duse la Auschwitz, Cibi îşi dorise cu ardoare să plece în Palestina, să ia parte la crearea unei

patrii evreieşti. Un evreu bogat din zona lor, care se convertise la creştinism, a cumpărat o proprietate la treizeci de kilometri de Vranov. Acolo a organizat o tabără Hachshara pentru tineri, învățându-i agricultură, gătit şi alte aptitudini de supraviețuire esențiale pe meleaguri noi, cu un climat şi un sol atât de diferite de cele din Slovacia.

Visik era de aceeaşi vârstă cu Cibi. Îi fusese prieten mulți ani şi făcea parte dintr-un grup de tineri idealişti, predominant evrei, care se întâlneau regulat, deseori în casa Meller, să viseze, să pună lumea la cale şi să facă planuri pentru o viață mai bună. Apoi a intrat în Garda Hlinka şi a încercat s-o intimideze şi s-o hărțuiască pe Cibi, aşa cum s-a întâmplat când ea şi Livi mergeau de la sinagogă la gara din Vranov, urmând să fie deportate la Auschwitz.

Cibi şi Livi sunt pe lista unui transport care a plecat din Poprad, Slovacia, spre „Polonia", pe 3 aprilie 1942.

Doamna Marilka Trac locuia vizavi de familia Meller şi a ascuns-o deseori pe Magda în podul ei în timpul lunilor de iarnă din 1942 şi 1943.

Închisoarea Ilava din Slovacia, unde a fost dusă Magda după ce a fost prinsă, este aceeaşi închisoare în care a fost întemnițat Lale Sokolov, tatuatorul de la Auschwitz, în 1948.

Lagărul pentru familii Theresienstadt a fost golit, şi toți ocupanții lui au fost ucişi în camerele de gazare, pe 8 şi 9 martie 1944.

Maria Mandel (10 ianuarie 1912-24 ianuarie 1948, cunoscută şi ca Maria Mandl) a fost judecată, condamnată şi executată pentru crime de război. https://en.wikipedia.org/wiki/Maria_Mandl

Elisabeth Volkenrath (5 septembrie 1919-13 decembrie 1945) a fost judecată, condamnată şi executată pentru crime de război. https://en.wikipedia.org/wiki/Elisabeth_Volkenrath

Heinz Volkenrath (28 decembrie 1920-13 decembrie 1945) a fost judecat, condamnat şi executat pentru crime de război în aceeaşi zi cu soția lui.

Mala Zimetbaum (număr de prizonier 19880) (26 ianuarie 1918-15 septembrie 1944) a fost prima femeie care a evadat de la Auschwitz-Birkenau. S-a îndrăgostit de un deținut polonez, Edward (Edek) Galinski. Au evadat împreună pe 24 iunie 1944. Galinski s-a predat soldaților SS când a văzut că Mala e arestată. Interogați şi torturați, ei urmau să fie executați în acelaşi timp în lagărul femeilor şi în cel al bărbaților. Galinski a încercat să sară în ştreang înainte de a se citi verdictul, strigând: „Trăiască Polonia!" Deținuții, forțați să se uite, şi-au scos bonetele în semn de respect față de el, stârnind furia gardienilor. Relatările despre moartea Malei variază în documentele oficiale. Livi confirmă că a sângerat până când a murit în roaba cu care era dusă la crematoriu. Despre Mala s-au făcut un musical *(Mala, muzica vântului)* şi un film *(Ultima scenă).* https://en.wikipedia.org/wiki/Mala_Zimetbaum

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Banská Bystrica a devenit centrul opoziției antinaziste în Slovacia când de aici a fost lansată, pe 29 august 1944, Revolta Națională Slovacă, unul dintre cele mai mari episoade de rezistență din Europa. Insurgenții au fost înfrânți pe 27 octombrie 1944.

24 octombrie 1944 a fost ultima zi în care au funcționat camerele de gazare şi crematoriile de la Auschwitz-Birkenau. Livi i-a văzut pe mama şi bunicul ei lângă şina de tren din Birkenau. Neştiind ce să facă, a dat fuga s-o găsească pe Cibi şi să-i spună. Scena este descrisă exact aşa cum s-a întâmplat: Cibi înfruntându-l pe Kramer, apoi reuşind să schimbe câteva cuvinte cu mama şi bunicul ei pe când aceştia intrau în camera de gazare.

Eva, fetița evreică din Iugoslavia de care surorile au avut

grijă în timpul marşurilor morţii şi la sfârşitul războiului, le-a spus că tatăl ei fusese medicul conducătorului comunist Tito; ea şi mama ei au fost duse la Auschwitz. Micuţa era cu mama sa în marşul morţii, când aceasta a decedat. Nu se ştie ce s-a întâmplat cu ea după întoarcerea în Iugoslavia.

Sfeşnicele şi fotografiile pe care Magda le-a ascuns în podul casei din Vranov nad Topl'ou sunt încă în posesia ei. Sculptura în sticlă *Cele trei surori* despre care e vorba în epilog a fost creată de Pam şi Oded Ravek. Este deopotrivă un omagiu şi un memorial. Un memorial pentru cei şase milioane de evrei ucişi de nazişti (simbolizaţi de trandafirii rupţi, cu spini, împrăştiaţi la baza statuii) şi pentru cei un milion şi jumătate de copii sub treisprezece ani (doisprezece trandafiri înmuguriţi, fără spini, pe cel de-al doilea postament). Numerele săpate intenţionat grosolan pe cele trei laturi vizibile sunt chiar numerele care au fost tatuate pe braţele celor trei surori. Latura fără număr sugerează că el poate fi completat de privitor în minte, şi totodată este un omagiu pentru cei care au pierit în Holocaust fără să fi fost tatuaţi.

Magda a lucrat pentru preşedintele Weizmann şi soţia sa din 1950 până la naşterea fiicei sale, Haia, în mai 1951.

Livi a lucrat pentru preşedintele Weizmann şi soţia sa din martie 1951 până în iunie 1955.

Preşedintele Haim Weizmann şi soţia sa, Vera Weizmann, sunt înmormântaţi pe terenul casei lor din Rehovot, acum un parc public. Livi merge la mormintele lor, luându-şi copiii şi nepoţii, cărora le face un tur ce transcende timpul şi readuce la viaţă parcul şi personajele istorice.

POSTFAŢA LIVIÉI RAVEK

Heather mi-a plăcut din clipa în care a păşit în casa mea.

Am fost atrasă de zâmbetul ei minunat, de veselia ei şi de accentul încântător. Pentru mine, era un miracol că venise să mă vadă. Am fost uimită că a acceptat să facă o schimbare în programul ei atât de încărcat şi să vină din Africa de Sud să ne întâlnească în Israel, înainte de a se întoarce acasă, în Australia.

Avem ceva în comun. Heather şi-a scris primul roman, *Tatuatorul de la Auschwitz,* despre Lale şi Gita, iar eu i-am cunoscut când eram foarte tânără – „înainte" –, acasă, în Slovacia. Heather îi poartă în inima ei pe Lale şi Gita, şi are o mare dragoste şi empatie pentru oameni.

Restul e istorie. A fost incredibil că Heather a vrut să scrie despre mine şi surorile mele. Are darul de a asculta în linişte şi a înțelege. Lucrul la *Trei surori* a durat doi ani. Am ajuns s-o cunosc şi s-o consider o soră, o parte din familia mea. O iubesc foarte mult. Sunt mândră şi onorată că o cunosc.

Eu şi familia mea sperăm s-o revedem în Israel cât mai curând.

POSTFAŢA LUI ODED RAVEK

Uneori se aliniază stelele şi, cu o şansă de unu la un trilion, descoperi că visurile se împlinesc din când în când.

De când țin minte, mi-am dorit ca povestea mamei mele, Livia, şi a surorilor ei mai mari, Cibi, *z"l,* şi Magda, să fie spusă. În primăvara lui 2019, soția mea, Pam, şi cu mine ne pregăteam să pornim în călătorie pentru a ne vizita copiii de-acum adulți şi familia din Israel şi a participa la nunta nepoatei noastre. În timp ce făceam nişte cumpărături de ultimă oră, am dat cu ochii de romanul *Tatuatorul de la Auschwitz* şi l-am cumpărat să-l citesc pe drum. Nu aveam de unde să ştiu că acesta avea să fie primul pas în

îndeplinirea visului meu dintotdeauna.

Ne-am reunit bucuroşi cu copiii şi cu mama, *ima* a mea, în Israel; cam în aceeaşi perioadă, Heather Morris se pregătea să plece în Africa de Sud pentru turneul de promovare a bestsellerului ei, *Tatuatorul de la Auschwitz,* puternicul roman despre Lale Sokolov. Când i-am dat mamei cartea s-o citească, ea a descoperit încântată că-l cunoştea pe Lale şi, fără să citească mai departe, a ştiut că soția lui iubită era Gita, fosta ei colegă de şcoală.

Un e-mail de la Pam către Heather a pus totul în mişcare. Heather şi-a schimbat planul de a se întoarce în Australia din Africa de Sud, şi a sosit în Israel la câteva zile după petrecerea noastră, să se întâlnească cu *ima* şi cu restul familiei. În mâinile ei pricepute, a început să se plămădească povestea pasionantă, copleşitoare a vieții celor trei surori. Vechea mea dorință începea să se îndeplinească.

Povestea mamei, a lui Cibi şi a Magdei e o mărturie a puterii dragostei şi a devotamentului. Împotriva tuturor probabilităților, cele trei surori au supraviețuit celui mai oribil, sistematic genocid pe care l-a cunoscut vreodată lumea. Şi totuşi au plecat să trăiască şi să muncească într-o țară nouă, țara mea natală, adoptând o limbă şi o cultură nouă. Au dus o viață plină de râsete, împlinire şi bucurii, mereu înconjurate de iubire, cu generații succesive de fii, fiice, nepoți şi strănepoți care au crescut şi au înflorit în libertate.

Această carte aduce laolaltă toate poveştile pe care le-am auzit încă de mic. Heather captează viața frumoasă, paşnică pe care o duceau *ima* şi familia ei în Vranov, şi neputința, haosul şi tragediile oribile pe care le-au îndurat şi la care au asistat aceste surori puternice, incredibile.

Când eram copil, vedeam tristețea din ochii mamei mele. Îi simțeam suferința, dar nu înțelegeam. Îmi economiseam sumele mici de bani pe care le primeam cadou de ziua mea

sau de alte sărbători şi îi cumpăram cadouri ca să-i văd zâmbetul frumos luminându-i privirea. Sora mea, Dorit, şi cu mine am avut cea mai frumoasă copilărie cu putinţă, plină de iubire şi râsete, siguranţă şi libertate. Am fost binecuvântaţi că tata, *aba* al meu, şi *ima* au fost deschişi cu noi, şi nu au făcut un mister din viaţa lor dinainte de a-i cunoaşte. Pe măsură ce au trecut anii, am început să înţeleg că supravieţuiseră unei tragedii inimaginabile.

Mi-a rămas întipărit în minte un moment crucial, când stăteam împreună cu *ima* lângă gardul lagărului morţii, Auschwitz. *Ima* mi-a povestit despre ororile care se petreceau în locul acela şi despre viaţa dincolo de gardul electrificat. Mi-a spus: „Peste lagărul morţii şi peste câmpurile şi pădurile de dincolo de gard era acelaşi cer albastru, acelaşi soare." Vedea familii împreună, copii care se jucau şi oameni muncind pe câmp. Ei ignorau complet ceea ce se petrecea în lagărul morţii, continuând să trăiască şi văzându-şi de treburile lor ca şi cum ar fi fost o zi ca oricare alta, ca şi cum cei aflaţi de partea cealaltă ar fi fost invizibili. Aici, unde stătea *ima*, de o parte a gardului, se simţea duhoarea morţii, a crimei şi a suferinţei, dar de cealaltă parte era viaţă şi libertate. Şi totul sub acelaşi cer albastru. Cum era posibil aşa ceva?

Mai târziu, la un hotel de lux proaspăt deschis într-o staţiune de schi nu departe de Auschwitz-Birkenau, Pam şi cu mine ne întorceam la maşină. Le-am spus *imei,* lui *aba*, lui Dorit şi nepoatei noastre, Ruth, ceea ce tocmai aflaserăm. Această casă transformată în hotel avea o poveste infamă. Fusese un loc de distracţie pentru soldaţii SS care lucrau în lagărele de exterminare.

— Să căutăm alt loc de cazare?

Răspunsul mamei a fost, ca întotdeauna, scurt şi inteligent:

— Suntem aici. Ei nu sunt.

POSTFAŢA AYALEI RAVEK

Îmi amintesc.

Îmi amintesc cum, când eram mică, îmi treceam degetele peste braţele ei, peste numărul palid.

Îmi amintesc cum am venit într-o seară acasă şi am găsit-o pe *safta*[11] vorbind cu un străin, cu lacrimi în glas, imortalizându-şi povestea în faţa unei camere de filmat; am fost speriată şi curioasă, n-am ştiut ce să fac sau ce să spun.

Îmi amintesc cuţitaşul pe care-l purta în geantă, lângă drajeurile cu mentă pe care le împărţea cu mine în plimbările cu maşina; cuţitaş pe care îl scotea din când în când şi îl ţinea în palmă, trecându-şi degetul mare peste mânerul tocit.

Îmi amintesc prima dată când mi-a povestit unde a găsit cuţitaşul – în lagăr –, după ce o întrebasem de unde-l are, iar eu am zis: *„Cool”.* Eram în mijlocul unui mall, stăteam pe o bancă. Eram o copilă, şi totuşi îmi amintesc sentimentul de regret imediat, pentru că mi-am dat seama că nu spusesem ce trebuie şi nu înţelegeam exact de ce; dar înţelegeam tristeţea din ochii ei.

Îmi amintesc cum, ani mai târziu, cuţitaşul a fost pierdut într-un taxi şi cum am plâns singură în noaptea aceea, simţind o pierdere pe care n-o puteam explica.

Îmi amintesc cum dormeam uneori în camera bunicilor mei, şi cum stăteam afară, în soare, mâncând îngheţată, după ce mă plimbasem pe lângă apă, în lumina verii.

Îmi amintesc cum râdeam, adunaţi în jurul mesei, până

---

[11] Bunică, în ebraică. (N. tr.)

ne durea burta şi ne şiroiau lacrimile pe obraji, râdeam atât de tare că nu mai puteam respira, în timp ce durerea care era mereu prezentă sub suprafață îşi afla eliberarea.

Dar ceea ce-mi amintesc cel mai mult sunt îmbrățişările, când *safta* îmi şoptea: „Tu eşti victoria mea. Familia mea e victoria mea.”

POSTFAŢA LUI YOSSI LAHAV (LANG)

Aş vrea să-i mulțumesc lui Heather Morris, care a intrat cu mult curaj în acest proiect şi a dat naştere acestei remarcabile poveşti despre cele trei surori. Călătoria lor va fi pentru totdeauna consemnată în această carte.

În plus, multe mulțumiri vărului meu Oded Ravek şi soției sale, Pam, care au inițiat colaborarea cu Heather Morris.

M-am născut şi am crescut în Kfar Ahim, o comunitate de supraviețuitori ai Holocaustului.

La momentul naşterii mele, mama suferea de tuberculoză şi nu putea să aibă grijă de fratele meu mai mare şi de un bebeluş – am fost trimişi în case de copii. Primii doi ani din viață i-am petrecut în Ierusalim, iar fratele meu a fost în Tiv'on.

În timpul copilăriei mele, părinții mei, Cibi şi Miška, îşi construiau o nouă viață într-o nouă țară, după ce supraviețuiseră celui de-al Doilea Război Mondial. Nu vorbeau niciodată despre ce li s-a întâmplat „înainte”, iar noi, copiii, nu întrebam niciodată şi nici nu eram curioşi în legătură cu tatuajul de pe brațul mamei. Poate pentru că părinții mei nu au simțit niciodată nevoia de a împărtăşi, sau pentru că nimeni altcineva din preajma mea nu-şi

împărtăşise vreodată trecutul, nu mi se părea că lipseşte ceva.

Abia când am cunoscut-o pe viitoarea mea soție, Ronit (Sophie), şi am descoperit că ea îşi cunoscuse străbunicii, m-a izbit cât de multe ratasem – ratasem o generație pe care n-o întâlnisem niciodată, şi nici nu-mi imaginasem că ar fi putut fi prezentă în viața mea.

Abia când fiicele mele, Noa şi Anat, au fost destul de mari ca să înceapă să pună întrebări am fost confruntat cu dimensiunea a ceea ce i se întâmplase mamei mele. A fost prima dată când mi-am dat seama de eroismul ei: felul în care ea şi surorile ei au supraviețuit acelor vremuri oribile.

Povestea acestor trei surori, Cibi, Magda şi Livia, este o poveste uimitoare despre inteligență şi curaj. Incredibila lor supraviețuire, venirea şi stabilirea în Israel şi „tribul" lor înfloritor, toate sunt dovada victoriei lor.

8. máj 194

A my sa zas kúpime a ideme ďalej. Sprechádzame okolo kúpeľa je to taký zvláštny pocit, akýsi sme ešte dosiaľ nemohli. Ďakujeme našim rodičom za dáky! Rodičov hriadky tí opustené - milá tam nie je, keď by na nás chlieb, keby sme chceli vyjsť.
Tirol.
Skoro nepoznávame Tirol, je to malé mestečko, chodily sme tam často pre mlieko a mäso pre kúpeľ. Tu je však niečo Tirolu, len zbombardované domy, horiace chodby, vypálené obchody - ľudí do nebo hľadiace, dýmiace hostby - je to ťažký pohľad, na dvore zhorený dobytok - jak ľudské to trpí!
Ideme ďalej, večer ponoky máme to ísť, lebo je už poludnie a tuším už dosť kilov zajtra zajtra.
- Kovačice zas dedinka, kde sa dobre umyjeme, najeme, vypijeme a zajtra ráno zas s novou silou sa dáme do cesty. Nájdeme si čistú izbičku, večer dobre si tu odpočineme. Zibor je veľmi malinká dedinka,

Documentul de pe pagina precedentă reprezintă un fragment din jurnalul Magdei. Ea a găsit un caiet şi un stilou la Retzow (parte a lagărului de concentrare Ravensbrück), după ce surorile au fost mutate acolo de la Auschwitz-Birkenau, şi l-a ţinut cu sine în timpul marşului morţii şi după ce s-au eliberat. Aici, Magda reflectează asupra veştii că războiul s-a sfârşit. Surorile ajunseseră la vremea aceea într-un orăşel din sudul Germaniei, Mirow, care fusese abandonat. Au aflat de la soldaţii ruşi că războiul se încheiase.

8 mai 1945

Ne-am strâns lucrurile şi am pornit din nou la drum. Am trecut pe lângă lagărul de la Retzow. Pare ciudat să nu fim în spatele acelui gard, primind ordine. N-ar fi nimeni să ţipe la noi dacă am hotărî să fugim.

Mirow

Mirow e un oraş foarte mic. Veneam aici să luăm lapte şi carne pentru lagăr (când eram la Retzow). Acum însă nu-l mai recunoaştem. Casele au fost bombardate, hambarele şi magazinele ard încă. E o privelişte cumplită – până şi vitele au fost arse – mirosul e oribil! Soarele e sus pe cer şi dogoreşte. Continuăm să mergem. În scurt timp, ajungem într-un alt orăşel, unde putem să ne spălăm şi să ne recăpătăm forţele. Găsim o cameră drăguţă şi curată în care să stăm. Numele acestui orăşel este Zirtow. A fost abandonat – aici nu mai sunt civili. Suntem aproape singure. Sunt soldaţi ruşi în jur, dar sunt amabili şi nu ne deranjează. E o surpriză plăcută.

8 mai 1945, miezul nopţii

Nu ne putem imagina ce fac alţi oameni, în afara acestui oraş. Nu mi-e uşor să scriu asta: E Sfârşitul Războiului. Nu e numai sfârşitul războiului, e sfârşitul lacrimilor, al morţii, al împuşcăturilor, al raidurilor aeriene; şi, în final,

capitularea Germaniei.

Este sfârşitul acestui masiv, sadic Imperiu German. Imperiul care a crezut că nu va putea fi înfrânt niciodată, de nimeni. Sfârşitul unui imperiu care a înrobit mii de oameni buni şi oneşti şi multe popoare.

Acel Mare al Treilea Reich e acum în ruine şi puternicii lui conducători, Bandiții Europei, vor fi pedepsiți.

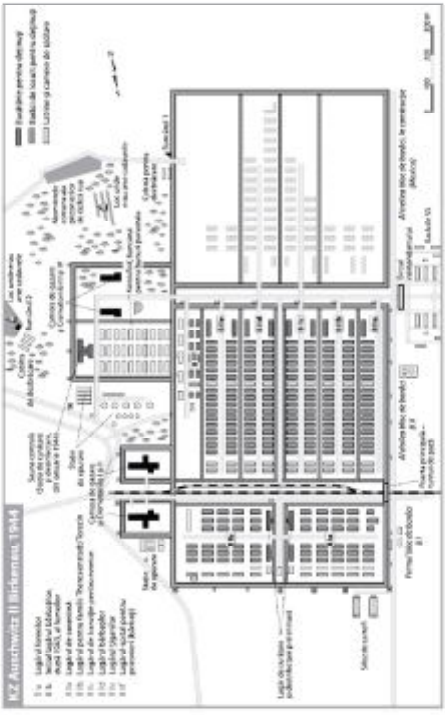

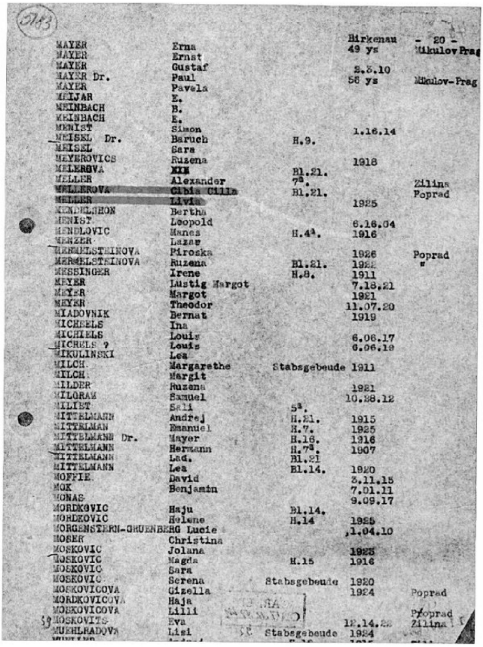

MAYER	Erna		Birkenau	- 20 -
MAYER	Ernst		49 ys	Mikulov Prag
MAYER	Gustaf		2.3.10	
MAYER Dr.	Paul		56 ys	Mikulov-Prag
MAYER	Pavela			
MEIJAR	E.			
MEINBACH	B.			
MEINBACH	E.			
MENIGT	Simon		1.16.14	
MEISEL Dr.	Baruch	H.9.		
MEISEL	Sara			
MEYEROVICS	Ruzena		1918	
MEIEROVA	XIX	Bl.21.		
MELLER	Alexander	7a.		Zilina
MELLEROVA	Cibis Cilla	Bl.21.		Poprad
MELLER	Livia		1925	
MENDELHON	Bertha			
MENIST	Leopold		6.16.04	
MENDLOVIC	Hanes	H.4a.	1916	
MENZER	Lazar			
MERMELSTEINOVA	Piroska		1926	Poprad
MERMELSTEINOVA	Ruzena	Bl.21.	1928	"
MESSINGER	Irene	H.8.	1911	
MEYER	Lustig Margot		7.18.21	
MEYER	Margot		1921	
MEYER	Theodor		11.07.20	
MIADOVNIK	Bernat		1919	
MICHELS	Ina			
MICHIELS	Louis		6.06.17	
MICHELS ?	Louis		6.06.19	
MIKULINSKI	Lea			
MILCH	Margarethe	Stabsgebeude	1911	
MILCH	Margit			
MILDER	Ruzena		1921	
MILGRAM	Samuel		10.28.12	
MILIST	Seli	5a.		
MITTELMANN	Andrej	H.21.	1915	
MITTELMAN	Emanuel	H.7.	1925	
MITTELMANN Dr.	Meyer	H.18.	1916	
MITTELMANN	Hermann	H.7a.	1907	
MITTELMANN	Lad.	Bl.21		
MITTELMANN	Lea	Bl.14.	1920	
MOFFIE	David		5.11.15	
MOK	Benjamin		7.01.11	
MONAS			9.09.17	
MORDKOVIC	Maju	Bl.14.		
MORDZOVIC	Helene	H.14	1925	
MORGENSTERN-GRUENBERG	Lucie		1.04.10	
MOSER	Christina			
MOSKOVIC	Jolana		1925	
MOSKOVIC	Magda	H.15	1916	
MOSKOVIC	Sara			
MOSKOVIC	Serena	Stabsgebeude	1920	
MOSKOVICOVA	Gisella		1924	Poprad
MORDKOVICOVA	Haja			
MOSKOVICOVA	Lilli			Poprad
MOSKOVITS	Eva		12.14.25	Zilina
MUSHLADOVA	Lisi	Stabsgebeude	1924	

Diferite liste cu prizonieri de la Auschwitz-Birkenau (colecție postbelică), 1.1.2.1/517828_0_1, ITS Arhiva Digitală a Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite.

Listă de la Birkenau, la ceva timp după iunie 1941, când Cibi și Livia au fost mutate acolo de la Auschwitz, arătând că surorile sunt deținute din Blocul 21.

Diferite liste cu prizonieri de la Auschwitz-Birkenau (colecție postbelică), 1.1.2.1/517828_0_1, ITS Arhiva Digitală a Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite.

Listă de la Birkenau, la ceva timp după iunie 1941, când Cibi şi Livia au fost mutate acolo de la Auschwitz, arătând că surorile sunt deținute din Blocul 21.

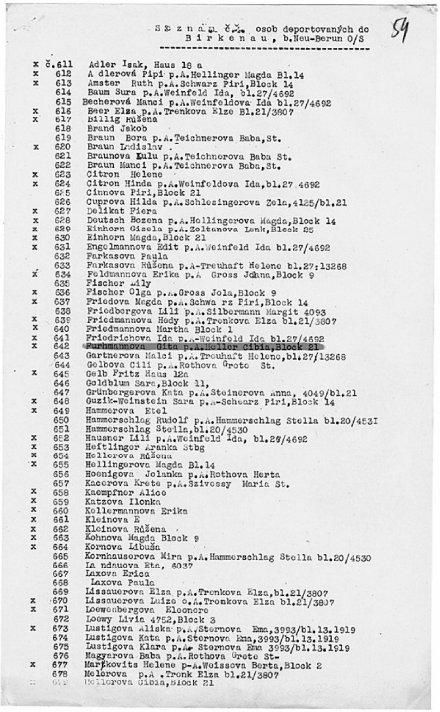

S e z n a m č. X. osob deportovaných do
B i r k e n a u , p.Neu-Berun O/S

x	5.611	Adler Isak, Haus 16 a
x	612	A dlerová Pipi p.A.Hellinger Magda Bl.14
x	613	Amster Ruth p.A.Schwarz Firi,Block 14
	614	Baum Sura p.A.Weinfeld Ida, bl.27/4692
	615	Becherová Mancí p.A.Weinfeldova Ida bl.27/4692
x	616	Berp Elsa p.A.Trenkova Elze Bl.21/3807
x	617	Billig mašena
	618	Brand Jakob
	619	Braun Bora p.A.Teichnerova Baba,St.
x	620	Braun Ludislav
	621	Braunova Lulu p.A.Teichnerova Baba St.
	622	Braun Mancl p.A.Teichnerova Baba,St.
x	623	Citron Helene
x	624	Citron Hinda p.A.Weinfeldova Ida,bl.27 4692
	625	Cinnova Firi,Block 21
	626	Cuprova Hilda p.A.Schlesingerova Zola,4125/bl.21
x	627	Delikat Flora
x	628	Doutsch Rosena p.A.Hellingerova Magda,Block 14
x	629	Einhorn Gisela p.A.Zelenova Lenk,Block 26
x	630	Einhorn Magda,Block 21
x	631	Engelmannova Edit p.A.Weinfeld Ida bl.27/4692
	632	Farkasova Paula
	633	Farkasova Mašena p.A-Treuhaft Helene bl.27:13268
x	634	Feldmannova Erika p.A Gross Johna,Block 9
	635	Fischer Lily
x	636	Fischer Olga p.A.Gross Jola,Block 9
x	637	Friedova Magda p.A.Schwarz Firi,Block 14
	638	Friedbergova Lili p.A.Silbermann Margit 4093
x	639	Friedmannova Hedy p.A.Trenkova Elza bl.21/3807
x	640	Friedmannova Martha Block 1
x	641	Friedrichova Ida p.A.-Weinfeld Ida bl.27/4692
x	642	Fuchsmannova Gisa p.A.Schlesinger Olga,Block 21
	643	Gartnerova Malci p.A.Treuhaft Helene,bl.27/13268
	644	Golbova Cili p.A.Rothova Greta St.
x	645	Gelb Fritz Haus 12a
	646	Goldblum Sara,Block 11,
	647	Grünbergerova Kata p.A.Steinerova anna, 4049/bl.21
x	648	Guzik-Weinstein Sara p.A-Schwarz Firi,Block 14
x	649	Hammerova Etel
	650	Hammerschlag Rudolf p.A.Hammerschlag Stella bl.20/4531
	651	Hammerschlag Stella,bl.20/4530
x	652	Hausner Lili p.A.Weinfeld Ida, bl.29/4692
x	653	Heitlinger Aranka Stbg
x	654	Hellerova Mašena
x	655	Hellingerova Magda Bl.14
	656	Hoenigova Jolanka p.A.Rothova Herta
	657	Kacerova Kreta p.A.Szivessy Maria St.
x	658	Kempfner Alice
x	659	Katzova Ilonka
x	660	Kollermannova Erika
x	661	Kleinova E
x	662	Kleinova Mašena
x	663	Kohnova Magda Block 9
x	664	Kormova Libuše
	665	Kornhauserova Mira p.A.Hammerschlag Stella bl.20/4530
	666	La ndauova Etu, 5037
	667	Laxova Erica
	668	Laxova Paula
	669	Lissauerova Elsa p.A.Trenkova Elza,bl.21/3807
x	670	Lissauerova Lolze p.A.Trenkova Elza bl.21/3807
x	671	Loewenbergova Eleonore
	672	Loewy Livia 4752,Block 3
x	673	Lustigova Alisko p.A.Sternova Emma,3993/bl.13.1919
	674	Lustigova Kate p.A.Sternova Emma,3993/bl.13.1919
	675	Lustigova Klara p.A. Sternova Ema 3993/bl.13.1919
	676	Magyrova Baba p.A.Rothova Greta St.
x	677	Marčkovits Helene p-A.Weissova Berta,Block 2
	678	Melérova p.A .Tronk Elza bl.21/3807
	679	Meiterova Cibik,Block 21

Document reprodus cu permisiunea Národní archiv (NA), Ministerstvo financí – Londýn (MF-L), signatura Židé, karton 121.

Listă de la Birkenau, întocmită după iunie 1942, când Cibi şi Livia au fost

Document reprodus cu permisiunea Národní archiv (NA), Ministerstvo financí – Londýn (MF-L), signatura Židé, karton 121.

Listă de la Birkenau, întocmită după iunie 1942, când Cibi şi Livia au fost mutate acolo de la Auschwitz. Pe rândul 642,

numele lui Cibi şi al Gitei
Furmanova, viitoarea soție a lui Lale, tatuatorul de la Auschwitz, apar unul lângă altul, ca deținute ale Blocului 21, o coincidență remarcabilă.

Numărul Magdei (jos) şi al Liviei (sus) – A-25592 şi 4559.

Numărul lui Cibi.

Livia, Cibi şi Magda (de la stânga la dreapta), Vranov nad Topl'ou, circa 1930.

Livia, Cibi şi Magda (de la stânga la dreapta), Bratislava, circa 1947.

Părinţii surorilor Meller, Haia Sara Meller (născută Strauss) şi Menahem Emil (Mendel) Meller, Vranov nad Topľou, circa 1920-1922.

Livia şi Magda în ziua nuntii Magdei, 1950.

Cibi şi Miška în ziua nunții lor, Bratislava, 1947.

Ziggy şi Livia în ziua nunții lor, alături de Vera Weizmann, prima doamnă a Israelului, 1953.

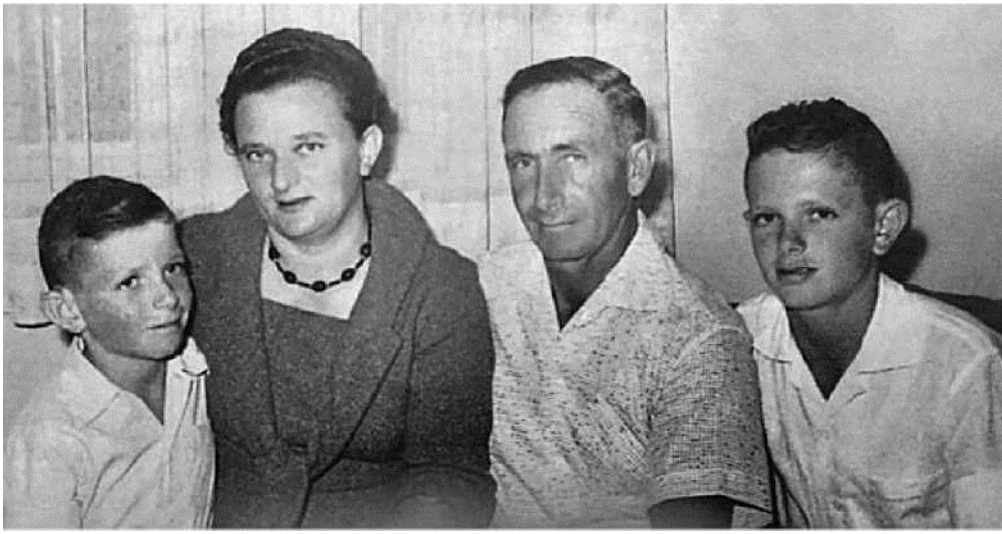

Cibi şi Miška, cu copiii lor, Yossi (stânga) şi Kari (dreapta), circa 1957.

Magda şi Iţko, cu copiii lor, Judith (Ditti), în braţele Magdei, şi Haia, Israel, circa 1956.

Livia şi Ziggy cu copiii lor, Oded (stânga) şi Dorit (dreapta) în locuința lor din Londra, Anglia, circa 1962.

Cuțitaşul în palma Liviei.

Magda, Livia şi Cibi (de la stânga la dreapta), ultima oară

când toate familiile lor au fost împreună, de Purim, în 2014, aşa cum şi-a imaginat Heather întâlnirea în epilog. Surorile discută despre sculptura de sticlă *Cele trei surori.* Fotografie primită prin amabilitatea Pamelei Ravek.

Livia (stânga) şi Magda (dreapta) ținând sfeşnicele în apartamentul Magdei din Holon, Israel, 2020.

Cea de-a doua vizită a lui Heather în Israel, cu Livia (stânga) şi Magda (centru), ianuarie 2020.

Realizată în sticlă luminiscentă, captând esența legăturii de nedesfăcut dintre surori, devotamentul şi dragostea lor una pentru alta, sculptura *Cele trei surori,* creată de artiştii Oded şi Pamela Ravek, e dedicată mamei lui Oded, Livia, şi mătuşilor Cibi z"l şi Magda.

MULȚUMIRI

Livia şi Magda, vă mulțumesc că m-ați invitat în casele voastre, ați împărtăşit mesele cu mine, mi-ați arătat sfeşnicele şi fotografiile, încredințându-mi povestea voastră. Aveți pentru totdeauna dragostea şi devotamentul meu, respectul şi admirația mea pentru curajul, rezistența voastră, grija una față de alta şi față de Cibi şi familiile voastre.

Kari şi Yossi, mulțumirile mele din inimă pentru sprijinul vostru şi încurajările de a spune povestea uimitoarei şi mult iubitei voastre mame, Cibi. Forța ei continuă să-mi dea forță, dragostea ei pentru familie îi va inspira pe alții să-i prețuiască valorile, să iubească şi să le pese necondiționat, oricare ar fi riscurile.

Haia şi Ditti, vă mulțumesc foarte mult pentru sprijinul şi încurajările voastre, adunând amintirile mamei voastre, Magda, şi împărtăşindu-mi-le. Fără asta, n-aş fi putut spune povestea celor *Trei surori.* Curajul, dragostea şi compasiunea ei sunt un far ce le luminează calea şi altora, care poate că se simt uneori singuri şi pierduți.

Odie şi Dorit, nu sunt cuvinte care să exprime dragostea şi recunoştința pe care le simt față de voi pentru că m-ați invitat în lumea voastră, în casa şi în viața mamei voastre, Livia. Mi-ați fost călăuze în a-i consemna amintirile – dureroase şi vesele –, care au dat viață acestei poveşti, până la ultima pagină. Numeroasele ore pe care le-am petrecut cu voi, în persoană sau prin apel video, au fost pline de bucurie, triste, amuzante.

Kari, Yossi, Haia, Odie şi Dorit, vreau să-mi exprim recunoştința pentru călătoria uneori foarte dureroasă pe care ați făcut-o cu toții retrăind perioada cumplită a istoriei pe care mamele voastre au îndurat-o şi căreia i-au supraviețuit. Vă sunt etern îndatorată pentru vârtejul de

emoții pe care vi l-ați asumat pentru a vă asigura că voi putea spune povestea celor *Trei surori*. Pam, tu ai început această aventură plină de meandre, care mi-a schimbat viața. Îți mulțumesc foarte mult pentru că ai scris acel prim e-mail, pe care lam deschis târziu în noapte în Africa de Sud, în care-mi spuneai despre soacra ta, Livia, care a citit *Tatuatorul de la Auschwitz,* şi-a dat seama despre cine e povestea şi şi-a amintit de legătura ei cu Gita. Ai pus în mişcare un şir de evenimente care au dus la publicarea acestei cărți. Mulțumesc.

Îi mulțumesc fiicei mele, Azure-Dea, care mi-a trimis multe mesaje când eram în Africa de Sud, spunându-mi: „Mamă, trebuie să citeşti e-mailul ăsta; mamă, deschide e-mailul ăsta, trebuie să-l citeşti acum." Care a văzut imediat într-un scurt e-mail povestea care trebuia să fie spusă; şi faptul că trebuie să fac tot ce pot ca s-o spun. Îți mulțumesc, scumpo.

Dedicația mea de la începutul acestui roman i-a inclus pe nepoții lui Cibi, ai Magdei şi ai Liviei – pe cei mai mulți am avut plăcerea să-i cunosc şi le sunt recunoscătoare pentru sprijin. Nu pot decât să-mi imaginez cât de mândri trebuie să fiți de bunicii voştri, ale căror curaj şi supraviețuire v-au adus pe acest pământ.

Kate Parkin, directoarea editurii Bonnier Books UK. În *Călătoria Cilkăi* te-am numit prietena mea; acum te voi numi draga, draga mea prietenă. Din momentul în care ți-am trimis e-mailul lui Pam şi ți-am spus că vreau, nu, că trebuie să urmez această poveste, m-ai sprijinit şi încurajat s-o scriu şi să spun lumii despre aceste surori uimitoare. Eşti minunată şi mă simt onorată şi binecuvântată să exist în viața ta.

Margaret Stead (Mav/Maverick), editor, Bonnier Books UK. Este în aceeaşi măsură romanul tău ca şi al meu. Redactarea ta strălucită, capacitatea de a vedea poveştile

din spatele poveştii, adâncimea şi sensul din spatele experienţelor lui Cibi, ale Magdei şi Liviei sunt ceea ce a făcut această carte excelentă, dacă pot să spun eu asta. N-aş exista fără tine. Ai călătorit cu mine, mi-ai fost prietenă şi companioană când ne-am întâlnit cu familia şi am plănuit cel mai bun mod de a spune această poveste. Sunt un om şi un scriitor mai bun pentru că te am pe tine în viaţa mea. *Ko taku tino aroha me taku whakaute I nga wa katoa. Mauruuru.* (Dragostea şi respectul meu profund, etern. Mulţumesc.)

Benny Agius, director general, Echo Publishing Australia. Ce pot să spun pentru a-mi exprima dragostea şi mulţumirile fiindcă mi-ai fost prietenă, manager, şofer, consilier: atâta înţelepciune! Tu mă faci să râd; tu mă faci să plâng. Eşti, pur şi simplu, cea mai bună. Abia aştept următoarea noastră aventură.

Ruth Logan, director de copyright, Bonnier Books UK: ce mai fată! Deschiderea şi prietenia ta au ajuns să însemne la fel de mult pentru mine ca şi capacitatea ta de a duce această poveste în multe, multe ţări şi multe limbi. Nu faci asta singură: Ilaria Tarasconi, Stella Giatrakou şi Amy Smith – învăţaţi de la un maestru. Vă mulţumesc tuturor pentru eforturi.

Claire Johnson-Creek – îmi cer scuze pentru întârzierea în a-ţi furniza exemplarul care avea nevoie de atâtea corecturi. Ceea ce vede în final cititorul e priceperea ta; sunt extrem de recunoscătoare şi îţi mulţumesc.

Francesca Russell, director de publicitate la Zaffre şi Clare Kelly, manager de publicitate la Zaffre – însoţitoarele mele, Mary Poppins ale mele. Ador timpul petrecut cu voi în persoană, pe Zoom sau pe e-mail. Talentul vostru în a mă pune pe scenă şi în pagină e foarte apreciat. Ştiţi că-mi place lumina rampei, şi voi o faceţi posibilă. Vă mulţumesc.

Blake Brooks, brand manager la Zaffre, ai râs şi ai plâns

când ai fost implicat în spunerea acestei poveşti. Îţi mulţumesc foarte mult că mi-ai făcut legătura cu familii din Israel şi din Canada, făcând uimitoarele înregistrări video pe care le avem acum. Eforturile tale au fost imense, şi îţi apreciez pasiunea şi devotamentul. Mulţumesc.

E o echipă la Zaffre care a contribuit la faptul că *Trei surori* se află acum în mâinile voastre. Valoarea ei constă în departamentele de grafică, marketing şi vânzări. Nick Stearn, Stephen Dumughn, Elise Burns şi echipa ei, şi Paul Baxter. Ador să fac parte din echipele voastre.

Celli Lichman, ai luat parte la spunerea acestei poveşti pe tot parcursul ei. Fără traducerea ta expertă a mărturiilor lui Cibi, Ziggy şi Livia, povestea n-ar fi fost spusă. Îţi mulţumesc foarte mult pentru traducerea sinceră şi pasionată a cuvintelor la care eu am avut acces numai prin mărturii înregistrate, şi pentru citirea atentă şi sensibilă a manuscrisului final.

Dragostea mea şi mulţumirile mele sincere pentru Lenka Pustay, din Krompachy, Slovacia, fără de care multe informaţii şi documente valoroase, în care să identific nume, zile de naştere etc. Nu ar fi fost găsite. Eşti o minune.

Sally Richardson, Jennifer Enderlin de la St Martin's Press US, aţi adoptat această poveste ascultând doar un rezumat vag. M-aţi primit cu braţele deschise cu *Călătoria Cilkăi,* şi acum din nou, pentru a le celebra pe Cibi, Magda şi Livia. Împreună cu Kate, Margaret şi Benny, formăm o echipă de femei care onorează femei puternice şi curajoase. Vă sunt recunoscătoare pentru căldura voastră, pentru că aţi ţinut legătura cu mine şi pentru că mă faceţi să mă simt bine-venită când vă vizitez. Mulţumesc.

Restul echipei de la St Martin's Press US, vă rog să acceptaţi mulţumirile mele sincere – vi le voi repeta individual în ediţia americană.

Am vorbit despre Benny de la Echo Publishing Australia

şi despre rolul important pe care-l joacă în viaţa mea editorială din Australia; ea nu lucrează singură însă. A plecat de la Echo, dar simt nevoia să-i mulţumesc şi să-i mulţumesc şi lui James Elms pentru priceperea lui tehnică în a-mi aranja Zoom-uri pe tot globul, dar mai ales pentru dăruirea sa şi minunata sa disponibilitate de a mă ajuta la orice oră din zi şi din noapte. Mi-e dor de tine, James. Emily Banyard, apreciez imens abordarea ta zâmbitoare, efervescentă în promovare. Tegan Morrison şi Rosie Outred, îmi place foarte tare să vă am în echipa mea australiană.

Echipei de la Allen and Unwin Australia: cărţile mele n-ar ajunge să fie citite dacă nu aţi avea voi grijă, distribuindu-le în Australia şi Noua Zeelandă. Mulţumirile mele sincere tuturor pentru că sunteţi o verigă atât de importantă în lanţul de „acasă”.

Conducerii şi personalului de la Saffire Freycinet din Tasmania, vă mulţumesc pentru răsfăţ, grijă şi interesul faţă de scrierea acestei poveşti şi pentru că mi-aţi oferit o oază unde să mă refugiez şi să mă pot concentra asupra scrisului când am simţit că rămân în urmă. Izolarea în timpul pandemiei nu mi-a oferit un mediu în care să fiu creativă; uimitorul vostru cotlon de lume, da.

Peter Bartlett şi Patrick Considine, vă sunt recunoscătoare pentru sprijinul şi sfaturile neîncetate.

Kevin Mottau şi Adriano Donato, unu şi cu unu n-ar face doi dacă n-aţi fi voi. Mulţumesc.

În sfârşit, oamenii care mă fac să mă trezesc în fiecare zi, şi atunci e o zi bună: familia mea. Steve, Ahren, şi Bronwyn, Jared şi Rebecca, Azure-Dea şi Evan, dragostea şi mulţumirile mele din nou pentru că-mi suportaţi apariţiile şi dispariţiile din viaţa voastră: ba sunt, ba nu mai sunt. Şi celor cinci omuleţi care continuă să-mi aducă atâta bucurie şi atâtea râsete: Henry, Nathan, Jack, Rachel şi Ashton – voi îmi luminaţi viaţa. Vă iubesc nemăsurat de mult.